

ILAN PAPPÉ

YERYÜZÜNÜN EN BÜYÜK HAPİSHANESİ

İşgal Altındaki Toprakların Tarihi

Sadece İncelemek İçindir
Ücreti Yoktur
İnceledikten Sonra Siliniz ve Bulursanız Satın Alınız.

KÜRE YAYINLARI

Levent Şahverdi Arşivi

YERYÜZÜNÜN EN BÜYÜK HAPİSHANESİ
İşgal Altındaki Toprakların Tarihi

Levent Şahverdi Arşivi

YERYÜZÜNÜN EN BÜYÜK HAPİSHANESİ
İşgal Altındaki Toprakların Tarihi

Ilan Pappé

Çeviri
Tuğçe Ersoy Ceylan

KÜRE YAYINLARI

Levent Şahverdi Arşivi

KÜRE YAYINLARI / 309. Kitap

Uluslararası İlişkiler 41

Yeryüzünün En Büyük Hapishanesi
İşgal Altındaki Toprakların Tarihi

Ilan Pappé

The Biggest Prison on Earth
A History of the Occupied Territories
Oneworld Publications, 2017

© Ilan Pappé, 2017

Türkçe yayım hakları
© Küre Yayınları, 2021

Çeviri **Tuğçe Ersoy Ceylan**
Düzelti **M. Murtaza Özeren**
Dizin **Rabia Avran**

Birinci Basım Kasım 2023

ISBN 978-605-7646-98-9

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı
Sertifika no: 15813

Kapak **Zeyd Karaaslan**

Tasarım Uygulama **Sibel Yalçın**

Baskı/Cilt ACK Ajans
Sertifika No: 53569
Mahmutbey Mah. Taşocağı Yolu Cad.
Ağaoğlu-212 Myoffice No: 344
Bağcılar/İstanbul
Tel: 0212 635 35 55

KÜRE YAYINLARI

Vefa Cad. No: 48 Kat: 3
Fatih / İstanbul
Tel 0212 520 66 41-42
www.kureyayinlari.com
kure@kureyayinlari.com
kureyayinlari

Prof. Ilan Pappé Exeter Üniversitesi Uluslararası Çalışmalar ve Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tarih profesörü ve Filistin Çalışmaları Avrupa Merkezi direktörü. Çok satan, ***Filistin'de Etnik Temizlik*** de dâhil olmak üzere bir düzineyi aşkın kitabın yazarıdır. Pappe 2017 yılında Middle East Monitor Filistin Kitap Ödülleri'nden Hayat Boyu Başarı ödülüne layık görülmüştür.

Levent Şahverdi Arşivi

Yeryüzünün en büyük hapishanesinde yaşayan öldürülmüş,
yaralanmış ve travmaya uğramış tüm Filistinli çocuklara

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

İÇİNDEKİLER

Harita Listesi 9

Öndeyiş
Bir Tepe, İki Hapishane ve Üç Kuruluş 11

Giriş
İşgal Anlatısını Yeniden Okumak 31

Birinci Bölüm
Tercih Savaşı 39

İkinci Bölüm
Mega Hapishaneyi Tasarlamak 77

Üçüncü Bölüm
Bir Pilot Proje: Genişletilmiş Kudüs 111

Dördüncü Bölüm
Alon Vizyonu 123

Beşinci Bölüm
Maddi Mükâfat ve Cezai Misilleme 139

Altıncı Bölüm
Haziran 1967 Etnik Temizliği 147

Yedinci Bölüm
İşçi Partisinin Mirası, 1968-1977 165

Sekizinci Bölüm
Kötülüğün Bürokrasisi 173

Dokuzuncu Bölüm
İntifada Yolunda, 1977-1987 191

Levent Şahverdi Arşivi

Onuncu Bölüm
Birinci İntifada, 1987-1993 211

On Birinci Bölüm
Oslo Parodisi ve İkinci İntifada 233

On İkinci Bölüm
Azami Güvenlik Hapishanesi Modeli: Gazze Şeridi 253

Haritalar 271

Kaynakça 279

Dizin 287

Levent Şahverdi Arşivi

HARİTA LİSTESİ

1948 Öncesi Tarihi Filistin	271
BM Taksim Planı, 1947	272
1967 Altı Gün Savaşı Sonrası	273
Yerleşimler ve Batı Şeria Bariyeri 2006	274
Batı Şeria 2006 - Yeşil Hat ve Batı Şeria Bariyeri	275
Doğu Kudüs 2007 - Batı Şeria'da yeni yerleşimlerin gelişimi	276
A, B ve C Bölgeleri - Batı Şeria 2010	277

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Öndeyiş

Bir Tepe, İki Hapishane ve Üç Kuruluş

TEPEDEKİ ÜNİVERSİTE

Givat Ram, yani Ram Tepesi günümüz Kudüs'ünün en batı ucunda bulunan genişleyen tepelik bir muhittir. Çeşitli bakanlıklar, Knesset,* İbrani Üniversitesi'nin bir kısmı ve İsrail Bankası burada bulunur. Belli bir yaştaki, belli bir etnik köken ve sosyo-ekonomik temele sahip İsrailliler bu yere karşı büyük bir nostalji geliştirmişlerdir. Tepe, Amos Oz'un 1968'de basılan ilk ve en ünlü romanı, *Benim Michael'ım* içinde çok kısa ve pastoral bir şekilde geçer. Burası "Başbakanlık ofisinin hemen yanı başında ufak bir koyun sürüsünün otladığı" yerdir.[1] Bugünlerde koyunlar görülmüyor; geçmişteki otlak alanlar gideli ise çok oldu. Onların yerini gelişmiş otoyollar sistemi, metal kapılar, asma köprüler ve gayet güzel bir gül bahçesi aldı.

Oz'un kitabının ilk basıldığı günlerde Başbakanlık ofisine yakın herhangi bir yerde koyunların olması pek mümkün görünmüyor. Bununla beraber, Filistinli köyü Şeyh el-Bedr'in burada olduğu zamanda gerçekten de koyunlar bu yamaçlarda otladı. Kudüs'te yaşamayan Knesset üyelerinin aşındırdığı Amerikan otellerinin yanında bu köye ait birkaç ev hala duruyor. Köy şehir tarafından yavaş yavaş yutuldu, genişleyen şehrin bir parçası oldu; ta ki 1948'de İsrail askerleri tarafından etnik temizliğe uğ-

* İbranice meclis. İsrail yasama organı. (ç.n.)

1 Amos Oz, *Benim Michael'ım*, Tel Aviv: Am Oved, 1976, s. 186 (İbranice).

Levent Şahverdi Arşivi

rayana kadar. Burası Kudüs'ün en bilinen simgelerinden birini –Haç Vadisi– görmesi dolayısıyla şehrin en ünlü kısmıydı. Söylenene göre İsa peygamberin çarmıhı için kullanılan ahşap buradaki bir ağaçtan temin edilmişti ve bu yüzden Rum Ortodoks keşişlerin tam o noktada bugün de yerinde duran etkileyici bir manastır inşa ettikleri söylenir; her ne kadar etrafı yeni Yahudi mahalleri ve çevreyolları ile kuşatılmış olsa da.

Manastırın batısında Kudüs İbrani Üniversitesi'nin iki ana kampüsü bulunur. Bu bina Şeyh el-Bedr'in el konan toprakları üzerinde inşa edildi ve İsrail Gaip Kişilerin Mülkleri Kayyımı[2] tarafından üniversiteye satıldı (iddiaya göre buranın geleceği muallaktaydı ama gerçekte burası için komik derecede düşük bir ücreti ödemeye hazır herhangi bir Yahudi'ye ya da şirkete satıldı). 1948'e kadar üniversite Meşârif (Scopus) Dağı'nda bulunuyordu; sonra tarafsız toprak, şehrin Ürdün'e ait kısmında bir adacık haline geldi ve bu yüzden erişilmez oldu. Haziran 1967 savaşından sonra, Givat Ram kampüsündeki birçok bölüm tekrar el konan Filistin toprakları üzerinde önemli ölçüde genişlemiş olan Meşârif Dağı'ndaki eski kampüse nakledildi.

Yeni inşa edilen kampüsün kuzeyinde hemen hemen aynı zamanlarda İsrail hükümetinin yeni yuvası yükseldi. Kampüsün gösterişten uzak binalarına keyifli çimler ve yeşillikler eşlik ederken, görünen o ki, Yahudi devleti hükümetine ait alanı tasarlayan mimarları bu tepenin huzurlu albenisinden hiç ilham almadılar. Pastoral manzaraya ya da dini mirasa aldırış etmeyen mimarlar tepenin tamamına dağılmış büyük yığınlar gibi görünen Kudüs dağlarının zirvelerinin bu güzelliğini yaralayan binalar dikmeyi yeğlediler.

1963 yazında bir grup olağandışı öğrenci bu kampüste bir aylık bir eğitime kaydoldu. Hemen hemen hepsi öyle ya da böyle bir devlet geçmişine sahipti. Bazıları 1948 Filistinlilerinin (daha sonra İsrailli Araplar denmeye başlandı) temel haklarını ihlal eden sıkı bir denetim altında yaşadıkları yerlerdeki askeri idarenin üyeleriydi. Diğerleri İsrail ordusunun hukuk işleri bölümünde veya İçişleri Bakanlığında memurdular ve bir ya da ikisi avukattı.

2 Bu memur 1948'de yerlerinden edilen Filistinlilerin topraklarının ve mülklerinin idamesi ve satışını yönetmek için 1950 yılında atandı.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu kişiler İbrani Üniversitesi'nin Siyaset Bilimi Bölümü tarafından davet edilmişlerdi. Ders genel olarak askeri idare ve Batı Şeria ile Gazze'deki siyasi durum üzerineydi; ayrıca 1956'da Sina ve Gazze'deki ve 1948'den beri İsrail içindeki askeri yönetimden çıkarılacak dersler üzerine bir tartışma da yürütülmüştü. İslam'a kısa bir giriş de müfredatın bir parçasıydı ve ders 1948'de çok sayıda Filistinli köyünün tahrip edildiği, buralarda yaşayanların kovulduğu Kudüs'ün etnik temizliğiyle bitiyordu (pek tabii ki okutman durumu bu şekilde tanımlamazdı; bu konudan muhtemelen 1948'in Nisan ayındaki Yevusi Operasyonu şeklinde bahsetti). Katılımcılardan biri tarafından aktarıldığı üzere, dersi herkesin memnun ve mutlu olduğu bir kutlama yemeği takip etti.[3]

Bu kişilerin 1963'te Givat Ram'daki mevcudiyeti İsrail Genelkurmay Başkanlığı tarafından başlatılan yeni kapsayıcı bir askeri stratejinin parçasıydı. Bu strateji Genelkurmay Başkanı tarafından 1 Mayıs 1963'te orduya sunuldu ve amacı askeri işgal alanı olarak Batı Şeria'nın kontrolü için orduyu hazırlamaktı.

Tabii o zaman Batı Şeria henüz işgal edilmemişti ancak bir milyon Filistinlinin hayatını yönetmek için İsrail ordusunun yasal ve idari altyapısıyla işgalden dört yıl önce hazır hale gelmiş olması ziyadesiyle kayda değer.

Arapların yaşadığı işgal bölgelerinin nasıl idare edileceği hususu hakkındaki tartışma Sina operasyonu sırasında başladı. O zaman Yahudi devleti, Britanya ve Fransa ile gizli bir anlaşma yaparak Ekim 1956'da Mısır başkanı Cemal Abdünnasır'ı devirmeye çalıştı. Bu operasyonun bir parçası olarak Gazze Şeridi birkaç aylığına işgal edildi ve kumandanlar ve strateji uzmanları arasındaki ortak kanaat İsrail Savunma Kuvvetlerinin (IDF) bu görev için yeterince hazırlıklı olmadığı doğrultusundaydı. Çıkarılan ders çok daha sistematik bir yaklaşıma ihtiyaç duyulduğu yönünde oldu. Daha iyi yapılandırılmış bir stratejinin tasarlanması için 1963'te fırsat doğdu. O yıl, Ürdün'de giderek artan istikrarsızlık ordu kurmaylarını Hâşimi Krallığı'nın düşmesi ihtimali

3 Katılımcılardan biri tarafından yazılan akademik bir makalede tarif edildi: Inbar, "The Military Attorney General and the Occupied Territories", s. 147-9. Aslında bu makale Inbar'ın o dönemdeki günlüklerinden sayfalardır.

Levent Şahverdi Arşivi

dolayısıyla ciddi bir hazırlık yapmaya yöneltti; nitekim bu durum İsrail ile muhtemel bir savaşa evrilebilirdi. Batı Şeria'nın işgali üzerinde ciddi olarak düşünmeye başladılar.[4] Bunun için bir plana ihtiyaçları vardı.

Kitabın birinci bölümünde bu planın 1948'den hatta 1956'dan itibaren İsrail'in siyasi ve askeri elitinin Batı Şeria'yı işgal etmek için doğru tarihi anı beklediğini ortaya koyan daha geniş bir tarihsel bağlam içine oturtulduğu görülecek.

Planın kod adı "Shacham Planı" idi ve Batı Şeria'yı organize bir askeri idarenin dayatılmasını kolaylaştırmak için sekize bölüyordu. Mişael Shacham İsrail içindeki Filistinli topraklarının askeri valisiydi (ve Ariel Şaron ile beraber, Filistin'e sızmak isteyen Filistinli gerillalara ve çiftçilere karşı o cüretkâr ve acımasız misilleme operasyonlarını yürüten bednam komando birliğinin, Birim 101'in kurucusuydu). Programın resmi adı "İşgal Altındaki Topraklarda Askeri İdarenin Organizasyonu" idi.[5]

Planın ardında üç grup vardı: ordunun hukuk biriminin üyeleri, İbrani Üniversitesi'nden akademisyenler ve İçişleri Bakanlığından memurlar. Sonuncular 1948'de Filistinlilere dayatılan ve 1963'te hala sürmekte olan askeri yönetimde o ya da bu şekilde görev ifa etmekte olan kişilerdi.

Plan gelecekteki işgal altındaki topraklar genel valisine bir hukuk danışmanı atanmasını ve dört askeri mahkeme kurulmasını öngörüyordu. Planın eklerinde Ürdün yasaları ile 1945 Manda düzenlemelerinin Arapça çevirileri yer almaktaydı. Manda düzenlemeleri İsrail içinde zaten kullanılmakta olmasına rağmen bir şekilde İsraililer bunun Arapça versiyonuna sahip değildi. Bunun sebebi, teorik olarak İsrail hukukuna göre bu sert önlemlerin hem Yahudilere hem de Yahudi olmayanlara uygulanmasıydı. Batı Şeria söz konusu olduğunda ise bu, önemlerin sadece Filistinlilere uygulanacağı anlamına geliyordu (pek tabii Yahudi yerleşimciler geldiğinde bu yasal rejimden muaf tutulacaklardı).

Zvi Inbar askeri başsavcının ekibinde kıdemli üyelerden biriydi; Güney Komutanlığının başsavcısıydı. Anılarında ilk defa

4 Gazit, *The Carrot and the Stick*, 1985, s. 21.

5 Inbar, "The Military Attorney General and the Occupied Territories".

Levent Şahverdi Arşivi

planın detaylarını gün yüzüne çıkardı, 1963'te Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin muhtemel işgali için her terimin 1945'te Britanya hükümeti tarafından yapılan Manda dönemi düzenlemelerinden aktarılması gerektiğini açıkladı. Bu yüzden "Yüksek Yargıç" ve "Majestelerinin hükümeti" ilgisiz terimlerdi ve sırasıyla "genel askeri vali" ve "IDF" olarak değiştirildi.[6]

Bu müzakereler sürecinde planın diğer kısımlarında böylesi bir işgalin uluslararası hukuka ve Cenevre Konvansiyonuna uygunluğunun bir sorun olacağı öne sürüldü. Başlıca endişe Cenevre Konvansiyonunun idama izin vermemesiydi ki bu endişe Filistinliler açısından kaygı vericiydi. Bu çalışmanın ortaya koyacağı üzere, işgalin birinci yılında İsrail Konvansiyonun işgal altındaki topraklar için uygulanmamasına karar verdi; infazlara gelince, İsrailliler ölüm cezası vermeyeceklerdi ancak bunun yerine onunla eşit derecede ölümcül başka infaz vasıtalarına başvurdular.

Hâşimi yasalarının İsrail stratejisi ve amaçlarıyla çakışmasını önlemek için bir an önce ilga edilmesine gerek olmayacağını tespit etmek adına Ürdün hukuku üzerinde de çalışma yapıldı. "İsrail yasalarıyla çelişecek ya da onları gayrimeşru kılacak bir yasa bırakmak söz konusu değildir" diye anımsadı Inbar. Ancak diğer açılardan Ürdün dönemindeki yönetim biçimi İsrail'in denetim anlayışına uyuyordu. Bu yönetim biçimi İsrail'in dileyeceği kadar kapsayıcıydı; hatta Batı Şeria'da sansürlenen kitapların, özellikle de çocuk kitaplarının bir listesini dahi içeriyordu. Ürdün listesine *Anne Frank'in Hatıra Defteri* de dâhildi, İsrail listesine ise Thomas Kuhn'un *Bilimsel Devrimlerin Yapısı* da eklendi (muhtemelen başlığı "devrim" kelimesini ihtiva ettiği için).[7]

Shacham Planı gelecekteki işgalde üst kademelere atanacak kişiler için de öneride bulunuyordu. Bu kişilerden bazıları -Haim Herzog ve planın fikir babası Albay Mişael Shacham gibi- 1967'de gerçekten de orada olacaklardı. 1963'te Herzog general rütbesiyle askerlikten emekli edilmişti. Hemen geleceğin Batı Şeria Genel

6 *A.g.e.*

7 İşgal sonrası sansür üzerinde ileride daha fazla durulacaktır. Bu konu hakkındaki başlıca kaynak İsrail insan hakları örgütü B'Tselem'in raporudur: "Banned Books and Authors", Ekim 1989, http://www.btselem.org/sites/default/fi les2/banned_books_and_authors.pdf.

Levent Şahverdi Arşivi

Valisi olarak atandı. Böylesi kıdemli bir askerin atanması 1963'te İsrail'de yürütülen askeri ve hukuki hazırlıklara ne kadar önem atfedildiğini gösteriyordu.

Herzog, David Şoham isimli bir banka müdürünü beklemedeki İşgal Altındaki Toprakların "finans bakanı", Memi Deşalit'i ise "turizm bakanı" olarak atadı. Bu bakanların resmi unvanları ise kurmay subaydı.[8]

Bu hazırlıkların bir önemli neticesi Batı Şeria'daki ekonomik şartların bir rapor halinde ortaya konması oldu. Rapor Tel Aviv yakınlarındaki milli askeri kolejin müdürü, daha sonra 1967 savaşında Merkez Komutanlığı Amiri olan Uzi Narkiss tarafından hazırlandı. Narkiss zamanında Shacham ve meslektaşlarından Batı Şeria'nın nasıl yönetileceğine dair daha ayrıntılı bir plan hazırlaması taleplerini reddetmişti (1963'te böyle bir senaryonun yakın gelecekte gerçekleşeceğini öngörmemişti). Shacham, Batı Şeria'daki (ve şüphesiz Gazze Şeridi'ndeki) kişiler, tesisler ve kurumlar hakkında dosyalar hazırlamaya başlayan askeri istihbarattan cesaretlendiren geri bildirimler aldı. 1963'teki hazırlıklar el koymanın ilk aşamalarının pratiğe döküldüğü tatbikatlarla sona erdi.[9]

Bir yıl sonra Shacham bir başka potansiyel aday grubunu İbrani Üniversitesi'ne davet etti. Bu yeni dersin "öğrencileri" için, Üniversite orduyla beraber "İşgal Altındaki Topraklarda Askeri Yönetim" başlıklı özel bir kitapçık yayınladı.[10] Bu detaylı el kitabı Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki yerel belediyelerle ve konseylerle nasıl muhatap olunacağına ve eğitim sisteminin nasıl idare edileceğine yönelik açık talimatlar içeriyordu. İşgal altındaki topraklarda hükümet politikasının koordinasyonundan sorumlu askeri görevli Şlomo Gazit el kitabını özetlerken bu kitabın toprakların "düşman unsurlardan nasıl temizleneceğini" ve "işbirlikçileri teşvik ederken işgale direnenlerin nasıl cezalandırılacağını" açıkladığını söyledi. Her şey hesaba katıldığında "amaç işgalciyle işbirliği yapacak yeni bir yerel yönetimin oluşmasını teşvik etmekti

8 Gazit, *The Carrot and the Stick*, 1985, s. 22-4.

9 *A.g.e.*, s. 23.

10 Yayıncı İbrani Üniversitesi Siyaset Bilimi Enstitüsü, 1963 şeklinde geçiyor.

Levent Şahverdi Arşivi

(tabii ki hâlihazırdaki yerel yönetim arıza çıkarmadığı sürece yerinde kalabilirdi)".[11]

Askeri bir işgal halinde görev alacak ekip üç yıl içinde hazır hale geldi; nitekim işgal de Haziran 1967'de gerçekleşti. Birkaç ders Beit Hayahl'e, Kudüs'teki "asker" yurduna taşındı. Derslerin yapısı ve amacı aynıydı: Batı Şeria ve Gazze'de askeri yönetimin başladığı güne hazır olmak.

Askeri başsavcının ekibinin plan için kendisine ait bir kodu vardı. Granit, Shacham Planı ile birleştirildi ve Mayıs 1967 itibariyle çok daha uygulanabilir hale geldi. Bu noktada Batı Şeria ve Gazze Şeridi için askeri valiler ve askeri hâkimler çoktan atanmışlardı ve böylece Shacham Planı tamamen işlemeye hazır hale geldi (hatta buna ordunun "Suriye" olarak andığı bir rejim tesis etmek için hazırlıklar da dâhildi). Granit Planı Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin işgalinin idaresi hakkında 1967 öncesinde İsrail'in yaptığı en detaylı ve en yapılandırılmış plandı.

Mayıs 1967'de her potansiyel askeri vali, hukuk danışmanları ve siyasi danışmanlar bir kutu (*argaz*) teslim aldılar. Kutuların içinde şunlar vardı: işgal altındaki bir Arap bölgesinin nasıl yönetileceğine dair talimat, Cenevre ve Lahey Konvansiyonları, olağanüstü hal düzenlemelerinin Arapça çevirisi, Gerhard von Glahn'ın *The Occupation of Enemy Territory: A Commentary on the Law and Practice of Belligerent Occupation* [Düşman Toprağının İşgali: Muharip İşgalin Hukuku ve Uygulaması Hakkında Bir Yorum] adlı kitabı ve son olarak Elihu Lauterpacht, C.J. Greenwood ve A.G. Oppenheimer tarafından 1929'da yayınlanan idari yönetim hakkında bir dizi uluslararası hukuk raporu.

Başlıca kaynak von Glahn'ın kitabıydı. Eğer gelecekte işgal altındaki topraklardaki politikaların dayanacağı temel bu kitap olsaydı, buraların tarihi şimdikinden çok daha farklı olurdu. Kitap işgalin bir bölgenin *de jure* statüsünü değiştiremeyeceğini; işgalin sadece geçici olduğunu ve işgalcinin (toprak, ev vb. gibi) herhangi bir varlığı sadece kullanabileceğini ancak onu sahiplenemeyeceğini, satamayacağını ya da satın alamayacağını saptıyordu.

11 Gazit, *The Carrot and the Stick*, 1985, s. 26.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu kutunun içindeki materyallere detaylıca değiniyorum çünkü bunlar 1945'te Almanya'nın işgali öncesinde veya bu işgalden çıkarılan dersler temelinde hazırlandı. Ne var ki geriye dönüp bakıldığında bu kadar özenli hazırlığa rağmen, pratikte en kolay yolun seçilmiş olduğu söylenebilir: bir Filistinli grup (İsrail içindeki azınlık) üzerindeki askeri yönetimin diğer Filistinli gruba (Batı Şeria ve Gazze Şeridindekiler) dayatılarak genişlemesi. İsrail'deki Filistinli azınlık 1948 ve 1966 yılları arasında askeri idare altında yönetildi (Mişael Shacham bu idarenin son valisiydi); bu açıdan işgal altındaki topraklarda uygulanabilecek hazırda bir idare biçimi mevcuttu. Yeni ve eski uygulamanın temeli aynıydı: Manda Dönemi olağanüstü hal düzenlemeleri. İsrail'in bu düzenlemeleri yorumlaması –1948'de ve 1967'de olduğu gibi- askeri valiye bölgesindeki insanların hayatının her yönünü kontrol etmek için sınırsız yetki verilmesi şeklinde oldu. İdareciler, 1948'deki askeri idarenin ilk şefi Albay Elimeleh Avner'in tanımladığı üzere kendi küçük sahalarında "mutlak hükümdar" haline geldiler.[12]

Bu düzenlemeler 1948'de ilk defa ve 1967'de yeniden uygulanmaya başladığında hiç kimse Manda Döneminde ilk ortaya konduklarında Siyonist liderlerin tamamının bunları Nazi düzenlemesi olarak kınadığını anımsamadı. Bu liderler söz konusu düzenlemelerin "aydınlanmış hiçbir ülkede benzerinin bulunmadığını" öne sürdüler ve "Nazi Almanya'sında bile böylesi kuralların olmadığını", "Maydanek* ve benzerlerindeki fiillerin yazılı hukuk çiğnenmeden yapıldığını" söylediler.[13]

Dün de bugün de en mahut düzenlemeler, valiye nüfusu sürme izni veren 109 numaralı düzenleme ile idareciye istediği zaman herhangi bir vatandaşı karakola götürme hakkını tanıyan 110 numaralı düzenlemeydi. Bir diğer bednam düzenleme 111 numaralı olandı; buna göre idari tevkif –hiçbir açıklama ve duruşma yapılmadan sınırsız süre için tutuklama- yapılabilirdi.

12 Pappe, *Unutulmuş Filistinliler*, 2021, s. 72.

* Polonya'nın Lublin şehrine 2,5 km uzaklıkta, 1941'de Nazi Almanya'sı tarafından kurulan savaş esirlerinin tutulduğu bir merkezken 1943'te imha kampına dönüştürülen Maydanek (Majdanek) kampında kaç kişinin katledildiği kesin olarak bilinmemekle beraber Yahudilerin yanı sıra Sovyet savaş esirleri de burada infaz edilmiştir. (ç.n.)

13 Bkz. *Hapraklit (Müdafi)*, Şubat 1946, s. 58 (İbranice).

Levent Şahverdi Arşivi

Bu, 1967 işgalinin İsrail'deki Filistinlilere uygulanan baskıdan daha tanıdık bir özelliği haline gelecekti. Çeşitli düzenlemelerin yorumlanmasından ortaya çıkan bir pratik ise valilerin önleyici bir tedbir olarak sıklıkla başvurdukları bir uygulama olarak Şin Bet veya Şabak (Genel Güvenlik Servisi) bir gösteri ya da toplantının önceden haberini aldığında köylerin "kapalı askeri bölgeler" ilan edilmesiydi. Bu ilk defa 1949'da Filistinliler topraklarına el konulmasına karşı gösteri düzenlediklerinde İsrail'de kullanıldı ve günümüze kadar Batı Şeria'da, 2005'e kadar Gazze Şeridi'nde protestoları susturmak ve bastırmak için sık sık kullanılacaktı.

Manda Dönemi olağanüstü hal düzenlemeleri askeri mahkemelerin yasal altyapısı haline geldi, yüzbinlerce Filistinli bu kurumlara yolu düşerek duruşma olmaksızın tutuklanacak, işkenceye ve istismara uğrayacaktı. Çok azı buralardan hasar görmeden çıktı. Hâkimlerin hepsi askeri memurdu ve hukuk geçmişine sahip olmaları gerekmiyordu. Mahkemelerde bir, iki ya da üç hâkim vardı. Üç hâkimli mahkemeler infaz uygulama ve insanları müebbette mahkûm etme hakkına sahipti. 1963'te teoride öngörülen kurumlar arasında 1967'de uygulamaya geçecek özel askeri bir mahkeme alt mahkemelerin kararlarını onaylayacak böylece dünyaya kişilerin kararları temyize götürebildiği bir sistem inşa edildiği gösterilmiş olacaktı.

Kutular Mayıs 1967'de hızlıca dağıtıldı ve bir ay sonra işgal güçlerine bağlanan, ismiyle müsemma yeni bir birime, "Özel Birim"e, verildi. Bu birimde Givat Ram'daki dersleri alanlar vardı ve Batı Şeria ile Gazze Şeridi'nin askeri hukuki idaresini üzerlerine aldılar. Zvi Inbar örneğin Gazze Şeridi işgal güçlerine bağlandı ve iki gün içinde o ve diğerleri burada askeri yönetim ile hukuki sistemi kurdular. Dört yıllık hazırlık çabuk bir el koyma süreci sağladı ve her şeyi tam sadece ismi eksik olan elli yıllık bir rejimin yaratılmasını kolaylaştırdı.

Tasarladıkları, uyguladıkları ve müteakip İsrailli bürokratların sürdüreceği şey bir buçuk milyon kişinin içinde yaşadığı gelmiş geçmiş en büyük hapishane –daha sonra sayıları dört milyona çıkacak kişilerin, bugün dahi o ya da bu biçimde bu hapishanenin gerçek ya da hayali duvarları içinde kapatılmış bir şekilde yaşadığı devasa bir hapishane– oldu. Bu kitap bu hapishanenin

Levent Şahverdi Arşivi

doğuşunun hikâyesini anlatıyor ve onun içindeki hayatın nasıl olduğunu, halen nasıl sürdüğünü anlamaya çalışıyor.

TEPEDEKİ HÜKÜMET

1950'li yıllarda oluşmaya başlayan ve 1967'nin hemen öncesinde tamamlanan hükümet kompleksi üç binadan oluşmaktaydı. Bu kübik, gösterişli binalar Givat Ram'ın tepesinde yükseliyordu ve bugün Knesset, İsrail Yüksek Mahkemesi ve İsrail Bankasından müteşekkildir.

Başbakanlık Ofisi üniversite kampüsüne en yakın binanın üçüncü katında bulunuyordu, bugün de öyle. Aynı katta ortasında ahşaptan dikdörtgen devasa bir masa olan kabine toplantı odası da bulunmakta. Bu masa İsrail hükümeti hakkında haber yapıldığında televizyondaki bültenlerde bazen görülebilir. 1960'lardan bugüne kadar hükümet ikinci katta İsrail Parlamentosu, Knesset için inşa edilmiş bir başka toplantı odası kullanageldi. Burada ise oval bir masa etrafında oturuyorlar; Yahudi devletinin televizyon tarihinden tanıdık bir diğer görüntü daha.

İsrail'in on üçüncü hükümeti 1967 savaşının akabinde hemen hemen her gün bu iki masa etrafında toplandı, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin ve burada yaşamakta olanların akıbetini yoğun bir şekilde müzakere etti. Takriben üç ay süresince kafa yorduktan sonra müzakereler bir seri kararla neticelendi. Bu kararların hepsinden Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde yaşayanlara modern çağın en büyük hapishanesinde öyle ya da böyle müebbet çıktı. Orada yaşamakta olan Filistinliler asla işlemedikleri, itiraf etmedikleri ya da tanımlamadıkları bir suçtan, bir cürümden hüküm giydiler. Bu kitap yazılırken, bu "mahkumların" üçüncü nesli bu mega hapishanede hayatlarına başlamışlardı.

Bu en gayri insani, en duygusuz kararları alan hükümet mümkün olan en geniş Siyonist konsensüsü temsil etmekteydi: her bir ideolojik akım ve görüş bu oval ve dikdörtgen masalar etrafında hazır bulundu. Mapam Partisinden sosyalistler revizyonist Menahem Begin'in yanında oturdular ve Siyonist İşçi hareketinin çeşitli fraksiyonlarıyla gücü ve zaferi paylaştılar. Yanlarında en seküler, liberal, en dindar ve ultra-ortodoks siyasi partiler de

Levent Şahverdi Arşivi

vardı. Bu hükümetin iktidarda kaldığı süre boyunca, hatta hiçbir zaman, İsrail devletinin geleceği ve hayati kararlarını ilgilendiren konularda bir daha böylesi bir oydaşma ortaya çıkmayacaktı.

Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin tarihi hakkında alışılagelmiş öğretinin aksine, bu toprakların veya içinde yaşamakta olanların akıbeti hususunda alınan kararlarda dün de bugün de İsrail hükümeti dışında hiç kimse hayati bir rol oynamadı. Haziran 1967'nin ikinci yarısında ve izleyen temmuz ve ağustos aylarında bu bakanların verdikleri kararlar İsrail'in bugüne kadar işgal altındaki topraklara yönelik politikasının mihenk taşı haline geldi.

Haziran ve Ağustos 1967 arasındaki kısa süre içinde benimsenen kararlar gelecekteki İsrail hükümetlerinin dini açıdan bağlı kalacakları; Birinci ve İkinci İntifada, Oslo Barış Süreci ve 2000 Camp David Zirvesi gibi en dramatik olaylarda dahi sapmayacakları ilkelerin net bir çerçevesini belirledi.

Bu kararlar bütününe yönelik mukavemetin bir açıklaması 1967 hükümetinin olağandışı kompozisyonunda bulunabilir. Değinildiği üzere, bu hükümet daha önce ve bugüne kadar hiç olmadığı kadar, mümkün olan en geniş Siyonist mutabakatı temsil etmekteydi. Bu durum, üç Arap ordusunun IDF tarafından yerle yeksan edilmesine ve Arap topraklarının işgali ile neticelenen başarılı *blitzkrieg* sayesinde hâsıl olan coşkulu (öforik) duygu durumuna da atfedilebilir. O günlerde karar alıcılar neredeyse mesihi bir atmosfer içinde efsunlanmışçasına haleflerinin reddetmekte ya da değiştirmekte zorlanacakları, tarihi neticeler doğuracak cüretkâr kararlar almaktan kaçınmadılar.

Bu akla yatkın açıklamaların hepsi yürütülen politikaları Haziran 1967'ye özgü olağandışı şartların doğrudan bir çıktısı olarak görmeye yöneltiyor. Ancak bu kitabın birinci bölümünün ortaya koymaya çalışacağı üzere, bu kararlar Siyonist tarihin ve ideolojinin kaçınılmaz neticesiydi (ancak birileri bu ideolojiyi tanımlamayı ya da onun izleri ve imaları üzerinde ısrar etmeyi seçebilir). Hususi şartlar siyasetçilerin ideolojik miraslarını anımsamalarını kolaylaştırdığından hareketle tıpkı 1948'de olduğu gibi tarihi Filistin'i olabildiğince Yahudileştirmeyi salık veren Siyonist dürtü bir kez daha onları birleştirdi. Haziran 1967'nin dramatik olaylarının ideolojik vizyona nasıl adapte edileceğine dair ilkeler

Levent Şahverdi Arşivi

Givat Ram'da ve Knesset'te sık sık yapılan görüşmelerde masaya yatırıldı. Alınan kararlar Filistin'in geçmiş ve bugünkü gerçekliğini münhasır bir Yahudi devleti olarak yorumlayan Siyonist mutabakatı yansıttığı için, sonraki gelişmelerin hiçbiri bu kararların geçerliğinin İsrailli siyasetçiler nezdinde sorgulanmasına yol açmadı. Alınan karara meydan okumanın tek yolu Siyonizmin kendisinin geçerliğini sorgulamaktan geçiyordu.

Siyonist ideolojinin iki temel prensibi, öncelleri gibi 1967'nin siyasetçileri tarafından da eksiksiz biçimde benimsendi. Yahudi devletinin var olması için mücadele bir yandan tarihi Filistin'in olabildiğince ele geçirilmesine diğer yandan da burada yaşayan Filistinlilerin sayısını hatırı sayılır derecede düşürme kabiliyetine bağlıydı. Siyonizm bağlamında *realpolitik* kişinin kendini bu iki hedefe tam olarak ulaşamama ihtimalini idrak etmek anlamına geliyordu. David Ben-Gurion gibi liderlerin bu iki hedefi ölçüp biçtiği zamanlar oldu (yani Filistin'in ne kadarına ihtiyaç var ve Yahudi devletinde ne kadar Filistinliye müsamaha edilebilir), ancak çoğu kez ilk olarak en fazla toprağın, ikinci olarak da en az Filistinlinin en iyi seçenek olduğu sonucuna ulaşıldı. Filistin, Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda İngiliz Mandası tarafından coğrafi olarak net bir biçimde tanımlandığında ülkenin çoğuna sahip olmak Manda dönemi Filistin'ine (işgal altındaki topraklarla beraber bugünkü İsrail) sahip olmak anlamına geliyordu.

Nüfus açısından, mutabakat etnik bir Yahudi devleti arzusuna dayandı. Yine, Yahudi devleti içinde müsamaha edilebilir oranda Yahudi olmayan bir azınlık tayin etme teşebbüsleri oldu; ancak dile getirilmeyen (ve bazen dile getirilen) istek kadim İsrail toprakları olduğu düşünülen yerde sadece Yahudilerin olmasıydı.

1948 iki hedefin gerçekleşmesi için bir fırsat oldu: olabildiğince toprak ele geçirmek ve yerli nüfusun çoğundan kurtulmak. O yıl birçok münferit süreç bir araya gelerek Siyonist hareketin Filistin'i etnik olarak temizlemesine olanak tanıdı: otuz yıllık bir süreden sonra İngilizlerin Filistin'den çekilme kararı; Batı kamuoyu üzerinde Holokost'un (soykırım) etkisi; Arap ve Filistin dünyasındaki kargaşa ve düzensizlik ile son olarak kararlı bir Siyonist liderliğin pekişmesi. Sonuç olarak, ülkenin yerli nüfusunun yarısı

Levent Şahverdi Arşivi

sürgün edildi, köy ve kasabaların yarısı yıkıp yakıldı ve Manda Filistin'inin yüzde sekseni İsrail'in Yahudi devleti haline geldi.

Mülksüzleşmeye uluslararası kamuoyunun temsilcileri ilk elden şahit oldular: Kızılhaç delegeleri, Batı medyasının muhabirleri ve BM personeli. Ne var ki Batı onların suçlayıcı raporlarıyla ilgilenmedi; siyasi elitler görmezden gelmeyi tercih etti. Avrupa ve ABD'den gelen mesaj açıktı: Filistin'de ne olursa bu İkinci Dünya Savaşı'nın kaçınılmaz nihai fiili olacak. Avrupa'nın Yahudi halkına karşı kendi topraklarında işlediği suçların kefaretinin ödenmesi için bir şey yapılması gerekiyordu –ve bu yüzden Filistinlilerin muazzam bir şekilde mülksüzleşmeleri gerekliydi ki Batı savaş sonrası barış ve uzlaşma sürecine girebilsin. Filistin'deki durumun İkinci Dünya Savaşı arifesinde Avrupa'daki nüfus hareketleriyle ya da Avrupa Yahudilerinin soykırımıyla pek tabi ki bir alakası yoktu; o Avrupa'daki savaşın değil 19. yüzyılın sonunda başlayan Siyonist kolonizasyonun bir neticesiydi. Modern yerleşimci Yahudi devletinin oluşturulmasının son aşamasıydı; hem de uluslararası kamuoyunun kolonizasyonu kabul etmez göründüğü ve geçmişte kalmış kötü bir ideolojinin bir örneği olarak gördüğü bir zamanda.

Ama Filistin söz konusu olduğunda değil. Aydınlanmış dünyanın mesajı muğlaktı: İsrail'in Filistinlileri mülksüzleştirmesi de Filistin topraklarına el koyması da meşru ve kabul edilebilirdi. 1967'deki toplantıya katılanların hemen hemen yarısı 1948'deki etnik temizlikte bulunmuş eski muhariplerdi. Bazıları neredeyse bir milyon Filistinlinin sürülmesi, köylerinin ve kasabalarının yıkılması ve evinlerine geri dönmesinin engellenmesi kararını alan küçük hizibin üyeleriydi. Diğerleri, generaller veya subaylar, cürmü işleyen makinenin dişlileriydiler. Hepsi, 1948'de Siyonist hareket Filistin'in yüzde yetmiş sekizini ele geçirdiği zamanki uluslararası kayıtsızlığın tamamen farkındaydılar. Ve bu yüzden onlar ve meslektaşları uluslararası topluluğun, kalan yüzde yirmi ikilik toprağı da işgal etmiş olan İsrail ordusuna bir kere daha tek taraflı davranma izni vereceği hususunda ikna olmuşlardı. 1948'de fütursuzca davrandıktan sonra, Haziran 1967'de benzer bir etnik temizlik politikasını önleyecek ya da engel olacak ciddi bir karşılık beklemek için hiçbir neden yoktu.

Levent Şahverdi Arşivi

Yine de 1948 ile 1967 arasında büyük bir fark vardı. 1948'de Filistinlilerin kaderi hakkındaki kararlar savaş öncesinde alınmıştı; oysa ki 1967'de savaştan sonra formüle edildiler. Bu yüzden 1967'de savaş yokken gerçekleştirilecek herhangi bir büyük sürgünün neticelerini ölçüp tartmak için vakit yoktu. Hükümet, hemen hemen tam mutabakatla, toprakların geleceği üzerinde tek taraflı karar almayı aklına koymuştu, ancak resmi ateşkesten sonra yeni bir büyük etnik temizliğin[14] mümkünatı ya da hikmeti hususunda bölünmüştü. Karşıt savlar açıktı: Savaş sonrası yapılacak bir etnik temizlik uyumakta olan Batı vicdanını harekete geçirebilirdi. Üstelik ordunun bu eylemi gerçekleştirecek istek ve zihniyete sahip olduğu şüpheliydi, nitekim bunu başaracak yeterli araçlara sahip olup olmadığı da net değildi. Öte yandan 1967 hükümeti 1948'de etnik temizliği tertipleyen hükümetten daha geniş bir forumdu. 13. hükümette ahlaki açıdan böylesi bir plana muhalefet edecek epeyce vicdanlı bakan da bulunmaktaydı.

Kitlesel sürgün kararından çekinmelerine rağmen, bu hükümetin çok az üyesi işgal altındaki topraklardaki Filistinlilerin sayısını kayda değer bir şekilde azaltan kademeli sürgüne ve mülksüzleştirmeye muhalefet etmekte başarılı olabildi (hatta Filistin'den tehciri tetikleyen tacizlere karşı da gelemediler). Filistinli sayısı azaldıkça, onları yeni inşa edilen mega hapishanede denetim altında tutmak kolaylaşacaktı.

14 *The Ethnic Cleansing of Palestine* (*Filistin'de Etnik Temizlik*) kitabımda akademik ve hukuki açıdan etnik temizliğin manasına değindim. Oradaki tartışmanın ana fikri, üzerinde uluslararası mutabakata varılmış tanımına göre etnik temizlik kimlik temelinde belli bir grubun sayısını azaltma politikasıydı. Bir nüfusun böylesi bir şekilde azaltılmasının araçları sürgünden yıldırmaya kadar çeşitlilik arz eder ve ister nüfusun tamamına ister bir kısmına uygulanmış olsun bu uluslararası hukuka göre suçtur. 1967'den sonra başvurulan belli araçlar ise en iyi şekilde kademeli etnik temizlik olarak tanımlanabilir; Filistinli nüfusu azaltmayı hedefleyen bu eylem ve politikalar altıncı bölümde ele alınmıştır. Öndeyişte, İsrailli siyasi elitin neden 1948'de şahit olunan ölçekteki gibi kitlesel bir sürgün kararı vermediğini detaylandırdım. Ek olarak, eğer buna teşebbüs etselerdi, nüfusun tamamı buna direnirdi ve ayrıca Ürdün duruma müdahale edebilir ya da İsrail'in bu politikayı uygulamasını imkânsız kılacak bir şekilde cevap verebilirdi. Mısır da bu duruma müdahale edecek ülkelerden biri olabilirdi.

Levent Şahverdi Arşivi

Yani, büyük çapta bir etnik temizlik gündemden çıkarıldı. Ne var ki, bu kabine toplantı odalarındaki hâkim hissiyat uluslararası topluluğun İsrail'in toprak genişletmesine karşı bir tavır almayacakları yönünde, yayılmacılığa bizatihi destek şeklinde değil de daha çok buna karşı gelme isteksizliğinin yansıması şeklindeydi. Ancak önemli bir şerh vardı: topraklar yasal olarak İsrail'e bağlanamazdı, sadece fiili olarak bağlanabilirdi. Bunun iki sebebi vardı: ilk olarak, Batı Şeria ve Gazze Şeridi uluslararası hukuka göre işgal altındaki topraklardı, oysa ki İsrail'in 1948'deki operasyonlar sırasında işgal ettiği toprakların hepsi Birleşmiş Milletler tarafından İsrail devletinin bir parçası olarak tanınmıştı. İkinci olarak ise buradaki nüfus sürgün edilemezse, sayıları ve olağan artış potansiyeli göz önüne alındığında Yahudi devletinin eşit vatandaşları olarak da entegre edilemezlerdi; aksi takdirde İsrail'de Yahudi çoğunluğun sürdürülmesi tehlikeye girerdi.

O zaman da bugün de, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin sonsuza kadar elde tutulmasına yönelik bir mutabakat ve karşı konulamaz bir arzu vardı. Aynı zamanda o gün toprakların resmi olarak İsrail'e bağlanmasına dair isteksizlik ile nüfusun kitlesel sürgünün gerçekleştirilememesinden doğan iki katmanlı bir farkındalık vardı, bugün de hâlâ var. Hal böyle olunca nüfusuyla beraber bu toprakları elde tutmak Yahudi devletini mümkün kılan kati bir Yahudi çoğunluğun korunması ihtiyacı kadar hayati göründü.

Toplantıların kayıtları artık halka açık. Görüşmeler şu iki itici gücün hem imkânsızlığını hem de bağdaşmazlığını ortaya döküyor: yeni topraklara sahip olma arzusu ve o topraklarda yaşamakta olanları ya sürmek ya da tamamen dâhil etmek hususundaki tereddüt. Belgeler aynı zamanda görünürdeki mantıksal tıkanmadan ve teorik çıkmazdan kurtulmanın yolunun erkenden bulunmasından duyulan kutlama niteliğindeki kişisel tatmini de ortaya döküyor. Tıpkı daha sonrakilerin de olacağı gibi, bakanlar İsrail'in göz diktiği toprakların içindeki insanları dâhil etmezken uluslararası kınama ve baskıdan korunacak bir şekilde elde tutulmasını sağlayacak formülün bulunduğu konusunda ikna olmuştu.

Aslında yeni bir şey keşfetmemişlerdi. 1948'den beri onlar ve öncelleri İsrail içindeki Filistinlilere nasıl muamele edileceğine karar vermek zorunda kaldıklarında benzer açmazlarla yüzleş-

Levent Şahverdi Arşivi

mişlerdi. Filistinlilere askeri yönetim dayattılar ve on sekiz yıl sonra kaldırdıktan sonra yerine yeni bir denetleme, kontrol ve zorlama rejimi getirdiler. Zamanla bu bir şekilde hafifledi ama çok daha gizli ve karmaşık hale geldi. Ancak o zaman Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde daha fazla insan vardı; bu yüzden devlet içindeki Yahudi çoğunluğunu sürdürme amacıyla örtüşen bir şekilde İsrail'deki Filistinli azınlığa sınırlı vatandaşlık verildiği gibi vatandaşlık Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndekilere genişletilemezdi. Yani toprakları elde tutma ihtiyacı vardı, içindeki insanları sürgün etme değil; ancak vatandaşlık verme de değil. Bu üç parametre ya da varsayım bugüne kadar değişmeden kaldı. Mutabakata dayalı Siyonist ilmihalin habis üçlemesi olarak yerli yerinde duruyor.

Bu üç hedef aktüel politika olarak hayata geçirildiğinde sadece insanlık dışı ve insafsız bir gerçeklik üretir. İnsanları uzun süre boşlukta tutmaya, vatandaşlıktan mahrum bırakmaya niyetlenmiş bir politikanın iyicil ya da aydınlanmış bir versiyonu olamaz. İnsan tarafından yaratılan tek bir şey geçici ya da uzun dönem için temel insan hakkından ve vatandaşlık hakkından yoksun bırakacak şekilde işler: modern dönem hapishanesi. İster acımasız bir diktatörlüğün parçası isterse de demokrasilerdeki uzun hukuki sürecin bir neticesi olsun hapishane, cezaevi ve ıslah evi tam olarak bunu dayatan günümüz müesseseleridir.

Resmi olarak Batı Şeria'nın bazı mukimleri Ürdün vatandaşlığı aldılar ancak işgal altında bu vatandaşlığın herhangi bir değeri yoktu ve haddizatında Haziran 1967'den itibaren vatandaş olmayan mukimlerdiler. Hatta Eylül 1970'teki olayların (Filistin Kurtuluş Örgütü-FKÖ ile Hâşimi Krallığı arasındaki iç savaş) arifesinde ve 1988'de Ürdün'ün Batı Şeria'dan resmi olarak ayrılmasında vatandaşlık taşıyanların sayısı azaldı.

Bugünün hapishanesi, ilk defa yeni zorlayıcı bir cezalandırma sistemi içinde mahpusluğun mantığını gerekçelendiren modern filozof Jeremy Bentham tarafından kullanılan *panoptikon*a benzer. Erken 19. yüzyılda adı yayılan panoptikon hapishane gardiyanların mahkûmları görmesine imkan tanırken mahkûmların gardiyanları görmemesini sağlayacak şekilde tasarlanmıştı. Bina dairesel şekilde inşa edilmişti; mahkûmların hücreleri dış

Levent Şahverdi Arşivi

çeperde sıralanmıştı, dairenin merkezinde ise geniş, yuvarlak gözlem kulesi vardı. Herhangi bir vakitte, gardiyanlar aşağıya, mahkûmların hücrelerine bakıyor olabilirlerdi –ve böylelikle itaatsiz davranışı görebilirlerdi– ancak dikkatlice yerleştirilmiş panjurlar sayesinde mahkûmlar gardiyanları göremezlerdi, böylece ne vakitte gözlendiklerini ya da gözlenip gözlenmediklerini bilemezlerdi. Bentham panoptikonun "nazarının" mahkûmları düzgün davranmaya iteceğine inanıyordu. Tıpkı her şeyi gören Tanrı'nın nezdinde tuttukları kötü yollardan utanacakları gibi.

Ahlaki davranışın yerine işgalciyle işbirliğini koyup panoptikonun dairesel yapısını mahkûmiyetin çeşitli geometrik parametreleriyle değiştirirsek, İsrail'in 1967'deki kararının Filistinlileri Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde modern panoptikonda izole etmekten başka bir şey olmadığı ortaya çıkar. Michel Foucault'nun panoptikon modelini geliştirdiği kuramına* aşina olan okuyucular açısından bu 1967'de İsrail tarafından inşa edilen yapıyı kısmen anlamak için kullanışlı bir araç olabilir. Ancak Foucault, Bentham gibi, fiziksel bariyerlere ihtiyaç duyulmadığı ve gardiyanların görünmez olduğu bir kontrol sistemi olarak panoptikon hapishanenin doğasına vurgu yaptı. Göreceğimiz üzere, hatta birçok okuyucunun muhtemelen bildiği üzere bu, 20. yüzyılda Filistinlileri İsrail'in mega hapishanesine kapatan güç matrisinin içinde olsa olsa ancak bir unsur olabilir. Diğerleri ise "mahkûmları" kasten gardiyanlara bakmaya ve olabilecek en fiziksel yoldan onları çevreleyen bariyerleri, duvarları ve dikenli telleri hissetmelerine zorlamaktı.

1967'de İsrail'in imkânsız milliyetçi ve sömürgeci hırsları arasındaki resmi salınımı bir buçuk milyon insanı böylesi bir mega hapishanenin mahpusu haline dönüştürdü. Bu haklı ya da haksız şekilde tutuklanmış olan birkaç mahpusun hapishanesi değildi: bir toplumun tümüne dayatılmıştı. Gerekçelerin en sefiliyle inşa edilmiş kötücül bir sistemdi; halen de öyle, hatta bundan daha fazlası. Onun bazı mimarları bu hapishane için gerçekten de mümkün olan en insani modeli aradılar, çünkü muhtemelen onlar bunun hiçbir zaman işlenmemiş bir suç için kolektif ce-

* Konu hakkındaki ilgili eser Michel Foucault, *Hapishanenin Doğuşu*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay (Ankara: İmge, 2017). (ç.n.)

Levent Şahverdi Arşivi

zalandırma olduğunun farkındaydılar. Diğerleri daha mülayim ya da daha insani bir alternatif bulmaya tenezzül dahi etmedi. Ancak iki taraf mevcuttu ve bu yüzden hükümet Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki insanlara mega hapishanenin iki versiyonunu da sundu. Biri açık hava panoptikon hapishanesiydi, diğeri de azami güvenlik hapishanesi. İlkini kabul etmezlerse ikincisine kalacaklardı.

"Açık hava hapishanesi" İsrail'in doğrudan ve dolaylı denetimi altında bir ölçüde özerk bir hayata izin veriyordu; "azami güvenlik hapishanesi" ise Filistinlilerin elinden tüm özerkliği alıyor ve onları cezalandırma, kısıtlama ve en kötü senaryosu infaz olan sert, katı bir politikaya boyun eğmeye zorluyordu. Açık hava hapishanesinin yeteri kadar sert ve olabildiğince insanlık dışı olmasının kuşatılmış nüfusta direnişi tetikleyeceği bir gerçekti ve bu direnişe misilleme olarak azami güvenlik modeli dayatıldı. Daha yumuşak olan model 1967-1987 ile 1993-2000 arasında iki defa (ve bugüne kadar Gazze Şeridi'nde) denendi. Hatta açık hava hapishanesi İsrail'in ABD ve Avrupa tarafından onaylanan barış planı bile oldu. Bu plan diplomatik çabaların ve "barış sürecinin" temelini oluşturdu. Açık hava hapishanesi seçeneğinin "çatışma" için en iyi çözüm ve işgal altındaki Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde normal ve sağlıklı bir hayat idame ettirmek için ideal bir vizyon olduğunun ahlaki ve siyasi geçerliğini sürdürmek adına İsrail'de ve Batı'da engin bir aklama anlatısı ile epeyce işbirliğine yatkın medya ve akademik topluluğun varlığı elzemdi.

"Özerklik", "kendi kaderini tayin etme" ve son olarak "bağımsızlık" İsraillilerin işgal altındaki Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki Filistinlilere sunabileceği açık hava hapishanesinin en iyi halinin tanımlanmasında kullanılan ancak esasen istismar edilen kelimelerdi.

Ancak bu aklama operasyonu durumun gerçekliğini temizleyemedi; barış ve bağımsızlık hiperbolü sürece dâhil olan tüm toplumların vicdanlı üyelerini sağır edemedi: İsrail'de, işgal altındaki topraklarda ve dünyada. İnternet çağında, bağımsız basının, aktif sivil toplumun ve enerjik sivil toplum kuruluşlarının olduğu bir dönemde, modern tarihin görebileceği en büyük hapishane içerisinde insanlar kapatılmışken barış ve uzlaşma mas-

Levent Şahverdi Arşivi

karalığını oynamak zordu. Bu kitap milyonlarca insan sırf Yahudi olmadıkları için gayri insani, insanlık dışı muamelelere maruz kalırken durup öylece bakmamamın önemini iyi insanlara bıkıp usanmadan anlatmaya çalışanlara adanmıştır. Bu erdemli insanlar Batı ana akım medyasının 1967'den beri Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki hayat hakkında ilgisiz ve çoğunlukla çarpıtılmış yayınlarına zıt düşen tanımlar ve analizler yaptılar. Filistin direnişini gündeme taşımanın yanında, şimdiye kadar ufak çapta başarı elde edilmiş olsa da, Filistinlilere yönelik suç işleyen politikaları için Batı'nın İsrail'e bahşettiği kapsamlı dokunulmazlığı sorgulamaya da devam ettiler.

TEPEDEKİ BÜROKRASİ

Açık hava hapishanesi ve azami güvenlik hapishanesinin işletilmesi için çok geniş bir personele ihtiyaç vardı. Binlerce asker, memur, subay, hâkim, doktor, mimar, polis, vergi toplayıcılar, akademik danışmanlar ve siyasetçiler bu zalimlik anıtının başlıca yüzleridir.

Bürokratik piramidin başında Bakanlıklar Genel Direktörleri komisyonu vardı. Bu komisyon 15 Haziran 1967 tarihinde oluşturuldu ve takip eden aylarda işgal altındaki toprakları elde tutmak ve denetlemek adına ekonomik, yasal ve idari altyapıyı düzenledi. Bu komisyonun her tasarının kayda geçirildiği görüşme kayıtları iki cilt halinde binlerce sayfa içermekte. Bu hükümet yetkilileri grubunda dönemin önde gelen akademisyenleri ve İsrail içindeki Filistinli bölgelerde uygulanan denetim sisteminin kıdemli üyeleri vardı. Bu kitap daha çok bu memurlar, akademisyenler ve bürokratlar hakkında olduğu kadar onların Haziran 1967'de inşa ettikleri ve bugün halen devam eden sistem hakkındadır da. İkinci nesil çoktan geldi, üçüncü ise yolda. Bir kere kuşaklar arasındaki boşluğu aştığınızda geçicilik ya da son bulma söylemleri anlamsız hale geliyor; ortadan kaldırması ya da mücadele edilmesi çok zor olan yaşayan bir organizmaya dönüşüyor. O yüzden son yıllardaki anlaşılabilir umutsuzluk intihar bombaları ya da roket saldırıları formunu alıyor ve bunların hiçbirinin İsraillileri

Levent Şahverdi Arşivi

bu hilkat garibesini ortadan kaldırmak yönünde ikna etme umudu da yok.

Bürokrasiye odaklanmak şeytanlaştırma tuzağına düşmemek açısından önem arz ediyor; bu yüzden bu kitap İsrail toplumunun tamamını kötü gösterme niyeti taşımıyor, her ne kadar bu toplumun birçok üyesi mega hapishaneyi desteklese ve pek çok diğerleri durumu görmezden gelse de. Bu eser sistem ve onun içinde çalışan insanlar arasındaki farkı olabildiğince gözetiyor. 1967'de kuşatılmışlığın ve mahpusluğun yaratıldığı mekanizmayı kuran siyasetçiler ve akademisyenler ile onu yürüten binlerce memur, subay, asker ve polisi ayrı tutuyor. Bu çalışmada geçen bazıları tıpkı tarih boyunca onları temsilen, onların adına ve onların gözü önünde işlenen suçlar karşısında hiçbir şey yapmamış dünyadaki tüm diğer kişiler kadar suçlu. Baskı ve zulmü destekleyen ya da buna karşı gelmeyen İsrailliler halen Batı'da barışın ve insanlığın şampiyonu olarak selamlanıyor, bitmeyen hak edilmemiş ödüller ve mükâfatlarla taçlandırılıyorlar. Bununla beraber, modern insanlık tarihinde gerçekten kötü çok az insan varken, bir hayli çok sayıda kötücül sistem mevcut. Filistin mega hapishanesi de bunlardan biri.

O halde bu çalışmanın, bu kitabın kötü adamı en başta sistemi her bir ayrıntısına kadar tasarlayan, onca yıl boyunca bunu devam ettiren ve onun istismar, aşağılama ve yok etme yönündeki işleyiş gücünü "mükemmelleştiren" İsraillilerdir. Onlar kötülük bürokrasisinin hizmetkârlarıydılar. Sisteme girdiklerinde masumlardı ancak aralarından çok azı bu sistemin hikmetine, icra tarzına yenik düşmedi. Dünyadaki bu en geniş hapishanenin bekçileri olarak onlar Filistinlilerin haklarının ve yaşamlarının daimi istismarcıları, insanlıktan çıkarıcıları ve yok edicileridirler. Ancak onlardan sonuncusu bu görevden alındığında biz Filistin mega hapishanesinin sonsuza kadar lağvedildiğini bileceğiz.

Levent Şahverdi Arşivi

Giriş

İşgal Anlatısını Yeniden Okumak

Haziran 1967 savaşı sona erdiğinde İsrail olduğundan üç katı daha geniş bir alana yayıldı ve 1948'den beri devlette ikamet etmekte olan üç yüz bin Filistinliye bir milyon daha eklendi. Bu 1948'de İsrail'in sürgün ettiği Filistinli sayısıyla aşağı yukarı örtüşüyordu. Yıllar içinde bir milyon ikiye, üçe katladı ve büyümeye devam etti; 21. yüzyıl başında İsrail'deki Filistinlilerle beraber nerdeyse beş milyona ulaştı. Onların yanında, elli yılı aşan kolonizasyon sürecinde yarım milyon Yahudi yerleşimci de işgal altındaki topraklar içerisinde mukim hale geldi ve ben bu eseri yazarken buralara gelmeye, Filistinlilere ayrılan sınırlı alanı gasp etmeye devam ediyorlar.

Filistinlilerin ve üzerinde yaşamakta oldukları toprakların kaderi İsrail hükümeti tarafından Haziran 1967'de müzakere edildi. Ay sonuna varmadan ulaşılan nihai karar esas olarak Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin gelecekteki herhangi bir barış görüşmesinden çıkartılmasıydı. Temenni, topraklar hakkında tek taraflı karar vermekten ve yeni politika için, bu ne olursa olsun, uluslararası destek aranmasından yanaydı. İşte bu karar bu kitabın anlatısının etrafında döndüğü dayanak noktasıdır.

Bu kararın en zayıf eleştirileri bile stratejiyi ve onu takip eden gerçekliği "işgal" olarak nitelendiriyor. Öndeyişte değinilen yasal ve askeri tedbirler, İsrail'in devletin içindeki Filistinlileri denetim altında tuttuğu gibi İsrail'in Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki Filistinlilerin hayatlarını da aynı şekilde yönetme hazırlığı yaptığını gösteriyor. Esasen bu Filistinliler BM'nin 1947'de Filistin devletine tahsis ettiği ancak, şimdi uluslararası bir tartışma ya da bir

Levent Şahverdi Arşivi

sitem olmaksızın İsrail'in kendine bağladığı alanlarda yaşamaktaydı. Gerek erken 1960'lardaki hazırlıklara dâhil olan kişiler gerekse de bu ön hazırlıkların doğası aslında 1967'den bugüne İsrail idaresi altındaki Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin tarihinin "işgal" kelimesiyle tanımlanmasını bir problematik haline getiriyor.

Bu kitap "işgal" kelimesinden rahatsız. Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki hayatın gerçekliğine referans verirken her ne kadar bu kelimenin herkes (hem İsrail'in oradaki varlığına muhalefet eden hem de İsrail'in oradaki mevcudiyetinin devam etmesini isteyen ana akım İsrailli ve Batılı siyasetçiler) tarafından kullanıldığını kabul etsem de, bu çekincemin iki özellikli sebebi var.

İlk çekince bu kavramı benimsenin İsrail ve işgal altındaki bölgeler arasında hatalı bir ayrım fikri yaratacağı yönünde. Bu, dolaylı bir şekilde İsrail'in eskiden Manda Filistini olan her yerdeki varlığını meşrulaştırıyor ve "demokratik" İsrail ile "demokratik olmayan" işgal altındaki topraklar şeklindeki kabul edilemez zıtlığı üretiyor.

İkinci çekince ise genellikle "işgal" kavramıyla bağdaştırılan siyasi ve hukuki sonuçlarla, etkilerle ilgili. Bir askeri çatışma ya da savaş sonrasında bir toprağı güvenlik altına almak genellikle geçici bir tedbir olarak görülür. Bunun bir başlangıcı ve bir sonu olduğu gibi herhangi bir işgalin geçici olmasından doğan çok açık ve net uluslararası düzenlemeler ve yaptırımlar vardır.

Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki gerçeklik iki önemli açıdan farklı. İlki bu kitaptan da ortaya çıktığı üzere geçiciliğin bu "işgal" hikâyesinin bir parçası olmadığı. Topraklara bağlanan güçler ve "işgalciyi" destekleyenler "işgal" gerçekliğini gelecekteki yıllar için verili bir olgu olarak kabul ederler. İsrail'in bu topraklardaki mevcudiyeti 1987'ye gelindiğinde var olan en uzun askeri işgal olarak çoktan tarihe geçmişti ve bu rekorun öngörülen gelecekte kırılması pek mümkün görünmüyor.

İsrail işgalini bilinen askeri işgal vakalarından ayıran ikinci açı işgalci tarafından uygulanan denetimin mutlaklığı. Mutlak kontrol ve denetim örnekleri herhangi bir askeri işgalin ilk günlerinde görülür ancak, tasfiye edilecek ya da soykırıma uğrayacak bir grubun parçası olmadığınız sürece, çok da uzun sürmez. İşgal altındaki topraklar olarak bilinir hale gelen bölgedeki mutlak denetim

Levent Şahverdi Arşivi

pratiklerinin kapsamı kişiyi daha iyi bir terminoloji arayışına sevk ediyor.

Aslında burada yapılan analiz "işgal" terimiyle bağdaştırılan yasal uluslararası tanımların ve anlamların yalnızca hâlihazırdaki gerçekliğe uygulanabilir olmadığını ortaya koymakla kalmıyor aynı zamanda geriye dönüp bakıldığında bunların İsrail'in ciddi bir küresel kınamadan paçayı kurtarmasına yaradığına yönelik şüpheyi de kışkırtıyor.

Son yıllarda akademi dünyasında yerleşimci kolonyalizm paradigması İsrail Filistin sorununa uygulandı. Yerleşimci kolonyalizm dünyanın belli bölgelerinde yeni ve kalıcı bir yaşam kurmak amacıyla Avrupalıların giriştiği bir harekettir. Böylesi bir hareket sıklıkla zulmü beraberinde getirmiştir; Filistin'e Yahudi yerleşimcilerin gelmesindeki durum da buydu. Yeni bir anavatana göç etmek her zaman yerli halkla bir çatışmayı beraberinde getirdi. Birçok örnekte böylesi bir karşılaşma yerli halkın soykırımı ile sona erdi veyahut Cezayir, Güney Afrika ve Zimbabve gibi az örnekte olduğu üzere, yerleşimci kolonyalizm projesinin iflası ile neticelendi.

Filistin istisnai bir örnek. Halen nasıl biteceğini bilmiyoruz. Patrick Wolfe tarafından zekice "yerlinin tasfiye edilmesi" şeklinde tanımlanan yerleşimci kolonyalizm mantığı etnik temizlik ve kolonizasyon aracılığıyla Filistin'de uygulanmaya devam edecek mi ya da insan ve yurttaş hakları mantığına dönüşecek yola girecek mi? Bunu zaman gösterecek. Yine Patrick Wolfe'a atfen söyleyebileceğimiz şey yerleşimci kolonyalizmin bir vakıa değil bir yapı olduğudur. Bu yerinden etme ve yer değiştirme yapısıdır ya da Edward Said'in sözleriyle söylenecek olursa mevcudiyetin gaipliğin yerini almasıdır. Bu 1882'de başladı ve 1948'de doruk noktasına ulaştı, 1967'de hararetle devam etti ve bugün hâlâ canlı ve zinde.[1] Mega hapishane yerleşimci kolonyal İsrail devletinin projeyi canlı tutmak için uyguladığı pek çok yöntemden biri. Mega hapishane birkaç gün içinde yaratıldı ve modern tarihte örneğine hiçbir yerde rastlanmayan bir gerçeklik haline geldi.

1 Bkz. Wolfe, "Settler colonialism and the elimination of the native", s. 387-409 ve Said, "Zionism from the Standpoint of Its Victims", s. 7.

Levent Şahverdi Arşivi

Hapishaneler kalıcı yapılardır, uluslararası denetimden muaftır ve kendi dünyası içinde işler durur.

Mega hapishane Haziran 1967'de işgali sürdürmek gayesiyle yaratıldı ancak daha çok Siyonizmin ideolojik ön koşullarına -tarihi Filistin'i olabildiğince denetim altına alma ihtiyacı ve orada mutlak (mümkünse münhasır) bir Yahudi çoğunluğun teşkil edilmesi- verilmiş pratik bir cevaptı. Bu dürtüler 1948'de Filistin'in etnik temizliğine yol açtı ve Haziran 1967'de formülleştirilen politikayı belirledi ve bugün de İsrail eylemlerini besliyor.

Mega hapishane Siyonist tarihin ve ideolojinin mantıklı ve kaçınılmaz bir neticesiydi. Bu bağlamda bu kitabın birinci bölümü 1967 politikasının arka planını 1882'den ve özellikle 1948'den beri Siyonizm tarafından benimsenen stratejilerin bir devamı, neticesi olarak sunuyor. Bu bölüm bir bakıma hem 1967 savaşına hem de akabinde izlenen politikaya girizgâh olacak şekilde 1948 ile 1967 arasındaki dönemin bir incelemesi olacak. Bu Batı Şeria'yı ve daha az da olsa Gazze Şeridi'ni işgal etme yönündeki istikrarlı güdünün; stratejik zamanlamadan ziyade fırsat olmadığından gerçekleşememiş bir güdünün hikâyesi.

İlk dört bölüm 1967 kararlarının tatbik edilme biçimini betimliyor. Evvela mega hapishanenin coğrafi ve demografik sınırlarının belirlenmesini toprakların bürokratik idaresi için hukuki altyapının hazırlanması izliyor. İsrail hükümeti önce Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ne yolladığı Yahudileri bir dizi dolgu içinde nereye yerleştireceğine karar verdi; sonra işgal altındaki nüfusun işlerini yürütecek yasal sistem hakkında net bir karara vardı ancak onların yasal statülerine dair sorunu çözmedi (bugün de hâlâ çözümlenmiş değil).

Mega hapishanenin demografik ve teritoryal sınırlarının belirlenme sürecini ele aldıktan sonra, kitap kronolojik bir sıra takip ederek Filistinlilere "sunulan" iki modeli yakından inceleyecek. İlki, açık hava hapishanesi, 1967 ile Birinci İntifadanın başladığı 1987 yılları arasında mevcuttu. Yerli halkta kayda değer bir direnişi tetikleyecek kadar baskıcıydı, nitekim daha sonra bu direniş Tunus'taki Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) tarafından desteklendi ve genişletildi.

Levent Şahverdi Arşivi

İsrail'in cevabı acımasızdı ve 1987 ile 1993 arasında daha sert olan diğer model, azami güvenlik modeli dayatıldı. Uluslararası baskı bir diğer açık hava hapishanesi açma teşebbüsüne yol açtı. Bu da 1993'ten 2000'e kadar sürdü ve dünyaya ABD tarafından başlatılan ve yürütülen "barış süreci" olarak lanse edildi.

Bu sürecin temelinde işgalci gücün kendi arasında sürdürdüğü bir iç çekişme saçmalığı yatmaktaydı, "barışçı" ve "milliyetçi" kamplardan ilki işgali sona erdirmek isterken, ikincisi devam ettirmekten yanaydı. Yani, teoride, İsrail'de işgali bitirmek isteyen geniş bir kesimin olduğu için bir barış süreci başlatabilirdiniz. Bu bir zırvalıktı; işgalin sonlanmasını isteyen hiç İsrailli olmadığından değil, bu kesim azınlık olduğu ve kayda değer olmadığı için. Tıpkı 1967'de ve sonra 1990'lardaki gibi siyasi ve askeri elit ise ilk elden onları toprakları işgal etmeye yönelten aynı ilkelere bağlı kalmaya devam ettiler.

Aslında barış diyalogu ile işgal gerçekliğinde herhangi bir değişikliğin olmaması arasındaki uçurumun neticesi çok daha kötüydü. Diplomatik çabalar İsrail'in bir yandan uluslararası baskıdan muaf kalmasını diğer yandan da topraklar ve oradaki insanlar üzerindeki etkisini pekiştirmesini ve güçlendirmesini sağlamıştı.

Bu kitabın önerdiği paradigma yeni bir sözlüğe ve yeni kavramlara ihtiyaç duymaktadır. Bu özellikle benim diplomatik çabalara yaklaşımımda görünür hale geliyor. Nitekim bu çabaları İsrail'in açık hava hapishanesi modelini pekiştirme girişiminin bir parçası olarak göstermeyi ve bunun nasıl Filistinlilerle uzlaşmaya ve karşılıklı anlayışa varmak adına girişilen gerçek bir gayret olduğunu kabul etmeyi reddettiğimi anlatmayı seçtim.

Mega hapishane objektifinden bakıldığında İsrail'de topraklar hakkında süren iç çekişme bir illüzyon ve danışıklı dövüşten başka bir şey değil. 1967 savaşının hemen akabinde sözde "barış kampı" ve "savaş kampı" arasında geçen siyasi tartışmalar olarak resmedilen işgal altındaki bölgelerin kaderi hakkında alınan stratejik kararlar en iyi ihtimalle önemsiz, en kötü ihtimalleyse yalandır. Şayet bu adil bir değerlendirmeyse o zaman tamamen bu "çekişme" etrafında gelişen barış süreci zaten en başından başarısız olmaya mahkûmdu.

Levent Şahverdi Arşivi

Kitap, tarihsel anlatımla paralel olacak şekilde, içinde bulunduğumuz yüzyılda Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde ikinci azami güvenlik hapishanesinin tekrar dayatılması ile sona eriyor. Bazı gözlemciler yeni bir açık hava hapishanesi versiyonunun 2006'da, bu sefer sadece Batı Şeria için, tekrar sunulduğuna inanıyor, zira o yıl Gazze Şeridi azami güvenlik hapishanesinin çok daha aşırı bir haline dönüştü. Bu iki varsayım kitabın en sonunda ele alındı.

Bu çalışma Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin 1967'den itibaren kapsamlı, tam bir tarihini içermiyor (bunun üzerine bir kitap yazılmalı). Bu tarihin içindeki bazı hayati, artık oldukça aşina hale gelmiş anlar, dönüm noktaları üzerinde duruyor ancak alışıldık anlatının aksine olaylar bürokratların değişen koşullara göre mega hapishane modelini adapte etmeleri bağlamında ele alınıyor. Haziran 1967'den bugüne kadar olan hiçbir şey İsrailli otoritelerin Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ni sıkı denetim altında tutma, insanları devasa bir hapishane içine tıkma ve canice siyasetini sonlandırmak için uluslararası baskıyı göz ardı etme kararlığından döndürmemiş gibi görünüyor. Model bir yandan kusurlu çünkü Filistinlileri hapseden denetim mercileri eğer onlar gidip de bir daha hapishaneye dönmezse hiç umursamıyorlar. Ancak kararlıysanız ya da 21. yüzyılda Ortadoğu'daki milyonlarca evsiz mülteciye katılmak istemiyorsanız, tek seçeneğiniz mega hapishane.

Bu çalışma aslında işgal edilenden daha fazla işgalcinin tarihini anlatıyor, zira milyonlarca Filistinlinin yaşamlarını yeniden inşa etmekten ziyade, onlara hükmetmek için yaratılan mekanizmayı açıklamaya çalışıyor. Filistinliler tabii ki kitapta geçmekteler ancak bu onların beklentilerinden, toplumsal dokudan, kültürel üretimlerinden ve hayatın diğer değerli veçhelerinin bir gün yazılacağını umduğum tarihinden ziyade onların maruz kaldığı baskının hikayesi. Filistinlilerin direnişi ve metaneti gelecek nesiller için kayda geçirilmeyi ve öne çıkarılmayı hak ediyor.

Bu kitaba mega hapishane prizmasından bakılmalı; demem o ki bilindik konular ve temalar burada işgal hakkında şimdiye kadar yazılmış bazı en iyi kitaplardaki analizlerden farklı bir bağlamda ele alınıyor. Örneğin Yahudi yerleşimciler ve yerleşimler, Filistin'in kalanına yayılmayı arzu eden ideolojik Siyonizmin bir

Levent Şahverdi Arşivi

sonucu olarak değil, Filistinli yaşam alanını tahdit eden ve topraklardaki sayılarını azaltmayı hedefleyen bir araç olarak değerlendiriliyor.

Bu tarihte önemli bir rol oynamasına rağmen konunun ekonomik boyutuna kısaca değiniyorum. Ekonomi burada açık hava hapishanesi modeli denendiğinde ve azami güvenlik modeli uygulandığında siyasetçileri etkileyecek bir mülahazalar seti olarak beliriyor. Bu bağlamda, Amerikan ve genel olarak Batı finansal yardımının İsrail tarafından kullanımını da dahil ediyorum nitekim bu yardım olmaksızın İsrail denetimini sürdüremezdi. Hatta daha da kötüsü, konuyla alakadar, endişeli hükümetlerden ve sivil toplumdan akan uluslararası fonları kıdemli bürokratlar (Yahudi devletinin Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki halkı andığı şekliyle) "mukimlere" göz kulak olmanın maliyetini düşürecek hayati bir araç olarak gördü.

Bazı güncel kitaplarda etraflıca ele alınmış olan Filistin Otoritesi (FO) hakkında da ayrı bir bölüm yok. Filistin Otoritesi burada yıllar boyunca İsrailli siyasetçiler ve bürokratlar tarafından nasıl görüldüyse o şekilde sunuluyor. Onlar açısından, Filistin Otoritesi 1990'larda öne sürüldüğü üzere, bu açık hava hapishanesinin önemli ve tamamlayıcı bir parçası ve pragmatik İsrail elitinin en azından yakın gelecekte Batı Şeria'yı bağışlayacağı aktör.

İlk sayfasından son sayfasına kadar bu kitap birçok açıdan geç 19. yüzyılda başlamış olan 1948'de devam eden ve bugün halen 1967'de başlamış olan üçüncü aşamasında olan tarihi bir hareketi betimliyor. Bunun son aşama olup olmadığını zaman gösterecek. Filistin direnişi ve metaneti ile dünya sivil toplumlarının geniş desteği sayesinde bugüne kadar öyle olması engellendi. Bu çalışma, özellikle 1967'deki hükümet görüşmeleriyle başlayan aşamaya odaklanan Siyonist ve İsrail müesseselerinin bugüne kadarki kaydıdır.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Birinci Bölüm

Tercih Savaşı

1948 VE KAÇIRILMIŞ FIRSAT

10 Mart 1948'de bir öğleden sonra Filistin'deki Yahudi topluluğunun liderleri askeri kumandanlarıyla beraber ülkenin yüzde yetmiş sekizini işgal etme kararı aldılar. 1917'den beri Filistin, İngiliz Manda idaresi altındaydı. O zaman ülkenin (işgal altındaki topraklar hariç bugünkü İsrail'e eşit olan) bu yüzde yetmiş sekizlik kısmında bir milyon Filistinli yaşamaktaydı. Liderlik nüfusun çoğunu sürgün etme kararı verdi. O öğleden sonra ülkenin geniş alanlarından Filistinlilerin sistematik bir şekilde çıkarılmasına hazırlık yapılması için emirler sevk edildi. Emirler sürgünün nasıl gerçekleşeceğini belirtiyordu: geniş çaplı yıldırma, köylerin kuşatılması, mahallelerin bombalanması, evlerin ve tarlaların ateşe verilmesi, zorla sürgün ve son olarak moloz yığınları içerisine bomba yerleştirmek suretiyle kovulanların geri dönmesini engelleme. Her askeri birime yıkılacak ve içindeki insanların kovulacağı köylerin ve mahallelerin bir listesi verildi. Plan ve onun gerçekleşmesini sağlayacak araçlar Plan *Dalet*'ya da Plan D olarak adlandırılan bir çanta dolusu evrakın içeriğindeydi; 1937'den itibaren Siyonist liderlik tarafından hazırlanan ve Filistin'in etnik temizliğinden ilk defa bahseden Plan A, B ve C'nin devamıydı.[1]

Yahudi topluluğunun liderleri tarafından alınan bu tarihi karar Filistin'de münhasır Yahudi mevcudiyeti teşkil etmeyi amaç-

1 Bu süreçlerin hepsi, *The Ethnic Cleansing of Palestine* (2006) adlı kitabımda anlatılmaktadır.

Levent Şahverdi Arşivi

layan Siyonist ideolojik dürtünün kaçınılmaz bir neticesiydi. Siyonizm Avrupa antisemitizminden sığınacak liman arayan ve Yahudiliğin bir ulus olarak yeniden tanımlanabilmesi için toprak arayışı içindeki bir hareket olarak ortaya çıktı. Seçilen yer, içinde zaten insanların yaşadığı bir ülke olduğu için yerleşimci kolonyalist bir proje haline geldi ve hareketin kurucu babaları demokratik bir devlet yaratmak istediklerinden dolayı demografik denge sorunuyla meşgul oldular; bu meşguliyet Mart 1948'deki kararın alınmasına yol açtı. Amerika ya da Avustralya'daki kolonyal projelerde böyle bir demografik endişe yerli halkın soykırımı ile neticelendi; Filistin'de ise hiç bitmeyen etnik temizlik sürecini tetikledi.

Geriye dönüp bakıldığında Siyonist liderliğin 1948'deki Mart ayını Filistin'i Yahudileştirme stratejisinin hayata geçirilmesi için en iyi zaman olarak düşündüğü görülüyor. Pek çok gelişme bu "ideal" kavşağa getirdi. İlki Britanya'nın Filistin'den ayrılma ve buranın geleceğini BM'ye bırakma kararıydı. İkincisi uluslararası güç dengesini yansıtan BM içerisindeki Siyonizm taraftarı gruptu. Batılı siyasi elitler Filistin topluluğuna muhalifti; özellikle topluluğun lideri Hacı Emin el-Hüseyni'den uzak duruyorlardı, onu İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazilerin müttefiki olarak görüyorlardı. Daha da önemlisi, Siyonist harekete Filistin'i zapt etme izni vererek Nazilerin Yahudileri yok ettiği soykırım meselesini toprağa gömmek niyetindeydiler. Sonuç olarak, BM ülkenin geleceğinin belirlenmesi için demokratik bir sürecin başlatılmasına yönelik Filistinli liderliğin talebini reddetti (Filistinliler nüfusun yüzde 66'sını oluşturmaktaydılar) ve bunun yerine Filistin'i biri Arap diğeri Yahudi olmak üzere ikiye bölen Siyonist çözümü benimsediler. Taksim Filistinliler ve Arap devletleri tarafından reddedildi. Arap devletleri bu planı güç kullanarak bozma tehdidinde bulundu, Filistinliler greve gitti, dilekçeler yazdı ve bir hafta boyunca Yahudi yerleşimlerine ve konvoylarına gelişigüzel saldırılar düzenledi.[2]

Altı ay sonra Filistin'in göz konulan yüzde yetmiş sekizi, yıkılmış yüzlerce köyün, kasabanın enkazı ve el konulmuş ekili arazi

2 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

üzerinde kurulan İsrail haline geldi. Çatışma sona erdikten sonra önce sürgün edilenlerin sonra da kalmasına izin verilen Filistinlilerin malını mülkünü almak için devlet tarafından yürürlüğe sokulan özel bir kanunun parçası olarak toprağa ve mülke el konuldu. Bu arada kalmalarına izin verilen Filistinlilere tazminat ya da alternatif toprak teklif edildi ve kendi topraklarını çok daha yüksek fiyata satın alma seçeneği önlerine konuldu. Filistin'den geriye kalan yüzde yirmi ikilik alan ise Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ni oluşturdu. Batı Şeria, Ürdün Hâşimi Krallığı ile yapılan örtük anlaşma sayesinde işgal edilmedi; 1948 savaşında Ürdün'ün sınırlı dahlinin bir karşılığı olarak bu ülkeye bağlandı.[3]

Batı Şeria'nın gelecekteki İsrail devletine dâhil edilmemesi askeri bir yenilgi yüzünden değildi daha ziyade stratejik siyasi bir kararın meyvesiydi. Siyonist liderlik tarafından bu karar hiçbir zaman resmi olarak benimsenmedi çünkü Celile ya da Necef'in olduğu kadar Batı Şeria ya da Siyonist jargonda Yahudiye ve Samiriye de "Eretz İsrael'in" (İsrail topraklarının) bir parçasıydı. Ürdün'le yapılan anlaşma ortaya çıktığında İsrail'deki birçok subay ve siyasetçi bu kararı büyük bir milli hata olarak nitelendirdi. Buna cevaben çok erken bir tarihte İsrail kamuoyuna "kaçırılmış fırsat" söylemini soktular. Bu söylem daha sonra ana akım partiler ve medya tarafından benimsendi ve 1967'de Batı Şeria'nın işgal edilmesine destek sağlanması hususunda önemli bir rol oynadı. Bu fikri öne sürenlere göre 1948 savaşı sırasında Batı Şeria'yı ele geçirmek için tarihi bir fırsat kaçırılmıştı.

Aciliyet hissiyatı ile motive olmuş bir grup önemli general hükümeti Ürdün'le yaptığı anlaşmadan caymaya zorlayacak bir bahane aramaya başladı. Hâşimi Krallığı'nı iki ülke arasındaki sınırı belirleyen 1949 ateşkes anlaşmasını ihlal etmekle suçlayarak sürekli savaş davullarını çaldılar. Ürdünlüler ateşkesin başat ilkelerine sadık kaldıkları için bu kolay bir girişim olmadı. Can atılan Büyük İsrail'i mümkün kılacak 1948'e benzer yeni bir altın fırsatın doğması için on sekiz yıl beklenecekti.

1967'ye kadar Gazze Şeridi ise başka bir hikâyeydi. Birçok açıdan 1948-1956 arasında burayı İsrail tarafından işgal edilmekten

3 Ürdün ile yapılan anlaşmayı Shlaim, *Collusion Across the Jordan* (*Ürdün'le Gizli Anlaşma*, 1987) adlı çalışmasında inceliyor.

Levent Şahverdi Arşivi

alıkoyan Mısır'ın azmiydi. Tarihi Filistin'in yaklaşık yüzde ikisini oluşturan Gazze 1948 savaşından sonra Mısır'ın Filistin kurtulur kurtulmaz sonlandıracağına dair Arap Ligi'ne ve Filistinlilere taahhütte bulunarak başlattığı askeri yönetim altına girdi.

Ancak tıpkı Batı Şeria gibi Gazze Şeridi de İsrailli ana akım liderler tarafından antik İsrail'in bir parçası olarak görülmekteydi ve Büyük İsrail taraftarlarının romantik vizyonunda Yahudi devletinin serpilmesi ve gönenmesi için iki bölgeye de ihtiyacı vardı. Bazı siyasetçiler buralara "stratejik gerekçelerle" göz dikmişti; 1949 ateşkes hattını "Auschwitz sınırları" olarak görüyorlardı, bu üstünkörü benzetmeyi İsrail'in ilk yıllarının çoğunda Dışişleri Bakanı olan Abba Eban yapmıştı.[4] Siyonist İsrail'de ılımlı ve liberal kampı temsil eden (ve göreceğimiz üzere dananın kuyruğunun kopacağı 1967'de İsrail'in saldırganlığını önlemeye çalışan) biri için paranoyak ve endişelendirici bir ifadeydi. Ancak pek çok İsrailli gerçekten de ülkenin kartografik şeklinin –geniş Tel Aviv bölgesi ve kuzey ve güney arasında dar bir koridor– İsrail'in var oluşuna daimi bir tehdit teşkil ettiğini düşünüyordu. İsrailli strateji uzmanları uyarıyordu: Batı Şeria'dan gelen bir Arap ordusu devleti kolayca ikiye bölebilirdi.

O yüzden genişlemenin odağında Batı Şeria vardı. İsrail ordusu ve siyasi eliti içindeki genişlemeci grup ülkenin en yüksek profilli siyasetçilerini ve komutanlarını da ihtiva ediyordu. Bunların başında David Ben-Gurion geliyordu, Ürdün'le varılan anlaşmayı planlayan ama sonra bunun hikmeti hususunda ikileme düşen adamın ta kendisi. Moşe Şaret'in iki yıllık dönemi haricinde Ben-Gurion 1963'e kadar iki dönem boyunca İsrail'in başbakanıydı. Erken 1950'lerden itibaren Ben-Gurion Batı Şeria'nın güç kullanarak bağlanması hususunu ciddi ciddi düşünmeye başladı. Üç farklı vesileyle hükümeti Batı Şeria'nın İsrail'e dâhil edilmesini gündeme getirdi ancak her defasında Ürdün'ün başlıca müttefiki ve koruyucusu olan İngiltere'nin sert tepkisinden çekinildi.[5]

4 Bu yorumu birçok defa yaptı; ilkini 5 Kasım 1969'da Alman gazetesi *Der Spiegel*'e röportaj verirken zikretti.

5 Bunu *The Making of the Arab-Israeli Conflict, 1947-1951* (1992) adlı kitabımda tartıştım, s. 180-91.

Levent Şahverdi Arşivi

1950'lerin başlarındaki bahane Ürdün'ün ateşkes anlaşmasını sözde ihlalleriydi. Sonra bu on yılın sonunda başka nedenler de öne sürüldü.[6] Batı Şeria'nın askeri işgalinin lehindeki başlıca iddia Haziran 1951'de suikast sonucu öldürülen kurucu Kral Abdullah'tan sonra Hâşimi hanedanının zayıflığıydı. Yeni bir tehdit uyduruldu: Radikal Arap tehdidi. Merkezi, 1952'de Hür Subayların iktidara gelerek enerjik pan-Arap bir politika izledikleri Kahire'ydi. Batı yanlısı geleneksel Arap monarşilerinin yerine kendi yönetim modellerini getirmeyi salık veriyorlardı. Geriye bakınca, bunun ateşkes ihlallerinden çok daha önemli bir bahane olduğu görülüyor. Batı Şeria'yı bağlamaktan yana olan İsrail lobisi bu yeni bölgesel gelişmeyi Batı Şeria'nın muhtemel işgalinin bir gerekçesi olarak bıkıp usanmadan kullandı. Her seferinde Amman'daki hanedanın çöküşü yakındı ve ekseriyetle başbakanın başını çektiği bu grup ya Ürdün'ü diğer Hâşimi Krallığı olan Irak'la bölüşmek ya da Batı Şeria'yı geleceğin "radikal" Ürdün'ünden kurtarmak için planlar yapıyorlardı.

Gerçekten de İsrail'de hükümet ve ordu Cemal Abdünnasır'ın 1954'te Mısır'da ve ona benzer "radikal" liderlerin Arap dünyasında iktidara gelmesinden sonra Ürdün'ün siyasi meseleleriyle daha da ilgilenir oldu. Ürdün'de de şubesi olan yeni tarz Arap milliyetçiliğinin ortaya çıkışı İsrail'in daha aktif bir şekilde, zaman zaman saldırganlaşarak, komşu ülkelerin politikalarına karışmasına yol açtı. Ne var ki Arap milliyetçiliğinin sözcüsü olarak görülenlerin politikası ve yönelimi hiçbir zaman İsrail'in hırçınlığını icap ettirmedi. 1950'lerin başında, bu değişim hareketinin tanınmış lideri Nasır İsrail'le barış ihtimalini araştırmaya gönüllüydü. Barış şansının gerçek olup olmaması, bir açıdan İsrail iç siyasetine, daha spesifik olarak söylenirse İşçi Siyonizmini temsil eden iktidardaki Mapai Partisinin iki lideri David Ben-Gurion ile Moşe Şaret arasındaki rekabetin neticesine bağlıydı.[7]

Şaret'in Başbakan olduğu dönemde (1953-1955) alternatif bir tarih için öne çıkan fırsatlar sahiciydi. Ben-Gurion'un aksine

6 Bu konuyu derinlemesine şurada ele aldım: "The Junior Partner: Israel's Role in the 1948 Crisis", s. 245-74.

7 Bkz. Shlaim, "Conflicting Approaches to Israel's Relations with the Arabs", s. 180-201.

Levent Şahverdi Arşivi

Şaret, Nasır ile sağlam bir diyalog kurmaya hevesliydi. Maalesef, Mısır tarafının en kayda değer barış hamlesi Şaret başbakan olarak atanmadan önce, kendisi halen Dişileri Bakanıyken geldi. Mayıs ortasında 1953'te Nasır, Paris'teki Mısır büyükelçiliğinde basın ataşesi olarak çalışan Abdurrahman Sadık'a Yahudi devleti ile bir anlaşmaya varmaya istekli olduğunu bildiren bir mektup yazdı. Sadık zaten iki yıldır İsrail büyükelçiliğindeki mevkidaşıyla gizli görüşmeler gerçekleştirmekteydi. Nasır mektubunu Sadık'a yazmıştı ancak Sadık onu doğrudan İsrail hükümetine yönlendirdi. Mektupta bölgedeki ve özellikle Mısır'daki pozisyonuna dair İsrail anlayışını beklediğini yazmıştı. İki devlet arasındaki barış müzakerelerine bağlılığına vurgu yapmış ancak bunun için zaman istemişti. İlk adım olarak saldırgan beyanlardan imtina etmeye hazır olduğunu belirtti ve İsrail hükümetinden Washington'daki etkisini Mısır'ın lehine kullanmasını talep etti, özellikle de İngilizlerin ülkesinden tamamen çekilmesi hususunda. Dışişleri Bakanı olarak Şaret her ne kadar bu kanalı kullanmaya istekli olsa da Başbakan Ben-Gurion daha önce böylesi tarihi kavşaklarda olduğu gibi konuya ilgi göstermedi ve buradan bir şey çıkmadı.[8]

Görünen o ki aynı aylarda Ben-Gurion Arap "radikalizmine" karşı ödünsüz tavrını şekillendirmekteydi, onu kılık değiştirmiş komünizm ya da daha isabetli söylemek gerekirse komünizmin İsrail ve Batı karşıtı versiyonu olarak görüyordu. Pan-Arapçılığın ideolojik yöneliminden korkuyordu ancak daha da önemlisi Sovyetler Birliği'nin bu "radikal" rejimlere sunabileceği askeri kapasite yüzünden paniğe kapılmış durumdaydı. 1953 başarında bu rejimlere karşı düzenlenecek önleyici İsrail saldırısından yanaydı.[9] Bu rejimleri diğer "etkisiz" geleneksel rejimlere göre İsrail'e karşı askeri saldırıya hazır olarak görüyordu ve önleyici bir İsrail saldırısıyla yenilgiye uğratılmazsa, bu rejimlerin savaşta daha iyi işler çıkaracağına inanıyordu.

8 Bkz. Khaled Diab, "Israel's Part in Egypt's Revolution", *Haaretz (English)*, 23 Temmuz 2012.

9 Caplan, "Oom-Shmoom Revisited: Israeli Attitudes Towards the UN and the Great Powers, 1948-1960", s. 167-99.

Levent Şahverdi Arşivi

Beklenmedik bir şekilde Aralık 1953'te Şaret Başbakan oldu ve hemen Nasır ile müzakerelere başladı. Görüşmeler muğlak vaatlerden somut detaylara doğru ilerledi. Mısır barış karşılığında Necef'in bir kısmını istiyordu ve İsrail'den Filistinli mülteciler sorununun yaratılmasındaki başat rolünü kabullenmesini talep ediyordu. Ancak bu aşamada barış süreci tıkandı. Şubat 1955'te İsrail ordusu Gazze'deki bir Mısır üssüne saldırdı. Komutanlar Şaret'i bunun Filistinli gerillaların Mısır kontrolündeki Gazze Şeridi'nden süregelen sızmalarına yönelik sınırlı bir misilleme eylemi olduğuna inandırdı. Bu operasyon Filistinli gerillaları durdurmak şöyle dursun Nasır'ın prestijini zedeledi. Beklendiği üzere Nasır barışçıl niyetlerini bir kenara bıraktı ve Yahudi devletine karşı daha saldırgan bir politikaya yöneldi.[10]

Şaret'in Başbakanlığı sırasında Ben-Gurion "gönüllü sürgünüm" dediği yerden, ülkenin güneyindeki Sde Boker adlı bir kibutzdan "alternatif" bir hükümet idare etti. Çöldeki bu mekândan, başlıca hedefi Mısır-ABD ilişkilerinin gelişmesini engellemek olacak aktif bir İsrail siyaseti telkin etti; aksini en zarar verici gelişme olarak telakki ediyordu. Böylesi bir ilişkinin İsrail'in Amerikan siyasetini etkileme kapasitesini azaltacağına dair inancı tamdı.[11]

Şaret'in 1955'te Ben-Gurion onun yerini almadan önce de İsrail'in askeri siyaseti üzerinde etkisi yoktu. Çoğu önemli kararı alan kişi Moşe Dayan'dı ve 1960'lı yıllarda da İsrail siyasetinde önemli bir figür olarak kalacaktı; devleti 1967 savaşına sokan bir figür olarak. Moşe Şaret'in günlüklerinde Moşe Dayan'dan bahsettiği Mayıs 1955 tarihli bir bölüm var:

> ABD ile bir güvenlik paktına ihtiyacımız yok, böyle bir anlaşma bizim açımızdan sadece bir engel teşkil edecek. Gelecek 8-10 yıl için Arapları askeri güç anlamında avantajlı kılacak bir tehditle karşı karşıya değiliz. Batı'dan muazzam askeri yardımlar alsalar dahi, yeni teçhizatı özümsemekteki son derece büyük kapasitemiz sayesinde askeri üstünlüğümüz korumaya devam edeceğiz. Güvenlik paktı sadece ellerimizi kelepçelemeye yarayacak ve

10 *A.g.e.*

11 Bu konudaki Amerikan bakış açısına daha ayrıntılı bir şekilde şurada değindim: "Clusters of history", s. 1-28.

Levent Şahverdi Arşivi

> gelecek yıllarda ihtiyacımız olan hareket özgürlüğümüzü engelleyecek. Bir güvenlik anlaşmasına bağlı olduğumuz durumda gerçekleştiremeyeceğimiz misilleme operasyonları bizim hayati damarımız... Onlar halk arasındaki ve ordu içindeki gerginliği devam ettirmemizi sağlıyor. Bu operasyonlar olmasa, savaşçı bir halk olmayı bırakabilirdik; savaşçı bir halkın disiplini olmadan biz kayboluruz. Necef tehlikede diye bağırmak zorundayız ki genç adamlar oraya gitsinler.[12]

Babası Siyonist hareketin Filistin'deki erken dönemlerinde önemli kişilerinden olan ancak kendisi yavaş yavaş anti-Siyonist olan Livia Rokach (bu kişilerle yakın tanışıklığına dayanarak) yukarıdaki mesajın ne söylemek istediği hakkında şunu dile getiriyor:

> Bu devletin uluslararası yükümlülükleri, ekonomik problemleri yok; barış sorunu mevcut değil... adımlarını dar görüşlü bir şekilde hesaplamak ve ellerinde kılıçla yaşamak zorunda. Kılıcı, moralini yüksek tutmak ve ahlaki gerginliği sürdürmek için başlıca değil tek aracı. Sona doğru, tehlikeler yaratabilir –hayır yaratmalı- ve bunun içinse provokasyon ve intikam yöntemlerine sarılmalı... Ve özellikle her şeyden önemlisi, umalım ki Arap ülkeleriyle bir savaşa girelim, böylece sıkıntılarımızdan kurtulur ve kendi alanımıza kavuşuruz.[13]

Ne olursa olsun, 1950'lerde Ben-Gurion halen başat siyaset yapıcıydı. İktidara döndüğünde bu saldırgan düşünceleri eyleme dönüştürdü. İngiltere ve Fransa'nın yanında Ekim 1956'da İsrail'i Mısır'a karşı savaşa Süveyş Savaşına soktu ve gerek ABD gerekse de Sovyetler Birliği tarafından Sina'dan çekilmeye zorlanmasına rağmen savaşkan siyasetini bırakmadı.

Süveyş krizi sırasında bir anlığına Batı Şeria'yı işgal etme imkânı yeniden oluştu. İsrail, Fransa ve İngiltere arasında ortak girişimin hazırlıklarının yapıldığı üçlü görüşmeler sırasında İsrail Başbakanı Fransız mevkidaşı Guy Mollet ile Arap "radikalizmine" ve Mısır'a karşı 1956'da yapacakları saldırının çerçevesi içerisinde Batı Şeria'yı İsrail'e bağlamanın ihtimalini tartıştı. Amerikalı-

12 Sharett, *Personal Diary*, 1978, 26 Mayıs 1955 tarihli not, s. 1021.
13 Rokach, *Israel's Sacred Terrorism*, 1986.

Levent Şahverdi Arşivi

lar bir şekilde bundan haberdar oldu ve Ben-Gurion'u böylesi bir eylem içerisine girmemesi hususunda örtük bir şekilde uyardı.[14]

Ancak Ben-Gurion bu fikrin peşini bırakmadı. Süveyş operasyonunun sonunda Ürdün'de siyasi durum kötüleşmişti ve genç Kral Hüseyin'in durumu sürdürülebilir gibi görünmüyordu, öyle ki Nisan 1957'de o zaman halen Hâşimi olan Irak hükümeti ona yardım için birliklerinden bazılarını gönderdi. Ben-Gurion bunun kendisinin aramakta olduğu bir fırsat olabileceğine inandı ve Batı Şeria'nın ele geçirilmesi için ordunun hazır bulunması talimatını verdi. Iraklıların Hüseyin'i mevkiinde tutmakta başarısız olacağına olan inancı tamdı, bu durumda ise kendi ordusu Batı Şeria'ya girebilecekti. Ne var ki Hüseyin pozisyonunu korudu.[15]

O zamanda İsrail kamuoyu ordunun teyakkuzda olduğunun ve askeri bir operasyon ihtimalinin gayet farkındaydı. Basın böyle bir operasyondan sürekli söz ediyordu çünkü ABD 6. Filosu Doğu Akdeniz'e İsrail'in saldırgan eylemini caydırmak için gelmişti. Yerel basında (aynı zamanda ABD'de) yorumcular Amerika'nın İsrail'e gem vurma çabalarının "Kore'den beri en gözü pek" hareketlerden biri olduğunu dile getiriyordu. İsrail basınına göre suçlu Dışişleri Bakanı John Foster Dulles idi, kendisinin filoyu bizzat harekete geçirdiği haberi yapılmıştı. Ancak aslında Amerikan belgelerine göre filo Suriye'deki Amerikan karşıtı gelişmeler için gönderilmişti, İsrail'in yayılmacı politikalarını denetlemek için değil. Yine de Washington daha az dramatik bir yoldan İsrail'i caydırmayı seçti ve bunu başardı. O şartlarda daha fazla toprak elde etmek ve Amerikan sempatisini sürdürmek birbirine zıt amaçlardı. Göreceğimiz üzere bu iki girişimin uzlaşması 1967 işgalini ve toprakların İsrail'e bağlanmasını getirdi.[16] Şunu da not etmek önemli; ABD Batı Şeria'nın Ürdün'e bağlanmasını tanımadı, 1950'de Fransa ve İngiltere ile beraber tarihi Filistin'de statükonun devamına dair yaptıkları beyana bağlılığını sürdürdü.

İsrail'in saldırgan politikasına yönelik Amerikan rahatsızlığına rağmen, Ben-Gurion geri adım atmadı ve Süveyş savaşının hemen akabinde hükümeti Arap dünyasına ve komşularına karşı

14 Bkz. Pappe, "The Junior Partner"

15 *A.g.e.*

16 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

yürütülen en inatçı ve sert bir pozisyona soktu. Bu ödünsüz tavır aynı zamanda iç politika olarak İsrail'de yaşayan Filistinli azınlık üzerinde baskıcı bir askeri idarenin dayatılmasına yol açtı. 1958'e gelindiğinde Filistinliler üzerindeki on yıllık sistematik askeri idare kalkmıştı ancak bu süre bir denetim mekanizması inşa etmeye yetecek kadar uzundu; kaldı ki dokuz yıl sonra bu yöntem Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ne transfer edilecekti.

Bir yandan da Ben-Gurion İsrail'i ABD'nin tam olarak müttefiki haline getirmek için mücadele ediyordu, bu amaca ulaşmak için özellikle Washington'daki Siyonizm yanlısı Amerikan-İsrail Kamu İşleri Komitesi'ne (AIPAC) yetki verdi. Aynı zamanda orduyu dünya üzerindeki en güncel en modern teçhizatla donatmak için yetkilileri alışverişe yolladı.[17]

Ben-Gurion'un dikkati İsrail'in kuzey ve güney sınırlarına yönelmişti. Suriye'de Baas Partisinin iktidara gelmesi Mısır'da Nasırcılığın yükselişi ile benzer olarak görüldü. Suriye'de 1958'de Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla son bulan siyasi karışıklıklar Suriye'ye yönelik askeri bir operasyon için muhtemel sebep olarak sürekli dile getirildi.

Suriye'ye saldırmanın bahanesi İsrail ve Suriye arasında 1949 yazında imzalanan ateşkes anlaşmasına göre iki tarafa da ait olmayan insansız bölgede ordular arasında süregiden ihtilaf ve çatışmalardı. O zamandan beri bu alandaki çatışmalar İsrail'in kışkırtma siyaseti yüzünden tetiklenmekteydi. İsrail çiftçilerini buradaki toprağı ekip biçmek için teşvik etti ve kaçınılmaz olarak Suriye ateşi bu kişilere yöneldi ve bu hızlıca top düellosuna, bazen hava saldırılarına dönüştü.[18]

1957'de, İsraillilerin ve Suriyelilerin ateşkesi sürekli ihlal etmelerinden ötürü bu sınır halen istikrarsızdı. İsrail basını Suriye karşıtıydı ve Şam'ı en kötü şeyin dahi beklenebileceği İsrail karşıtı bir müstahkem mevki olarak gösteriyordu. Yine de sınırdaki çatışmaların pek çoğunun İsrail'in provokasyonları yüzünden çıktığına az da olsa dikkat çekenler vardı. Ben-Gurion'u Ortadoğu'da

17 Bkz. Pappe, "Clusters of history", s. 1-28.

18 Stenberg, "Creating a State of Belligerency", 2009.

Levent Şahverdi Arşivi

barışın hilafına hareket etmekle suçlayan az sayıdaki kişi arasında kendi partisinden olan Martin Buber ve Ernest Simon vardı.

David Ben-Gurion Suriye'ye askeri bir operasyonda İsrail'in başlıca müttefikinin Fransa olacağını umuyordu. Fransa Hava Kuvvetleri Genelkurmay Başkan Yardımcısı General Maurice Challe ile yaptığı bir görüşmede Suriye'yi "sadece İsrail'in değil, dünyanın bir problemi" olarak tanımladı. Tehlike öyle vahimdi ki Fransa bir an önce İsrail'i NATO üyesi yapmak için çalışmalıydı ya da en azından NATO'yu İsrail'i imtiyazlı müttefik olarak kabul etme hususunda teşvik etmeliydi. Pek tabii ki Fransa bunu yapamazdı ama İsrail'e büyük miktarlarda silah temin etti. Hatta 1957'de Fransa İsrail ile nükleer altyapısını paylaştı. Fransız yardımı sayesinde İsrail'in askeri kapasitesinin artması siyasi elitin özgüvenini ve ödünsüz tutumunu güçlendirmeye ve genişletmeye yaradı.[19]

Cezayir bağımsızlık savaşında Suriye'nin Fransız karşıtı rolünden rahatsızlık duyan birçok Fransız siyasetçi bu ittifaka ihtiyaç duyulduğunu kabul etti ve Fransa İsrail'e 30 milyon dolarlık kredi açtı ve bunun çoğu silahlar için kullanıldı. Fransa ile yapılan güçlü ittifak hiçbir zaman Ben-Gurion'u ABD ile daha güçlü bir ittifak kurmaya çalışmaktan alıkoymadı. Knesset'te parti üyelerine yaptığı konuşmasında Ben-Gurion:

> İsrail'de şu an en popüler halk Fransızlar. Ancak bu yeterli değil. Bizim Amerikalılara ihtiyacımız var. İngiltere'ye güvenemeyiz çünkü ABD'nin aksine Yahudilerin orada siyasi bir etkisi yok. Demem o ki, İngiliz İşçi Partisi "tamamen" Goyim'den [Yabancılar] oluşmakta.[20]

1966 ve 1967 yıllarında mümkün hale gelen ABD ile sağlam bir askeri ittifak kurma başarısı birçok açıdan genişletilmiş İsrail rüyasının gerçekleşebilmesi için bir ön koşul gibi görünüyordu. Daha fazla Filistin toprağını işgal etmek için değil ama o işgali sürdürmek için Amerikan desteğine ihtiyacınız vardı.

Bu, özellikle ABD tarafından Ürdün toprağı olarak görülen (her ne kadar buraya bağlanması resmen tanınmamış olsa da) Batı

19 Bkz. Pappe, "The Junior Partner".

20 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

Şeria için geçerliydi. En savaşkan Amerikan yönetimlerinin bile hiçbiri İsrail'in Batı Şeria'yı işgal etmesinin arkasında durmazdı ancak işgal gerçekleşir gerçekleşmez hepsi bunu destekledi.

BÜYÜK İSRAİL SEÇENEĞİNİN PROVASI

Şubatta Mısır ve Suriye'nin birleşmesi, mayısta Lübnan'da çıkan iç savaş ve son olarak Temmuz 1958'de Bağdat'taki devrim İsrail'in dikkatini doğu sınırına çeken olaylardı. Ancak bu ülkelerdeki durum İsrailli siyaset yapıcılara ne kadar geçici ve rizikolu olarak görülse de bu ülkelere yönelik askeri operasyon seçeneği masada değildi, özellikle Suriye, Lübnan ve Irak söz konusu olduğunda.

Ancak Ürdün tamamıyla farklı bir vakaydı. Bu mühim İsrailli siyasetçiler ve komutanlar grubunun gözünde Ürdün Yahudi anavatanının bir parçasını elinde tutuyordu. Arap ülkelerindeki radikalleşme Ürdün'e sıçrar ve Hâşimiler devrilirse bu Batı Şeria'nın işgali için bahane ve gerekçe teşkil edebilirdi.

Sonuç olarak, "radikal" Suriye'yi ya da potansiyel "radikal" Lübnan'ı 1958'de işgal etmek gibi bir niyet yoktu ancak eğer Ürdün radikalleşirse ya da -bu İsrail'in Haziran 1967'deki kararını anlamak için çok önemlidir– radikalleşmekteymiş gibi görünürse Batı Şeria'nın işgal edilmesi yönünde güçlü bir oydaşma vardı. 1958'de istek ya da niyet sorunu değil zamanlama ve kapasite sorunu vardı. Okuyucuların hatırlayacağı üzere Ürdün radikalleşmemişti ve Hâşimi hanedanı iktidardaydı, o yüzden İsrailli siyasetçiler ve komutanlar işgal seçeneğini tartıştıklarında bunu "radikaller" yönetimi ele geçirmeden önce yapmış oldular. 1958'de kimse Ürdün ile savaşa girmek istemiyordu; onu Batı Şeria'dan çıkarma isteğine ve dürtüsüne rağmen Ürdün olumlu bir rol üstelenebileceğinden dolayı güç durumdaki değerli bir müttefikti.[21]

Gelgelelim bu, İsrailli politikacıların Batı Şeria'yı ele geçirme fırsatının ellerinden kayıp gittiğine dair ikna olmasından önceydi. Hâşimi Krallığı'nda siyasetin "radikalleşme" süreci İsrail istihbaratı ve Dışişlerindeki araştırma bölümü tarafından yaki-

21 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

nen takip edilmekteydi. Aylık olarak politika yapıcılara gönderilen tüm raporlarda Ürdünlülerle *de facto* ittifakın hiç bozmadan sürdürülmesi yönünde güçlü tavsiyede bulunulmaktaydı. İsrailli siyasetçiler açısından sorun Batı Şeria'yı işgal etme konusunda kararlıyken Hâşimiler'in devrilme eşiğine geldiği bir durumda Batı'nın onları kurtarmayı tercih edecek ve İsrail'in bağımsız bir şekilde hareket etmesine izin vermeyecek olmasıydı ki 1958'de tam olarak bu oldu.[22]

Bugün imkânsız gibi görünecek olsa da 1958'de BM Genel Sekreteri Dag Hammarskjöld ile beraber çalışarak İsrail'in yayılmacı arzularını dizginleyenler Amerikalılardı. Batılı liderlerin "Arap Dünyasının radikalleşmesi" olarak tanımladığı, yüreklerin ağza geldiği 1958'in o gergin günlerinde İsrailli Başbakanın aklından tek şeyin geçtiği hususunda Hammarskjöld'ün şüphesi yoktu: Batı Şeria'nın İsrail'e bağlanması. Pek tabii, İsrail'in BM ile ilişkisi 1958'de daha önce olmadığı kadar düşük seviyeye indi.[23]

Hammarskjöld'ün o kaygılı kriz anlarında Ben-Gurion'un tuhaf haletiruhiyesini anlayıp anlamadığı belirsiz. Tam da bu arada, 1948'de Batı Şeria'nın işgal edilmemesi kararını ölümcül bir hata olarak gören, Nisan 1957'de burayı ele geçirmek için ordusunu hazırlayan bu adam 1958'e gelince bu politikanın hikmetini sorgulamaya başladı. Günlükleri, Filistinlileri oradan çıkarmadan Batı Şeria'yı bağlamanın demografik neticeleri hususunda büyüyen bir endişe ortaya koyuyor. "Maalesef bu defa Filistinliler kaçmayacaklardır" diye yazdı Ben-Gurion; bu, İsrail'in bu defa onları kaçmaya zorlayamayacağından korktuğu anlamına geliyordu. Korkuları askeri istihbaratın liderlerinde de karşılık buldu, nitekim tam da bu sebepten dolayı onlar da Batı Şeria'nın işgaline karşıydılar.[24]

On yıl sonra Ben-Gurion 1948'de Filistin'in etnik olarak temizlenmesiyle elde edilen demografik üstünlüğü sürdürmek adına 1968'de (Kudüs hariç) Batı Şeria'dan hemen ve tek taraflı bir şekilde geri çekilmeyi tavsiye edecektir. Ama tabii ki 1963'ten itibaren kendisi karar verme sürecinin bir parçası değildi. 1958'de

22 *A.g.e.*

23 *A.g.e.*

24 Bkz. Segev, *1967*, 2005, s. 202.

Levent Şahverdi Arşivi

ise böylesi bir tereddüt eyleme geçmek için hazırda bekleyen bir İsrail ordusuna askeri emir olarak tercüme edilince, Batı Şeria'da çok sınırlı bir askeri operasyonun ayrıntılı planı haline geldi. Ben-Gurion Batı Kudüs ile Meşârif Dağı'nı bağlayan Arap mahallelerinin işgal emrini verdi. Ordu komutanları ve bazı bakanlar bu plandan dolayı hayal kırıklığı yaşadılar ve bölgenin tümünü işgal etme tavsiyesinde bulundular. Hepsi boşa çıktı.[25]

Bu generaller ve siyasetçiler ultra-milliyetçi ve saldırgan bir basın tarafından desteklendiler. Ya da başka bir deyişle medyanın çok merkezileşmiş doğasından hareketle basın, siyasetçilerin teşvik etmekten memnuniyet duyduğu şovenist tutumla uyumluydu. Hem basın hem de hükümetin önde gelenleri 1958'de Büyük İsrail ihtimalini açıkça ve şevkle tartıştı. O zaman bu seçeneğin üzerine gidilmesinin başlıca nedeni basına göre, "Yahudi anavatanının kalbini" kurtarmak adına başka bir gerekçeden maada, dünya kamuoyunun böyle bir yayılmaya müsamaha göstereceği düşüncesiydi. Bu kefaret İsrail eğitim sisteminin müfredatına ve alt metinlerine derinlemesine entegre edilmişti, Tom Segev'in de dikkat çektiği üzere çocukların oyun kutularında Batı Şeria'ya kadar uzanan İsrail haritalarını ve buranın hayali işgalini içeren oyunlarda bulunabilirdi.[26]

Ne var ki İsrailliler 1958 krizinden faydalanma teşebbüslerinde başarısız oldular. Batı'nın onlara biçtiği ikincil, bağımlı rolden ötürü hayal kırıklığına uğradılar; tıpkı yıllar sonra 1991 Körfez Savaş'ında bir kez daha uğrayacakları gibi. Batılı güçler Cemal Abdünnasır'ı, Irak'taki subayları, Suriye'deki Baas Partisini ve Lübnan'daki Nasır yanlısı güçlerin önünü kesmek için muhtemel tüm araçları kullanmaya niyetliydi. Bunların hepsi hatalı bir şekilde Sovyet yanlısı addediliyordu ve Amerika'nın Ortadoğu ve onun zengin doğal kaynakları üzerinde güçlü emperyal bir tahakküm kurmasının önündeki büyük bir tehlike olarak görülüyordu. Ne var ki bu tarafın lideri, Amerikan hükümeti İsraillilere güvenmiyordu ve bu strateji içinde önemli bir rol üstlenmelerini istemiyordu.

25 Bkz. Pappe, "The Junior Partner"

26 Segev, *1967*, 2005, s. 196-7.

Levent Şahverdi Arşivi

Yani İsrail kendi politikasını sürdürmekten aciz "küçük ortaktı" Bu yüzden radikalizm tehdidine karşı uygulanan çözüm Batı'nın çözümü oldu: Hâşimi Krallığı'nı her ne pahasına olursa olsun korumak. İsrail'in çözüm önerileri Batı tarafından benimsenmedi ve kendi zamanını beklemek zorundaydı.

1967 SAVAŞININ PROVASI

1958 krizi sona erdikten sonra İsrail'de "radikal" ülkelere karşı askeri eyleme geçme arzusu bir süreliğine dindi. Aslında bu şartlar altında başka pek çok siyasetçinin yapacağı gibi İsrailli siyasetçilerin statükoyu sürdürmekten memnun olduklarını söylemek yerinde olacaktır. Ancak generaller ve bazı önemli figürler eyleme geçmek için yeni bahaneler ve fırsatlar aramaktan asla vazgeçmedi. Bu açıdan, hesaplı ve baltalayıcı olan en aktif kişilerden biri Yigal Alon'du.

1960'ta yazdığı *Masach Hol* (Kumdan Perde) başlıklı otobiyografisinde bunun yolunu açıkça gösterdi.[27] 1948 kahramanı ve Filistinlilerin başat etnik temizlikçilerinden biri olan Alon bu kitapta her biri savaş açması için İsrail'e gerekçe sunan bir ihtimaller dizisi listeledi. Bunlardan biri Hâşimi monarşisinin düşmesiydi. Böyle bir durumda Alon'a göre İsrail Batı Şeria'yı ve mümkünse Ürdün nehrinin doğu kısımlarında bazı yerleri de işgal etmeliydi. Diğer senaryolar Tiran Boğazı'nın kapatılması, Ürdün nehri yollarının Arap ülkelerine saptırılarak İsrail'in su tedarikinin tehdit edilmesi gibi Arap saldırgan eylemlerine bağlıydı.

Alon, Hâşimi Krallığı'nın yıkılması için gerekli olanlar konusunda oldukça açıktı. İsrail eyleme geçme ihtiyacını durduracak derecede geçmişteki ittifaklar için ne Kral Abdullah'a ne de torunu Kral Hüseyin'e bir şey borçlu değildi. Alon ve diğer İsrailli liderler Ürdün'de radikallerin iktidara gelmesinin İsrail'in güvenliğine, hatta devletin varoluşuna büyük bir tehdit teşkil edeceğini öne sürdüler. Alon nedenini açıklamadı. İsrailli takipçilerinin radikal rejimlerin doğal olarak İsrail devletini ortadan kaldırmaya saplantılı olduklarını anlayacağını varsaydı.

27 Alon, *A Curtain of Sand*, 1960, s. 344-8.

Levent Şahverdi Arşivi

Ama daha fazlası vardı. Alon'un Ürdün'deki dâhili değişimleri bir *casus belli* senaryosu olarak nitelemek için başka sebepleri de vardı. Alon sosyalizm ve romantik milliyetçiliğin bir karışımını temsil eden siyasi parti Ahdut Ha'avoda'nın liderlerinden biriydi. Partinin üyeleri için İsrail'in 1948 sınırları kabul edilemezdi. 1948'deki etnik temizliğin liderlerini Ürdün'e Batı Şeria'yı verdiklerinden ve 1948 savaşının neticesini Yahudi anavatanının kalbi olarak gördükleri Hebron (El Halil), Nablus ve tabi ki Kudüs'ü işgal etmek için kullanmakta başarısız olduklarından dolayı affetmeleri zordu. 1948'de genç bir komutan olarak Alon İsrail'in Gazze Şeridi ile Sina'nın bir kısmını işgal etmesini istemişti ama o zaman Ben-Gurion onun bu planını hayata geçirmesine izin vermemişti.

1958'deki başarısızlıklarına rağmen Alon ile siyasi ve askeri kanadın elitleri Batı Şeria'yı işgal etme niyetlerinden vazgeçmediler. İki yıl sonra başkalarının da katılımıyla askeri kuvvetle toprak elde etme teşebbüsünde daha bulundular, bu İsrail'in Arap radikalizmini ve Filistin milliyetçiliğini alt etmek için hazırladığı planın bir parçası olarak sunuldu. Operasyon İsrail'in İsrail-Suriye sınırındaki insansız bölgeye izinsiz girdiği provokasyonla başladı ve ciddi bir gerginliğe evrildi. Mısır ordusunun Sina Yarımadası'na girmesi ve İsrail'in önleyici bir saldırı için hazırlık yaptığı olaylar zincirini tetikleyen ve kod adı *Rotem* Operasyonu olan bu eylem Mısırlı liderlerin Sina'dan askerini geri çekmeye karar vermesiyle sonlandı. Operasyonda her şey yolunda gitseydi Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin ele geçirilmesi de plana dâhil edilecekti. Bu itibarla Rotem Operasyonu 1967 için büyük bir provaya döndü.[28]

İlginçtir ki bu 1967 savaşı ile nihayetlenecek olan eylem planının aynısıydı: Suriye sınırında İsrail kışkırtmasına dayalı gerginliğin Şam'a ani bir saldırı olacağı söylentilerine ve Suriye'de toplumsal histeriye yol açması. Takip eden tüm senaryolar alışıldık: Nasır güçlerini Sina Yarımadası'na yığar ve BM birimlerinin ateşkes hattında durmasından ziyade farklı noktalarda konuşlanmasını ister. Karşılığında İsrail Mısır'a saldırı için seferberlik ilan

28 Ayrıntılar için bkz. Bar-Joseph, "Rotem: The Forgotten Crisis on the Road to the 1967 War", s. 547-66.

Levent Şahverdi Arşivi

eder. Yapbozun son parçaları ise 1967'ye kadar beklemek zorundaydı. 1958'de bir İsrail saldırısı ile Ürdün'den gelecek sembolik bir misilleme eksikti. O noktada güvensiz Ürdün Kralı açısından Batılı güçlerin tamamen elinde olmadığını göstermeye hacet yoktu; ama 1967'de olacaktı ve bu yüzden 1960'daki krize Ürdün hiçbir şekilde dâhil olmadı.

1960 ile 1967 arasındaki fark Mısır ve Suriye'nin savunması taahhüdüne sadık kalarak BM birimlerinin yerine Mısır güçlerinin geçmesine itiraz etmeyerek Nasır'ın vatansever pan-Arapçı rolünü oynamasına izin veren ferasetli bir BM Genel Sekreterinin olmasıdır. Kendisi Mısır güçlerinin iki ay sonra ayrılmasına kadar sabırla beklemiştir. 1967'de ise o kadar da tecrübeli olmayan bir BM Genel Sekreteri BM birliklerinin tamamen geri çekilmesi emrini verecek ve böyle yaparak, yayılmacı planlarını hayata geçirmek adına İsrail'in altın bir fırsat yaratmasına yardım etmiş olacaktı.

Rotem Operasyonunu izleyen Haziran 1967 savaşı ile neticelenen olaylar zinciri 1964 ve 1965'te İsrail ve Suriye arasındaki bir diğer ciddi askeri çatışma ile devam etti. Bu seferki anlaşmazlık Ürdün Nehri'nin nehir ağızları üzerinde kimin kontrolünün olacağı hakkındaydı. Arap Ligi ve yeni kurulan Arap Zirvesi tarafından desteklenen Suriye İsrail'in sadece kendi tüketimi için suya el koyma teşebbüsüne karşı çıktı. 1964'te İsrailliler bu su kaynaklarının İsrail içindeki devasa bir rezervuara yönlenmesi için çalışma başlatmıştı. Zaman zaman küçük olaylar geniş çaplı çatışmalara dönüşecekti. Bir diğer ihtilafsa Suriye topraklarından yürütülen Filistin gerilla operasyonlarıydı. Bunlar 1956'te İsrail-Ürdün sınırına genişledi ve Batı Şeria'daki köylere ve polis merkezlerine yapılan aylık baskınlara dönüşen silsileler halindeki İsrail "misillemesine" yol açtı.[29]

Ağustos 1965'te İsrail hava kuvvetleri ilk defa *Moked* (Odak) Operasyonu –savaşa hazırlanmakta olan Arap hava kuvvetlerinin ön alınarak yok edilmesi- için hazır hale geldi. Bu operasyon sadece Suriye hava kuvvetlerinin hedef alındığı sınırlı bir seçe-

29 Bkz. Mustafa, "The Arab–Israeli Conflict over Water Resources", s. 123-33.

Levent Şahverdi Arşivi

nek ile Ürdün de dâhil olmak üzere birçok Arap hava kuvvetinin yok edildiği genişletilmiş seçeneği barındırmaktaydı. Kriz iki gün sonra sona erdi ancak genişletilmiş plan son tahlilde 5 Haziran 1967'de hayata geçirildi. Ürdün hava kuvvetleri hedef olarak belirlenmişti çünkü savaş çıkması halinde Batı Şeria kilit hedeflerden biriydi.[30]

1966'da kısa bir süreliğine güçlü askeri reaksiyon dürtüsü geriledi. Bunun başlıca sebebi bir yandan İsrail'in Fransa ile bağının zayıflamasıydı diğer yandan da İsrail Şam'daki Baas rejimiyle uğraşmaya devam ettiği için Sovyetlerden gelen örtük tehditti. Ne var ki bu tarz endişeler çok geçmeden buhar oldu. Lyndon B. Johnson (LBJ) yönetimi İsraillilerin umduğundan daha da sadık bir müttefik olduğunu gösterdi. Ofisteki ilk yılında LBJ, Amerikan cephanesindeki en modern ve ölümcül silahlardan Skyhawk jeti ile Patton tanklarının yanında 52 milyon dolarlık da yardım yaptı ve dahası gelecekti.[31] 1967'de İsrail'in askeri başarılarının bir sebebi kısmen ABD silahlarıydı, özellikle İsrail savaşın ilk gününün sabahında Arap ordularına sürpriz saldırı gerçekleştirdiğinde ileri savaş teknolojisi ne kadar önemli olduğunu kanıtladı.[32]

Yeni silahlarla donatılmış ve güçlü bir müttefiki arkasına almış İsrail ordusu Batı Şeria'dan İsrail'e zaman zaman sızan Filistinli örgütlere yönelik operasyonlarını artırdı. Kasım 1966'da İsrail ordusu birçok Filistin kasabasını ve köyünü bastı, onlarca vatandaşı öldürdü, yüzlercesini yaraladı ve ardında birçok yıkılmış ev bıraktı. 1936'da ve 1948'de olduğu gibi Filistinli halka karşı kullanılan başlıca silah sükûnet ya da savaş dönemi de olsa kolektif cezalandırmaydı. Cezalandırma eylemine resmi gerekçe sızmalara ve Fetih'in (FKÖ'yü yöneten başlıca Filistinli grup) gerilla eylemlerine karşı misillemeydi ancak insan 1948 etnik temizliği sırasında aynı liderlerin ve aynı komutanların gerçekleştirdiği kasıtlı vahşeti teşhis etmeden geçemiyor. Zira hedefleri Fetih ile ilgisi olmayan masum Batı Şerialılardı; bu eylem 1967'den sonra

30 Abudi ve Lachish, "The Moked Operation", Shmuelevitz (ed.), *The Theatre of War - Decisive Battles in Erez Israel*, 2007.

31 Lenczowski, *American Presidents and the Middle East*, 1990, s. 105-15.

32 Oren, *Six Days of War*, 2003, s. 171.

Levent Şahverdi Arşivi

kurumsallaşarak bir rutin haline gelecek kolektif cezalandırma operasyonlarının endişelendiren öncüsüydü.[33]

Bu cezalandırma misyonları 13 Kasım 1966'da Samu köyüne ve beş bin mukimine yapılan saldırı ile sonlandı. Samu'daki evlerin neredeyse tümü yıkıldı. Ürdün'ün cesur denebilecek bir düzineden fazla Arap Lejyonu askerinin hayatına mal olan savunma teşebbüsüne rağmen halk İsrail'in isteği ve gücü karşısında tamamen savunmasız kaldığını hissetti. Çok geçmeden haklı olduklarını anladılar.

Yani en azından Batı Şeria'yı işgal etmek için planlar, hırslar ve dürtü Haziran 1967 savaşından çok önce yerli yerindeydi. Ancak bu yayılmacı dürtüler belirli bir programa sahip değildi. Bunlar İsrail siyasi ve askeri eliti tarafından da öngörülmemiş ve tahmin edilmemiş şartlar tarafından belirlendi. İsrail'in kuzey sınırında muhtemelen ordunun saldırgan eylemlerinden kaynaklanan bir gerginlik neticesinde fırsat hâsıl olduğunda hırslar süratle aktüel politikaya çevrildi.

Öndeyişte bahsedildiği üzere 1966'dan itibaren profesyonel ekipler çoktan beridir Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin idari, hukuki ve askeri yönetimi için hazırlanmaktaydı, İsrail'in Arap bölgelerinde uygulanan yönetim model olarak kullanılmaktaydı. İşgalin çerçevesinin hazırlanmış olduğu gibi ordu da hazırdı.

1967 savaşına girizgâh bir kez daha Suriye sınırında yapıldı. Ürdün ordusu Batı Şeria'daki İsrail operasyonlarına verdiği cevapta ihtiyatlıyken Suriye ordusu her İsrail provokasyonuna giderek artan ateşle ve hava gücüyle karşılık verdi. İsrail hava kuvvetleri pilotların yeteneği ve jetlerin kalitesi hususlarında çok daha üstün olduğunu kanıtladı. Her olay bir öncekinden daha sert ve şiddetli göründüğünden Suriyeli liderlerin, özellikle Sovyet danışmanların, köşeyi dönünce daha büyük bir operasyonun hatta bir savaşın onları beklemekte olduğunun farkına varmaya başladıkları akla yatkın görünüyor. Böylece Suriye İsrail saldırısını caydırmak adına önce Mısırla daha sonra Irak ve Ürdün ile güçlerini birleştirdi. Bunu Arap ülkeleri arasındaki savunma paktları ve Nasır'ın görece cüretkâr ancak geriye dönüp bakılınca

33 Morris, *Israel's Border Wars, 1948-1956*, 1997.

Levent Şahverdi Arşivi

sorumsuz diye nitelenebilecek eylemleri takip etti. Artık bilindik olaylar silsilesiyle bu bölümü bitireceğiz.

GERGİNLİĞİN NİHAİ YÜKSELİŞİ: ÖNLEYİCİ SALDIRI MİTİ

1966'nın sonunda ve 1967'nin başında İsrail'in doğu sınırları hiç de sakin değildi. Gerginliğin sebepleri öncekinin aynısıydı: İsrail ve Suriye arasındaki insansız bölgenin kontrolü hakkındaki çözülmemiş sorun ve İsrail'in Ürdün Nehri su yatağını değiştirme ve kendi su sistemine aktarma teşebbüsü. Benzer bir şekilde Fetih ve diğer Filistinli örgütler tarafından sürdürülen gerilla eylemleri de daha fazla İsrail saldırısına ve misillemesine neden olmaktaydı.

1967'nin ilk günlerinde İsrail'in siyasi ve askeri karargâhlarından önce usul usul sonra şiddetli bir şekilde yeni savaş rüzgârları esmeye başladı. Daha sonra hükümet içi tartışmalardan öğrenildiği üzere liderlerin kullandığı dil bu durumun öncekinden kayda değer bir biçimde farklı olduğunu söylemeye vardıracak bir eğilim taşımaktaydı; her ne kadar gerçeklik 1948'den beri gerginliklerin arttığı-azaldığı bir döngüyü yansıtıyor olsa da. Ancak savaştan ve toprakların İsrail'e ilhakından yana olanlar gerçekliğin yeni bir yorumunu sundular ve daha da önemlisi İsrail kurulduğundan beri var olan problemlere daha önce görülmemiş bir şekilde yanıt verilmesini talep ettiler.

Bu yeni ruh halinin ipuçları 1967'nin ilk hükümet toplantısında kendini gösterdi. Givat Ram'da 17 Ocak'ta Başbakanlık Ofisinde yapılan toplantıda Başbakan Levi Eşkol kabineye İsrail-Ürdün sınırındaki gerginliğin kabul edilemez olduğunu söyledi. Gelecek birkaç hafta içinde benzer bir dil Suriye sınırındaki durumu betimlemek için kullanıldı. Yıllar sonra Moşe Dayan *New York Times* gazetesine verdiği bir röportajda o dönemki İsrail politikasının provokatif olduğunu ve özellikle Suriye sınırındaki Yahudi yerleşimcileri yatıştırmak için yürütüldüğünü kabul etti. Dayan bu yerleşimcilerin 1949'dan beri İsrail'den Golan Tepelerini işgal etmesini beklediğini açıkladı: "Suriyelilerle yapılan askeri çatışmanın çoğu Kibutzda yaşayanların baskısı neticesinde İsrail tarafından kasıtlı bir şekilde kışkırtıldı." Geriye dönüp bakıldığında

Levent Şahverdi Arşivi

Dayan yerleşimcilerin başlıca endişesinin Suriye bombardımanından daha etkili bir korunma olmadığını daha ziyade, daha fazla tarım arazisi peşinde olduklarını ortaya koymuş oldu: "Toprağa dönük arzularını gizlemeyi denemediler bile" dedi.[34]

Bunun sonucu İsrail hava kuvvetleri nezdinde çok daha saldırgan bir politika izlenmesi oldu. İsrailli pilotlar rutin manevra ve egzersizlerini yaparken İsrail sınırlarının dışında Suriye hava sahasına sokulmak suretiyle bu çerçeveye dâhil oldular. Bazı pilotların yıllar sonra hatırladığı üzere bu, gerginliği artırmak niyetiyle benimsenmiş bir politikaydı. İki hava kuvveti arasında patlak veren kaçınılmaz it dalaşı Suriye Baas Partisinin kuruluş yıldönümünde, 7 Nisan 1967'de altı Suriye uçağının düşürülmesiyle neticelendi, bu eylemlerin amacı "Suriye rejimini aşağılamaktı."[35]

Mısır'da Cemal Abdünnasır İsrail'in Suriye'de Baas rejimini devirme niyetinde olduğuna ikna oldu ve İsrail'i askeri operasyonla tehdit etti. Birkaç hafta sonra 19 Mayıs'ta İsrail seferberlik ilan etti ve üç gün sonra Nasır buna Tiran Boğazı'nı kapatarak cevap verdi, böylece İsrail'in Eylat limanına erişimini kısıtlamış oldu. Çoğu İsrailli bakan bunu bir *casus belli* olarak gördü ancak ABD'nin başka araçlarla blokajı kaldırmak için devreye girmesi yönünde mutabık kalındı. Ancak bu, Nasır'ın adımları karşısında ordunun takınacağı tavra tersti. Genelkurmay Başkanı İzak Rabin 21 Mayıs 1967'de hükümete Nasır'ın hareketlerinin "propaganda olduğunu ve henüz saldırgan olmadığını, zira Mısır'ın yarımadaya henüz tanklarını yerleştirmediğini" rapor etti.[36] O toplantıda Rabin durumu doğru analiz etmişti ya da geriye dönüp bakıldığında bir sonraki harekete dair tahmini isabetliydi. Nasır'ın niyetinin laftan öteye gitmeyeceğine hâlâ inanıyordu ama onun "kendi kontrolü dışındaki olaylara bulaşabileceğini" de belirtti. Yani, İsrail durumu 1960'ta olduğundan daha iyi bir şekilde kendine yontacaktı:

> Şu an onu vurmaya hazırız, eğer istersek... Irak ya da Ürdün'de savaşa dair herhangi bir hazırlık yok. Bir saldırı hazırladıklarına

34 *The New York Times*, 11 Mayıs 1997.

35 Bkz. *Maariv*, 2 Haziran 1972.

36 İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları, 8164/4-A, 21 Mayıs 1967.

Levent Şahverdi Arşivi

inanmıyorum. Kuzey sessiz, orada da dramatik gelişme yok. Suriye ve Mısır'ın toplam asker ve tank sayısına eşit durumdayız.

Aslında İsrail'in saldırıyı başlattığı 5 Haziran 1967'e kadar Rabin tutarlı bir şekilde Sina'daki Mısır güçlerinin İsrail'e savaş açacak kadar yeterli olmadığını rapor etti. *Fateful Triangle* (Kader Üçgeni) adlı kitabında Noam Chomsky İsrailli komutan ve siyasetçilerin 1967 savaşında saldırgan tarafın İsrail olduğunu kabul ettiklerini gösteren çok sayıda alıntı yapmıştır. Bunlardan biri 28 Şubat 1968'de *Le Monde* gazetesine konuşan İzak Rabin'e aittir: "Nasır'ın savaş istediğini düşünmüyorum. Sina'ya yolladığı iki bölük ofansif bir savaş başlatmak için yeterli olmayacaktı. Bunu biliyordu, biz de biliyorduk."[37]

Bu tarihyazımı açısından kritik bir noktadır. İsrail Dışişleri Bakanlığı ve günümüz tarafsız İsrailli tarihçileri tarafından eğilip bükülen olayların ortak anlatısına göre İsrail Araplardan gelecek topyekûn bir saldırıyı önlemek adına bir savunma savaşı yürütmüştür. Gelgelelim benim yakın zamanda gizliliği kaldırılan belgelerden okuduğum bu değil. İsrail'de o dönemde yönetici pozisyonunda olan hiç kimse ne Mısırlıların, ne Suriyelilerin hatta ne de Ürdünlülerin gerçek bir saldırı niyetinde olduklarına dair tek kelime etmemiştir.

Yine de hâkim anlatıda Nasır'ın Tiran Boğazı'nı kapatması, Mısır askerlerinin Sina'ya girmesi ve Arap dünyasındaki düşmanca söylemler Arapların savaşa girme noktasına geldiğinin kanıtı olarak sunuluyor. Buna göre İsrail'in saldırısı bir savunma eylemi haline geliyor. Ancak 1967 Savaşının böylesi tasviri hatalı bir tarihsel inşadır. 1973 savaşı hariç tutulduğunda Filistin sorununa yönelik tipik bir pan-Arap siyasetinin parçası olan tüm o eylemler saldırgan İsrail retoriğine ve Suriye'ye her an saldırılacağını düşündüren ön hazırlıklar şeklinde algılanabilecek askeri eylemlerine bir reaksiyondu. Geçmişten tek fark doğudaki ve kuzeydeki İsrail saldırılarının yoğunluğu ve artmış olmasıydı; Nasır'ın saldırıdan ziyade caydırıcı olacağını düşündüğü 1960'taki hareketinin tekrarı değil.

37 *Le Monde*, 28 Şubat 1968.

Levent Şahverdi Arşivi

Nasır'ın 1960'taki senaryoyu tekrarladığı olgusu Dışişleri Bakanı Abba Eban tarafından Mısır'ın eylemleri sırasında yapılan kabine toplantısında da dile getirildi. Eban 1960'taki sürece değinerek aradaki tek farkın BM Genel Sekreteri U Thant tarafından verilen aptalca cevap olduğunu söyledi. Nasır'ın tek niyetinin Filistin'e olan bağlılığından dolayı eyleme geçmekten ziyade sadece onu göstermek olduğunu kabullenmeyi reddetti. Eban hükümete Nasır'ın 1960'taki (kabine tutanaklarına göre Eban 1962 dedi; ya yılı yanlış söyledi ya da kâtip yanlış not aldı) eylemlerinin göğüs germek ihtiyacından doğduğunu dile getirdi. Bu olay üzerine Nasır bir önceki BM Genel Sekreteri Dag Hammarskjöld'ten BM birliklerini İsrail sınırına dağıtmaktansa birkaç farklı yerde konuşlandırmasını istemişti ve Nasır Sina'ya birliklerini yolladı ve 1960'ta BM'nin zorlamasıyla bir ay sonra onları geri çekti. Eban'a göre kendi haline bırakılsa Nasır aynı şeyi yapacaktı ancak "U Thant Nasır'a BM'nin bir yerde konuşlanmayacağını, ya gideceğini ya da kalacağını söyleyerek bir hata yaptı". Nasır'ın prestiji söz konusuydu ve aniden hiç kimsenin beklemediği ve nasıl başa çıkacağını bilmediği bir "boşluk" hâsıl olduğunu ekledi.[38] U Thant İsrail tarafının savaş çığırtkanlığının yerine Eban'dan süreci nihayete erdirmesi için Nasır'a zaman tanıması gerektiğini söyledi: "Elçilikleriniz İsrail saldırısının yakın olduğu izlenimi yaratıyor" diye Dışişleri Bakanına şikâyette bulundu.[39]

Eban bunun küçük bir mesele olduğunu düşünüyordu. Ancak İsrail gemilerine saldırı olursa İsrail BM Şartının 51. maddesi gereğince meşru müdafaa hakkını kullanabilirdi, zira bu da ABD'nin resmi tutumuydu. Eban ayrıca dünyadaki Yahudi topluluklarının, özellikle de ABD'dekilerin paniğe kapılmasını gülünç buluyordu. Uluslararası Yahudi topluluğundan gelen böylesi mesnetsiz tepkilerin İsrail'in caydırıcılık gücüne Nasır'ın eylemlerinden daha çok zarar verdiği yönünde uyarıda bulundu. "Kurtlar arasındaki kuzular gibi gösteriliyoruz, bu garip bir imaj" diye ekledi "zira biliyoruz ki Sina'daki birlikler devasa bir filo değil" İçişleri Bakanı da İsrail'dekinden daha kötü olan ABD'deki pa-

38 İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları, 8164/4-A, 21 Mayıs 1967.
39 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

nik düzeyinden ötürü şaşkındı: "Bunu kontrol edemiyor muyuz" diye sordu.[40]

Rabin birçok açıdan Eban'ın analizini onayladı. Daha önce değinildiği üzere Rabin ayrıca Nasır'ın BM'nin korkup uzaklaşacağını beklemediğini ve Şarm eş-Şeyh'te hiç BM birliği kalmadığını anladığında paniğe kapılarak oraya paraşütçülerini gönderdiğini öne sürdü (diğer bir deyişle Nasır benzer bir eylemle İsrail'in burayı herkesten önce ele geçireceğinden endişelenmişti).[41]

Son tahlilde 21 Mayıs 1967'de yapılan analize göre savaş önlenebilirdi; aslında bu İsrail hükümetine bağlıydı. Acaba devleti genişletmek için savaşa girmenin doğru zamanı mıydı? Karar vericilerin kendilerine sordukları başlıca soru buydu.

Ancak Eban gibi bakanların İsrail ordusunun savaşa hazır olma durumu hakkında yeterli bilgiye sahip olup olmadığı açık değil. Eban Mısırlıların ve Rusların İsrail'in kuzeyde Suriye'ye saldırmak üzere hazırlandığına ve IDF'nin büyük bir güç topladığına çoktan kanaat getirdiklerini belirtti. Ancak hükümet tutanaklarında buna verilmiş bir cevap kayda geçilmemiş.

Sahadaki farklı bir gerçekliğe dair ipucu ise sonradan IDF haline gelen Yahudi milis gücü Haganah eski komutanı ve Enformasyon (Propaganda) Bakanı Israel Galili'den geldi; buna göre ordu ciddi bir şekilde savaş için hazırlanıyordu ve sadece siyasetçilerin bunu onaylaması için beklemekteydi. 21 Mayıs'taki bir görüşmede Galili bir yandan İsrail halkına ciddi bir krizin sürmekte olduğuna dair dengeli bir değerlendirme sunulurken diğer yandan da ordunun bu krize karşı tamamen hazırlıklı olduğuna dair güvenlerinin tam olmasından ötürü memnun olduğunu dile getirdi. Galili bir yandan Eşkol'ü Nasır'ın hareketlerinin sadece propagandadan ibaret olduğu izlenimi verdiği için diğer yandan da Mısır'ın politikasının İsrail için büyük tehlike olduğunu söylediği için kamusal alanda eleştirdi. Galili insanları hem telaş içinde hem de karanlıkta bırakmak istiyordu.[42]

40 *A.g.e.*
41 *A.g.e.*
42 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

O dönemin gazetelerini ve radyo transkriptlerini okunduğumda –ve Hayfa'da yaşayan bir genç olarak o günleri hatırlandığımda– bana öyle geliyor ki Galili halkın içinde bulunduğu durumu hükümete kasıtlı bir şekilde yanlış aksettirdi. Kendisi basına ve halka bilgi vermekten sorumluydu ve gazete başlıklarına ve radyo yayınlarına iletilen bilgi dikkate alındığında Galili'nin felaket senaryosuyla halk arasında panik yaratmakta başarılı olduğu görülecektir. Bu 19482 dair dâhili propagandanın İsrailli liderler nezdinde bir tekrarıydı. Güç dengesinin kendilerinden yana olduğunu ve krizi bitirmek için askeri olmayan birçok seçeneğin önlerinde durduğunu bile bile 1967'de de Holokost'un hayaletine ve felaket senaryolarına başvurdular.

Kritik toplantılar mayısın son günlerinde yapıldı. Amerikan müdahalesi hâlâ bekleniyordu, zamana bakılırsa bu İsraillilerin umduğu gibi askeri bir operasyondan ziyade daha çok gerginliğin düşürülmesi için düzenlenecek bir diplomatik çaba şeklinde olacaktı. Kabine 28 Mayıs'ta toplandı ve Abba Eban'dan Başkan Johnson'ın "ABD'nin Tiran Boğazı'nı açacağına" dair söz verdiğini dinledi. Eban'ın değerlendirmesi ABD'nin bir İsrail askeri operasyonunu önlemek istediği ancak bu misyon için bir görev gücü inşa etmenin zaman alacağından dolayı endişeli olduğu yönündeydi. Johnson aynı zamanda Sovyetlerin ihtiyat gösterdiğine dikkat çekmişti ve İsrailli arşivciler tarafından otuz yıl sonra silinen bir yorumda daha bulundu. Bu yüzden hükümetin bizim bilmememizi istediği Johnson'un ifadelerini bilmiyoruz ancak 29 Mayıs'taki kabine müzakerelerinden yola çıkarak ne söylediğine dair bir tahminde bulunmak mümkün: ya bir ihtiyat çağrısıydı ya da İsrail'in askeri eylemine karşı bir uyarıydı.[43]

Son dönemde yayınlanan CIA belgeleri ABD'nin Mayıs 1967 sonunda İsrail savaşa girdiği takdirde Arap ordularını kolayca yenebileceğine kanaat getirdiğini ortaya koyuyor. CIA direktörü Richard Helms, Başkana sunduğu "Kim Kazanacak" başlıklı bir raporda İsrail'in "her cepheden aynı anda gelecek Arap saldırı-

43 İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları, 8164/4-A, 28-29 Mayıs 1967. Bu görüşmelerle ilgili raporun tamamı için: Segev, *1967*, 2005, s. 308-9. Burada doğrudan alıntılar da bulunabilir (mümkünse en iyisi İbranice edisyonu okumaktır).

Levent Şahverdi Arşivi

sına karşı başarılı bir savunma yürütebileceği ya da üç cephede dayanırken dördüncü cephede hücuma geçebileceği" yazılıydı.[44]

CIA de İsrail'in iddia ettiği gibi saldırgan bir Sovyet politikasının varlığına ikna olmuş değildi:

> Sovyetlerin amacı hâlâ askeri muharebeden kaçınmak ve İsrail'le özdeşleşen ABD'nin Araplar nezdinde güvenilirliğini zedelemek... [Moskova] muhtemelen imkânı yetmediğinden Araplara açıktan yardım edemez ve bunu muhtemelen ABD ile karşı karşıya gelme korkusundan dolayı da yapmaz.

Bu Helms açısından oldukça cüretkâr bir açıklamaydı. Hele ki Mossad'ın ABD'li yetkililerle yaptığı görüşmelerde İsrail ordusunun Sovyet destekli Arap savaş makinası tarafından ciddi ölçüde alt edildiği yönünde ısrar ettiği bir dönemde. Son araştırmalarda İsrail'in CIA içinde bir adamı olduğu ortaya konuldu; CIA karşıistihbarat şefi James Angleton. Yıllar boyunca Angleton İsrailliler tarafından bilgilendirilmiş ve üstlerini haberdar etmeksizin kendi değerlendirmelerini rapor etmişti. David S. Robage'in yazdığı gibi "bu olağandışı düzenleme Tel Aviv'e Washington'un onun analizlerine özel bir önem atfettiğine ve ABD liderlerinin Arap-İsrail meseleleri hakkında kendi istihbarat servislerininkinden daha çok İsrail'in muhakemelerini göz önünde bulunduracağına dair bir algı yaratmış olabilir."[45]

Helms İsraillilerin oyunlar oynamakta olduğuna kaniydi. "İsrail'in değerlendirmesinin kendi devlet erkânına sunacağı ciddi bir tahmin olduğuna inanmıyoruz". Daha ziyade "bu, muhtemelen ABD'den askeri teçhizat almak... ABD'nin İsrail'e kamu önünde daha fazla taahhüt vermesi... İsrail'in askeri operasyonlarını onaylaması ve... [Mısır Başkanı] Nasır'a daha fazla baskı yapması için onu etkilemeye yönelik bir hamle."[46] Geriye dönüp

44 Freshwater (rumuz), "Policy and Intelligence: The Arab-Israeli War," s. 3, 8; Charles Smith, "The United States and the 1967 War", s. 188; CIA Office of Current Intelligence (OCI), "Overall Arab and Israeli Military Capabilities", 23 Mayıs 1967, Department of State, *Foreign Relations of the United States, 1964-1968*, cilt XIX, *The Arab-Israeli Crisis and War*, 1967, Washington, DC: Government Printing Office, 2003, Belge 44.

45 Robage, "CIA Analysis of the 1967 Arab–Israeli War"

46 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

bakınca CIA savaşın sonuçlarını kesin tahmin etmiş görünüyor. Bu değerlendirmelerle bilgilendirilen Başkan Johnson İsrail'e askeri teçhizatın havadan nakil ve ikmali hususunda geri adım attı ve hatta alenen desteklemekten de meyletti. Johnson daha sonra İsrail Dışişleri Bakanı Abba Eban'a açıkça "eğer Birleşik Arap Cumhuriyeti [Suriye ve Mısır] saldırırsa sizin bu işin altından kalkacağınız hususunda tüm istihbarat elemanlarımız hemfikir" dediğini de anımsadı.[47]

Mossad tarafından yanlış yönlendirilen bir kişi varsa o da İsrail Başbakanı Levi Eşkol'dü. Savaştan önceki nihai toplantılarda korkularını dile getirmiş olması onu İsrail savaş ethosu (ahlakı) bakımından çok zayıf bir ışık altında bıraktı: hem ürkek hem de İsrail'in güvenliği için tehlike oluşturan bir adam. O dönemde, Eşkol'ün tereddüdü komutanları ve hükümet sözcüsü Moşe Dayan'ı kızdırdı. Hem alenen hem özel olarak Eşkol savaşı öncelikle el-Fetih'in kuzeydeki sızma eylemlerini durdurmayı hedefleyen bir operasyon olarak görüyordu. Ancak görünen o ki 29 Mayıs toplantısının sonunda İsrail ordusunun "iki hafta" içinde savaşa gireceği fikrini kabullenmişti. Kabineyi askeri hazırlıkların çok pahalı olduğu gerekçesiyle bir süre daha beklemeye ikna etmeyi denedi, aynı zamanda böyle bir operasyonun hayata geçmesi için dışardan daha fazla askeri teçhizat desteği gerektiğini düşünüyordu.[48] Buna gerçekten inanıp inanmadığını ya da zamana oynayıp oynamadığını bilmiyoruz. Aslında bunun bir önemi yok zira komutanlar tüm cephelerden bir saldırı başlatmadan önce bir haftadan daha fazla beklememek konusunda kararlıydılar. Polis Bakanı (önceden İsrail'deki Filistinli azınlık meseleleriyle ilgilenen ofis), 1948'de Ben-Gurion'un Arap meseleleri hususundaki danışmanlarından ve aynı zamanda o dönemdeki etnik temizlik programını tasarlayan hizbin üyelerinden Eliyahu Sasson ordunun iki hafta beklememesi gerektiğini çünkü bunun Nasır'a "pozisyonunu güçlendirmek için süre" vereceğini belirtti. "İsrail çok büyük bir güç topladı" dedi ve kuzeyde sabotaj eylem-

47 *A.g.e.*

48 İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları, 29 Mayıs 1967.

Levent Şahverdi Arşivi

leri sürdürülmekteydi. Sasson'a göre kamuoyu eyleme geçilmesini bekliyordu.[49]

Kabinenin İsrail'in üç hafta beklemek niyetinde olduğunu beyan ettiği karar aslında ABD'yi yanlış yönlendirmek için alındı. O noktadaki ABD pozisyonu başka kaynaklar tarafından analiz edildi ve burada tartışılması gereken bir konu değil[50] ancak beni ilgilendiren husus İsrailli karar alıcıların bu kararı nasıl aldıklarıdır; nitekim CIA ve ABD ordu istihbaratı tarafından Mısır'ın politikasının saldırgan olmadığı yönünde bilgilendirilmişlerdi. İsrail hükümetinin bilmediği CIA'in 1 Haziran'da İsrail'in savaşa girmeye karar verdiğinden çoktan haberdar olduğuydu. Helms savaşın haziranın ilk günlerinde gerçekleşeceğini tahmin etti.[51]

İlginç biçimde, Adalet Bakanı Yakov Şimşon Şapira Washington'dan gelen haberlere cevaben "Amerikalılardan terörü sonlandıracaklarına, Tiran Boğazı'nı açacaklarına ve Mısır kuvvetlerinin Sina'dan çekilmesini sağlayacaklarına dair garanti istememiz gerekli" şeklinde fikir yürüttü. Şapira'nın bu çıkışı Amerikalılardan taleplerin ve beklentilerin sunulduğu bu bir hayli genişletilmiş liste olması açısından ilginçti. Şapira'nın siyasi kavrayışı göz önüne alındığında muhtemel bir açıklama ABD'yi bir imkânsız görevle karşı karşıya bırakmak istemiş olabileceğidir, böylelikle Amerika başarısız olacaktı ya da belki de naif bir şekilde Moşe Dayan ve diğer savaş çıkarmaya hazır bakanların gözünde bunun halen makul bir seçenek olduğuna inanıyordu.[52]

Bununla beraber oturup ne olacağını beklemek yönünde bir istek de yoktu. Erken bir askeri operasyon konusunda ısrar eden Dayan'ı ezeli rakibi Yigal Alon destekledi. 1948 etnik temizliğinin bu iki eski kurdu daha mayıs başında bunun genişlemek için tarihi bir fırsat olduğuna karar vermişti bile; tıpkı zamanında Mart 1948'in Filistin'in etnik temizliği için uygun bir an olmasında karar kıldıkları gibi. Şapira gibi bakanların Amerika seçeneğini çok da ciddiye almamasını sağlamak adına Alon toplantıda şöyle dedi:

---

49 *A.g.e.*

50 Robage, "CIA Analysis of the 1967 Arab–Israeli War"

51 *A.g.e.*

52 İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları, 29 Mayıs 1967.

Levent Şahverdi Arşivi

> Arap dünyasının gözünde biz de ordu da prestijini kaybetti. Geçen üç haftada Mısır kuvvetlerini ezip geçmediğimiz için hatalıyız. Tüm dünya bu sabah [29 Mayıs 1967] saldıracağımıza emindi ki bu meşru bir eylem olacaktı. ABD'yi bizim adımıza hareket etme kararlılığından kurtarmak için bir yol bulmalıyız.[53]

Alon o toplantıda acele etmedi. Eğer biri seni öldürmeye gelirse ayağa kalk ve önce sen öldür şeklindeki Kitab-ı Mukaddes retoriğini kullanarak savaşın bir gün önce başlatılmış olması gerektiğini söyledi; tutanaklardan anlaşıldığı üzere Mapam Partisinden sosyalist Tarım Bakanı Hayim Givati ve hatta Rabin de bu yaklaşıma rıza gösterdiler.

Finans Bakanı Pinças Sapir'in adı İsrail kolektif hafızasında savaş aleyhtarı/barış yanlısı olarak kazılıdır. Her zaman sağduyunun sesi oldu ve ulusal gündemdeki sorunların çözümünde askeri araçlardan ziyade barışçıl olanları kullanmayı tercih ederdi. 29 Mayıs görüşmelerinde Sapir tartışmanın başlangıcında yine bu çizgiyi takip eder göründü ancak Alon'un beyanlarından sonra daha savaşkan tutum benimsedi. O andan itibaren aynı noktayı üzerine basa basa tekrarladı: "Yahudi dünyasının coşkusundan araç ve para toplamak için faydalanmalıyız."[54]

Alon'un ordunun iki ya da üç hafta daha bekleyemeyeceğine dair savını ilk destekleyen Rabin oldu. Rabin'e göre de daha sonra saldırmak çok daha zor olabilirdi (ancak nasıl bir zorluk olabileceğini açıklamadı). Rabin sadece bakanlara hava kuvvetlerinin Arap tarafının ordularını ve hava kuvvelerini vuracak kadar güçlü olduğuna dair güvence verdi. Bunu kuzeydeki etnik temizlikten sorumlu bir diğer 1948 emektarı Ulaştırma Bakanı Moşe Karmel de onayladı. Abba Eban kendini dışlanmış hissetti ve şu beyanı yapma hakkını talep etti: "Savaşa prestij için gidilmez. Prestij için ardınızda yetimler ve dullar bırakamazsınız."[55] Ancak özellikle

53 *A.g.e.*

54 *A.g.e.*

55 Alıntı Segev, *1967*, 2005, s. 309. Segev bunu 28 Mayıs toplantısında söylendiği şeklinde alıntılar. Ancak İsrail Devlet Arşivleri görüşme tutanaklarına göre bu ifadeler bir sonraki gün söylendi. Toplantı sabah başladı ve ertesi sabahın erken saatlerine kadar sürdü.

Levent Şahverdi Arşivi

bir caydırıcı olarak prestij Rabin ve Dayan'ın istediğiydi; Alon ve Karmel'in istediği ise daha fazla topraktı.

Askeri istihbaratın başı Aharon Yariv Amerika'nın tutumu hakkındaki raporları ve analizleri kabinedeki savaş çıkarmaya hevesli bakanların ve kendi meslektaşlarının saldırgan dürtülerinin işine gelecek şekilde özetledi: "ABD askeri bir harekâtta bulunmayacak ve bu yüzden İsrail saldırısı için kapı sonuna kadar açık."[56] Washington'dan gelecek muhtemel bir ters tepki karşısında ön almak istercesine Yariv, Amerikan Yahudilerinin "Amerikalıları savaş olasılığı hususunda kıvama getireceklerinden emin olduğunu" ekledi. Üç gün sonra Yariv, Amerikan yönetiminin hızlı bir İsrail saldırısından memnuniyet duyacağını belirten bir istihbarat raporu yolladı.[57]

Haziran başında karar verme sarkacı Kudüs'ten Tel Aviv'e sallandı. Eski Alman kolonisinde Alman Protestan tapınak şövalyeleri tarafından 19. yüzyılda Sarona'nın kalbinde inşa edilmiş ve daha sonra 1948'de Yahudi devletine geçen kötü şöhretli *Bor* (çukur) adlı bir sığınakta savaş hususunda bazı kritik kararlar alındı. Bakanlar sıklıkla orada komutanlarla ve güvenlik servislerinin başıyla görüşürdü. Burası Filistinlilere yönelik gelecekteki tüm askeri harekâtın karargâhı olarak kalacaktı. 2002'de Batı Şeria'daki insanları hava kuvvetlerini kullanmak suretiyle kolektif cezalandırma kararı ile 2009 ve 2014'te Gazze'ye yönelik kararlar da burada alındı.

2 Haziran 1967'de komutanlar Levi Eşkol'e karşı ünlü çıkışını da Bor'da yapmışlardı, ayın beşine kadar bekleyip askeri harekât kararı almakta başarısız olduğu için ona saldırmışlardı. Savaşa girme kararı Tel Aviv'deki karargâhtaki görüşmenin ardından 4 Haziran'da alındı.

O dönem İsrail askeri istihbaratında bir albay olan daha sonra İsrail'in beşinci ve altıncı Başkanlarına yaverlik yapan Ami Gluska krizin zirvesinde dahi İsrail'in çok daha farklı bir politika izleme imkânının olduğunu belirtmişti. Gluska "krizin gelişimine uygun" en aşikâr yolun caydırıcılık olduğunu söyledi. Ancak si-

56 *A.g.e.*

57 Gluska, *Eshkol*, 2004, s. 137-42.

Levent Şahverdi Arşivi

yasetçiler ve komutanlar bunun yerine son tahlilde komşu Arap ülkelerindeki geniş alanları, özellikle Batı Şeria ve Gazze'yi işgal etmeyi sağlayacak saldırgan bir politikayı tercih ettiler.[58]

Bunların hepsi *Ha-Olam Hazeh* adlı (gariptir devleti eleştiren ciddi bir dergi olmasına rağmen orta sayfada nü kadın fotoğrafı da bulunan) haftalık muhalif derginin editörü Uri Avnery'nin hatıratı tarafından doğrulanmakta. 1948'deki kahramanca rolü sayesinde Avnery'nin ordudaki kıdemli bazı subaylarla yakın kişisel ilişkileri vardı. Kuzey Komutanlığının başı David Elazar'la görüştüğünü anımsıyor. Elazar ona Nasır'ın savaş için gerekçe sunacak kadar askeri Sina'ya konuşlandırması için her gece dua ettiğini söyledi. Avnery, etrafındaki birçok gazeteci kaçınılmaz bir felaketin, hatta ikinci bir Holokost'un kapıda olduğunu düşünürken komutanlarla sık sık yaptığı görüşmelerin kendisini böylesi bir tehlikenin olmadığı hususunda ikna ettiğini, ancak savaş çığırtkanlığının her yere sindiğini hatırladı.[59]

Komutanlar arasında savaşa gidilmesi gerektiği konusunda bir mutabakat vardı. Siyasetçiler arasında ise bazılarının tereddüt içinde olduğuna dair işaretler vardı, özellikle Dışişleri Bakanı Abba Eban'ın. Savaş sona erdikten birkaç hafta sonra *Washington Post* savaş yanlısı Moşe Dayan ile müteredditi Abba Eban arasında savaş başlamadan önce geçen hararetli tartışmaların haberini yaptı. Görünen o ki 3 Haziran'a kadar Eban halen krizin barışçıl yollarla çözüleceğine inanıyordu.[60] Rabin tarafından bilgilendirilen David Ben-Gurion 4 Haziran'da günlüğüne "Bu acele nedir? Anlayabilmiş değilim. Önce Amerikalılara danışmamız gerekmiyor mu?" diye yazmıştı.[61]

Savaş sırasında kabine görüşmelerinin hepsi hükümet binasında gerçekleşmedi; Batı Kudüs Ürdün ordusu tarafından bombalandığında bazıları Knesset'e yakın bir yerde yapıldı diğerleri ise Tel Aviv'deki Bor sığınağında gerçekleştirildi. İsrail'in ilerleyişinin ve işgalinin hızı göz önüne alındığında çok da karar alınması gerekmedi. Ordu ile hükümet arasında bazı stratejik kararlar

58 *A.g.e.*

59 Tanıklık için bkz. Gush Shalom web sitesi, 6 Temmuz 2008.

60 *Haaretz*, 18 Haziran 1967.

61 Ben-Gurion Arşivleri, Ben-Gurion Günlüğü.

Levent Şahverdi Arşivi

müzakere edildi ama bunlardan sadece ikisi önem arz ediyor. Biri Batı Şeria'nın işgal edilmesi ve daha az bilinen ikincisi ise Gazze Şeridi'nin işgal kararıydı.

Batı Şeria'nın işgal kararının ardındaki ideolojik motivasyonu görmezden gelen ana akım tarihyazımı hayati bir yanlış yaptığı için Ürdün Kralı Hüseyin'i suçladı. Bu yanlış savaşın ilk günü sabah saat on civarında Hüseyin, Kudüs ile Batı Şeria'nın kuzeyinde sınıra yakın birçok merkezin bombalanması emrini verdiğinde yapıldı. Pek çok İsrail tarih kitabında bu Batı Şeria'nın işgal gerekçesi için başlıca sebep olarak gösterilir.

İsrail'in Mısır ve Suriye'ye karşı önleyici bir saldırı kararı almasının olayların tarihsel akışına yönelik makul bir açıklama olarak geniş bir kabul görmesi ilginç. Buna karşın Kral Hüseyin kendisinin ve komutanlarının yakın bir İsrail saldırısı karşısında ön alıcı eyleme giriştiğindeyse bu, İsrail'in Batı Şeria'ya saldırmasına yol açan ölümcül tarihi bir hata olarak görülüyor. Ürdünlü komutanlar muhtemel bir İsrail saldırısına hazırlanmak için ellerinden geleni yapmışlar gibi görünüyor. Aslında onların muhtemel bir savaş için yaptığı hazırlıklar diğer Arap ordularınkinden göre daha çok savunmaya dönüktü. Batı Şeria'daki Ürdün ve Mısır kuvvetlerini yönetmek için görevlendirilen Mısır Genelkurmay Başkanı Komutan Abdülmünim Riyad bir savaştan ziyade bir IDF operasyonuyla İsrail'in Batı Şeria'nın bir kısmını işgal etmesinden endişe ediyordu. Riyad ayrıca bir bozgun karşısında Filistinlilerin Ürdünlüleri affetmemesinden ve Hâşimi Krallığı'na yönelmelerinden de kaygı duyuyordu.[62]

Savaşa dair Arapların planları hakkında çok az bilgi sahibi olmamız Ürdün ordusunun Filistinlilere mümkün olduğunca görünür olmak için stratejik olarak konuşlandırıldığını düşündürüyor. Gerçekteyse alternatif plan, gerektiğinde hızlı bir şekilde geri çekilerek kuvvetlerin Batı Şeria'nın sırtlarından Ürdün Irmağı'nın doğu kısmını korumaya odaklanmasını kolaylaştırmaktı. Bu, Ürdün Genelkurmay Başkanı Habis el-Mecali'nin belirttiği gibi Kudüs'ü gözden çıkarmak anlamına gelecekti, ancak böyle bir strateji Kral Hüseyin tarafından bizzat tasdik edilmişti;

62 Mutawi, *Jordan in the 1967 War*, 2002, s. 181.

Levent Şahverdi Arşivi

ne var ki son tahlilde nafileydi. Olaylar devam ederken İsrail ordusu Ürdün Irmağı'nda durdu zira birincil amacı buydu ve aynı zamanda askeri harekâtla durduruldu.[63]

Görünen o ki, Kral Hüseyin İsrail saldırısının eli kulağında olduğunu ancak 4 Haziran'da farkına vardı. İsrail ertesi sabah Mısır'a saldırdığında Mısır'la yaptığı anlaşma gereğince Ürdün karşılık vermek durumundaydı. Zaten Batının yardakçısı olarak görülen bir kralın bu taahhüdü İsrail'in herhangi bir eylemden kaçınması yönündeki ünlü uyarısı ile dengelendi. Geçmişe, özellikle 1948'de Filistin vakasına bakarak değerlendirilecek olursa İsrail'in savaş sırasında verdiği masuniyet sözlerinin pek de ehemmiyeti yoktu.

Hüseyin bir nevi altın uzlaşma arayışındaydı ve Mısırlı komutanların baskısı altında ordusu iki saat sonra Batı Kudüs'ü bombalayarak misilleme yaptı. İsrail ordusu da ağır bombardımanla karşılık verdi ve *Moked* Operasyonunun (tüm Arap hava kuvvetlerini yok etmeyi hedefleyen önleyici saldırı planı) bir parçası olarak belirlenen plana uygun olarak Ürdün hava kuvvetlerini bozguna uğrattı.

İsrailli tarihçiler Ürdün'ün Batı Kudüs bombardımanı ile Batı Şeria'nın işgalinin başlangıcı arasındaki iki saate, yani İsrail'e yönelik Ürdün saldırısının doğasının çarpıcı bir şekilde dönüşüme uğradığı o sürece hayati önem atfederler. Aslında öyle değildi; Ürdün tarafında herhangi bir değişim ya da planlama ya da kurnazlık yoktu. Ancak durum çoktan gerçek bir savaşa evrilmişti.

Hal böyleyken 5 Haziran'da Eşkol ve hatta Rabin taktik nedenlerden dolayı Batı Şeria'nın işgali hususunda ayak sürüdü. Gerçekten Ürdün hava kuvvetlerinin başarılı bir şekilde bozguna uğratıldığına dair haberler gün içinde geldiğinde Rabin yüksek sesle "Neden şimdi toprakları işgal etmek zorundayız?" diye sordu. Görüşleri tersine dönmüştü. Ürdün'ü savaş dışı bırakma seçeneğinin ortadan kalkmasından memnun olmayan Levi Eşkol tarafından bir süreliğine desteklendi. Ancak kararları veren bu ikisi değildi. Kararları Moşe Dayan ve merkez cephenin komutanı Uzi Narkiss verecekti. O anda bile durumun nasıl bu kadar

63 *A.g.e.*, s.154-6.

Levent Şahverdi Arşivi

esnek olabildiği sorusunu sormayı tarihçilere bıraktılar. Uzun zamandır Büyük İsrail'i yaratmak için mümkün olan her fırsatı değerlendirmek istemişlerdi ve sonunda bunu iki gün içinde başarmışlardı. Bu, kolay olduğu ya da orduya ve Kudüs'ün sivil halkına az maliyetli olduğu anlamına gelmiyor. Maliyetlerin başlıca müsebbibi Arap Lejyonunun çaresiz savunmasıydı ancak neticede komutanların kinik hesaplamalarına göre ödenen bedel düşük, çok düşüktü.[64]

Belirtildiği üzere ABD yönetimi İsrail'in başarısına pek de şaşırmadı. Yönetim içinde BM Büyükelçisi Arthur Goldberg gibi İsrail hükümeti ile yakından çalışarak bir BM müdahalesi gelmeden önce Batı Şeria'nın tamamını işgal edebilmesi için ona zaman kazandırmaya çalışanlar da vardı.[65]

Kitabın konusu itibariyle, İsrail'in "karşılık" teorisinin doğası hakkında bir diğer yorumu eklemeye değer, biri tatmin edici bir şekilde Tom Segev tarafından yapıldı, diğeri ise Norman Finkelstein'ınkidir. Eğer İsrailliler Ürdün Kralına bir ders vermeyi ya da onu cezalandırmayı istedilerse neden Batı Şeria'nın tümünü işgal ettiler? Finkelstein'in belirttiği gibi "Batı Şeria'yı ele geçirmeden de Ürdün'ü bozguna uğratabilirdiniz. Zira Ürdün hava kuvvetlerini kolayca yendiniz, orduyu işlemez hale getirdiniz."[66] Belirtildiği üzere, 5 Haziran'da Rabin bu seçeneği paylaştı.

Gazze Şeridi'nin işgal kararı hükümet düzeyinde müzakere edildi ve topyekûn bir savaş hakkında müteredditolan aynı kişiler Gazze'yi işgal etmenin hikmetini kabullenmeyi yine beceremediler. Bir kez daha komutanlar küçücük bir vehmi, kuşkuyu dahi bastırdılar ve hükümeti işgal lehine karar almaya yönlendirdiler.

Tüm savaş provalarında Gazze Şeridi'ni işgal etmekle mukadder olan Birim 84'ün komutanı Israel Tal buranın istila edil-

64 5 Haziran 1967'deki kabine görüşmesi İsrail Devlet Arşivleri tarafından yayınlanan İbranice özette de yer almaktadır. http://www.archives.gov.il/NR/rdonlyres/F45223CB-F8FC-4878-9FE9-D399BE70DD04/0/RabinEbook18.pdf

65 Louis, "Britain: The Ghost of Suez and Resolution 242", Louis ve Shlaim (ed.), *The 1967 Arab–Israeli War*, 2012, s. 240.

66 Jerome McDonnell ile röportaj, WBEZ 91.5, 6 Haziran 2007.

Levent Şahverdi Arşivi

mesi kararının ardındaki başat azmettiriciydi. Eğer İsrail ordusu tereddüt etseydi diye uyardı Tal bu "[Gazze Şeridi sınırındaki] Yahudi yerleşimlerinde kargaşaya sebep olabilirdi" ve tüm komutanlar onu destekledi.[67] Bunların arasında sesi en çok çıkan Rehavam Ze'evi'ydi; ileride işgal altındaki topraklardaki Filistinlilerin transferini destekleyecek ve üyeleri bu topraklardaki en şiddete meyyal yerleşimcilerden müteşekkil Moledet Partisinin kurucusu olacaktı. "Gazze Şeridi bizim oldu şeklinde bir manşetten mahrum kalmak üzücü olurdu" dedi. İhtiyatlı tek çıkış Moşe Dayan'dan geldi: Orada yaşamakta olan 1948 mültecilerinin sayısından endişe duyuyordu. Son tahlilde herkes gibi o da mega hapishane politikasını benimseyerek, bu endişenin "üstesinden geldi".[68]

Üç gün içinde, Batı Şeria ve Gazze Şeridi İsrail denetimi altına girdi. Bu bölümdeki tarihsel bağlam 1958'de uluslararası görüşün İsrail'in Batı Şeria'yı işgal etmesini önlediğini ve ferasetli bir BM Genel Sekreterinin Cemal Abdünnasır'ın 1960'taki gerilimi tırmandırma siyasetinin savaşa dönüşmesine izin vermediğini açıkça ortaya koyuyor. Aynı şekilde Mayıs 1967 krizi patlak verdiğinde de uluslararası topluluğun önünde birçok seçenek olduğunu gösteriyor. Ancak bunlar İsrail'in zaten İsrail yanlısı olan bir Amerikan yönetimini yanlış yönlendirmeye yönelik aldığı cüretkâr karar sayesinde göz ardı edildi. Washington İsrail'i frenlemek istemedi ve BM Genel Sekreteri de gerilimi tırmandırma siyasetinin şiddeti çağırmaktan ziyade onu engellemeye yönelik bir bölgesel politika olduğu istikrarsız bir alandaki rolünü anlamada belki isteksizdi ya da buna muktedir değildi. İsrail'in bu bir örneği daha olmayan saldırgan eylemi karşısında ABD'nin önceki sert yaklaşımındaki değişimin sebebi kısmen on yıldan uzun bir süredir var olan AIPAC'ın giderek büyüyen gücüydü.

Michael Oren AIPAC'ın etkisinin ancak 1970'lerin ortasında hissedildiğini öne sürer[69] ancak Johnson yönetimi kurumun varlığının farkındaydı. AIPAC'ın kurucusu İsayah Si'Kenen 1973'te kurumunun İsrail'e yıllık 1 milyar dolarlık cömert Amerikan

67 İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları, 28 Mayıs 1967.

68 İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları, 21 Mayıs 1967.

69 Bkz. Chomsky ve Pappe, *Gaza in Crisis*, 2010, s. 19-56.

Levent Şahverdi Arşivi

yardımını garantiye aldığı hakkında böbürleniyordu. Bu konu, AIPAC fikrine karşı olan Senatör J. William Fulbrigt'ın kariyerinin yine AIPAC tarafından mahvedildiği kongre soruşturmasında gündeme gelmişti.[70] Ancak Amerika'nın tutumunun sadece AIPAC'ın gücüyle değişmediği de doğrudur. Mısır ve Suriye ordularına Sovyetlerin ağır silahlar tedarik etmesi İsrail'i Soğuk Savaş'ta Amerikan müttefikine dönüştürdü. İsrail'in 1967'deki etkileyici zaferi ise Washington'da bu imajı besleyen bir faktör oldu.

Bir diğer önemli farklılık ise Ben-Gurion'un ıslah olmamasıydı. Öyle olsaydı, 1958 ve 1960 krizlerinde ikincil roller oynamış olan Moşe Dayan ve Yigal Alon'un savaş çığırtkanlıkları Ben-Gurion tarafından frenlenebilirdi.

Bununla beraber İsrail ordusu 1967'de işi bitirmek için çok daha iyi bir şekilde teçhizatlanmıştı: yüzlerce uçak, binden fazla tank ve savaş alanına gönderilmiş nerdeyse çeyrek milyon asker, 1945'ten beri bölge tarihinde görülmemiş bir kuvvet. Neticede, 1967'deki İsrail hükümeti önceki iktidarlara nazaran Büyük İsrail'i yaratma hususuna ideolojik olarak çok daha bağlıydı. 1960'ın Mapai yönetimindeki iktidarı ideolojik ufuk açısından çok daha sınırlıydı ve tarihi Filistin'deki jeopolitik gerçekliği dramatik bir şekilde dönüştürmeye girişmek içinse siyaseten oldukça zayıftı.

Tarihsel resim daha geniş alınarak bu bölümde değinilen çeşitli önemli anlar –1948, 1957, 1958, 1960 ve 1967– Filistin'i Yahudileştirmek ve Arap unsurlardan arındırmak için sürdürülmekte olan kolonyal projenin aşamaları olarak görülebilir. 1967'de İsrail'e yönelik varoluşsal tehdit yoktu, Nasır'ın manevraları da öncekilerden farklı değildi. Suriye sınırındaki İsrail politikası daha az saldırgan olsaydı o cephedeki durum yatışabilirdi. Eleştirel ve dikkatli tarihçilerin dahi bugün bile 1967 savaşını İsrail'in bir savunma ve zorunluluk savaşı olarak görmesi çok şaşırtıcı. Hâlbuki bu savaş 1948 etnik temizliğinin devamından ve Filistin'in topyekûn mülksüzleştirilmesinden başka bir şey değildi. 1948'de olduğu gibi bu savaşın da iki cephesi vardı: birinci

70 Oren, *Power, Faith, and Fantasy*, 2007, s. 536.

Levent Şahverdi Arşivi

cephe savaş ve savaş retoriğinin aynı şey olmadığını bir kez daha keşfeden ve savaş alanında bir kez daha yenilen komşu Arap ülkelere karşı olandı. İkinci cephe ise İsrail'in 1948'de işgal etmeye karar verdiği ancak 1967'nin, kendi gözündeki bu tarihi hatasını düzeltmek için fırsat sunduğu tarihi Filistin'in yüzde yirmi ikilik kısmıydı.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

İkinci Bölüm

Mega Hapishaneyi Tasarlamak

> BM Genel Konseyi İsrail'in Batı Şeria ve Gazze'yi işgalini kendi kaderini tayin hakkının bir inkârı ve bu sebeple "uluslararası barış ve güvenliğe yönelik ciddi ve artan bir tehdit" olarak değerlendirmektedir.
>
> John Quigley, *Palestine and Israel: A Challenge to Justice*

11 Haziran 1967'de İsrail hükümeti savaş sonrası yeni jeopolitik gerçekliği müzakere etmek için ilk kez buluştu. Üç günlük muharebenin ardından İsrail tüm tarihi Filistin'i denetim altına almıştı ve Batı Şeria'da 1 milyonun üzerinde ve Gazze Şeridi'nde 315.000'i mülteci olan 450.000 Filistinliyi yönetiyordu (haziranda İsrail hükümetinin verdiği rakamlara göre Gazze'deki mültecilerin sayısı 400.000 idi).[1]

Üç gün önce bakanlar halen Knesset sığınağında kilitliydiler ve 8 Haziran'da oradan çıktıklarında Başbakan Levi Eşkol yeni birleşik Kudüs'ün İsrail'in daimi başkenti olacağını ilan etti. Ay sonuna doğru, 23 Haziran'da Eşkol Knesset'e Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin İsrail kontrolü altında kalacağını ve topraklarda Filistinli ya da diğer Arap kuvvetlerinin askeri varlığına asla izin ver-

1 Bu rakamlar İsrail hükümetinin farklı zamanlardaki toplantılarından alınmıştır. Özellikle Bkz. 11-12 ve 18-19 Haziran görüşmeleri, İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları. O dönemin kabine görüşmelerinin tam metni için: http://www.archives.gov.il/publication. Arşivdeki tam metinler için bkz. 8164/7-A içindeki dosyalar (tüm ayın görüşme tutanakları burada bulunabilir).

Levent Şahverdi Arşivi

meyeceklerini açıkladı. İsrail'in bu topraklarda yaşayan insanların hayatlarını normale döndüreceğine dair söz verdi.[2]

Bir sonraki hafta özel imtiyazlı kıdemli bakanlardan oluşan "bakanlık savunma komisyonu" yeni işgal edilen topraklara yönelik mutabakata dayalı bir politika belirlemek için toplandı ancak buradan bir netice çıkmadı. Hafta sonuna doğru mesele İsrail'in on üçüncü hükümetinin tam çoğunluğuna bırakıldı ve şaşırtıcı bir şekilde bakanlar kurulu İsrail siyasetinin mihenk taşı olacak stratejisi hakkında hızlıca karar almayı başardı.

DÖRT MÜHİM KARAR

İşgalin ilk haftasında İsrail hükümeti 1948'de işgal edemediği, şu an İsrail hâkimiyetine girmiş olan Filistin'in kalan yüzde yirmi ikilik kısmının geleceği hakkında dört temel soruya cevap bulmak zorundaydı. İlki topraklarının akıbetinin ne olacağı üzerineydi. İsrail toprakları elinde tutmalı mı yoksa orada belli bir süreliğine mi (Batı Şeria'nın bir önceki hâkimi Ürdün'le ve Gazze Şeridi'nin önceki yöneticisi Mısır'la bir siyasi anlaşma sağlanana kadar) kalmalıydı?

Bu soruya daha önce kalıcı olarak yerleşme lehinde cevap verildiğinden dolayı söz konusu mesela ikinci soruyla bağlantılı olarak ele alındı: Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde yaşayanlara ne olacaktı? Kitlesel bir sürgün gerçekleştirmeme kararı alındığı için karar alıcılar onları sürgün etmeden ve onlara vatandaşlık vermeden halkı yönetmenin yollarını tartıştılar. Daha önce doğrudan yönetilecek alanlar ile dolaylı olarak denetlenecek alanlar arasında bir ayrım yapılmıştı. Yani bu soruna çözüm Filistin'in bir kez daha bölünmesiydi –Siyonist hareketin Filistin'e dair her zamanki favori taktiği– ve böylelikle Batı Şeria ve Gazze "Yahudi" ve "Filistinli" olarak iki alana bölündü.

Yıllar geçtikçe ve bu kitabın ve diğerlerinin gösterdiği üzere İsrail baskıya başvurarak Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki insanların ayrılmasını sağlayacak bir politika izledi. Yani ikinci kararı etnik temizliğe karşı çıkma olarak nitelediğimde 1948 ölçeğinde

2 Bkz. *Haaretz*, 23 Haziran 1967.

Levent Şahverdi Arşivi

bir kitlesel sürgün kararı verilmediğini kast ediyorum. Nüfusun azaltılmasının yolları ortaya çıktığında ve bu metotlar kasıtlı olarak uygulandığında dahi kayda değer sayıda Filistinlinin İsrail hâkimiyeti altında kalacağı açıktı.

Doğrudan ya da dolaylı, izleyen bölümlerde görüleceği üzere, ayrılmaya izin verilmeyerek de sürgüne gönderilmek suretiyle de eşit oranda cezalandırılabilirdiniz. Karar "mahpuslara", onların en çok neyi istediklerine bağlıydı: eğer ayrılmak istiyorlarsa bu engellenecekti ve eğer kalmak istiyorlarsa sürgün ile tehdit edileceklerdi. Bu yöntem yeni değildi; geçmişin eski uygulamalarının az çok tekrarıydı: Kendilerine dayatılan İsrail idaresi nasıl olursa olsun kabul edenler ve reddedenler için havuç ve sopa –ödüllendir ve cezalandır– politikası önerildi. Ziraat terminolojisinden alınan bu dil bana ait değil. 1967'den beri İsrailli siyasetçiler önlerinde duran seçenekleri tanımlamak için "havuç ve sopayı" kullanıyorlar.[3] Yerli halktan başlıca beklenti geleceklerinin belirlenmesinde herhangi bir söz hakkına sahip olmadıklarını kabul etmeleriydi ve eğer bu yeni şartları reddederlerse kendilerini maksimum güvenlikle donatılmış bir hapishanede bulacaklardı. Öte yandan eğer iş birliği yaparlarsa kendileri tarafından özerk bir şekilde idare edilen bir açık hava hapishanesinin tadını çıkarabilirlerdi. Göreceğimiz gibi bu politika Haziran 1967'de çoktan hayata geçmişti.

Üçüncü soru özerk açık hava hapishanesi gibi cömert bir fikrin bir yandan o topraklarda tek taraflı bir şekilde fiili gerçeklik yaratırken diğer yandan bir barış planı olarak nasıl pazarlanacağıydı. Bu soru Dışişleri Bakanı Abba Eban tarafından ısrarla soruldu ancak hükümetin diğer üyelerini pek de endişelendiriyor gibi görünmüyordu.

Son olarak, iç tüketim sorusu vardı: henüz o aşmada işgalin bir uzun dönem stratejisi olarak işleyebileceği hususunda tam olarak ikna olmamış Yahudi kamuoyuna yeni gerçeklik nasıl pazarlanmalıydı.

Şimdi İsrail hükümetinin Haziran ve Temmuz 1967'de bu dört soruya nasıl cevap verdiğine bakalım.

3 Bu Shlomo Gazit'in İbranice kitabının başlığı.

Levent Şahverdi Arşivi

TOPRAKLARIN VE KUDÜS'ÜN GELECEĞİNE KARAR VERMEK

Bu müzakere mutabakata dayalı bir çıkış noktasıyla başladı. Hem bakanlık savunma komisyonu hem de kabinenin tamamı komisyonun başı Başbakan Eşkol'ün İsrail'in güvenlik sınırının Ürdün Nehri olması gerektiğine dair beyanını benimsedi. Bir hafta sonra 18 Haziran'da bu konu Yigal Alon tarafından tekrar gündeme getirildi; Alon sadece nehrin değil nehrin batı kıyıları boyunca Ürdün Vadisi'nin de her daim İsrail'in bir parçası olması gerektiğini söyledi. Eliyahu Sasson'un toplantıda belirttiği gibi bu Ürdün Vadisi ile Kudüs bölgesinin Ürdün'le yapılacak muhtemel müzakerelerin konusu olmaktan çıkartılması anlamına geliyordu.[4]

Bugün nehre gidenler, modern orduyu geçiyorum, bu derenin nasıl olup da bir grup izciye doğal bir engel olabileceğini hayal etmekte zorlanacaklardır. O günlerde dahi, aşırı derecede dar bir suyolunu doğal bir sınır olarak önermek gülünçtü; yine de nehir hem kendileri hem de başkalarına İsrail'in Batı Şeria'yı neden elinde tutması gerektiğine dair oluşturdukları stratejiyi anlatabilmek adına İsrail mantığının önemli bir parçasıydı.

Sadece bir liberal bakan, Moşe Kol Ürdün Nehrinin İsrail'in gelecekteki sınırı olacağı üzerinde ısrarı sürdürmenin tarihi Filistin'de iki uluslu bir devlete yol açacağını söyledi. Başbakan bundan endişeli değildi, o daha çok o sırada BM'de olan Dışişleri Bakanı Abba Eban'ın dünyaya İsrail'in niyeti hakkında ne söylemesi gerektiğiyle ilgileniyordu. Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ni sonsuza kadar İsrail denetiminde tutmaya tek taraflı karar verirken Yahudi devletinin barışa bağlı olduğu nasıl görülecekti? İsrail diplomasisi o günden beri olmayacak duaya âmin demeye çalışıyor.[5]

11 ve 18 Haziran toplantılarında Gazze Şeridi'nin Batı Şeria'dan farklı olup olmadığına dair tartışmalar da yürütüldü. İşgalin ilk günlerinde toprakların geleceği hakkında konu açıldığında Gazze Şeridi Batı Şeria ile anılıyordu. Telaffuz edilmese de biri için alınan kararın diğeri için de geçerli olacağı varsayılıyor-

4 Bkz. İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları, 11 ve 18 Haziran 1967.

5 İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları, 18 Haziran 1967.

Levent Şahverdi Arşivi

du. Aslında Ariel Şaron'un Gazze Şeridi'nden tek taraflı çekilme kararı aldığı 2005 yılına kadar Gazze ile Batı Şeria aynı şekilde ele alındı. Her ne kadar Gazze üzerine retorik en baştan itibaren daha az mesiyanik ve coşkulu olsa da bakanlardan Eliyahu Sasson'un sözlerine göre orası halen "kurtarılmış bölgeydi". Gazze'nin bir tür Mısır kontrolü altında kalıp kalmaması gerektiği hakkında sesli düşünen Devlet Bakanı Menahem Begin'di. Eşkol'ün cevabı "bu artık bizim sorumluluğumuz" şeklinde oldu.[6]

18 Haziran'da kabine bir araya geldiğinde savaş sırasında olduğu gibi her gün toplanmaya başladı. Bu yoğun haftanın ikinci gününde, 19 Haziran'da İsrail'in siyasi liderleri bir itiraz olmaksızın tam bir mutabakat içinde Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin gelecekteki müzakerelerden çıkartılması kararı aldılar. Bir önceki haftadan zaten açık olduğu üzere, bunun için ikili bir dil kullanmak gerekecekti: biri iç ve uluslararası kamuoyu için –barış söylemi– ve diğeriyse işgal bürokrasisi için –ilhak ve denetim ve dili.[7]

Bu tutum Başbakan Eşkol tarafından bizzat açıklığa kavuşturuldu. Bakanlara toplantıdan bir gün önce bir basın toplantısında neden bu anlama gelecek yorumlar yaptığını açıkladı. Basına yaptığı o açıklamada Eşkol İsrail'in barış karşılığında işgal ettiği topraklardan çekileceğini söyledi: "Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ni kastetmedim" diyerek bakanlara güvence verdi.[8]

O günlerde her açıdan başlıca karar vericilerden olan ve muhtemelen başka siyasetçilerden çok daha şeffaf olan Moşe Dayan hükümet içinde de dışında da ne gördüyse onu konuştu. 1969'daki konuşmasında açık verdi:

> Atalarımız 1947 BM Taksim Planı'nda tanınan sınırlara ulaşmıştı [toprağın yüzde elli altısı]. Bizim jenerasyonumuz 1949 sınırlarına ulaştı [toprağın yüzde yetmiş altısı]. Şimdiyse [1967'nin] Altı Gün Jenerasyonu Süveyş, Ürdün ve Golan Tepeleri'ne ulaşmayı başardı. Bu son değil.[9]

---

6 *A.g.e.*

7 İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları, 19 Haziran 1967. Bavli, *Dreams and Missed Opportunities*, 2002, s. 35. Burada da bu kararın 19 Haziran'da alındığı belirtiliyor.

8 İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları, 19 Haziran 1967.

9 *The Times*, 25 Haziran 1969.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu haziran toplantılarının arka planında 1967 işgalini Yahudi devletini genişletmek için tarihi bir fırsat olarak gören ortak eğilimi pekiştiren bazı dâhili siyasi gelişmeler de vardı. Aynı ay içinde İşçi Partisi hareketi içindeki bir hizip olan ve Büyük İsrail idealini savunan Yigal Alon'un başkanı olduğu Ahdut Ha'avoda Partisi, iktidar partisi bugün bildiğimiz yeni İşçi Partisi haline gelecek olan Mapai ile müzakerelere başladı.

İşgal altındaki topraklardaki halkın kaderi hususunda nihai karar hiçbir zaman alınmadı. Bunun yerine diyalektik bir süreç neticesinde ana seçenek olarak otonomi bırakıldı. Sürgün seçeneği zaten önceden elenmişti ve Batı Şeria'nın bir kısmının Ürdün'e verilmesi ciddi bir seçenek olsa da Kral Hüseyin 1988'de Ürdün'ün Batı Şeria ile olan tüm bağlarını kopardığını gözyaşları içinde açıkladığında olanaksız hale geldi. Adil olmak gerekirse Kral Hüseyin'e hiçbir zaman Batı Şeria'nın tamamı teklif edilmedi. Sürgünün olasılıklar listesinden kesin olarak kaldırıldığından emin değilim ancak görünen o ki belli ölçüde otonomiye izin verme sistemi o dönemde İsrailli strateji uzmanlarının başlıca meşgalesiydi.

Yani İsrail 1948'de ele geçiremediği tarihi Filistin'in arazilerini yutmak üzereydi. Sonraki kaçınılmaz soru ise buralarda yaşayan insanların kaderinin ne olacağıydı.

HALKIN KADERİNE KARAR VERMEK

18 Haziran'da bakanlar sadece toprakların değil o topraklardaki insanların da akıbetini tartışmaya başladı. Başbakan özellikle sosyalist veya liberal Siyonist bakış açısıyla gerçekleştirilecek bir ilhakın devletin Yahudi karakterine ve İsrail kimliğine gerçek bir tehdit oluşturacağının çok önceden farkındaydı. Bu yüzden tüm Filistinlileri tek bir mekânda toplama, "özerk bir kanton" fikri üzerinde durdu. Ayrıca danışmanlarından ve uzmanlardan problemin o kadar da büyük olmadığına dair güvence istedi ve İsrail denetimi altındaki Filistinlilerin tam sayısını belirlemek için bir nüfus sayımı yapılmasını salık verdi.[10]

10 İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları, Kabine görüşmesi 18 Haziran 1967.

Levent Şahverdi Arşivi

Tüm bakanlar coğrafya ve demografi arasındaki etkileşimin son derece farkındaydılar. Bu yüzden işgalin ilk günlerinde nüfusun transfer edilmesi fikri de göz önünde bulunduruldu:

> Kudüs'te sayıları 70.000 olan Filistinlileri süremeyiz ancak İsrail'deki Arapların sayısını tehlikeli bir şekilde arttırmakta olduğumuzu da idrak etmemiz gerekiyor. Aynı zamanda 200.000 mülteci alıyoruz. Gazze Şeridi'nde 400.000 Filistinli var –bunların Ürdün'e transferi için Ürdün'le görüşmemiz gerekli.[11]

Bu öneriyi yapan bakan Eliyahu Sasson bunun kazan-kazan durumu olduğuna ikna olmuştu:

> Eğer Filistinliler gelirse Ürdün için ne iyi olacak! Bu yaşam kaynağı olacak ve UNRWA [BM Filistinli Mültecilere Yardım Ajansı] daha çok para verecek. Dayan bize yerli elitlerin bunu tartışmaya hazır olduğunu söyledi. Bunu ancak Ürdün istekliyse yapabiliriz, değilse bu sorunu çözmemiz gerekecek.[12]

Sasson eğer gerekirse Ürdünlülerin Batı Şeria'nın belli kesimleri ile ayartılabileceğini de ekledi; Ürdün Nehri İsrail'in sınırı olarak kaldığı müddetçe bu ideal bir çözümdü. Konu ortaya çıkınca Ürdünlüler iş birliğine yanaşmadı ama ilginçtir sadece Menahem Begin halkın transfer edilmesi düşüncesine muhalefet etti.[13]

Öte yandan Begin "ilhaksız ilhak edilmiş topraklar" şeklindeki mahirane çözüme kolayca boyun eğdi. Muhalefet lideriyken toprakların ilhak edilmesi düşüncesini kamuoyuna açıklamış olmasına rağmen 1977'de Likud Partisinden Başbakan olarak geçirdiği dönemin ardından da bu formüle bağlı kalmaya devam edecekti.

Son tahlilde "kadim vatanın kalbi" olarak niteledikleri toprakların yasal olarak ilhakını dileyen Begin'in İsrail sağındaki sadık destekçileri –teoride değil– fiiliyatta gerçekleşecek bir ilhakın parlak bir fikir olduğunu kabullendiler.

Çekinceleri olanlar da aynı şekilde davrandılar. Toprakları ilhak etmenin hikmeti hususunda çekinceleri olsa da Batı Şeria'yı en azından tedrici bir şekilde ilhak ederken bu konu hakkında çok az konuşma fikrini beğendiler. Doğrudan ilhakın en çok sesi

11 *A.g.e.*

12 *A.g.e.*

13 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

çıkan karşıtlarından Mapai Partisinden Eğitim Bakanı Zalman Aran sorunu bu şekilde çözebileceğine inandı. İsrail'in işgal altındaki topraklarda kalıcı olacağına işaret edecek şekilde görülecek herhangi bir adımdan hükümetin kaçınması gerektiğini belirten beyanı kayıtlara geçti. Herhangi resmi bir açıklama yapılmayacağı ve toprakların sessizce soğurulacağı yönünde temin edilince yeni formülün onu tatmin edecek ölçüde örtük olduğunu kabul etti. Her halükarda Aran tutarlı değildi ve nedense tuhaf bir biçimde Gazze Şeridi'nin hükmen ilhakını talep etti.[14]

Finans Bakanı Pinças Sapir her türden ilhakı reddederek tutarlı bir tavır takındı ancak problemin nasıl çözülebileceğine yönelik bir açıklama yapma zahmetine hiçbir zaman girmedi. Yaşamının sonuna doğru hiç bitmeyen "geçici" işgalin yarattığı demografik gerçeklikten tedirgin gibi göründü ve yıllar içerisinde gerçekten sadece topraklardan tamamen çekilmenin ya da toprakları tamamen ilhak etmenin geçerli iki seçenek olduğunu öne sürdü. Pratikte Filistinli işçilerin İsrail emek piyasasına entegrasyonunu engellemeye çalıştı ancak hiçbir alternatif önermediğinden görüşleri görmezden gelindi. Sapir bir geçim kaynağı sağlamak adına Filistinlilerin İsrail'de işe gidip gelmelerini isteyen Dayan'ın önüne geçecek kadar güçlü değildi. Neticede Sapir Filistinli işçilerin İsrail'e girişini desteklemekle kalmadı aynı zamanda çeşitli hükümetler Filistinlileri kolektif cezaya çarptırdığında onların İsrail'de çalışmaktan alıkonularak bu "menfaatin" istismar edilmesini de onaylamış oldu.[15]

Siyonist sosyalist Mapam Partisinin en solcu bakanlarının da Aran'ın endişelerini paylaşmaları beklenirdi ancak görünen o ki Adalet Bakanının yeni ilhaksız ilhak fikrini benimsedikleri gibi bunu tahayyül ederken de ileri gittiler. Hükümetteki temsilcileri İskân Bakanı Mordehay Bentov tüm meseleyi "psikolojik savaş" bağlamında ele aldı ve mutabık kalınan politikaları yürütmenin en iyi aracının İsrail'in bir barış anlaşması yapılmadan topraklardan çekilmeyeceğini beyan etmek olduğunu açıkladı. Açıklamasında şaşırtıcı olan barış diyalogu ile psikolojik savaşı açıkça bağlamasıydı. "Barış anlaşmasının" geri çekilme için bir ön koşul

14 *A.g.e.*

15 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

olması muamması o günden sonra İsrail'in ana gerekçesi, işgalin pekişmesinin bahanesi ve Filistinlileri temsil edenlere daha fazla ödün vermenin reddinin temeli olacaktı. 18 Haziran 1967'de bunun benimsenecek en iyi propaganda olduğu yönünde tüm bakanlar Bentov ile aynı fikirdeydi. Ulaştırma Bakanı Moşe Karmel yakın gelecekte zaten bir barış ihtimali olmadığına dair güvence verdi, belki Suriye ile olabilirdi ancak bunun bile şüpheli olduğunu söyledi.[16]

Bir bakıma halkın kaderi söz konusu olduğunda iki farklı tartışma vardı: Batı Şeria'da yaşayanlar ve Gazze Şeridi'ndeki mukimleri ilgilendirenler açısından. İlginçtir Gazze hakkındaki konuşmalar daha açıktı –bakanlar oradaki halkın sürgün edilmesi gerekliliği hususunda çekinmeden konuşuyorlardı– ama çok bir şey yapılmadı. Batı Şeria hakkındaki tartışma daha ihtiyatlıydı ancak neticede çok daha fazla Batı Şerialı yerinden edildi. Gazze çok erkenden düşman Filistin bölgesi olarak tanımlanacakmış gibi ayrı tutuldu, bunun sebebi muhtemelen burasının Filistinli gerilla savaşçılarının 1950'lerde İsrail'e karşı özgürlük savaşını başlattıkları ilk cephe olmasıydı.

Gazze hakkındaki tartışma oradaki mülteci kamplarının geleceği hakkındaki konuşmalarla bağlantılıydı. İlk karar UNRWA'nın bu kamplardan sorumlu tek kurum olarak kalmasına izin vermek oldu. Böylesi bir düzenlemede Başbakan Eşkol devletin yararına olacak bir fırsat gördü ve İsrail'in Gazze Şeridi'ne gidecek gıdanın ve diğer malların tek tedarikçisi olmasını önerdi. Ne var ki bu karar önce ötelendi sonra da unutuldu: UNWRA işgalden önce olduğu gibi tek sorumlu olarak kaldı.[17]

İsrail'in Gazze Şeridi'ne yönelik geçmiş ve gelecek korkusu ile düşmanlığını açığa çıkran daha endişe verici gelişme 18 Haziran'daki görüşmede ortaya çıktı. Çok fazla karar alınmadı –bu toplantı daha çok düşman ve istenmeyen bir halkla nasıl başa çıkılacağına dair spekülatif bir görüşmeden ibaretti. Bu tartışmada ortaya konan tüm fikirlerin rahatsız edici bir ortak noktası vardı: Gazze'deki mülteci nüfusunu minimuma düşürmek. Başlıca

16 *A.g.e.*

17 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

üç öneri onları Mısır'a yollamak, Batı Şeria'da ya da Ürdün'de yerleşmelerini sağlamaktı. Eşkol onları Irak'a göndermek istedi. Sosyalist Mapam Partili Bakan Bentov onların Ürdün Vadisi'ne yerleştirilmesini önerdi, buna Menahem Begin karşı çıktı: tumturaklı bir şekilde "Ürdün Nehri ile bizim aramızda bir Arap şeridi oluşturmak akıllıca mı?" diye sordu.[18]

Bakanlar mültecilerin zorla yeniden iskânı ile onları ayrılmaya teşvik etmeye çalışmak arasında kararsız kaldılar. Biz "gönüllü transferin" etnik temizliğin bir diğer adı olduğunu artık anlamış bulunuyoruz ve bu tartışmanın 1948 operasyonlarının önde gelen isimlerinden Moşe Karmel tarafından yapıldığını öğrenmek şaşırtıcı gelmiyor. Karmel şunu önerdi: "Filistin dışına göçü teşvik etmek ve Sina'da yeniden iskan sağlamak suretiyle suretiyle mülteciler meselesinde inisiyatif almalıyız; bu sebeple Sina'yı bir süre daha elimizde tutmamız gerekli. Bunun için de uluslararası Yahudilerden para almalıyız."[19]

Pek çok bakan bu fikri beğendi; hatta Başbakan kısa bir süreliğine heyecanlandı ve hayal gücüne onunla beraber yeni bir transfer ve yeniden iskân projesi hazırlaması için izin verdi. Eşkol İsrail'in su konusundaki bir numaralı uzmanıydı ve doğal olarak böylesi bir proje için gerekli olacak su altyapısını açıklamakla işe başladı. Her nedense mültecilerin, Musa gibi, çölden su çıkarabileceğini düşündü. Bu yapılabilir "özellikle orada su bulurlarsa; tıpkı yakın zamanda Sahra Çölü'ndeki gibi" diyerek düşüncesini açıkladı. Bakanlara 20. yüzyılın başlarında Siyonistlerin El-Ariş planını hatırlattı. Bu, Siyonist hareketin kurucusu Theodor Herzl'in Mısır'daki Britanya hükümetini Filistin'de Siyonist kolonizasyona destek vermesi için ikna etmek adına giriştiği erken teşebbüslerden biriydi: Nil'den Gazze'ye uzanan güzel bir su kanalı vasıtasıyla sulanan Filistinli yerine Yahudi bir Gazze. O dönemde Mısır Genel Valisi Lord Cromer bu planı reddetti ve plan hayata geçmedi.[20]

Ne var ki Eşkol'ün monoloğu bir süre sonra hızını, vizyonunu ve iyimserliğini kaybetti. İsrail'in toprağa ihtiyacı vardı; bu konu-

18 *A.g.e.*

19 *A.g.e.*

20 Bkz. Pappe, *A History of Modern Palestine*, 2006, s. 51.

Levent Şahverdi Arşivi

da biraz morali bozuk olsa da hem fikirdi, ama ya yeniden iskân elverişli değilse? Ne yapılabilirdi diye sordu. İsrail'in toprağa ihtiyacı vardı ama gıpta ile bakılan bu topraklarla beraber 400.000 Filistinlinin de dâhil edilmesini "yürek kabul etmiyordu" (*mar balev* –en kötü ve hoşnutsuz hissiyatı tarif eden İbranice bir deyim, kalp acısı). Eşkol, Gazze Şeridi'ni "yılan çukuru" olarak niteleyen Finans Bakanı Pinças Sapir kadar ileri gitmedi; Sapir'e göre İsrail 1956'da ilk defa burayı işgal ettiğinde onun gözlemlediği bir olguydu ancak Başbakan bu tarz bir ırkçı dili kullanmaktan çok da uzak değildi. Filistinlilerin tipik doğum oranlarına bakarak onların kontrol edilemeyeceğini not etti.[21]

Görüşme sırasında arada bir Sapir Filistinlilerin transfer olanaklarından bahsetmeye çalıştı ve bunu dünyaya nüfus mübadelesi olarak sunmayı teklif etti. "Yunanistan ve Türkiye gibi" diye destekledi Menahem Begin. "Şüphesiz, hiçbir zararı olmaz, bunu karanlıkta yapmıyoruz, buranın bizim toprağımız olduğunu ve onları çıkardığımızı söyleriz."[22]

Bu müzakereler 1967 yazında tamamlandıktan sonra üzerinde karar kılınan politika Batı Şeria'yı (ve göreceğimiz üzere daha küçük oranda Gazze Şeridi'ni) iki temel alana ayırmak oldu: "Filistinli" ve "Yahudi". Batı Şeria 124 kilometre uzunluğunda ve 30 kilometre genişliğindedir ve İsrail'in kararlarının belirlenmesinde topoğrafyası ile demografisi kilit bir rol oynadı. Nüfusça yoğun alanlar –"Filistinli alanlar"– Batı Şeria'yı tam ortasından kesen dağların düzlüklerinde yayılmaktaydı ve başlıca şehirler buradaydı: El-Halil/Hebron, Cenin, Nablus ve Kudüs. İsrailli strateji uzmanları nezdinde bir problem olarak addedilen dağlık Filistinli bölgeler Batı Şeria'nın sadece bir kısmıydı. Batı Şeria'nın kalan kısmı öyle ya da böyle geleceğin genişlemiş Yahudi devletinin bir parçası varsayıldı. 1967'de "sorun teşkil eden" alanlarda yaşayacak kadar şanssız olanlar İsrail'in kaderlerini tayin etmesini beklediler.

Batı Şeria'nın ilhak edilmiş alanlar ile "meskûn" mahaller arasında bölünmüş bu kartografik tasavvuru 1967'den itibaren

21 İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları, Kabine görüşmesi 18 Haziran 1967.

22 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

İsrail'in Yahudileştirme ve kolonizasyon politikalarının habercisi oldu. Böylelikle 1967 gibi erken bir tarihten itibaren hangi bölgelerin İsrail'e ilhak edileceği ve hangilerinin Filistin anklavları* olacağının belirlenmesinin bir oldubittiye getirilmesi amacı güdüldü. O sırada –bugün de öyle– Ürdün Vadisi, genişletilmiş Kudüs, el-Halil/Hebron ve Gush Etzion gelecekteki büyük Yahudi devletinin bir parçası addedildi ve geliştirildi. On yıl sonra bu bölgelerde iyice yerleşmiş, herkesçe kabullenilmiş otuz iki Yahudi yerleşimi vardı, buna ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından dahi yerleşimler olarak tayin edilmiş sözde Doğu Kudüs mahalleleri dâhil değildi.

"Bizim" ile "onların" olgusunu yeniden tanımlamanın başlıca yöntemi Yahudileri yerleştirmekti ve bu ilk olarak genişletilmiş Kudüs bölgesinde denendi. Genişletilmiş Kudüs'teki bu operasyonun, ben yazarken de, halen devam etmekte olması Filistinlilerin hayatlarının ve çevrelerinin Yahudileştirilmesine dönük kararlı ve sistematik politika karşısındaki metanetine tanıklık ediyor. Bu genişletilmiş Kudüs kolonileştirme çabasının her biri Yahudi yerleşim alanı olarak hedef seçilen Filistinli alandan oluşan üç halkası vardı. En içteki halka Eski Şehir, ortadaki halka doğudaki 1967 öncesi Filistinli banliyöler ve en dış halka ise Batı Kudüs'tü.

1967'de İsrailli strateji uzmanlarının ilk dikkatini çeken halka en içteki halka oldu ve amaç Eski Şehir içindeki Filistinli sayısını azaltmaktı. İşgalin birkaç günü içinde Eski Şehir Ürdün'e transfer edilmeyi isteyen Filistinlilerin şehrin adliyesine başvurabileceklerini ilan eden posterlerle doldu. Daha fazlasını öğrenmekle ilgilenenlere transfere gönüllü olması için beş gün veriliyordu. O zaman bu kişiler kalmaya karar verseler bile aralarından bazılarının zorla gönderileceğini bilemezlerdi. Onlar Batı Şeria'nın bazı kısımlarının, orada halen Filistinliler yaşamakta olsa da, sadece Yahudilere ait olarak varsayıldığını ilk öğrenenler oldular.[23]

İster toprak ister demografi ile alakalı olsun, bu görüşmelerdeki retorik, mesiyanik ve öforikti ancak neticede icrası mümkün

* Anklav toprak, bir ülkenin başka bir ülke tarafından kuşatılmış toprak parçasıdır. Etrafı çevrilmiş, dışa kapatılmış yerleşim bölgesidir. (ç.n.)

23 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

bir karar çıktı. Topraklarda kalmak ile İsrail'in uluslararası arenada barışsever bir ulus olarak görülmesi ihtiyacı arasındaki denge hızlıca Kudüs'te test edildi.

YENİ GERÇEKLİĞİN PAZARLANMASI: GÖNÜLLÜ AMERİKAN KÖRLÜĞÜ

Bakanlar Kudüs hakkında geniş bir mutabakat olduğunu biliyordu ve bu yüzden Kudüs gündemin ilk maddesiydi. Henüz kurtarılmış ve birleştirilmiş İsrail'in ebedi başkenti Kudüs için yapılan şükür dualarının, zafer nidalarının arasında karşıt fikirler duyulmadı. Sorun –ki bu tartışmaları acil hale getiriyordu– uluslararası topluluğun bu mesiyanik coşkuyu paylaşmıyor olmasıydı. Çözüm bekleyen Bazı hükümetlerin, ajansların ve Hristiyan tarikatların şehrin koruyucusu olmayı teklif etmesinden korkuldu –bu İsrail'in şehri ilhak etmesini engelleyecek bir gelişme olurdu. İlginçtir, Kudüs hakkında tek taraflı eyleme geçme baskısı en azından İsrail kolektif hafızasında "güvercin" olarak yer etmiş bakanlardan geldi; yani Filistinlilerle uzlaşmayı salık veren bakanlardan. Bu siyasi yelpazenin her iki tarafında şehir hakkındaki mutabakatın genişliğini yansıtıyordu. Bu mutabakat şehrin geleceğindeki bağımlı değişken olarak kaldı ve gelecek yıllarda hükümetlerdeki siyasi değişim fark etmeksizin şehrin birleşik kalmasının ve 20. yüzyılın sonuna gelindiğinde Batı Şeria'nın neredeyse üçte birini kapsayacak kadar genişletilmesinin sebebini de açıklıyor.

Kudüs'ün *de jure* ilhakı meselesini bir yola koymak İsrail hükümetinin niyetlendiğinden de daha uzun zamanını aldı. İşgal sonrası hükümetin uluslararası topluluk karşısında yuvarlak konuşma biçimine alışması gerekeceğini erkenden anlayan İçişleri Bakanı Hayim Moşe Şapira resmi beyanlarda bulunmak için acele etmek yerine sessizce fiili gerçekler yaratma konusunda hızlı davranmak gerektiğini öne sürdü. Ancak bakanların çoğu Kudüs özelinde yuvarlak konuşmaya gerek olmadığına dair derinden ikna olmuşlardı –Kudüs'ün gelecekteki müzakerelerin dışında tutulacak bir konu olduğu en baştan beyan edilmeliydi. Sonuç olarak o günlerde Knesset'ten İsrail'in kutsal şehrin sonsuza ka-

Levent Şahverdi Arşivi

dar yadsınamaz tek hâkimi olma hakkını tanıyan bir kanun geçirmesi talep edildi.[24]

Israrla ihtiyat telkin eden tek ses Hayim Moşe Şapira'nınkiydi. Kudüs'ün eli kulağındaki ilhakına ve Yahudileştirilmesine gereksiz yere dikkatleri çekmede bir mantık görmüyordu. Özellikle de sürece resmiyet kazandırma yönündeki aciliyeti anlamakta zorlandı. Şapira (Adalet Bakanı Yakov Şimşon Şapira ile karıştırılmasın) 1947 BM Taksim Planı 181 numaralı kararı ile Arap devleti olarak belirlenen bölgelerin ilhak edilip Yahudileştirilmesi ile söz konusu proje arasında bir fark görmüyordu. Kıdemli bir siyasetçi olarak, 1948'de Filistin'in etnik temizliği sırasında zorla boşaltılmış yüzlerce köy ve onlarca kasabanın ele gerilmesi sürecini yönetmişti. Toplantıda "Yafa'yı Tel Aviv'e hiçbir yasa olmadan ilhak ettim" dedi.[25]

Göreceğimiz üzere ay sonuna kadar devam eden bu müzakereler şehrin 1967'de ele geçirilen Filistin kısmının ilhakını hiçbir şekilde yavaşlatmadı. Kudüs havaalanı nicedir iç hat uçuşları için kullanılmaktaydı; sokaklar ya Arapça isimleri İbraniceleştirerek ya da ünlü ve o kadar da ünlü olmayan Siyonist liderlerin isimleri verilerek yeniden adlandırılmıştı. Bu yeni bir uygulama değildi; benzer yeniden adlandırmalar 1948'de Filistin'in etnik temizliğinden sonra da yapıldı. Şimdi, 1967'de eski Filistinli, Müslüman ve uluslararası sokak haritası bir günde yok oldu ve ardından tarih, Siyonizmin tipik yerli elçisinin –turist rehberi– yardımıyla derhal yeniden yazıldı. İşgalin akabinde İsrailli turizm ajansları Eski Şehirdeki rakiplerinin topraklarında yayılmaya başladı. Herkes iştirak etti: Kudüs'ün İsrail'in ebedi başkentine ve tam olarak bir Yahudi şehrine dönüşmesi hakkında tek bir muhalif ses yokmuş gibi bir iklim hâsıl oldu.[26]

Daha önce toprakları elde tutmanın hikmetinden şüphe duyanlar bile (evet biraz vardı) Kudüs'ün İsrail denetiminde kalmasını talep etti. Umulmadık tasdikçilerden biri devletin kurucusu

24 İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları, 19 Haziran 1967.

25 *A.g.e.*

26 Bu konu hakkında çok iyi bir makale için bkz. Bowman ve Harrison, "The Politics of Tour Guiding", Harrison (ed.), *Tourism and the Less Developed Countries*, 1992, s. 121-34.

Levent Şahverdi Arşivi

ve önde gelen liderlerinden, artık gündemden uzak ve siyasi etkisi olmayan David Ben-Gurion "Kudüs'ü elimizde tutmalıyız ve BM güvencesinde, İsrail'le sıkı ekonomik bağları olan özerk bir Filistin devleti oluşturmalıyız" şeklinde öneride bulundu.[27]

Bu güvene rağmen Kudüs hakkında halen ihtiyat çağrısı yapılıyordu çünkü şehre yönelik Amerikan tutumu henüz netleşmemişti. ABD halen 1948 sonrasında İsrail'in şehrin uluslararası statüsünü feshetmesini kabul etmemişti ve bu yüzden büyükelçiliğini Tel Aviv'de açtı. Aslına bakılırsa ikili ilişkiler göz önüne alındığında bunlar oldukça gergin günlerdi – arka planda Amerikan donanma istihbarat ve gözetim gemisi USS *Liberty*'nin İsrail'in nedensiz hava saldırısına maruz kalması yatmaktaydı.

Burası *Liberty* vakasını serimlemek için uygun bir yer değil, sadece İsrail'in Kudüs'e yönelik tek taraflı politikasına karşı Amerika'nın misilleme yapabileceğine dair İsrail'in endişesini bağlama oturtmak açısından önem arz etmekte. USS *Liberty* İsrail'in torpidoları tarafından 8 Haziran 1967'de imha edildiğinde ABD bayrağı taşıyordu ve gövdesinde büyük harflerle ve numaralarla kimliği açıkça belirtilmişti.[28] George Lenczowski "İsrail'in açıkça ABD yönetiminin Suriye ateşkesi kabul etmek üzereyken, ona karşı saldırı hazırlığında olduğunu bilmesini istemediğini" öne sürdü.[29] Bir başka araştırmacı İsrail'in bu hilenin ortaya çıkmaması için gemideki herkesin öldüğünden emin olmak niyetinde olduğunu düşündü.[30]

Bu hadise İsrail hükümetinin ihtiyatlı bir şekilde devam etmesi gerektiği anlamına geliyordu, özellikle de Kudüs konusunda Amerikalıları yanlış yönlendirmeye karar verdiyse. Ancak çok da endişelenmeye gerek kalmadı, çünkü bakanlar daha o zamandan Amerikan politikasını İsrail devletini ve onun işgal politikalarını koşulsuz destekleme yönüne sevk edebilme yeteneklerine

27 Kabine tutanağından alıntılandı.

28 Dışişleri Bakanı Rusk'ın İsrail Büyükelçisine Notu: ABD Dışişleri Bakanlığı: Tarih Bürosu. ABD Hükümeti. Erişim: 9 Kasım 2015.

29 Lenczowski, *American Presidents and the Middle East*, 1990, s. 105.

30 LBJ, Milli Güvenlik Dosyası, Kutu 104/107, Ortadoğu Krizi: Kudüs'ten Dışişleri Bakanına, 8 Haziran 1967; Barbour'dan Bakanlığa, 8 Haziran 1967; Ortak Elçilik Memorandumu, 8 Haziran 1967.

Levent Şahverdi Arşivi

oldukça güveniyorlardı. Bu sanıldığı kadar açık değil. 1964 gibi sadece birkaç yıl erken bir tarihte İsrail'in Amerika'nın bölgedeki mavi gözlü çocuğu olup olmadığı tam olarak belli değildi. Ne var ki bu Başkan Kennedy suikastından ve Başkan Johnson'un onun yerine gelmesinden sonra değişti. Bir anda bugün de devam etmekte olan yeni bir dönem başladı; İsrail, politikalarına ABD'nin prensip olarak müdahale etmediği, bunun yerine dünyanın geri kalanının gözünde çok ileri gittiğinde kibarca protesto ettiği eşsiz devletler kulübünün bir üyesi olarak görülmeye başlandı.[31] Ya da Yahudi devletinin süper diplomatı Abba Eban'ın daha diplomatik bir şekilde ortaya koyduğu gibi İsrail Washington'da eleştiriden azade bir politika geliştirmeye çalıştı. Eban, uzun vadede işgal altındaki topraklar ve Kudüs hakkında İsrail'in aldığı tek taraflı kararları ABD'nin tasdikleyeceğini ya da en azından reddetmeyeceğini o zamandan öngörmüştü.[32] Elli yıl sonra geriye dönüp bakınca öngörüsünün nasıl da isabetli olduğunu görmek şaşırtıcı.

Kudüs'e yönelik Amerikan politikasının yıllar içinde üç önemli özelliği oluştu: Kudüs'te bir Amerikan elçiliği yoktur (halen yok)*; Doğu Kudüs'te ayrı bir Amerikan konsolosluğu bulunmaktadır** ve senatörler ile başkan adayları bir gün Amerikan elçiliğini Tel Aviv'den Kudüs'e taşıyacaklarına dair taahhütte bulunur. Bu üç uyumsuz pozisyon meseleye dönük kaygılı ve prensipli her Amerikan tutumunu kararttı, belirsizleştirdi. Şüphesiz bu geriye dönüp bakınca bizim anladığımız. Soru, 19 Haziran 1967'de ilk ilan edildiğinde ve aynı ayın 28'inde fiilen uygulanmaya başlandığında ABD yönetimi mümkün olan her fırsatta bu politikalara

31 Bu ilk dönemler detaylı bir şekilde şurada tartışılıyor: Chomsky ve Pappe, *Gaza in Crisis*, 2010, s. 19-56.

32 19 Haziran 1967 tarihli kabine toplantısında dile getirilmiş bir öngörü.

* Kitap yayınlandıktan sonraki dönemde ABD İsrail Büyükelçiliğini Başkan Donald Trump döneminde 14 Mayıs 2018 tarihinde Kudüs'e taşımıştır. (ç.n.)

** Filistin yönetimiyle diplomatik ilişkileri yürüten ofis olarak uzun yıllar hizmet veren konsolosluk Başkan Donald Trump döneminde kapatıldı. Son ABD Başkanı Joe Biden döneminde yeniden açılacağı duyurulan ve bugüne dek bağımsız olarak Gazze, Batı Şeria ve Doğu Kudüs'teki işlerden sorumlu olan konsolosluk Filistin İlişkileri Birimi adıyla Kudüs'e taşınan ABD Büyükelçiliği içinde hizmet vermek üzere birleştirilmiştir. (ç.n.)

Levent Şahverdi Arşivi

karşı olduğunu açık etmişken, Abba Eban'ın 1967'de neden bu kadar güvenli olduğudur.

Başkan Johnson 19 Haziran'da "bizim görüşümüze göre... Kudüs'ün kutsal mekânlarında üç büyük dinin kendine has çıkarlarının yeterince tanınması gerekli" dedi. Bu ilke üzerinden Johnson, Kudüs'ün statüsü hakkında tek taraflı bir eyleme geçmeden önce "ilgili taraflara ve dini liderlere danışmanın uygun olacağını" dile getirdi.[33]

Dışişleri Bakanlığı ise 28 Haziran'da yaptığı beyanda çok daha açıktı: "ABD hiçbir zaman bölgede herhangi bir devletin Kudüs'ün uluslararası statüsünü zapt edecek tek taraflı bir eylemini onaylamamıştır." Ve ABD'nin BM Büyükelçisi Arthur Goldberg 14 Temmuz'da Genel Kurul'u bilgilendirdi:

> İsrail hükümeti tarafından 28 Haziran'da alınan özel önlemlere istinaden ABD'nin Kudüs'ün statüsünü değiştirecek herhangi bir adımı kabul etmediğini ve onaylamadığını açıklığa kavuşturmak isterim. Hükümetim 28 Haziran'da İsrail hükümeti tarafından atılan idari adımları onaylamamaktadır; bu, konu hakkındaki son sözümüzdür ve bu adımlar atıldığı için üzgünüz. Atılan adımların geçici oldukları ve Kudüs'ün nihai ve kalıcı statüsüyle ilgili önceden hüküm vermedikleri hususunda ısrar ediyoruz.[34]

Eban'ın öngörüsüne ve tahmin gücüne ya da en azından bu güvenli tutumuna dair muhtemel bir açıklama 1950'lerde İsrail'in BM temsilcisiyken Eisenhower yönetimindeki İsrail karşıtı değişimden paniğe kapılarak AIPAC'ın kurulmasında oynadığı başat rol olabilir. 1960'ta artık lobi olarak bilinen kurum ilk kayda değer başarısıyla övünebilirdi: güçlü Senatör J. William Fulbright'ın siyasi yıkımıyla. Fulbright AIPAC'ın aktivitelerinin hukuksuzluğunu ortaya çıkarmaya çalıştı ve ağır bir bedel ödedi: siyasi kariyeri geri dönüşsüz bir şekilde mahvoldu.[35] ABD'nin İsrail Büyükelçisi Walworth Barbour İsrail hükümetleri tarafından tamamen gör-

33 Bu alıntılar *Israeli Settlements in the Occupied Territories* başlıklı özel raporda bulunabilir. A Special Publication of the Foundation for Middle East Peace, Şubat 1994.

34 *A.g.e.*

35 Bkz. Chomsky ve Pappe, *Gaza in Crisis*, 2010, s. 19-56.

Levent Şahverdi Arşivi

mezden gelinecek Tel Aviv'e gelecek birçok elçilerden biri olacaktı ve sonuç olarak Washington bundan böyle önceden iki ülke ilişkilerinin şekillenmesinde marjinal roller üstlenmiş İsrail yanlısı elçiler silsilesi gönderecekti.

Toplantı sırasında Eban'ın tesirli sözleri İsraillilerin hem Amerikan halkına hem de yönetime göndermeye çalıştıkları mesajın nasıl çift taraflı olduğunu gösterdi. Halk, mütemadiyen bir başka Holokost'a dair varoluşsal bir tehdit içinde bir ayağı çukurda olan küçük Yahudi Davud'u desteklemeye teşvik edilirken yönetimin de Soğuk Savaş'ta –daha sonra 21. yüzyılda "Teröre Karşı Savaşta"– bir müttefik olarak İsrail'in yenilmezliğini kabul etmesi bekleniyordu. Eban Washington'da "zavallı İsrail için ağlayan" 40.000 Yahudi'nin gösterisinden şikâyet ederek, "yedi Arap ordusunu ve bir Amerikan savaş gemisini batırdıktan sonra" bunu "düşüncesiz" olarak niteledi. Eban, Başkan Johnson'un bu gösteriden rahatsızlık duyduğunu rapor etti.[36]

Ufak başarılar toprak kazancına dair iştahı artırdı ve devleti uluslararası arenada savunulması mümkün olmayan, Amerikan hoşgörüsünü test edecek politikalar yürütme konusunda cesaretlendirdi. Genişletilmiş Kudüs'ü gerçekleştirmek konusunda İsrail'in önünde bırakın Amerikalıları hiçbir şey duramaz gibi göründüğünden bazı bakanlar Beytüllahim'i de ilhak etmeyi önerdi ancak çoğunluk bu fikri reddetti.[37]

Kudüs'e dair benzer endişeler toprakların tamamının kaderi için de geçerliydi. İsrailli karar vericiler Amerikalıların 1967'de hükümetin aldığı stratejik kararlardan haberdar edilmesi hususunda emin olamadılar. Washington'un eninde sonunda gelişmeleri öğreneceğini bile bile şeffaf olmama kararı aldılar ve böylelikle farklı bir ikilem kendini açık etti: Bu dönüşümü ABD'yi alarma geçiremeden nasıl sunmalı?

19 Haziran'da hükümet dâhili kararlar hakkında ABD'ye ne kadar bilgi verilmesi gerektiği üzerinde tartıştı. Öğleden sonraki oturumda izlenecek yol teklifi geldi: hükümet bir yandan Filistinli bölgelerden dikkatleri başka yöne çekecek diğer yandan da Mısır

36 İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları, 19 Haziran 1967.

37 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

ve Suriye ile barış yapılması teşebbüsüne ciddi bağlılık gösterecekti. Bakanların güveni o kadar yüksekti ki bazıları Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin müzakere konusu olmayacağını kamuya ilan etmeyi önerdi ancak son tahlilde bu fikirden vazgeçildi. 20 Haziran'da Başkan Johnson'un konuşmasının öncesinde biraz endişe oldu; ne var ki Johnson beş maddelik müphem bir Amerikan barış planı sundu, bunların hiçbiri İsrail'in Kudüs ya da mülteci meselesi politikasına karşıt değildi. Plan, bir geri çekilmeden ya da diğer herhangi bir nihai düzenlemedense barışın önceliği hakkındaydı; tam olarak İsrail'in ABD'den izlemesini istediği çizgi.

Amerikan belgeleri Washington'un kolay kandırılmadığını ve hatta daha 1967'de Amerikalılar kendilerine anlatılanla gerçekte olan biten arasında fark olduğunu anladılar. 25 Haziran 1967'de Başkan İsrail'den Kudüs'ü resmi olarak ilhak etmemesini istedi. Bu tekrar tekrar kullanılacak bir formülün ilk tatbikiydi ve zaman içinde mükemmelleşeceğini ve bugün de halen kullanımda olduğunu söylemek gerekir: ilhak etmemeye ya da kolonileştirmemeye dayalı katı Amerikan talebini görünürde bu tutumun tartışmasız bir şekilde benimsenmesi izler, öte yandan planlı ilhak ve kolonizasyon her halükarda devam eder.

Doğu Kudüs'ün ilhak edilmemesine dair örtük Amerikan talebini yerine getirecek taktik ertesi gün 26 Haziran'da tasarlandı ve başarılı bir şekilde test edildi. Başbakan Levi Eşkol öfkeli olduğunu itiraf ettiği bu mesajı İsrail'in tek taraflı bir eyleminin ABD'de İsrail'in işgal ettiği topraklardan tek taraflı geri çekilmesini talep edecek İsrail karşıtı bir blok oluşmasına neden olacağı yönünde bir uyarı olarak yorumladı. Ancak Amerikan öfkesinin kararın kendisinden değil, zamanlamasından kaynaklandığını ekledi. Bu güvenceler doğrultusunda hükümet Kudüs'ü ilhak etmeye girişti.

Buraya nasıl varıldığı üzerinde bir süre durmaya değer. Amerikan itirazlarını es geçmek hükümetin umduğu kadar basit olmadı. Washington'da tabii ki Siyonist yanlısı aktif bir lobi vardı ama konu Kudüs'e gelince karşılaşılan zorluklar da epey çetin oldu. Washington'daki İsrail büyükelçiliği İsrail'in Kudüs'ü ilhakına dair beyanları hakkında Washington'da giderek büyüyen bir memnuniyetsizlik hâsıl olduğunu rapor etti; bunu Amerikan belgeleri de doğrulamaktadır. Bu yüzden hükümet 25 Haziran'da

Levent Şahverdi Arşivi

toplandığında Eşkol öncelikle Kudüs'e yönelik her politikanın Amerika'nın çekinceleri ışığında tartışılmasını istedi. Her daim pragmatik bir Mapaynik (Mapai Partisi mensubu) olan Eşkol uluslararası topluluğa açık beyanlarda bulunmadan hareket etmek gerektiğine vurgu yaptı. "[Doğu Kudüs ilhakına] yasada değişiklik yapmaksızın devam etmeliyiz." Namı diğer itaatkâr yazılı basının bakanların Kudüs'ün ilhakına ve birleşmesine dair dileklerini ön plana çıkarmasına sinirliydi, bu İsrail'i Washington'da sıkıntıya sokmuştu. "[Haaretz'in editörü Gerşom Şoken] şikâyet edecek olsa da editörlerle görüşmemiz gerekli, bu sorun olmayacaktır."[38]

Bu kıdemli editörlerle buluşmak acil bir ihtiyaçtı nitekim Kudüs'ün ilhak edilmesi isteğiyle eş zamanlı olarak Amerikalıları teskin etme arzusu vardı, yani hâlihazırdaki karar ile onun uygulanması arasında bir erteleme zorunluluğu doğdu. Neticede şehrin iki kısmını "bileştirmeye" dair nihai karar 26 Haziran 1967'de alındı. Ne var ki beklenen Amerikan tepkisi net değildi, Washington'dan açık sinyaller gelene kadar resmi beyanın ertelenmesine karar verildi. Sorun gazetelerin böylesi tarihsel öneme sahip bir olayı haberleştirmeye hevesli olmalarıydı, ancak Enformasyon Bakanı İsrael Galili'nin ortaya koyduğu üzere böyle bir hareket "gereksiz yere küresel dikkatleri İsrail'in üzerine çekecekti". Liberal Turizm Bakanı Moşe Kol bir kez daha "gazete editörleriyle görüşmeli ve onlardan bu haberi yayınlamamalarını istemeliyiz" diye öneride bulundu. Aklın yolu bir, Adalet Bakanı Şapira onlarla çoktan görüştüğünü, biri hariç, "hepsinin konuya olumlu yaklaştığını" söyledi. Ancak inatçı *Haaretz* editörünü resmi çizgiye çekilmeye zorlamak için daha fazla baskıya ihtiyaç olduğunu ekledi.

Eşkol alışıldık dalavereye başvurmak hususunda herhangi bir huzursuzluk içinde değildi, nitekim İsrail hükümetleri geçmişte buna başvurmuşlardı ve İsrail medyasından belli konuları gizlemek istediklerinde önümüzdeki yıllarda da bunu kullanacaklardı: "bunun 'savunma meseleleri hakkında bakanlar komisyonu' toplantısı olduğunu beyan ederim ve böylece kamuoyuna kapalı olur."

38 *Haaretz* bu görüşmeden uzun alıntılar yayınladı, 2 Kasım 2003.

Levent Şahverdi Arşivi

BARIŞ PARODİSİNİN TEMELLERİNİN ATILMASI

İtaatkâr basın güvenceye alınınca, ki bu bugün bile çok zor değil, hükümet hayata geçirilen politikalar ile onların ABD'ye pazarlanması arasındaki süreci en iyi şekilde nasıl idare edebileceğine odaklanmakta özgürdü. 27 Haziran'daki toplantıda Abba Eban Amerikalıların birleşme hakkında bir yasa yapma niyetine dair herhangi bir açıklamanın ertelenmesini tercih edeceklerini öne sürdü. Bakanlara BM'nin halen İsrail'in 4 Haziran 1967 sınırlarına dönmesine dair Sovyetler Birliği'nin hazırladığı taslak kararı müzakere ettiğini hatırlattı. "Böylesi bir resmi açıklamanın faydası olmaz" dedi. Diğer bakanlar Washington ile işlerin nasıl yürüdüğünü Eban'dan daha iyi anlamışlardı. Gerçekte endişelenecek bir şey yoktu; bu bir sıkıntı olabilirdi ama çok da hayati bir mesele değildi ve Dışişleri bakanının protestolarına rağmen Kudüs'ün birleştirilerek İsrail'in resmi başkenti yapacak yasal düzenleme sürecinin başlatılması için Knesset'e yeşil ışık yaktılar. Knesset üyelerinin tartışmanın tonunu azaltmalarını isteyeceklerine dair Eban'a verilen söz bu hususta tek taviz oldu; bunun ne anlama geldiğininse kimse açıklama zahmetinde bulunmadı.

Eban tatmin olmamıştı. Ertesi gün hükümete Başkan ve Dışişleri Bakanı Rusk da dâhil olmak üzere Amerikalıların çok öfkeli olduğunu söyledi. Ayrıca Yugoslavya ile Hindistan'ın başını çektiği, İsrail'in 4 Haziran sınırlarına koşulsuz çekilmesi çağrısı yapacak bir diğer girişim vardı ve bu yüzden BM'nin halen İsrail üzerinde baskı kuracağından endişeliydi, gerçi bugünden bakınca bu endişeye mahal yokmuş denilebilir. Bu açıdan Knesset'teki müzakere bu girişimi önleyecek çabaların ciddi bir şekilde altını oyabilirdi. Geçmişe bakıldığında, Knesset'in Filistinli topraklarının kaderinin belirlenmesinde BM'den daha önemli olduğu görünüyor.

Ne var ki kimse alarma geçmedi, "zamanlamaya ve ön bilgiye dair ufak bir yanlış anlama" diyen Başbakan Eşkol bile. Aslında, Amerikan-İsrail ilişkilerinde ufacık bir sıkıntı vardıysa bu daha önce sözü edilen *Liberty* meselesiyle ilgiliydi, görünen o ki ABD yönetimi olayların İsrail versiyonunu kabul etmemişti. Bir araştırma komisyonu oluşturdu ve komisyon İsrail hava kuvvetleri-

Levent Şahverdi Arşivi

nin sarih bir şekilde geminin ABD donanmasına ait olduğunu saptadığı yine de saldırdığı sonucuna vardı. 26 Haziran'daki kabine toplantısından sızdırılmasına rağmen Vatikan da konu hakkında endişe belirtmedi. Eban'a göre İsraillilere Papa VI. Paul'ün artık şehrin uluslararası statüye sahip olması hususunda ısrarcı olmadığı ve sadece Hristiyanlığın kutsal mekânları üzerinde söz hakkına sahip olmak istediği söylendi, bu zaten 1952'de İsraillilerin kendilerinin teklif ettiği bir şeydi.

Haziranın işte o iki günü içinde İsrail'in resmi söylemi ile İsrail'in resmen yaptıkları arasındaki ikilem politika olarak ortaya kondu. Hükümetteki herkes bu meseleyi aynı şekilde ele almadı, ama sonuçta Amerikalıların ve şüphesiz Batı dünyasının tamamının göz ardı edilebileceği doğrultusunda bir mutabakata varıldı. Savunma Bakanı Moşe Dayan bu açıdan en küstah bakan olarak karşımıza çıkar ve Batı nezdinde *prima facie* (ilk bakışta) kabul edilemez olan bir politikanın paketlenip pazarlanması hususunda zerre endişe duymuş gibi görünmedi:

> Benim için önemli olan içimizde aldığımız karardır, dışarıya ne söyleyeceğimiz değil... ilkeler temelinde hareket etmek zorundayız: Ürdün nehri sınırdır, Batı Şeria'daki 1.250.000 kişi İsrail vatandaşı olmayacaktır ve "yeruşalayim haşlema" [birleşmiş Kudüs, her zaman birleşmiş kalacağını kastediyor]... Orada yaşayanlar bir sonraki karara kadar askeri yönetim altına alınmalıdır. Bundan sonra hayatlarını bir özerklik içinde sürdürebilirler ve eğer bu yürümezse, onları İsrail vatandaşı olarak görmektense Ürdün vatandaşı olarak görmeyi yeğlerim. Ürdün Nehri bizim sınırımız olduğu müddetçe onların askeri idare altında olmaları da kötü bir seçenek değil.

"Pek de kötü bir seçenek değil"den fazlası oldu: Bu, gelecek elli yılın şehirdeki tek politikası haline geldi ve katı bir gerçekliğe dönüştü. Benzer bir şekilde Dayan mülteciler ile İsrail'in bu mesele karşısındaki tutumuna dair tartışmayı da özetledi. 19 Haziran 1967'deki toplantının kapanışına doğru "Bir problemimiz var" dedi: "Dünyanın yıllarca Arap devletlerine konu hakkında bir şey yapmalarını bağırdıktan sonra 800.000 mülteci şu an bizim sorumluluğumuz altında." Ancak Dayan bunun İsrail'in yapıcı bir politika geliştirmesi gerektiği anlamına gelmediğini

Levent Şahverdi Arşivi

öne sürdü: "Bu şu an mesele değil, bırakın gündeme gelmesin. Onunla sonra ilgileniriz... UNRWA hâlâ onlarla ilgilendiği için müteşekkir olmalıyız." Dayan'ın bu tutumu Eliyahu Sasson'un bu toplantılar süresince hükümeti tüm mültecilerin çeşitli Arap ülkelerinde yerleştirilmesi için bir plan hazırlamaya ikna etme yönündeki çabalarına da bir son vermiş oldu.

Dayan'ın pozisyonuna yönelik kökeninde ideolojik farklılıktan ziyade kişisel düşmanlık olan Yigal Alon'un itirazlarının da kolayca üstesinden gelindi. Alon şöyle sordu: "Eğer ABD mültecilerle ne yapacaksınız diye soracak olursa, cevabınız ne olacak?" Dayan cevapladı: "O gün geldiğinde çaresine bakarız." Konu üzerindeki son sözler ciddi bir tartışmadan ziyade *Muppet Show*'daki iki huysuz ihtiyarın münakaşası gibiydi. Eşkol: "Dilerim tüm dünya ve Araplar onları alır." Dayan her zamanki kayıtsız tavrıyla son noktayı koydu: "Bu Arap devletleriyle yapılacak barış anlaşmasının ötesinde bir sorun. Onlarla barış yaptıktan sonra da bu sorun yerli yerinde duruyor olacak" diyerek herhangi bir barış müzakeresinden mülteci sorununu tamamen çıkartacak on yıllık zaman zarfındaki İsrail politikasını öngörmüş oldu.

Dayan'ın sözleri İsrail'in meseleye yönelik tutumunun temeli olacaktı: Meselenin sönümlenmesi için İsrail hükümeti mülteciler hakkında hiçbir tartışma açmamalıydı. "Uyuyan yılanı uyandırmaya gerek yok" diye ekledi Dayan. Dayan sadece iç siyasette kullanılması için meslektaşlarına İsrail'in mülteci sorunu açısından hiçbir sorumluluk taşımadığını hatırlattı. Bundan kastı sadece tarihsel sorumluluk değildi, şimdi de onlarla ilgilenilmesine ihtiyaç vardı. Dayan'ın tanımlamayı tercih ettiği gibi bu UNWRA'nın yetki alanıydı ve İsrailli bakanlar buna meydan okumamalıydı. "Mısır, geçtiğimiz on dokuz yılda mülteci kamplarını UNWRA ile beraber yürütmek hususunda büyük hizmette bulundu. Konunun UNWRA'nın ellerinde kalmasını sağlamalıyız." Dayan, BM kamplarında mülteciliğin uzun bir dönem için sürdürülebileceği gerçeği hususunda Sasson ile hem fikirdi ve bu yüzden mültecileri Arap dünyasına dağıtmak hususunda konuşmaya gerek yoktu.

Konu, yeni politikanın yayılması için gerekli yaklaşımın ve dilin belirlenmesi adına daha "duyarlı" olan liberal ya da sos-

Levent Şahverdi Arşivi

yalist Siyonist bakanlara bırakıldı. Zamanla bu dilsel örtbaslar, uluslararası hukuku ya da insan haklarını ihlal ettiğinde İsrail'in cezadan münezzeh kalmasını sağladı. O günlerde iktidar partisi Mapai'den Eğitim Bakanı Zalman Aran ve liberal partiden Turizm Bakanı Moşe Kol bu işin çoğunu yaptılar. Aran'ın sözleri tutanaklara şöyle geçmiş: "Bir şey söylememiz lazım ama bir şey kast etmemize gerek yok." Bu sözlerle arzularının barışı elde etmek olduğu hakkında bir şey söylemek zorunda oldukları ama gerçekten onu kast etmediklerini söylemek istiyordu.

Kol ve Aran İsrail'in başat diplomatı Abba Eban'ın pazarlanmasına da yardım etmek istediler. Toplantılarda onun için bir formül öne sürdüler; BM'de Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin geleceği konusunda başlıca muhatap olarak Ürdün'e müphem referanslarda bulunmasını söylediler. Eban'ın temel sorunu 1967'den sonraki ilk günlerde ABD'nin BM'ye büyük önem veriyor olmasıydı (belki bugünkü durum böyle değil) ve BM masasındaki tek gerçek öneri Sovyetlerin yaptığı İsrail'in koşulsuz geri çekilmesi çağırısıydı. Biraz zaman aldı ama son tahlilde İsrail hükümeti Amerikalıları kendi formülünü kabul etmeye ikna etti: geri çekilme ancak kapsamlı bir barış anlaşmasından sonra mümkün olabilecekti. Bu gelecek yılların resmi İsrail ve Amerikan tutumu olacaktı; gerçek bir barış ve uzlaşma şansını bertaraf eden ve barış elde edilmediği müddetçe ülkenin güvenliğini sağlamaya, yani yerleşimlere, askeri idare ve kontrole devam edecekleri bahanesi altında İsraillilerin politikalarına devam etmelerine izin veren bir tutum.

İsrailli bakanlar bu soru –Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde yaşayanlar için devasa büyüklükte açık, ya da gerekirse kapalı, bir hapishane oluşturma kararı dünyaya nasıl en iyi şekilde pazarlanabilirdi– hakkında farklı açılar sundular. Hepsi aynı şeyi söylese de daha sonra sözde barış sürecinde oynadıkları önemli rolden ötürü meseleye dâhil olmuş bazı kişilerin üzerinde durmakta fayda var. Bunlardan biri Milli Dini Parti, Mafadal'dan devlet bakanı Yosef Burg'tu. Daha sonra çeşitli hükümetlerde uzun süre hizmet vermiş İçişleri Bakanı olacak ve 1980'lerin sonu ile 1990'ların başında Filistinlilere özerklik verilmesi hakkındaki akim kalan İsrail-Mısır müzakerelerinin başı olacaktı. Görünen o ki, 1967'de

Levent Şahverdi Arşivi

barış elde edilene kadar işgal altındaki toprakların elde tutulması ihtiyacı şeklindeki sihirli kavramı keşfeden kendisiydi. Mısır Başkanı Enver Sedat ve ABD Başkanı Jimmy Carter bunu kalıcı barış için temel olarak benimseyecek ve boşa geçen beş yıl boyunca miadını doldurana kadar bunu tartışacaklardı. Bu süreç 1967'den beri işgal altında yaşayan Filistinlilerin ne gerçekliğiyle ne de yaşam şekilleriyle ilgisi olan diplomatik müzakerelerin pek çok raundundan biriydi. Haziran 1967'de Brug barış olmayacağı ya da onun söylediği şekliyle hiçbir zaman "barış için bir muhatap" olamayacağı fikri ile İsrail'in hâlihazırdaki tek taraflı politikalarının meşrulaştırılması arasındaki bağı açık hale getirirken Dayan'ı tekrarladı. "Barış için muhatap yok" oldukça sık kullanılan bir slogan haline geldi, geleceğin İsrailli siyasetçileri de onu Araplara karşı düşmanca eylemlere bahane olarak kullandı. Emektar Siyonist Burg'un söylediği gibi: "Çok uzun bir süre boyunca toprakları tutmak bir yandan da dışarıya barış yapmak istediğimizi öne sürmek zorunda kalacağız."

Bu haziran toplantılarında birkaç son dokunuş yapıldı ve politikaları bir yandan pazarlarken diğer yandan onların tam tersini gerçekleştirme arasında en iyi nasıl hareket edilebileceğine dair oldukça yenilikçi bazı fikirler ortalıkta dolaştı. Örneğin Eşkol, Kudüs'ün geleceği tartışılırken bile "ilhak" kelimesini çok kullanmamayı önerdi. Bunun yerine, layıkıyla tercüme edilebileceğini umarak daha iyi İbranice bir kelime buldu: birleştirme, dâhil etme anlamına gelen *haşlala*. Gazze hususunda hükümet belki "ilhak" kelimesini kullanabilir diye sesli düşündü, zira Gazze'nin Filistinli nüfusu o kadar büyüktü ki hiç kimse buna itiraz etmez diye tahminde bulundu.

Kabine tutanakları en iyi haliyle kuru belgelerdir ve çok nadiren beyanların yapıldığı tonlama buradan çıkartılabilir ya da odaya hâkim olan atmosfer tam olarak hissedilebilir. Ancak bu noktada İsrail'in dünyanın geri kalanıyla ilişkilerinin müzakere edildiği bu toplantılara hâkim olan üstünlük havasını kaçırmak mümkün değil. Oval ve dikdörtgen masalar etrafında oturmuş adamlar güçlü hissediyorlardı: Filistinlilerden gelecek bir direnişten korkmuyorlar, Arap dünyasını umursamıyorlar ve dünya-

Levent Şahverdi Arşivi

nın geri kalanını, özellikle ABD'yi, manipüle edebilecekleri hususunda kendilerine güveniyorlardı.

Ne var ki, Haziran 1967'nin sonuna doğru diğer ülkelerden daha açık eleştiri sesleri duyulmaya başlandı ve onlar hükümeti mahcup duruma düşürme ihtimali olacak bazı cevaplar istediler. Neticede İsrail Dışişleri Bakanlığı yetkilileri ordunun önemli kararlar alırken kendilerine danışmasını istedi. Bu konuda güvence verildi ancak bu sözün tutulduğu ise şüpheli. Dolayısıyla Dayan'ın tabiriyle "bizim iç kararlarımız" ile barış için bir formülün aranmakta olduğu BM'deki yoğun diplomatik faaliyet arasında daimi bir gerginlik hâsıl oldu. BM'de perde arkasındaki başlıca aktörler, ABD ve SSCB dışında İngiltere ve Fransa'ydı. Haziranın son günlerinde İngiltere'nin Sovyetlerin yaptığı İsrail'in derhal "ilhak ve genişleme politikalarını" sonlandırması çağrısını anımsatan sert bir tutum benimseyeceğine dair endişe verici sinyaller geldi. Ne var ki İngiltere'de hâlihazırda büyümekte olan Siyonist bir lobi vardı ve Dışişleri Bakanlığına baştaki tutumunu gözden geçirmesini salık veren Başbakan Harold Wilson üzerinde beklendiği gibi baskı uyguladı.

Zaman zaman İsrail basınını memnun etmek Batılı hükümetleri memnun etmekten daha zordu. Genel olarak, basın çok sadıktı ancak arada bir İsrail'in eylemleri hakkında daha insani bir bakış açısı geliştiriyordu ve yeniden çizgiye çekilmesi gerekiyordu. Bakanlar haziran savaşındaki yeni mültecilerin keskin nişancı ateşine cevap olarak ya da yeni bir gerçeklik yaratmak adına ortaya konan plan dâhilinde Batı Şeria kasabalarında yıkılan evlerin fotoğraflarını gereksiz yere gösteren İsrail basınından şikâyet etti. Eşkol "bu dünyadaki imajımıza zarar verebilir" diye uyardı.

İsrail'in imajına zarar vermesinden şüphelenilen diğer failler de toplantıda görüşüldü, bunların arasında İsrail'deki ve komşu Arap ülkelerdeki yabancı diplomatlar vardı. Amman'daki İtalyan büyükelçiye özellikle işaret edildi. Kendisi sürekli dışişleri ofisine İsrail'in insanları sürgün ettiğini ya da Batı Şeria'da aş ya da iş olmadığı için ayrılmak zorunda bırakıldığını ve endişelendirici yeni bir mülteci sorununun gelişmekte olduğunu rapor etti. İtalyan büyükelçi ayrıca İsrail ordusunu yağma yapmakla suçladı, bu bazı askerlerin daha sonraki mülakatlarda ve sözlü tarih bağ-

Levent Şahverdi Arşivi

lamında hatırladıkları bir konuydu. Amman'daki büyükelçi işgal altındaki topraklardaki durumun araştırılması için uluslararası bir komisyon kurulması için Avrupa'dan çağrı yapılmasına vesile oldu, İsrail bunu derhal reddetti.

Amerikalılar bile İsrail'in ihraç politikası hususunda kaygılarını dile getirdi. Bu kaygıyı nasıl kâğıda döktüklerini tam olarak bilmiyoruz zira bu hususta ki kabine tartışmaları sansürlenmiş. Yine de Adalet Bakanı Yakov Şimşon Şapira'nın Amerika'nın mesajı hakkındaki yorumlarından haberdarız ve bu yorum üzüntülü bir şekilde yapılmış gibi görünüyor: "Sürgün için iki ya da üç hafta daha bekleyebilirdik, özellikle de Doğu Kudüs'teki için." Demek ki kullanılan dil oldukça sertti. Tüm bu olay bakanları sadece beyanların ve tebligatların değil, fiili politikaların da izlenebileceği hususunda ikaz etmiş oldu.

İsrail ordusu dünyanın bilmesi istemediği operasyonlar yaparken yabancı gazetecilere yönelik tutumun temellerini oluşturan Moşe Dayan oldu. O günlerde sözünü sakınmıyordu: "Öncelik Batı Şeria'ya gazetecilerin girmesine izin vermemek; burası kapalı askeri bir alan olmalı." Dayan bu durumu olabildiğince uzatmak niyetindeydi ancak o bile bunun "sadece" belli bazı sabit dönemler için yapılabileceğinin farkındaydı (sabit dönemler oldukça uzun olabilirdi, bunu Gazze'deki 2008-2009 Dökme Kurşun Operasyonunda gördük, iki yıldan fazla sürdü). Politika bu toplantıda Dışişleri Bakanlığı Genel Direktörünün yardımıyla şekillendi: genel bir yasaktansa ruhsat vermek. "Oh be" dedi Dayan "böylece sayısız korku hikâyesi edineceksin."

Böylece basın ehlileştirilmiş, dünya kayıtsız bırakılmış ve Amerikalılar gönüllü kandırılmış oldu. İsrailli bakanlar ABD'den gelecek kınamadan da destekten de yana pek dertli değillerdi. Her an bir kınama duyulabilirdi ancak bu İsraillilerin fiiliyatta yeni gerçekler yaratma hususundaki kararlılığını değiştirmedi. Önemli olacak mesele 1948'de Truman yönetimi tarafından karara bağlanmış olan silah ambargosuydu ve bu Johnson döneminin başlarında halen yürürlükteydi –ancak uzun sürmedi. Yıllarca İsrail yanlısı bir lobinin inşa edilmiş olması sonunda meyve verdi. İsrail savaş gemisi *Eylat*'ın batması ABD politikasının fikrini değiştirmek için lobiye ihtiyacı olanı verdi. 1967'de Ekim

Levent Şahverdi Arşivi

başında lobi yeni Ulusal Güvenlik Özel Sekreteri Walt Rostow'a baskı yapmaya başladı, Rostow baskılara daha duyarlı olduğunu gösterdi ve ambargo kaldırıldı. Yaklaşık bir yıl sonra en modern uçaklardan oluşan ilk kargo İsrail'e ulaştı. İsrail artık Amerika'nın en sevdiği oğluydu ve Filistin'de istediğini yapmaya devam edebilirdi.[39]

O günden itibaren dünya iki gözlemci grubuna bölündü ve iki tür bağlılığı yeğledi. Batı'daki siyasi elit ve dünyanın geri kalanının çoğu İsrail'in ulusal güvenliğinin korunması adına İsrail'in ehvenişer olarak sunduğu iki modeli, ya özerklik ya mahpusluk, kabul etti –en azından nihai barış elde edilip Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin bazı kısımlarında Filistin bağımsızlığına izin verilene kadar. İlkesel olarak bu, İsrailliler gerekli gördüğü müddetçe İsrail tahakküm yapısını meşrulaştırdı. Küresel sivil toplumun daha vicdanlı kısmı İsrail politikasını bambaşka bir şekilde; uzatmalı ve uzun vadeli kolonizasyon programı olarak gördü. İlk başta bu bakış açısına küçük bir azınlık katıldı ancak bu yüzyılda giderek artan sayıda insan artık bu fikri benimsedi. Bazıları İsrail'in belli politikasından etkilendi; çoğu söz konusu mekânları ziyaret ettikten sonra bu bakış açısını geliştirdi.

İsrail'in siyasi ve askeri eliti IDF tarafından 1967'de birkaç gün içinde işgal edilen bölgelerin akıbetini kontrol için ana esasların çerçevesini çok küçük dâhili ihtilafla açık bir şekilde çizerken hükümet duvarlarının dışında kamuoyu bu akıbeti daha canlı bir biçimde ve daha az mutabakatla tartıştı. Ancak ne o zaman ne de daha sonra bunun uygulanan politika üzerinde bir etkisi oldu.

KAMUSAL MÜZAKERE PARODİSİ

Kamusal alanı kırıp geçiren toprakların geleceği hakkındaki tartışma birçok bakımdan askeri birlikler Filistin topraklarına girdikleri andan itibaren başladı. Geleceğin ünlü yerleşimcisi Elyakim Haetzni tarafından yazılan ilk mektup 7 Haziran'da yayınlandı; mektup İsrail güçlerinin geri çekilmesine karşı uyarıda bulunuyor ve Filistinli mültecilerin komşu Arap ülkelerine

39 Spiegel, *The Other Arab–Israeli Conflict*, 1985, s. 160 ve Hershberg, "Ethnic Interest Groups and Foreign Policy", 1973, s. 27-8.

Levent Şahverdi Arşivi

dağıtılmasını salık veriyordu.[40] Onun bu tutumunu takip edenler muhtemelen kasıtlı bir şekilde makalelerini ve düşünce yazılarını savaşta ölen askerlerin ölüm ilanları yanı sıra yayınladılar. İşgal altındaki topraklardan geri çekilme ya da buraları ilhak sorunu İsrail siyasi manzarasının yeniden çizilmesini sağlayacak bir belirleyici olacaktı. Sağda toprakların ilhakı, solda barış karşılığında geri çekilme çağrısı yapanlar vardı. Bir araştırmacının tanımladığı üzere bu, kadim anayurdun nihayet Yahudi denetimine girdiğine inanan "mesihçiler" ile Ürdün ya da toprakların Filistinlilerle yapılacak iki taraflı barış karşılığında takas edilebileceğine inanan "koruyucular" arasındaki bir müzakereydi. Bu sonuncu bakış açısı ilk defa İsrail Komünist Partisi tarafından ortaya atıldı; parti işgalin ilk gününden itibaren koşulsuz geri çekilme talep etti. Komünist olmayan üyeler İsrail-Filistin Federasyonu adını verdikleri kendi lobilerini oluşturdular; Amos Elon, Uri Avnery, Abie Nathan, Dan Ben-Amos ve Uri Zohar (son ikisi "Tel-Aviv devletindeki" en ünlü bohemlerdi) gibi söz sahibi, ünlü kimseler bu oluşumun içindeydi. Araçları kısıtlıydı bu yüzden de derhal geri çekilme lehinde çok az ilan yayınlayabildiler. İsrail toplumunun uçlarında, Matzpen gibi Siyonist karşıtı gruplar boş yere Siyonizmin mahiyeti ve 1948'in sonuçları hakkında derinlemesine bir müzakere umuyordular.[41]

Ne var ki siyasetçiler bir yandan bu yeni kamusal söyleme katılırken ve kendilerini buna göre konumlandırırken pratikte bu kitapta şimdiye kadar tanımlanan strateji hususunda birbirlerinden çok da farklı değildiler, sadece başvurulacak taktikler mevzusunda anlaşamıyorlardı.

Siyasetin ve sokağın buluştuğu konu Kudüs'tü. Basın kamuoyunun, siyasetçilerin de taahhüt verdiği üzere, gelecekteki herhangi müzakereye Kudüs'ün dâhil edilmemesini dilediği yönünde haber yaptı. Bu basının Kudüs'ün Eski Şehrindeki sokakların ve yolların yeniden adlandırılması ve yön tabelalarının yeniden yapılması, pek çoğunun İbraniceleştirilmesi haberleri karşısındaki coşkulu tepkisini de açıklar.[42]

40 *Haaretz*'de.

41 Örneğin Bkz. *Haaretz* ve *Maariv*, 21 ve 26 Haziran 1967.

42 *Haaretz*, 7 Haziran 1967.

Levent Şahverdi Arşivi

Siyonist solun o dönemde akademik söyleme de yansımış olan kolektif hafızası temelde geri çekilme lehinde olan bir kamuoyundan ve siyasi sistemden oluşuyor ve eğer siyasi süreç yerleşimciler hareketi tarafından kötücül bir şekilde gasp edilmemiş olsaydı, İsrail toprakları barışla takas etmiş olacaktı.[43] Bu siyasi erk 2000 yılında kayda değer bir oyuncu olarak yerel düzlemden kaybolana kadar solun tartışma çizgisi bu şekilde olacaktı. Öte yandan sağ kanat Arapların inatçılığını bu barışçıl girişimin başarısız olmasının ana sebebi olarak gösterecekti. Ne var ki, kamuoyunun haletiruhiyesi geri çekilme yanlısı olsa dahi ki ben buna dair ikna edici bir kanıt bulabilmiş değilim, o dönemdeki hükümet müzakereleri üzerinde hiçbir etkisi olmadığının ayırdına varmak elzemdir. Bakanlar söz konusu tartışmaları kamuoyunun toprakları İsrail'in askeri başarılarını ülkenin uzun vadeli avantajını pekiştirmek için istediği ve mutlu olduğu inancıyla yürüttü. Ne geri çekilme ne de bırakın Filistinlileri, Arap devletleriyle bile kayda değer barış müzakerelerine girme yönünde baskı vardı.

Uluslararası topluluk ve daha önemlisi Başkan Johnson ve daha sonra Richard Nixon idaresindeki Amerikan yönetimi böyle bir tartışma sürmekteymiş gibi davrandı ancak ne dâhili ne de harici olarak bu tartışmanın neden İsrail nezdinde gerçek bir barış çabası üretmediğine dair herhangi bir açıklama asla yapılmadı. İsrail'in tamamen geri çekilmesi fikri sadece Amerikan belgelerinde göründü, bunlar ya iki Rogers planı gibi resmi hükümet girişimleri ya da (Gunnar Jarring Misyonu gibi) BM girişimleriydi. Bazen de ABD'deki bireysel barış çabaları da hatırlatıldı, Senatör Fulbright'ın savaşı takip eden üç yıldaki barış girişimi gibi (değinildiği üzere, AIPAC tarafından hedefe oturtulmasının akabinde duruşu ve kariyeri kayda değer zarar gördü). Fulbright İsrail'in topraklardan tamamen geri çekilmesi taraftarıydı. Tüm bu girişimlere İsrail'in cevabı olumsuz oldu ve Amerika ise kayıtsız kaldı.[44]

Yani işgali takip eden ilk iki ayda dramatik kararlar alınacağına dair bir iç beklenti yoktu ancak uluslararası alanda hareketlilik vardı, özellikle hükümetin tepkisini talep eden BM'de. İsrailli

43 Bu tartışma şurada yapıldı: Zertal ve Eldar, *Lords of the Land*, 2009.

44 Fulbright ve AIPAC için bkz. Pappe, "Clusters of History", s. 4-27.

Levent Şahverdi Arşivi

siyasetçiler barış ve geri çekilme seçeneklerini ciddiyetle tartışmakta oldukları izlenimini verirken aynı zamanda Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ni açıkça İsrail denetimi altındaki geleceğin mega hapishanesi haline getirecek bir dizi kararlar aldıkları bu süreci ustaca yönettiler.

İsrail toplumunun bir kısmı yine de eyleme geçti ve İsrail tarafından yaratılan bu yeni gerçeklikten derinlemesine etkilendi. Bu İsrail içindeki Filistinli topluluktu. İlk tepkileri, aile üyeleriyle ve on dokuz yıldır ayrı kaldıkları anayurtlarının kısımlarıyla birleşme talebiydi. Başta İsrail Güvenlik Servisi ve özellikle iç güvenlik ajansı Şabak, birleşmeyi engellemeye çalıştı. Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ne giden ilk İsrailli Filistinliler tutuklandılar. Daha sonra bir sonraki ayın başında salıverildiler ve girmelerine izin verildi. Ancak hayatın diğer veçhelerinde olduğu üzere İsrail'deki Filistinli azınlığın genel olarak İsrail siyasetinde, özel olarak da işgal altındaki topraklara yönelik politikada hiçbir etkisi yoktu.[45]

Yine de, kamuoyu tartışması hükümetin o zaman ve daha sonra sürdürüldüğü politikaya makul bir alternatif olarak karşımıza çıkıyordu. Ve belki de bu yüzden bazı bürokratlar bambaşka bir tarih yazılmasına yol açacak bir diyalog yürüttüler. Moşe Dayan'ın onayı olmasa da bilgisi dâhilinde BM'de Filistinli mülteciler meselesini gündeme getirmeye çalışan bir grup Filistinliyle görüştüler, bu 1949 baharından beri Filistin için boşu boşuna yeni bir barış planı sunmaya çalıştıkları süreçten beri takip ettikleri bir gündemdi. Filistinli avukat Aziz Şehade başkanlığında bir komite kurdular. İsrail hâkimiyeti altında gelecekte İsrail ile nihai bir barış anlaşması imzalayacak özerk bir Filistinli hükümetin kurulmasını öneren bir grup kanaat önderi de bu komiteye dâhildi. Bunun 181 sayılı karar, Kasım 1947 taksim kararı ve Aralık 1948'deki mültecilerin dönüşü çağrısı yapan 194 sayılı karar üzerinde temelleneceğini umdular.[46]

45 Ayrıntılı analiz için bkz. Pappe, *The Forgotten Palestinians*, 2011, s. 94-100. (Ilan Pappe, *Unutulmuş Filistinliler: İsrail'deki Filistinlilerin Tarihi*, çev. Tuğçe Ersoy Ceylan, İstanbul: Küre Yayınları, 2020.)

46 Bkz. Pappe, "Moshe Sharett, David Ben-Gurion and the Palestinian Option", s. 77-95.

Levent Şahverdi Arşivi

Bazı memurlar bu öneriyi gerçekten dikkate alırken hükümet hiçbir zaman ona prim vermedi ve bu yüzden böylesi bir tutum siyaseten daha ağır bassaydı neler olabileceğine dair ancak tahmin yürütebiliriz. Konu hakkında bilgi sahibi olan epey Filistinli bunu işgalle işbirliği yapmak olarak gördü ve birçok İsrailli siyasetçi tek taraflı İsrail eylemlerini neticelendirmek adına yapılacak müzakereler için gerekli olan partnerin o günlerde bir Filistinli grup değil, Ürdün Hâşimi Krallığı olduğuna inanıyordu.

Bu arada FKÖ bu girişime tamamen karşıydı, bu tutum da onun başarısız olmasının katalizörlerinden biri oldu. İlginç olan ise bunun gelecekte Batı Şeria'da ana akım seçenek olarak belirecek bir azınlık duruşunun taşlarını döşemiş olmasıydı. Bu duruşun esası en iyi şekilde bugün El-Kuds Üniversitesi'nin rektörü ve bir kanaat önderi olan Sari Nuseybiye tarafından ortaya kondu.[47] Son elli yılda sayısız vesileyle Nuseybiye eğer İsrail Filistinlilere bağımsızlık verilmeyecekse, Filistinlilerin tamamen Yahudi devletine ilhak olmayı isteyip tam vatandaşlık hakkı talebinde bulunmaları gerektiğini öne sürdü. Ancak değinildiği üzere işgal altındaki Filistinlilerin şimdiye kadar kendi akıbetleri üzerinde bir etkisi olmamıştı; yapabilecekleri en iyi şey direnmekti ya da en azından Aziz Şehade'nin oğlu Raja'nın önerdiği gibi iradeli ve metanetli (*sumud*) olmaktı –İsrail'in göz koyduğu ve Filistinlilerden arındırmayı tasavvur ettiği bu topraklardan ayrılmamak, bir yere kımıldamamaktı.[48]

Genel bir kural olarak işgal altındaki topraklardaki insanların yaşamlarıyla Birinci İntifada'ya kadar İsrailli Yahudiler alakadar olmayacaktı, 1987 ile bu konu onların da dikkatini çekti. Haziran 1967'de İsrail'in mutabakat hükümeti aldığı herhangi bir karar için mümkün olan en geniş desteği bulabilirdi. Bu öforik ruh hali tüm bir ay boyunca devam etti, ancak o ya da bu şekilde Ekin 1973'te ordu Suriye ve Mısır güçler tarafından neredeyse bozguna uğratıldığında sona erdi. 1967 zaferi pek çok İsrailli Yahudi tarafından *Haaretz* gazetesinin kısa süren savaşı tanımladığı şekliyle algılanıyordu: "İsrail'in 1948'de kurulması kadar abidevi

47 Bkz."Palestinians revive idea of one-state solution", *Toronto Star*, 15 Eylül 2008.

48 Shehadeh, *The Third Way*, 1982.

Levent Şahverdi Arşivi

bir olay." Gazetenin bizzat kendisi de başka halkların ve onların topraklarının işgalinin bu öforik meşrulaştırılması sürecindeki kendi rolünü oynadı. Hatta gazete yeni abonelik teklifinde okurlarına mayıs ayından itibaren hükümete savaşa girmek için baskı yaptığını ve dahi Golan Tepelerinin işgalini desteklemiş olduğunu hatırlattı.[49]

Haziran sonunda yeni gerçekliğe yönelik etraflı bir politika üzerinde mutabık kalındı; bu; toprakların akıbetinin, mukimlerinin statülerinin ve sürülmelerinin, Kudüs'ün geleceğinin mühürlendiği bir tartışmaydı. Hükümet müzakere etmediği için ya da en azından kayıtlarda görünmeyen husus Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki insanların yaşamlarını kontrol eden hâlihazırdaki mekanizmanın kurulmasıydı. Aniden devletsiz kalan ve temel insan ve yurttaşlık haklarını koruyabilecek uluslararası yasal dayanaktan yoksun kalan bu insanların idaresi orduya bırakıldı, bugün de durum budur. Ve böylece 16 Haziran'da Merkez Komutanlığı şefi General Uzi Narkiss Batı Şeria'nın denetimini üstlendi ve İsrail'in gelecekteki başkanı İrlanda doğumlu Hayim Herzog'u "Doğu Kudüs, Yahudiye ve Samiriye Askeri Valisi" olarak atadı. Herzog on üçüncü hükümetin savaş arifesinde radyodan insanları sakinleştiren ya da istendiğinde paniği artıran baş konuşmacısı olarak da hizmet etmişti. Tüm Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ne genel valiler atandı ve böylelikle işgal bürokrasisi Filistin mega hapishanesini kalıcılaştıracak günlük rutinine başlamış oldu.

49 *Haaretz*, 8 Haziran 1967. 27 Mayıs 1967'den itibaren *Haaretz*'in genel çizgisi İsrail'in Mısır'a saldırması gerektiği yönündeydi ve daha sonra topyekûn bir savaşı destekledi.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Üçüncü Bölüm

Bir Pilot Proje: Genişletilmiş Kudüs

Kolonileştirilerek Yahudileştirilmiş bir alan içinde kuşatılmış bir Filistinli bölgesi mega hapishanenin nihai şeklini aldığı ortaklaşa bir çabanın neticesinde somutlaştı. Burada yaptığımız gibi kolonizasyon yakından incelendiğinde çok can sıkıcı olabiliyor. Bu açıdan okuyucuyu uyarmak isterim: bu bölüm kolonilerin isimlerinin, el konulan dönümlerin[1] sayısının ve yaratılan mekânların uzun bir listesinden oluşmakta. Okuyucuya ayrıca bu bölümü dikkatle okumasını öneririm. Nitekim bu bölüm büyük titizlikle yapılan planlamayı ve 1967 savaşının sona erdiği ilk yılın içerisinde söz konusu planın hızlıca uygulanmasını ortaya koyuyor. Uzun bir süre İsrail Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin kolonizasyonunu terör eylemlerine karşı zorunlu bir güvenlik uygulaması olarak meşrulaştırmaya çalıştı. Ayrıca kolonizasyon çoktandır devam eden diplomatik tıkanmaya verilen tek taraflı bir cevap olarak mazur gösterildi; öyle ki, özellikle Batı Şeria'nın bölümlere ayrılması, yerleşimlerle dolması ve Yahudileştirilmesi kaderinde yazılıydı zira böylelikle buranın bağımsız bir devlete dönüşmesi hususundaki hüküm en baştan verilmiş oldu.

Siyasetçiler kararlar aldı ve burada görmüş olduğumuz ve göreceğimiz üzere Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ni yeni ve geniş İsrail'in bir parçası kılmak adına fiili gerçeklikler yaratma hususunda kararlıydılar. Ancak işgal altındaki toprakların yeni coğrafi

1 Dönüm Osmanlı İmparatorluğu'nda kullanılan toprak ölçü birimidir ve bugün Ortadoğu'nun birçok yerinde halen kullanılır. Bir dönüm yaklaşık bin metrekaredir, kabaca bir akrenin dörtte biri ya da 0.1 hektardır.

Levent Şahverdi Arşivi

ve demografik haritasını çıkarmakla meşgul olanlar bürokratlardı. Aralarında İsrail'in önde gelen akademisyenlerinin, ekonomist Dan Patenkin, sosyolog Shumel Noah Eisenstad ve nüfus bilimci Roberto Bachi gibi uluslararası üne sahip kişilerin olduğu bir grup uzman onlara danışmanlık yapıyordu.[2] Böylece 1967'de siyasetçiler, akademisyenler, generaller ve memurlar Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ni bir mega hapishaneye – yeryüzünün en büyük hapishanesine dönüştürmek için işe koyulmuş oldu.

Biri harici diğeri dâhili olmak üzere iki temel girişim oldu. Harici girişim kolonizasyon dolguları yapmak suretiyle Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin dilimlenmesiydi. Dâhili girişim ise amacı gelecekteki kolonizasyon faaliyetleri için Filistinli topraklarına el koymak ve Filistinli toplumun doğal ve organik büyümesini sınırlandırmak adına yayılmasını ve yeni inşaatlar yapmasını engellemek olan daimî, hiç bitmeyen kararnameler çıkarmaktan ibaretti. Çok benzer bir yöntem 1967'den önce İsrail içindeki Filistinli azınlığa ilişkin olarak kullanıldı.

Temel fikir ayan beyan ortadaydı: İşgal altındaki toprakların bir kısmı "Filistinli" kaldı, diğer kısım ise doğrudan denetim altına girmek durumundaydı. Böylesi bir denetimin *de jure* ilhak anlamına geldiği Kudüs haricinde, kalan diğer tüm bölgelerde bu süreç Yahudileştirme vasıtasıyla gerçekleştirildi. Yahudileştirmenin başat formu Filistinli topraklarda asker ya da sivil fark etmeksizin Yahudilerin yerleştirilmesiydi.

ÖNCE KUDÜS

Tipik bir İsrail yöntemi olarak Kudüs ve çevresinin kırsal ve kentsel manzarasının dramatik dönüşümü şehir planlaması şeklinde resmedildi. Ne var ki bu, 1967'de başlayan ve bugüne değin sürmüş olan toprağa el koymak üzerinde temellenmiş bir etnik temizlik operasyonundan başka bir şey değildi. 1967 ve 1968'de bu sözde şehir planlaması aslında dört başı mamur bir askeri operasyondu. Bu yüzden Merkez Komutanlık Şefi (1968 yazında Uzi Narkiss'in yerini alan) General Rehavam Ze'evi'ye tevdi

2 Bkz. Goldstein, *Eshkol: Biography*, 2003, s. 736, not 914.

Levent Şahverdi Arşivi

edildi. 1948'in muhariplerinden olan generalin lakabı Gandi idi; şüphesiz barışçıl politikalarından ötürü değil –nitekim felsefesi her açıdan Mahatma'nın tam tersiydi– ten renginden dolayı bu lakabı almıştı. Ze'evi daha sonra Filistinlilerin Ürdün'e transfer edilmesini açıktan savunan İsrail'in ilk siyasi partisini kuracaktı. İkinci İntifada sırasında Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC)[3] tarafından Kudüs'te 1967'de el konulmasına yardım ettiği topraklar üzerinde inşa edilmiş olan Hyatt Otel'de suikasta uğradı.

Ze'evi'nin Genişletilmiş Kudüs'ü oluşturmak için belirlediği kentsel mekâna ait sınırlar şehrin bugünkü sınırları haline geldi. İsrailli gazeteci Leslie Susser'ın işaret ettiği üzere Ze'evi'nin çizdiği sınır "Arap Doğu Kudüs'ün sadece beş kilometrekaresini değil aynı zamanda Kudüs belediyesi ile hiçbir bağı olmamış çevredeki kırsal alana ve köylere ait altmış beş kilometrekareyi de dâhil etti. Bir gecede buralar İsrail'in ebedi ve bölünmez başkentinin parçası haline geldi."[4]

İşgal altındaki bölgelerde yerleşimler inşa etmek için İsrail 1948'den 1967'ye kadar ülkenin sınırları içerisinde uyguladığı yasal düzenlemeleri kullandı. Bunlar Doğu Kudüs'te en doğrudan ve açık bir şekilde icra edildi çünkü bu bölge İsrail'e resmen ilhak edilmişti ve bu yüzden İsrail yasaları burada 1967'den itibaren geçerliydi. Ayrıca 1970'te İsrail hükümeti 1943'ten kalma İsrail içinde hâlihazırda toprağı istimlak etmek için kullanılmış olan bir Manda yasasını yeniden yürürlüğe koydu ve onu 1967'de ilhak edilen Kudüs'ün işgal altındaki bölgelerine tatbik etti. Böylece hukuki kaide altında (istimlak) 17.000 dönüm toprağa el kondu –bu toprakların hepsi önceden Filistinlilerin özel mülkiyetiydi. Bu topraklar üzerinde hükümet *şehunot* (semtler) inşa etti; bu tabir 1967 sonrası yeni İsrail'in bir parçası olarak ayrılan Doğu Kudüs'te inşa edilen yeni Yahudi kolonileri için kullanılan bir örtmeceydi. Şehirdeki bu gelişigüzel yayılma devletin toprak gaspı aracılığıyla ve tüm Siyonist partilerin onayıyla mümkün kılındı. Filistinli araştırmacı Khalil Tafakji tarafından yapılan esaslı ve teferruatlı bir çalışma bizi bu süreci çok dikkatli bir şekilde

3 Filistin Halk Kurtuluş Cephesi 1967'de kuruldu. Marksist-Leninist ideolojiyi benimseyen örgütün lideri George Habaş'tı.

4 *The Jerusalem Report* içinde, 28 Şubat 2000.

Levent Şahverdi Arşivi

takip etmeye sevk ediyor; yazar yeni yerleşimlerin isimlerini ve konumlarını listeleyerek işi kolaylaştırıyor. Bu kayıt altına alma işlemi çok önemli zira mutabakat içerisinde barış taraftarları da dâhil olmak üzere sadece bir avuç İsrailli Yahudi bu semtleri yerleşim birimleri olarak kabul edecekti.

Kudüs'te büyük çaplı toprak gaspı ciddi olarak 1968'in sonlarına doğru başladı. Burada mukim olanların çoğuna tazminat ödenmediği gibi tazminat olarak ödenen miktar da gülünç derecede düşüktü. El konulan 17 bin dönümlük alan içerisinde okullar ve hastaneler gibi binalar inşa edildi. Aralık 1967'de talepler başladığında Başbakanlık Ofisi, dikkatleri dağıtmak ve eleştirileri bastırmak için Yahudi hastanelerinde Filistinli hastaların olduğu gibi müspet bilgi yayınlaması yönünde bilgilendirildi.[5] Ne var ki, el koyma hızını arttırdıkça Doğu Kudüs'ün İsrail'e ilhakına dünyanın çoktan razı geldiği netlik kazandı.

Doğu Kudüs'teki dolgunun genişlemesi için başvurulan başlıca araç sistematik toprak gaspı, kolonizasyon, belli alanların yeşil alanlar, şehrin ekolojik akciğerleri olarak belirlenmesi –yani Filistinlilere yasak bölge–, evlerin yıkımı ve Filistinlilerin halihazırdaki evlerinin büyümesi için talep edilen iznin defalarca reddedilmesiydi. Bu genişlemenin bir diğer aracı ise Filistinlilere yönelik iskân ve yaşam alanı için altyapı yatırımı yapma yönündeki isteksizlikti, hem de Filistinliler Yahudi yerleşimcilerin ödediği aynı vergileri ödüyor olmasına rağmen. Tafakji'nin araştırması bize 20. yüzyılın ikinci yarısında vergilerin sadece yüzde beşinin şehrin doğu kısmı için harcandığını söylüyor. Bu dolgunun artık bir adı var, "Genişletilmiş Kudüs Belediye Alanı", günden güne büyüyen ve bütün alanı yutan, Arap unsurdan arındıran ve kolonileştiren bir amip. Filistinliler yeni yeni genişleyen ve yıllar içerisinde büyüyen amibin dışına zorla itildiler ve sonunda içinde bulunduğumuz yüzyılda bu amip Batı Şeria'yı ikiye böldü.[6]

On yıllık işgal içerisinde Kudüs dolgusu on beş devasa yeni kolonileştirilmiş bölgeyi içine aldı. En kayda değer olanı Eski Şehirdeki Yahudi mahallesiydi; işgalin ardından inşa edildi ve Eski

5 Segev, *1967*, 2005, s. 513.

6 Bkz. Tafakji, "The Impact of the Geographical and Demographic Colonization on the Jerusalem Question".

Levent Şahverdi Arşivi

Şehrin beşte birini kaplayacak şekilde genişledi (668 dönümün 116 dönümü). İşgal gününde dört kadim semtten üçünde yaşamakta olan altı bin Filistinli –tamamen yıkılan Mağrip semti ile es-Siryan ve eş-Şerif semtleri– hızlı bir şekilde şehirden kovularak Ürdün'e gönderildi. Bir zamanlar bu mahallelerde beş cami, dört okul, tarihi bir pazar ve Memlük döneminden kalma bir cadde vardı. Yahudileştirme süreci hepsini sildi süpürdü.

Dolgunun büyüklüğü ve Filistinlilerin hayatı üzerindeki etkisi 1993'te Genişletilmiş Kudüs'ün belediye sınırları resmen çizildiğinde görünür hale geldi. Daha sonra Oslo barış süreci 1990'larda tavsadığında İsrail hükümetleri Batı Şeria'da ve özel olarak Kudüs'te inşa edilen yeni yerleşimlerin (intihar saldırıları şeklindeki) "Filistin terörüne" yönelik bir misilleme olduğunu iddia etti. Gerçekte ise bu yerleşim politikasının "misilleme" ile hiçbir alakası yoktu ve herhangi bir intihar saldırısı vuku bulmadan çok önce başlamış ve işgal yılları boyunca devam etmişti, ancak özellikle iç kamuoyu için bu şekilde lanse edildi. Yine bu savda da yeni bir şey yok: 1948 etnik temizliğinin erken aşamalarını meşrulaştırmak için o zaman Filistin'i kolonize etmek için değil de halkın kökünü kazımak için kullanıldı.

Yani daha Oslo Anlaşmasının mürekkebi kurumadan 600 kilometrekarelik bir alanı kapsayan Genişletilmiş Kudüs yeniden icat edildi; Batı Şeria'nın yüzde on beşini içermekteydi (Ma'ale Adumim yerleşiminin sadece bir bloğu Batı Şeria'nın yaklaşık yüzde birine denkti).[7] Bu yeni Genişletilmiş Kudüs'e komşu bölgelerdeki uydu yerleşimler ise gelecekte Genişletilmiş Kudüs ile Batı Şeria'da kalan İsrailli koloniler arasındaki devamlılığı sağlamak niyetiyle inşa edildi.

Bu genişleme kısa süre içinde Kuzey ve Doğu Kudüs'ün kadim tepelerini içine aldı, tepeler bu "semtleri" inşa etmek için yıkılan evleri andıran oryantalist cephelere sahip modern tarzda konutlarla giydirildi. Eyal Weizman'ın *Hollow Land* (Oyuk Topraklar) adlı kitabında net bir şekilde izah ettiği üzere 1968 Kudüs imar planı hem kolonyal hem de oryantal miras olarak 1917 tarihli İngiliz şehir planlamasına bağlıydı –ancak iki büyük farkla.

7 Lein ve Weizman, *Land Grab*, 2002.

Levent Şahverdi Arşivi

İngilizler şehri yeniden düzenlerken ve güzelleştirirken eski evleri yıkmadı ve yerli halkı buralardan çıkarmadı ve bu planlama yeni Yahudi "semtlerinde" olduğu gibi Genişletilmiş Kudüs'ü hilkat garibeleriyle kaplamayı içermiyordu.[8] 2005'e gelindiğinde bu bölgede 200.000 Yahudi yerleşimci yaşamaktaydı. Bu yüzyılda çok daha fazlasının onlara katılması bekleniyor.[9]

Şimdi Kudüs dolgusunun vücuda getirilişini tarif etmek istiyorum. Esasen, İsraillilerin hemen semt olarak tanımladıkları on beş koloniden müteşekkildi. Ele alınmış olduğu üzere ilk koloniye Fransız Tepesi adı verildi. İkincisi, Neve Yaakov, 1968 ve 1980 arasında kuruldu. Üçüncü dolgu kolonisi Ramot için Filistinlilere ait özel mülk olan 4.000 dönümden fazla toprağa el konulması gerekti ve bugün orada yaklaşık 40.000 kişi yaşamakta.

Dördüncü koloni hâlâ genişlemekte olan Gilo yerleşimidir. 1971'de 2.700 dönüm toprağa el konularak kurulmuş olan bu yerleşim bugün güney doğu Kudüs'teki en büyük koloni. Bu göze batan uyumsuz yapıyı Kudüs'ten Beytüllahim'e gidenler yolun batısında görmeye artık alıştılar. Beyt Cala, Beytüllahim ve Kudüs'ün üzerinde yükselen devasa bir yapı.

Beşinci dolgu, 2.240 dönüm Filistin toprağı üzerinde 1973'te inşa edilen ve bugün yaklaşık 15.000 yerleşimciyi barındıran Doğu Talpiot'tur. Gilo ile beraber bu yerleşim birimi şehrin güney doğusunda bir Yahudi kolonizasyon kuşağı oluşturmaktadır. 1967 öncesinde buradaki toprakların bir kısmı insansız bölge olarak belirlenmişti ve bu koloninin genişlemesine izin vererek 2.000 dönümlük alanı elden çıkaran da BM idi. Burada değinilen diğerleri gibi İsrailli Yahudiler tarafından bu yerleşim de semt olarak anılıyor.

Altıncısı, 1973'te Kudüslü ailelere ait olan 7.000 dönüm arazi üzerinde kurulmuş olan, yoksul Kuzey Afrikalı yerleşimcileri barındıran Malot Dafna'dır. Toprak bütünlüğünü kesmek adına Doğu Kudüs'ün Filistinli semtlerinin tam kalbinde inşa edilmiştir. Polis ve Sınır Polisi Merkezi buradaki Yahudi mevcudiyetini vurgulamak adına buraya taşınmıştır.

8 Weizman, *Hollow Land*, 2012, s. 35-8.

9 Tafakji, "The Impact of the Geographical and Demographic Colonization on the Jerusalem Question"

Levent Şahverdi Arşivi

Bir sonraki 1924'te İsaviye köyünden satın alınan arazi üzerinde inşa edilen İbrani Üniversitesi'dir. 1967'de üniversiteye yeni kampüs için bu köyden daha fazla araziye el koydu. Bugün devasa bir labirent haline gelmiş olan kampüste kısa bir süreliğine çalıştığım zamanlarda sınıftan ofisime giden yolu bulmak saatlerimi alıyordu. İbrani Üniversitesi bugün Fransız Tepesi ve Cebel-i Meşârif (Har Hatzofim/Scopus Dağı) semtleri olarak anılan kompleksin bir parçasıdır. Buradaki koloniler 1967'de inşa edildi ve daha sonra doğuya doğru genişleyerek aşağıda ele alınan Givat Hamivtar ve Ramat Eşkol yerleşimlerini de kapsadı. Meşârif Dağının batı sırtı olan Fransız Tepesi Şuafat köyünün sakinlerine ait olan topraklar üzerinde inşa edilen ilk kolonilerden biriydi. Bugün 5.000 birimde 12.000 yerleşimcinin yaşadığı 800 dönümlük bir araziyi işgal ediyor. Üniversite Filistinli köyleriyle Kuzey Kudüs üzerinde 740 dönüme yayılan modern bir kale gibi yükseliyor.

Sekizinci koloni Ramat Şlomo, önce 1970'te el konulan 1.000 dönümlük arazi üzerinde yeşil alan olarak kuruldu. Yahudi Milli Fonu tarafından o yılda dikilen ağaçlar Ortodoks Yahudiler için 2000'den fazla hane içeren bir yerleşim yapmak için 1990'da söküldü. Bu koloni bugün o kadar genişlemiş durumda ki Neve Yaakov ve kuşağın kolonizasyonu tamamlayan iki yeni kolonisi ile –Pisgat Ze'ev ve Pisgat Omer– topraksal devamlılık sağlanabildi. Bu yeni koloniler Beyt Hanine, Şuafat, Hizmeh ve Anata köylerine ait topraklar üzerinde inşa edildi. Hep beraber 3.800 dönüm Filistin arazisini kaplayan ve yaklaşık 100.000 yerleşimciyi barındıran bu koloni Genişletilmiş Kudüs'ün kuzeydoğu düğümünü tamamlıyor.

Öte yandan şehrin doğu kısımları ile batısını bağlamak için oluşturulan ilk iki koloni, Ramat Eşkol ve Givat Hamitvar da var. 1968'de Filistinli sahiplerinden alınarak istimlak edilen arazi üzerinde inşa edilen bu birimler 3.300 dönümü kaplamakta ve 60.000 yerleşimciye ev sahipliği yapmakta. Bunlar doğu ve güney Kudüs'teki Filistinli semt ve köyleri çevreleyen "semt duvarına" döşenen ilk tuğlalardı. Bu Yahudi koloni dairesinde (daha dıştaki çeper Filistinli bölgeleri dışarda bırakırken içteki çeperler Filis-

Levent Şahverdi Arşivi

tinli bölgeleri birbirinden ayırıyor) boşluklar mevcut ancak bunlar 21. yüzyılda hızlıca yeni Yahudi yerleşimleri ile dolduruluyor.

Bu listeye İngilizler tarafından Manda Döneminde inşa edilen hava alanının yakınında devletin 1970'te el koyduğu 1.200 dönüm arazi üzerindeki Atarot sanayi bölgesini de ekleyebilirsiniz. Ayrıca Givat Hamatos'a da değinilmeli, Beyt Safafa ve Beyt Cala köylerinin yaklaşık 170 dönüm arazisine el konularak kuruldu. Bu birim 1991'de, hassas bir yılda, inşa edildi; bölgeye önce geçici bir karavan kondurma saçmalığının yerini sonra yavaş yavaş 5.000 inşaat birimi aldı. Gilo kolonisi ile beraber burası Filistin toprak bütünlüğünü ve devamlılığını engellemeyi amaçlayan güney-doğu kolonizasyon kuşağının bir parçası. Son tahlilde 1967 sonrası Genişletilmiş Kudüs'e katılan Filistinli semtleri ilerleyen zamanda onları her yönden kuşatan Yahudi kolonileri tarafından sarıldı.

On beş koloniden sonuncusu –okuyucudan bu liste için özür dilerim ancak bunun önemi göz ardı edilemez– tarihin ilerleyen günlerinde ortaya çıkan kolonizasyon kümeleri ile hücreleriydi. Bunlar Eski Şehirde ve Kudüs'ün güneyinde ve kuzeyinde gelişigüzel bir şekilde mantar gibi bitti. Şehrin güney ucundaki Har Homa (Cebel-i Ebu Ganim) bunların en ünlüsüydü çünkü Faysal el-Hüseyni[10] bu hırsızlığı durdurma teşebbüsünde bulundu. 1990'da İsrail aynı bölgede, şehrin güney ve güneydoğusunda Sur Bahar, Üm Tuba ve Beyt Sahur köylerine ait neredeyse 2.000 dönüm araziyi dümdüz etti. Burada 6.500 birim inşa edildi, bu proje 2011'de tamamlandı ve hep birlikte Beytüllahim'den el-Halil'e kadar Filistinli köylerini tamamen birbirinden koparan çarpık bir kentleşme tamamlanmış oldu.[11]

10 Faysal el-Hüseyni Filistinli bir devlet adamıydı, Kudüs'te Beyt eş-Şark'ta ikamet ediyor ve Yahudileştirmeye karşı ve Filistin bağımsızlığı için topluluğu oradan yönetiyordu. Filistin'in en saygıdeğer ailelerinden birinin mensubu olan Faysal, Nisan 1948'de Kudüs muhaberesinde öldürülen savaş kahramanı Abdülkadir el-Hüseyni'nin oğlu, Kudüs belediye reisi Musa Kazım Paşa el-Hüseyni'nin ise torunu, Manda Dönemi Kudüs baş müftüsü Hacı Emin el-Hüseyni'nin yeğeninin yeğeniydi.

11 Bu mücadele hakkında bkz. Zertal ve Eldar, *Lords of the Land*, 2009, s. 165-6.

Levent Şahverdi Arşivi

Son olarak, toprağa el konulmasının ve Batı Şeria'da özellikle Kudüs bölgesinde azımsanmayacak sayıda yeni semtler bitmesinin yanında, Yafa kapısının (Bab el-Halil) tam karşısındaki Mamilla'da, şehrin en güzel semtlerinden birinde estetiğe yönelik işlenen suçlara da değinmeliyiz. Burası 1948 ile 1967 arasında İsrail ordusu ile Ürdün Arap Lejyonu arasındaki tampon bölgeydi ancak çarpışmalardan, çatışmalardan sağlam çıktı ve 1967 savaşından ise görece yara almadan kurtuldu; ne var ki işgalcilerin kolonizasyon hevesinden kaçamadı. Benim gibi siz de şehrin fotografik tarihinin uzmanı olsaydınız, erken 20. yüzyılda şehrin en iyi otellerinin bulunduğu bu semte ait sayısız fotoğraf görmüş olurdunuz. Bu kıymetli yapıların yerini yeni hilkat garibeleri aldı –karmaşık bir bahçeli evler kompleksi ve Amerikan sitili daireler. Buradaki çalışmalar en konulan 130 dönüm arazi üzerinde 1970'te başlatıldı.

Kudüs'e yönelik işlenen estetik suçlara kültür ve din de eklenebilir. Mamilla'nın önemli kısımlarından biri geçmişi 7. yüzyıla kadar giden Müslüman mezarlığıydı. Buradaki mezarlar gece yarısı kaldırıldı ki kimse şahit olmasın ve Simon Wiesenthal Vakfı mezarlığın yerine Hoşgörü Müzesini inşa etti! Müslümanların bu kutsal alana erişiminin engellendiğinden emin olmak için burası elektrikli tellerle çevrelendi.[12] Müslüman mezarlıklarına saygısızlık etmek yeni bir olgu değil, Hayfa'daki eski mezarlık el-İstiklal'e de benzer bir şekilde saygısızlık yapıldı içinden otoyol geçirildi ve mezar taşları etrafa dağıldı.

2020'de bitirilmesi planlanan belediye imar planı, Velece köyünün 2.000 dönüm arazisi alınarak dış çeperdeki kolonileşmenin boşluklarını doldurmayı içeriyor. Gilo'nun batısında kalan bu alanda 55.000 yerleşimci için 13.000 evden müteşekkil yeni bir koloni, Givat Yael, kurulması öngörülüyor, böylece Gush Etzion'dan Kudüs'e kadar devasa bir dolgu yaratılmış olacak. Buna mukabil Gilo gibi "semtlerin" inşaatının uluslararası huku-

12 Mamilla'ya ne olduğuna dair kapsamlı bir anlatı şuradan okunabilir: Sylvia Schwarz, "The Destruction of the Mamilla Cemetery: Desecration of a Sacred Site", *OpedNews*, 9 Haziran 2010 www.opednews.com/articles/The-Destruction-of-the-Mam-by-Sylvia-Schwarz-100906-17.html

Levent Şahverdi Arşivi

ka göre bir savaş suçu olduğuna vurgu yapmak elzemdir. Nitekim Uluslararası Ceza Mahkemesi 1998 Roma Statüsü "İşgalci günün kendi nüfusunu işgal ettiği topraklara doğrudan ya da dolaylı olarak nakletmesini" ceza gerektiren bir savaş suçu olarak tanımlıyor.[13]

Şimdi İsrail'in daha işgalin birinci yılından itibaren bariz olan, ne var ki uluslararası topluluk tarafından göz ardı edilen uluslararası hukuk ihlallerine bakmak için doğru bir an gibi görünüyor.

Çatışma sona erdikten sonra güç kullanarak toprak elde etmek uluslararası hukuka göre suçtur. Askeri harekât ve işgal ancak meşru müdafaa söz konusuysa ya da yerli halkın doğrudan yararınaysa yasaldır. En baştan itibaren Filistinlilere ait toprakların *de facto* ilhak amacıyla elde edildiği açıktı. Burada İsrail BM Şartının ikinci maddesini ihlal etmiş oldu. İşgal altındaki topraklarda inşa edilen ilk yerleşim birimi (1949) Dördüncü Cenevre Konvansiyonu'nun 49 (6). maddesinin ihlaliydi. İşgal altındaki bir toprağı kolonileştirmek ya da yerli olmayan bir nüfusu oraya nakletmek yasal değildir.

Tüm bu koloniler –çoğu buralarda yaşamakta olan– en liberal Siyonistler tarafından dahi gelecekteki herhangi bir müzakereye konu yapılmayacak İsrailli Yahudi semtleri olarak görülüyor. Hukuk açısından, uluslararası topluluk "yasal" ve "yasadışı" yerleşimler arasında bir ayrım yapmıyor, ancak çok az Batılı hükümetin ve kesin surette çeşitli Amerikan yönetimlerinin böyle bir ayrımı kabul ettiği ve bu yeni "semtleri" yasal kategoriye dâhil ettiği görülüyor.

Tıpkı 1950'lerde benzer bir süreçle İsrail'in 1947 BM Taksim Planı ile Filistinlilere tahsis ettiği toprakları ilhak etmesi gibi bunlar da İsrail'in bir parçası haline geldi ve Batı Şeria'nın dışında tutuldu –uluslararası onama olmaksızın. Basitçe dünya oldubittiye getirildi.

Böylelikle bu "semtler" "Küçük İsrail'in" parçası oldu, hâlbuki Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin işgalinden önce İsrail'deki ve Batıdaki birçok liberal bu hususta etik ve ahlaki tavır takınmıştı. İsrailli barış taraftarlarının gözünde bile bu bölgeler müzakere

13 Madde 8(b)(viii).

Levent Şahverdi Arşivi

edilemezdi; nitekim buraların durumu ilk kez Oslo Görüşmelerinde tartışıldığında bunun kokusu çıktı. Yani daha aydınlanmış gözlemcilerin gözünde 1967 öncesi Filistin'in yüzde 78'i müzakere edilemezken, işgalden sonra yüzde 85'i hariç tutulmaya başlandı. Buradan kastetmeye çalıştığım Batı Şeria ve Gazze Şeridi Filistin'in yüzde 78'ine tekabül ediyorken, İsrailli hükümetlerin hepsinin Batı Şeria'nın müzakere edilemez kısımlarını ilan ettikten sonra Filistinli idaresine yönetmek için sadece yüzde 10 oranında toprağın kaldığıdır ve bu yüzde 10 Batı Şeria'ya yayılmış yerleşim blokları ve askeri üsler tarafından bölünmüştür.

Zaman içinde, Batının tam desteğiyle yerleşimcilerin "ahlakdışı İsraili" ile 1967 öncesi "ahlaklı İsrail" arasında İsrailli barış kampının ayrım yapma çabaları ve sorunun iki devletli çözüm olarak neticelenmesi umudu giderek önemini kaybedecek.

Bir yandan hükümet "yeni Kudüs" sınırlarını belirlemekle meşgulken, bir politikacı geleceğin Yahudi devleti ile Filistinli Batı Şeria ve Gazze Şeridi arasındaki sınırların daha net belirlenmesi işini üstlendi. Bu adam Yigal Alon'du.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Dördüncü Bölüm

Alon Vizyonu

Genişletilmiş Kudüs'ün ve İsrail'in toprak iştahını tatmin ve demografik korkularını bertaraf edecek yeni kazanımlar belirleme ihtiyacının da ötesinde çok daha yapılanmış, bir bakıma öngörülü bir yaklaşıma ihtiyaç vardı. Bu minvalde bir yaklaşım İsrailli kahramanlar panteonundan tanıdık iki figür tarafından teklif edildi: Yigal Alon ve Moşe Dayan. Kuruluş aşamalarında politikayı belirleyen başlıca kişi Alon'du. Dayan daha çok uzun vadeli planlamalar söz konusu olduğunda ilgilenip iştirak ederdi ancak Alon gerçekten de *ad hoc* (geçici), kısa vadeli projelerin adamıydı. Uzun vadeli planlama onun kalemi değildi.

Alon iktidara erken yükseldi. Otuz yaşında Siyonist elit birlik olan Palmach örgütünün kumandanı oldu ve 1948'de ülkenin çeşitli kısımlarındaki Filistinli köy ve kasabalardaki etnik temizliğin sorumlularından biri haline geldi. Sadık Siyonist biyografi yazarı Anita Shapira onu 1948'de "Kuzeyin temizleyicisi" şeklinde betimledi ve gerçekten de öyleydi. Siyonizmin "sürgündeki" Yahudi'nin anti tezi olmasını istediği yeni –neredeyse Aryan– Yahudi'nin timsaliydi. Yakışıklı, karizmatik ve cesur, Siyonist hareketin gelecekteki lideri olarak parlıyordu ancak beklentileri karşılayamadı. Daha içten pazarlıklı ve tecrübeli politikacılar yıllar içinde onu kenara itti ve Alon kendisinin ve destekçilerinin istediği liderlik rolünü hiçbir zaman oynamadı.[1]

1948 savaşının akabinde Knessete milletvekili oldu, daha sonra Oxford Üniversitesi St Antony's Koleji'nde ünlü Elizabeth

1 Anita Shapira, *Yigal Allon, Native Son*, 2007.

Levent Şahverdi Arşivi

Monroe danışmanlığında doktora çalışmasına başladı ancak kısa sürede bıraktı (öğrencilerin toplanma odasındaki bir sandalye – hem de gerçek, fiziki olandan– Alon'un orada geçirdiği zamanın anısına halen duruyor). 1960'ların başında İsrail'e döndüğünde hükümete katıldı ve çoğunlukla Çalışma Bakanı olarak hizmet etti. Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin işgali ona 1948 akabindeki yıllarda askeriyenin dışında olduğu dönemde sönükleşen görkemini, ününü yeniden kazanması için bir fırsat sundu.

Çalışma Bakanı olma hususunda özel bir isteği yoktu ve 1967'nin hemen akabinde tüm dikkatini işgal altındaki toprakların kolonileştirilmesi çabalarına harcadı, bu hayatındaki başat ilgi alanı haline geldi.

Bu alandaki çabaları akademisyenler tarafından genelde çatışmaya çözüm bulma teşebbüsleri olarak karakterize edildi. Başlangıçta "Ürdün opsiyonunun" babası olarak sunuldu, yani İsrail ve Ürdün arasında Batı Şeria ve Gazze Şeridi üzerinde uzlaşmaya varmaya çalışan biri olarak. Daha sonra Ürdün hâkimiyetini Filistin otonomisi ile değiştirmek suretiyle düzeltme yaptı.

Temmuz 1967'de Alon hükümete ünlü planını sundu: Toprakların ve Mültecilerin Geleceği. Bu plan hiçbir zaman resmen benimsenmedi ancak Ürdün'le bir barış anlaşması taslağından ziyade kolonizasyonun yol haritası haline geldi. Yahudi yerleşim bloklarının dışında Batı Şeria'nın kalan kısmı özerk olacaktı ya da Ürdün'ün silahsızlandırılmış hâkimiyetinde kalacaktı.

Planın ilk ilkesi Ürdün ırmağının İsrail'in doğu sınırını oluşturacağıydı. Ürdün Eriha civarında bir şerit halinde araziye sahip olacaktı, buradan Batı Şeria'nın dağlık alanlarına bir köprü sağlanmış oluyordu. Alon el-Halil, Kudüs ve Ürdün Vadisi çevresini müstakbel Yahudi kolonizasyon alanları olarak işaretledi.

Ürdün hükümeti sayesinde bu planın İsrail'in demografik sorununu kolaylaştırma niyetiyle oluşturulduğu ve bir başka çatışmayı engelleme niyetiyle –ki birkaç yıl sonra çatışma çıktı– hiçbir alakası olmadığı ortaya kondu. Amman'daki Amerikan büyükelçiliği Ürdün'ün Alon planına dair tavrını kısa ve öz bir şekilde özetledi:

> İsrailliler Alon planı ve çeşitlemelerinin Ürdün açısından sadece kabul edilemez olduğunu değil aynı zamanda düşmanlığı

Levent Şahverdi Arşivi

> sürdürecek bir çeşit düzenlemeyi yansıttığını kavrayamamış gibi görünüyorlar. 20. yüzyılda başka yerlerdeki benzer düzenlemelerin güvenliği sağlamaktan ziyade müteakip problemleri ve irredantizmi beslemeye teşne olduğu görülmüştür. [2]

Bu benim aklıma 1967 ve sonrasında bir adamın ve onun fiillerinin çarpıtılmış tarihi bir resmini getiriyor. Alon uzlaşma peşinde değildi, yayılma peşindeydi. Alon Yahudi kolonizasyonunu toprakları üzerindeki insanlar olmaksızın elde tutmak için nasıl en iyi şekilde kullanacağı üzerine kafa yoran ilk kişiydi –ki bu genel olarak devlet kurulduğundan beri, Batı Şeria'ya yönelik olarak ise 1967'den beri İsrail'in daimi problemi ve kaygısı haline gelmişti. Alon tasavvur etti ve Filistinliyi Filistinliden ayıracak ve özünde Batı Şeria'nın belli kısımlarını İsrail'e bağlayacak Yahudi kolonileri zincirini devreye soktu. Dolgu konsepti, hem 1980'lerde İskân ve Altyapı Bakanı hem de 21. yüzyılda Başbakan olan Ariel Şaron tarafından mükemmelleştirilecek ve tamamlanacaktı.

Alon'un başlardaki kolonizasyon planları Filistin'in kalbine girecek olan Ariel Şaron'unkilere nazaran "mütevazıydı" Temmuz 1967 gibi erken bir tarihte Alon Ürdün Vadisi'nin ve Batı Şeria'nın doğu kısmındaki 1967 öncesi sınırlarda bitişik olan Kudüs, Beytüllahim ve el-Halil'deki dağları bölecek şekilde bunların eteklerindeki kolonizasyon planını tasarlamıştı. Daha en baştan Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde kolonileştirilmiş alanlar yaratmanın bu bölgelerin Araplardan arınmasına neden olacağı belliydi.

Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin işgalinin ilk yıllarında çok kısa bir süreliğine Yigal Alon İsrail hükümetinin stratejik düşüncesini tayin etti ve izini işgalin haritası üzerinde bıraktı. Her ne kadar planı yol haritası olarak benimsenmese de Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin nasıl yönetileceği hususunda gayri resmi bir protokol ortaya koydu. Tasarladığı işleyiş usulü bugüne kadarki İsrail politikasını haber verecekti. Esasında bu, yoğun Filistinli nüfusuna sahip bölgelerin dolaylı bir şekilde yönetilirken geri kalan tüm toprakları öyle ya da böyle ilhak etmeye çabalamayı salık veren bir plandı.

---

2 *Foreign Relations of the United States, 1964-1968,* cilt XX, *Arab–Israeli Dispute, 1967-1968,* Ürdün büyükelçiliğinden ABD Dışişleri Bakanlığında Telgraf, Amman, 19 Aralık 1968, Belge 353.

Levent Şahverdi Arşivi

Alon'un geniş bakış açısı 1967'nin kalan aylarında Genişletilmiş Kudüs'ün elverişli ama acımasız bir şekilde ilhakının daha iyi bir bağlama oturulmasında hükümete yardımcı oldu. Şehrin bir kısmı zaten Yahudileştirilmişti ve civarı İsrail'e ilhak edilecek alanın bir kısmıydı, barış ortağının kim olabileceğinin ya da sınırların nihai şeklini alacağının hiçbir önemi yoktu. Diğer alanlar el-Halil, Beytüllahim, Ürdün Vadisi ve Batı Şeria'daki daha küçük çeşitli iç bölgeleri içermekteydi; bunların dışında kalanlar ise ya İsrail tarafından gözetilip denetlenecek bir Filistin mahiyeti için bırakılacaktı ya da askerden arındırılmış mıntıkalar olarak Ürdün'e ilhak edilecekti. İkincisi Alon'un ilk tercihiydi ama ilk seçeneğe de açıktı ve yıllar geçtikçe ilkine daha yakın oldu. Alon'un sonradan aklına gelenler bazen yapılandırılmış planından çok daha çarpıcıydı. Filistinlilerin rahat durması karşılığında muhtemel bir ödül olarak sunulacak küçük bir Filistin devleti meselesini araştırırken mültecilerin menfi demografik etkisini ön plana çıkardı ve hepsini Sina Yarımadası'na yerleştirmeyi önerdi.[3]

Bu düşünceler ilk defa 1967 Haziran ayı ortasındaki görüşmelerde dile getirildi ve temmuz süresince çok daha açık olarak ifade edildi. Alon, hükümeti Filistinlileri de ilhak etmeden ya da onları kovmadan toprakları elde tutacak bir yol düşünmeye sevk etti. Anahtar kelimenin denetim olduğu onun nezdinde açıktı. Geriye dönüp bakıldığında o dönem kullandığı dil, benim bu kitapta kullandığım hapishane terminolojisini içermiyordu ancak ondan da çok uzak değildi zira Alon sürekli "havuç ve sopa" politikasından bahsetti. "Havuç" açık hava hapishanesi, Alon'un örneğinde el-Halil'de postane açmaktı; "sopa", azami güvenlik hapishanesi, Temmuz 1967'de askeri bir konvoya yapılan saldırıya cevaben Nablus'ta kolektif cezalandırma yönteminin uygulanmasıydı: kitlesel tevkifler, bitmeyen ev aramaları, sokağa çıkma yasakları, telefon bağlantısının kesilmesi; hepsi savaş suçudur. Bir yandan uluslararası hukuka göre işgalcinin görevi sayılan normal hizmetlerin tedariki uslu durmanın bir ödülü haline gelirken öte yandan –şiddet içermeyen formunda dahi– direnişe kolektif cezalandırma ile cevap verildi, Tom Segev'in doğru bir şekilde yo-

3 İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları, 18 Haziran 1967.

Levent Şahverdi Arşivi

rumladığı gibi aşağılama 1967'de çoktan İsrail repertuarının en can alıcı parçası haline gelmişti.[4]

Alon tamamen Batı Şeria üzerine odaklandı ve tüm diğer bakanlar gibi Gazze Şeridi hakkında açık fikirler ortaya atma konusunda tereddüt etti. Ancak belli bir düşünce izleği de gelişti ve onu olgunlaştırmak zaman alsa da Alon'un vizyonunun Gazze Şeridi'ne de tatbik edildiği görülebilir. Gazze çok küçük bir toprak parçası olmasına rağmen İsrail'in elinde kaldığı müddetçe orayı "bizimkiler" ve "onlarınkiler" şeklinde bölme politikası burada da uygulandı.

Alon'un vizyonu gelecek yıllarda işgal altındaki topraklardaki hayatı şekillendirecek iki büyük stratejiye evrildi: hangi kısımların Yahudileştirileceğini ve kolonileştirileceğini açıkça belirleyen fiziksel strateji ve İsrail yönetimini kabul etme ya da reddetme karşılığında ödüller ile cezaları belirleyen idari gerçeklik.

Alon'a kıdemli koloniciler olan bir grup bürokrat eşlik etti. Uluslararası hukukun temel gerekliliklerine dair aldırmazlıkları ve işgal edilen alanı ilhak etmek –ama üzerindeki halkı değil– hususundaki Siyonist itkiye olan dini bağlılık göz önüne alındığında bu kolonicilerin 1967'deki gayretlerini 1882'ye kadar giden Siyonist kolonizasyon çabalarına bağlamaları kolay oldu. En baştaki bürokrat Başbakanın kendisiydi, Levi Eşkol. Siyasi kariyerinin önceki aşamalarında, Manda Döneminde kolonizasyon projelerinin içine daldığında genç bir Siyonist aktivistti. Daha sonra parti politikaları ve sıkı çalışma sayesinde etkili bir teknokrat olarak devlet içinde önemli kademelere yükseldi.[5]

1930'lardan 1967'ye kadar tarihi Filistin'in kolonileştirilmesinde hayati rol üstlendi. İsrail hükümetinin resmi internet sayfasında "tarihteki en geniş yerleşim inşaatının genel çerçevesini belirleyen" kişi olarak sunuluyor.[6] Bu "en geniş inşaat" Filistin kırsalının tam kalbine Yahudi kolonileri yerleştirmekten ibaretti; bu koloniler aslen birbirinden ayrıydı ama 1948'de koloniler

4 Segev, *1967*, 2005, s. 449.

5 Goldstein, *Eshkol: Biography*, 2003.

6 www.pmo.gov.il/History/PastPMM/Pages/eshkol.aspx (İbranice).

Levent Şahverdi Arşivi

arasındaki alan yerli Filistinli nüfusundan temizlendikten sonra yekpare bir Yahudi alanı olarak birleştirildi.

Başbakan olarak Haziran 1967'de İsrail'in savaşta işgal ettiği yerlerin idaresi için hükûmetin kurduğu bürokrasinin tam ortasındaki kolonizasyon çabalarının başat figürü haline geldi. Bu yeni çaba Yahudi Ajansının yerleşim departmanı tarafından üstlenildi ve yürütüldü. Daha önce bu, 1948 etnik temizliğinde oldukça aktif olan Yosef Weitz'in alanıydı. Şimdi ise bu işler oğluna devredildi; Filistinli bölgelerin Yahudileştirilmesi rüyasının gerçekleşmesinde babası kadar aktif rol üstlenen Raanan Weitz'e. Babası halen orada, arka plandaydı ama yeni gerçekliğin şekillenmesinde çok daha marjinal bir rol oynamaktaydı.

Alon vizyonu ve Eşkol'ün pragmatizmi işgal altındaki toprakların gelecekteki yasal statüsü hakkındaki tartışmalarının dahi kolonileştirme çabalarına mani olmayacağı anlamına geliyordu. 20 Ağustos 1967'de hükümet toplantı yeter sayısını sağlayarak kolonizasyon çabalarını bir nevi gözden geçirmek istedi. Bu önemli bir toplantıydı; zira Alon burada işgal altındaki topraklardaki Filistinlilerin yasal statüsü meselesinin ne kadar toprağın kolonileştirileceği meselesiyle ilişkilendirilmeyeceğini anladı. Bu toplantıda Batı Şeria ve Gazze Şeridi ilhak edilirse İsrail'in burada yaşayanlara tam vatandaşlık hakları vermeyi düşünmek zorunda kalacağını öne süren birçok bakan oldu (oysa ki, haziranda bakanların çoğu bu fikre karşı çıkmıştı). Yani asıl soru pastanın nasıl elde edileceği ve yenileceğiydi. Cevap kolonizasyonu sürdürme kararı alınması, Filistinli mukimlerin statüsü hakkındaki meselenin gelecekteki toplantıya ertelenmesi oldu; bu toplantı hiçbir zaman gerçekleşmedi.[7]

Kolonizasyon teşebbüsünün üçayağı vardı: biteviye toprak gaspı, Yahudi yerleşimcilerin yeni kolonilere taşınması ve işgal altındaki topraklarda Filistinlilerin doğal büyümesini güç kullanarak sınırlandırmak.

Toprak gaspı olağanüstü hal düzenlemeleri içerisindeki bir dizi kararname ile başladı. Bu kararnameler 1967'de çıkartıldı. 25 No.lu ilk kararname, toprakla ilgili her işlemin "resmi otorite"

7 İsrail Devlet Arşivleri, *kabine* tutanakları, 16718/6-G, 20 Ağustos 1967.

Levent Şahverdi Arşivi

tarafından izinli olması gerektiğini beyan ediyordu. Diğer çarpıcı olanı, aynı yıl ilan edilen 59 No.lu karaname Ürdün hükümetine ait olan (toplamda 160.000 dönüm) toprağın artık İsrail devletine transfer edileceğini şart koşuyordu. Bu kararname bağlamındaki devlet talanı, ekilmemiş umumi toprağın devlet toprağı olacağını salık veren 1855 tarihli Osmanlı yasasına dayandırıldı.[8]

ALON DOLGULARI

Filistinlilerin mekânsal sürekliliğini ve coğrafi bütünlüğünü bölecek ve engelleyecek Yahudi dolguları sadece Genişletilmiş Kudüs ile sınırlı değildi; Batı Şeria'ya da uygulandı ve işgalin ilk yıllarında bu teşebbüsün icrasına nezaret eden Yigal Alon'du. Alon'un ilk dolgusu Ürdün Vadisi boyunca ve genişliğince uzanan, Batı Şeria'nın doğusunda ilhak edilen tali kısımlarla birleşen dağınık Yahudi kolonilerinden müteşekkildi. Bu dolgu 1971'de tamamlandı. En başından beri Filistin'de Siyonist kolonizasyon nasıl işlediyse süreç tam olarak aynı şekilde yürütüldü. İlk adım uzaktaki bir noktayı kolonileştirmek ve sonra İsrail ile yeni Yahudi yerleşimi arasında kalan alanın Yahudi olduğunu iddia etmek, öte yandan buraya çıkan yollarda da aynı münhasır kuralı tatbik etmekti. Yeni toprak parçasının korunması gerekliydi; bu da daha fazla toprağa el konularak alelacele inşa edilen askeri kampların dikilmesiyle sağlanıyordu. Alon'un dolgusundaki bu tarzdaki son nokta Ölü Deniz'deki Mitzpe Şalem'di. Sosyalist kibutz hareketi tarafından inşa edilen bu yerleşimde Ahava Dead Sea markalı kozmetik ürünleri üretilmeye başlandı. Bugün dahi AB işgal altındaki topraklarda üretilen ürünleri satın almayı yasaklasa bile bu ürünlerin Batı'da revaçtaki alışveriş merkezlerinde satışı devam ediyor.

Bu dolgu kuzey ve batı yönlerinde genişledi ve 1977'de Batı Şeria'nın Ürdün Vadisini Yahudileştiren yirmi bir koloniden oluşmaktaydı. Bu koloniler bugün İsrail'de toplumsal mutabaka-

8 Çeşitli kararname ve direktiflerin İngilizce halleri birçok kaynaktan bakılabilir. Bu kararnameler için internetteki en kolay erişilebilir kaynak: www.itisapartheid.org/Documents_pdf_etc/ApartheidLawsOccupied.pdf.

Levent Şahverdi Arşivi

tın kalbinde yer alıyor ve İsrail medyasında hiçbir zaman, liberal Siyonistlerin nitelediği gibi "hitnahluyut", yani 1967 sınırlarının ötesindeki yerleşimler olarak nitelenmiyorlar. 1976'da, dönemin Başbakanı İzak Rabin Ürdün Vadisindeki bu kolonileri ziyaret edeceğini açıkladı; "bu yerleşimler çok uzun bir süre burada olacak. Yerleşimleri daha sonra boşaltmak için inşa etmiyoruz" Yaklaşık yirmi yıl sonra Knessetteki 5 Ekim 1995 tarihli konuşmasında, Rabin şöyle dedi: "İsrail Ürdün Vadisinde kelimenin tam ve gerçek manasıyla her daim kalacaktır."[9] Birbirinden uzaktaki kolonilerin birbirine bağlanması için el konulan her alan herhangi olası bir barış anlaşmasında Yahudi devletine dâhil edilecekti. Ne gariptir ki, Likud 1977'de iktidara geldiğinde Batı Şeria'nın bu kısmının kolonizasyonu yavaşladı çünkü yeni hükümet kaynaklarını Batı Şeria'nın diğer kısımlarını kolonileştirmeye yöneltmekle meşguldü. Alon'un daha çok demografik kaygılarla –yani yoğun Arap nüfusun olduğu alanlarına ilhak edilmemesi ilkesiyle– hazırlanmış kolonizasyon haritası Büyük İsrail ideolojisiyle hareket eden kolonizasyon planı ile değiştirildi; buna göre İsrail'in göz koyduğu her bölgenin ilhak edilmesine izin vardı.

Gerçekte Likud iktidarına dişlerini geçireceği çok az alan kalmıştı. Mega hapishanenin doğu ve batı sınırları Yahudileştirilmiş ve Eşkol'ün halefleri Golda Meir ve İzak Rabin'in Başbakanlık dönemleri tamamlandığında (1969-1977) o ya da bu şekilde çoktan İsrail'e ilhak edilmişti. Batı sınırı uluslararası topluluğun olası müzakerelerde İsrail'in bir parçası sayacağı kentsel yerleşim bloklarından müteşekkildi. Doğu sınırı ise Başbakan Levi Eşkol'ün 1968'de yaptığı "Ürdün Irmağı İsrail'in güvenlik sınırıdır" açıklamasıyla açıkça Yahudi devletinin bir parçası olarak ilan edilmişti.[10] Bu dolgunun kolonizasyonu 1968 boyunca yoğunlaştı ve Propaganda Bakanı İsrael Galili o yaz kolonizasyon programı devam ederken uluslararası infiale sebep olabileceği korkusuyla

9 *Haaretz*, 6 Ekim 1995.

10 Bunu ilan ettiğinde kabine Ürdün Vadisinde inşa edilecek ilk yerleşim inşaatını onaylamış ve kararını kamuya açıklamaya karar vermişti. İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları, Kabine Görüşmesi, 28 Ocak 1968.

Levent Şahverdi Arşivi

kamuoyuna açıklama yapmaması için Başbakana yalvardı. Pek tabi ki yanlış düşünüyordu.[11]

Alon'un ikinci dolgusu Batı Şeria'nın doğrudan kalbine gidiyordu. Nablus'u yuttu ve Kedumim ve Eli kolonileri ile daha sonra Ariel kentinin merkezine yerleşti. Üçüncü dolgu "Yahudi" Kudüs'ü Ölü Deniz'in kuzey ucuyla ve Eriha şehriyle birleştirdi. Bu durum adım adım gerçekleşti ve süreç Kudüs'ün daha talihsiz Yahudi mukimlerini kendisine çeken bir koloni olan Ma'aleh Adumim'in kurulmasıyla başladı. Bu koloni öyle genişledi ki Doğu Kudüs'teki Ebu Dis ile diğer mahalleleri boğdu. 2012'de İsrail'in planı bu yayılımı Doğu Kudüs'ten Ölü Deniz'e kadar genişletmekti böylelikle Batı Şeria birbirine erişimi olmayan iki kısma bölünmüş olacaktı. Bu durum –işgal tarihinde ilk defa– Avrupa Birliği'nin (AB) İsrail'i kınarken diplomatik bir dil kullanmaya özen göstermemesine ve İsrail'i yaptırımla tehdit etmesine neden oldu. İsrail siyasi eliti dildeki ve tonlamadaki bu değişiklikten dolayı çok tedirgin olmamakta muhtemelen haklıydı; zira Batı Şeria'nın bu fiili bölünmesini sağlama almak için olay mahallinde epeyce iş olurken uluslararası arenada çok da bir şey olmadı.

İlginçtir ki 1967'de Alon ve Dayan Batı Şeria'yı kuzey ve güney kantonlara bölme ihtimalinden dem vuruyordu ancak son tahlilde bu seçenekten vazgeçmişlerdi. Ama bu iki kanton, Batı Şeria'nın kuzeyi ve güneyi, Kudüs'ten Ölü Deniz'e uzanan dolgu tarafından bölündü ve işgal ilerledikçe bir oldubitti haline geldi. İşgalin elli yılı içerisinde bu iki kanton kendi içinde İsrail ordusu tarafından denetlenen on bir ilçeye bölündü; "apartheid yolları" ağı ve yerleşimler tarafından birbirinden ayırıldı ve bilfiil ordu tarafından engellenmiş Filistinlilere yasak olan alanlarla çevrelendi.

Kolonicilerin toprak-kırımı orada bitmedi. İşgalin erken dönemlerinde tam olarak 26 Haziran 1967'de farklı türde bir ikiye bölme usulü ortaya çıktı: Kudüs'ün Batı Şeria'dan ayrılması. Ekonomik, dini, kültürel ve sosyal açıdan Batı Şeria'nın kalbinin sökülüp alınması kararı 1967'de Haziran ayının sonundaki bir dizi kabine görüşmesiyle nihayete erdi.

11 Eşkol Arşivi, İsrael Galili'nin Eşkol'e mektubu, 14 Ağustos 1968.

Levent Şahverdi Arşivi

Demografi ve coğrafya arasındaki etkileşim açısından Kudüs'ün Batı Şeria'dan çıkartılması sorun yarattı. İsrail'in toprağı her *de jure* ilhakı demografik dengeyi Filistinlilerin lehine bozuyordu. Bakanlar Kudüs'ün birleşmesine dair yeni planın 70.000 Filistinliyi İsrail'in nüfusuna ekleyeceğini not ettiler. Bu onlar açısından caydırıcı değildi, Başbakan Eşkol kabineyi rahatlattı: Yahudilerin göçü ile Arapların özel mülkleri olan toprakları satın alınarak telafi edilebilirdi. Nihayetinde hayata geçirilen daha meşum bir plan ise Tarım Bakanı Hayim Givati tarafından teklif edildi. Kendisi 1947'de yıkılan Filistinli köylerinin Yahudi Milli Fonu (YMF) ormanlarıyla kaplanması işine nezaret etmişti ve mülksüzleştirme eylemini tamamlamak için YMF'yi, bu defa başka şekilde, bir kez daha kullanmayı düşündü. Givati yeni mülksüzleştirilmiş toprakların birazını YMF'ye tahsis etmeyi teklif etti çünkü YMF şartına göre Yahudi olmayanlara toprak satışına veya kiralamaya izin verilmiyordu. Eşkol ona "Ergo, YMF'ye ayrıca para verilim ki Arapların sahip olduğu toprakları da satın alabilsin"[12] şeklinde cevap verdiğinde çok sevinmiş olsa gerek.

Doğu Kudüs'te ilhak edilen alan 1967 öncesinde münhasıran Filistinliydi. Bir yıl sonra ise toprağın sadece yüzde 14'ü Filistinlilerin elinde kaldı: toprağın yüzde 46'sı devlete aitti ve kalan yüzde 40 ise yeşil alan olarak belirlendi.

Alon'un dördüncü dolgusu Batı Şeria'nın güneyine doğru sokuldu, Beytüllahim ve el-Halil dağlarını birbirinden ayırdı ve bu alanı Batı Şeria'nın kalanını dışarda bırakarak çevreledi.

Alon Gazze Şeridi'ndeki kolonizasyon politikasının belirlenmesinde ise o kadar etkili değildi ancak aynı yöntemler orada da uygulandı: dilimleme, ikiye bölme ve sonra araziyi kantonlara ayırma. Burada Gazze Şeridi'nin bölünüp, çatallaşmasının ardındaki itici güç İzak Rabin'di. Kendisi planını "beş parmaklar" olarak isimlendirdi. Beş parmak planı Yahudi koloni blokları (Gush Katif olarak bilinir) olarak hayata geçirildi ve bunlar 2005'te Ariel Şaron boşaltana kadar orada kaldı. Mayıs 1968'den itibaren Rabin ve Alon dolgu olarak –Alon'un tabiri ile– Gazze Şehri ile Şeridin güneyi arasında iki koloni kurma hususunda dönemin

12 İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları, 8164/7-A, 26 Haziran 1967.

Levent Şahverdi Arşivi

hükümetini ikna etti ve ekledi: "Güvenlik açısından bakılırsa Gazze'nin kalbinde Yahudi mevcudiyetinin olması çok elzem." Başbakan Eşkol ise Gazze'nin Şemsun/Şimşon* zamanından beri Yahudilere ait olduğu karşılığını verdi.[13]

Şeridin küçük boyutundan dolayı uluslararası hukuk göz önünde bulundurulduğunda İsrail'in sorumluluklarını ve yükümlülüklerini ihlal etmedeki pervasızlığı çok barizdi. Bu, hükümeti 1967'de hukuku, özellikle de Cenevre Sözleşmesi'ni tamamen göz ardı etmeye zorladı. Hükümetin getirdiği çözüm daha sonra Batı Şeria'da Yahudi yerleşimlerinin genişlemesine yarayacaktı: Gazze'deki Yahudi kolonileri o dönem Güney Komutanlığının başı olan Ariel Şaron tarafından işgalin ilk yılında bastırılmadan önce doğmakta olan direniş hareketinin eylemlerine karşı bir misilleme olarak sunuldu. Cebaliye ve eş-Şati mülteci kamplarının Temmuz 1971'de ordu tarafından işgal edilmesi bu amansız operasyonun pik noktası oldu; operasyon kamplardaki 15.000'den fazla insanın Gazze, el-Ariş ve Batı Şeria'ya zorla transfer edilmesiyle neticelendi. Bir BM raporuna göre, 6.000'den fazla ev bu operasyon sırasında yerle bir edildi.[14]

1967 sonunda İsrail şehri (bugün 1948'de boşaltılan Filistin kasabası el-Mecdel'i de kapsayan) Aşkelon'un güneyinde ilk koloni şeridi göründü; bu koloni Gazze'nin kuzey sırtlarına kadar uzanıyordu. Bu ilk "parmaktı"; ikincisi Gazze Şehri'ni (Gazze'nin 14 kilometre güneyindeki) Deyr el-Belah kasabasından ayırdı. Diğer ikisi ünlü (ya da bednam) Gush Katif'i teşkil ediyordu, Şeritteki başlıca yerleşim bloğu. Sina Yarımadası'na nüfuz etme

* Şemsun doğaüstü güçleri olduğuna inanılan İbrani efsanevi kahramandır. Ebeveyninin soyu Dan kabilesine dayanır. Kısır bir anneden doğar ve büyüyünce Tanrı'ya adanmış kişi olur, saçlarını kesmez. Olağanüstü güçlüdür; bir aslanı elleriyle parçalar, binden fazla Fenikeliyi öldürür ve tutuklu bulunduğu Gazze kentinin kapılarını sökerek kaçar. Âşık olduğu kadın Delila, Şemsun uyuduğu sırada saçlarını kesip gözlerini kör eder ve onu Filistlilere verir. Şemsun Dagon Tapınağı'nda yapılan bir tören sırasında yapının sütunlarını yıkar ve böylece binlerce Filistli enkazın altında kalır. Kitab-ı Mukaddes, Hâkimler 13-16 (ç.n.)

13 *A.g.e.*

14 Bu olay İsrail basınında da yer aldı. Bkz. *Maariv*, 19 Eylül 1971.

Levent Şahverdi Arşivi

niyetinde olan beşinci 1979'da Mısır'la yapılan barış anlaşması sayesinde asla hayata geçmedi; tamamlanmadı.[15]

Gazze Şeridi'nin boyutu aynı zamanda onu ikiye bölme seçeneklerinin asla Batı Şeria'daki gibi olmadığı anlamına da geliyordu. Koloniler tamamlandığında görece küçük bir alanı Yahudileştirmiş oldu ki bu 2005'te Şaron'un Batı Şeria'yı ilhak etmeyi sağlayacağı umuduyla yerleşimleri boşaltmasını kolaylaştırdı. 1967'den günümüze gelen Batı Şeria'da mekânın belirlenmesi ve yeniden belirlenmesine yönelik bu yoğun meşguliyet, İsrail stratejisinde bu bölgenin esasında Gazze Şeridi'nden pek de farklı bir yere sahip olmadığını gösteriyor. 1948'de Filistin'in kalanıyla beraber istila edilmemesinin tek sebebi –sözde barış süreci vasıtasıyla– uluslararası topluluğun oynadığı farklı rol ile Yahudi devletinin el koyduğu her yeni Filistin arazisi ile gündeme gelerek Siyonizm açısından sorun teşkil eden demografik açmazdır.

Bu yoğun çabaya değdi. 1967'den itibaren İsrail askeri idarenin bürokratik kararnamelerini Batı Şeria'da yüzde 41 oranında toprağa el koymak için kullandı, 1985'e gelindiğinde bölgenin yüzde 52'sini çoktan denetimi altına almıştı. 1991'de bu oran yüzde 60,8'e yükseldi. Süreç Batı Şeria'da 130, Gazze Şeridi'nde 16 yerleşim biriminin inşası ile neticelendi. 20. yüzyılın sonunda Batı Şeria'da 200.000 yerleşimci, bir o kadarı da Genişletilmiş Kudüs bölgesinde yaşamaktaydı.

Bu çaba aynı zamanda İsrail'in yanında bağımsız bir Filistin devleti kurulmasına yönelik ufacık bir ihtimali de köstekleyen bir strateji olarak da işe yaradı, zira geri alınması mümkün olmayan fiili gerçekler inşa edildi; Meron Benvenisti ve Shlomo Khayat tarafından ikna edici bir şekilde ele alınan bir husus.[16] Yerleşimler arasındaki toprak devamlılığı ile Filistin köyleri, kasabaları ve şehirleri arasındaki toprak kesintisine dayanan iki yönlü strateji bu senaryoyu mümkün kıldı. Bir devlet yerine başka bir şey sunuldu: Filistinlilerin uslu durması durumunda belli bir düzeyde otonomi havuç olarak, Filistin direnişi karşısında amansız bir cezalandırma sopa olarak.

15 Huberman, "The Early Settlement of Gush Katif The Five Fingers Plan", Zoldan (ed.), *The Bible and the Land*, 2004.

16 Benvenisti ve Khayat, *The West Bank and Gaza Atlas*, 1988, s. 62.

Levent Şahverdi Arşivi

Peki, bu dolgular yasal mıydı? Şaşırtıcı bir şekilde İsrail hükümeti de bu soruya kafa yordu. Yeni kolonizasyon gerçekliğinin, uluslararası gaileden dolayı değil, Batı Şeria'nın devletsiz halkı için muntazam, iyi düzenlenmiş bir yönetim sistemi kurmak için yasal bir altyapıya ihtiyacı vardı. En kolayı el konulan tüm toprakların *de jure* ilhakı olurdu. Ancak *de jure* ilhak demografik sebeplerden dolayı imkânsızdı. Adalet Bakanı Yakov Şimşon Şapira meslektaşlarından İsrail hukukunun *Eretz Israel*'de, yani tüm İsrail topraklarında (Kudüs hariç) geçerli olmadığının ayırdında olmalarını çok önceden rica etti –Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde İsrail hukuku tatbik edilemezdi.[17]

18 Haziran'da Şapira'ya yeni gerçeklik için yasal altyapı oluşturma görevi tevdi edildi. Kendisi sonraları incelikli bir İsrail tutumu olacak bir olgunun temelini attı, resmi ilhak olmaksızın toprakların elde tutulması temennisinden beslenen bilinçli bir tutum. Şapira hükümete o gün İsrail'in Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde uluslararası hukuka uygun bir şekilde askeri yönetim ilan etmek durumunda kalacağını söyledi ancak meslektaşlarına bunun "bir esas değil sadece bir düzlem" olduğu yönünde garanti verdi. Böylece bu tarz bir idarenin kurulmasına ve politikalarına nezaret edecek kıdemli bakanlardan oluşacak bir komite kurulmasını teklif etti.[18] İsrail'in işgali bir yandan askeri idare olarak tanımlama kararı alırken diğer yandan böyle bir idareyi yürütmek için uluslararası hukuka riayet etmeyi reddetmesinin Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki insanların 1967'den bugüne kadar çektikleri eziyet ve çile üzerinde büyük etkisi oldu.

Esasında Şapira iki tür "toprak" olacağını açıklamıştı: bazı topraklar ilhak edilecek ve "1948'deki Celile" gibi olacaktı ve geri kalanlar ise statüsüne daha sonra karar verilecek "yönetilen topraklar" olacaktı. Hatta Şapira bu noktada hükümetin temel olarak ilhak edilecek öncelikli alanları seçebileceğini not etti ve örnek olarak da Kalkilya şehrinin yakındaki Yahudi şehri Kfar Saba'ya bağlanması olasılığına işaret etti.[19] Bu öneri hiçbir zaman gerçekleşmedi ancak yeni efendilerin gücünden şüphe duyulmasın.

17 İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları, 7927/4-A, 11 Haziran 1967.

18 İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları, 18 Haziran 1967.

19 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

Bulunduğumuz noktadan, 21. yüzyılın başından geriye dönüp bakıldığında, bu kurucu politikanın gelecek elli yıl içinde işgal altındaki toprakların jeopolitik haritasını nasıl şekillendirdiğini görmek kolaydır.

18 ve 19 Haziran görüşmelerinde hükümet bilhassa Batı Şeria'da ilhak edilen ve ilhak edilmeyen alanlar arasındaki bölünmenin nasıl işleyeceğini ve İsrail tarafından doğrudan yönetilmeyen alanlara ne olacağını tartıştı. Özerklik formülü ilk olarak o zaman dile getirildi ve açık hava hapishanesi modeli Filistinliler için en iyi seçenek olarak masaya yatırıldı. Bu fikirleri, görüşme tutanaklarına göre ilk öne süren Yigal Alon'du: "Onlara özerklik verme taraftarıyım, şayet İsrail devletinin parçasıysalar" diye gururla söyledi ama bunun geniş alana yayılan Yahudi kolonizasyonu ile el ele yapılması gerektiği hükmünü aceleyle ekledi. Bu kolonizasyon teşebbüsüne "Uvdot Hitayşuvityot ve-Hukiyot" ya da "hâlihazırdaki yasal ve kolonileştiren gerçekler" müessesesi adını verdi.[20] Alon özellikle el-Halil/Hebron bölgesinin İsrail'e ilhak edilmesine ihtiyaç olduğunu belirtti; şehrin kendisi ve onu çevreleyen dağlar ilhak edilirken mülteci kampları ile Batı Şeria'nın kalan güney kısmı gelecekte özerk bölgeye bırakılabilirdi.

Alon yıllar sonra planlarını uygulama görevini üstlenecekler-den çok daha cömertti. Ona göre ilhak edilen alandaki her Filistinli "İsrailli Arap" olmalıydı; yani seviyesi yükselecekti, eğer gerçekten böyle olsaydı mega hapishanedeki bir mahkumdan İsrail'de ikinci sınıf vatandaşlığa yükselecekti. Meslektaşları arasından demografik kaygıdan kaynaklı itirazlar yükseldi: "Kudüs'te Araplar olsa da biz onlarla nüfus açısından yine de başa çıkabiliriz" (yani onlara müsamaha gösterebiliriz). Bildiğimiz gibi onun İsrail'e yeni katılmış Filistinlilere İsrail vatandaşlığı bahşetmeye yönelik "gönüllülüğü" sadece Genişletilmiş Kudüs bölgesi için geçerliydi. Vatandaş olma teklifi ve bunu kaybetme tehdidi geleceğin işgalcilerinin ellerinde zalim bir araca dönüştü.

Ne var ki bu Alon'un mirası değildi. Bu daha çok onun tarafından sunulan ve fiili gerçekler haline gelmiş kolonizasyon planlarının mirasıydı: Batı Şeria'nın her yerinde orada yaşamakta

20 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

olan Filistinlileri temel yurttaş haklarından mahrum bırakarak yerleşimler inşa etmek. Değinildiği gibi Alon yönetim usulünün temellerini attı. Bunun uygulamasının örneği Batı Şeria'daki ve İsrail vatandaşı olarak Vadi Ara'da yaşayan Filistinliler arasına bir dolgu yapılması gerektiğine dair fikir beyan etmesinde görülebilir. On beş köyden oluşan Vadi eskiden yekpare bir mevkiydi ancak Ürdün'le 1949'da yapılan ateşkes anlaşmasının akabinde (savaş ültimatomu verilerek) ikiye bölündü. İsrail'in buradaki topluluk hakkındaki stratejik düşüncesi ve taktiksel savı ırkçı "demografik söylemin" planlama ve siyaset alanlarında sahneye koyduğu absürtlüğü ve zalimliği açığa çıkarıyor. Yakın zamana kadar Alon'un fikirlerini izleme ve Vadi Ara'daki (İsrail vatandaşı olan) Filistinlilerin Batı Şeria'dakilerle bir araya gelmemesini sağlama isteği vardı. Vadi Ara'daki on beş köyden ikisi, Beka ve Barta esasında bu strateji yüzünden ikiye bölünmüştü. Bu ve diğer köylerin tam kalbinde duvar inşa edilmesi ise bu bölünmeye tüy dikti. Sonra 21. yüzyıl ve onunla beraber yeni fikirler konsepti geldi. Ariel Şaron Vadi Ara'yı tamamen Yahudileştirmek istedi ve "Yedi Yıldız" isimli bir planla Filistinli köylerin tam orta yerine koloniler inşa etti –her bir yıldız Yahudilerin yaşadığı etrafı çevrili bir siteye tekabül ediyordu. Avigdor Lieberman daha da ileri gitti ve defaatle Vadi Ara'nın Batı Şeria'ya bağlanmasını teklif etti: hükümetteki meslektaşlarının 20. ve 21. yüzyıllarda Genişletilmiş Kudüs'ün çoğu için yaptığı gibi, İsrail vatandaşlığının "keyfini süren" kişileri "tenzili rütbeye" uğratarak onları yeniden vatandaş hakkı tanınmayan Batı Şerialı statüsüne döndürmek.[21]

Alon İsrail denetimi altındaki Filistinlilerin muhtemel yaşamı hakkındaki tartışmaların da bayraktarlığını yürüttü. Ürdün Vadisi ile el-Halil'i ilhak edilecek olası bölgeler olarak işaret ederek İsrail tarafından doğrudan ve dolaylı bir şekilde idare edilecek alanlardaki yaşamın farklılıklarını ayrıntılandırmaya başladı. Dolaylı yönetimin özerklik anlamına geldiğini açıkladı –öyle ki özerklik 1993'teki Oslo Anlaşması'nın başlangıcına kadar Filistinlilerin umut edebileceği en iyi seçenek olarak kullanılacak olan neredeyse sihirli bir sözcüktü. Doğrudan yönetim ise gelecekte

21 Bu planın tasarlandıktan on yıl sonra yeniden incelemesi için bkz. "Your Own Garden and Your Own Tank", *Haaretz*, 16 Ekim 2001.

Levent Şahverdi Arşivi

bir gün dolaylı yönetimin olduğu bölgelere zorla transfer edilmek anlamına geliyordu.

Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin İsrail alanı olarak yeniden belirlenmesi yerli halk tarafından fark edilmedi değil. Siyasetçiler ve sahadakiler direnişi zapt etmek için rüşvet teklif ettiler ve işgalin hemen ardından ortaya çıkan direnişe de sert bir şekilde cevap verdiler. Bu ekonomik havuç ve cezalandırıcı sopa politikası bir sonraki bölümde ele alınacaktır.

Levent Şahverdi Arşivi

Beşinci Bölüm

Maddi Mükâfat ve Cezai Misilleme

İsrail Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde bugüne kadar sürecek olan yeni gerçekliğin temellerini sadece bir ay içinde, Haziran 1967'de attı. O ay içerisinde siyasetçiler arasındaki iktisatçılar kolonicilerin faydalanacağı ve yerli halkı yatıştıracak yeni ekonomik gerçeklik yaratmak suretiyle yumuşak bir geçişi kolaylaştırmayı umdular. Başlıca tartışma, göreceğimiz üzere, yeni topraklardan İsrail'e hangi şekilde fayda sağlayacağı üzerineydi ancak temel varsayım esaslı bir ekonomi politikasının tali sonuçlarından aynı zamanda yerli halka da fayda getireceğiydi. İki çıkar kümesi arasındaki fark en baştan itibaren siyasetçilerin yerli halkın ekonomik ihtiyaçlarına "uslu durmanın" bir ödülü ve "yaramazlığın" cezalandırma aracı olarak bakıyor olmasıydı.

İŞGAL EKONOMİSİ

Haziran 1967'de tartışılan ilk husus her ne kadar hükümet içindeki tartışma haddizatında ekonomik değilse de işgalin ekonomik boyutuydu. Yeni bir iktisadi gerçeklik yaratma istidadı ve ihtiyacı Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki halka yönelik "havuç ve sopa" politikasının bir parçası olarak müzakere edildi; Filistinlileri yönetmeye dair çarpık imgelemlerinden hareketle İsrailliler buna çiftçilik diyordu.

İşgal altındaki topraklara yönelik İsrail stratejisinin bir kilit noktası daha vardı. Haziran 1967 sonundaki ilk ekonomik ve finansal düzenlemeler İsrail'in Batı Şeria ve Gazze Şeridi hakkında uzun vadeli ihtirasları olduğunun erken sinyallerini verdi. Hü-

Levent Şahverdi Arşivi

kümet ordusunun işgal altında tuttuğu topraklarda sadece İsrail sterlinin (lira ve daha sonra şekel) yasal para birimi olacağına karar verdi. Para birimi hakkındaki bu kararı hızlıca işgal altındaki topraklarda yabancı ve İsrailli yatırımları teşvik eden dünya çapında yoğun bir kampanya izledi. Daha sonra o ay İsrailli şirketler Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki yerli firmaları Arap dünyasına İsrail malları ihraç etmede aracı olarak kullanma cesaretini buldu; bu, Arap ticaretinin İsrail'e uyguladığı boykotu kırma çabasıydı.[1]

İdeoloji toprakları elde tutmayı buyuruyordu; iktisadi mantık ise bunun çok pahalı olduğunu söylüyordu. Yeni bir gerçeklik yaratma maliyetini en aza indirgemek adına dış yardım elzemdi; son tahlilde bunun eli kulağındaydı özellikle Amerikan vergi mükelleflerinin cebinden ve sonra neredeyse sadece AB'den gelecekti. Topraklardaki kar payının İsrail'in tekeli olacak şekilde teminat altına alınması gerekliliği de daha önemsiz değildi ve keza Filistinli topluluktan ucuz iş gücü devşirilmesi de.[2]

Bu tarz bir değerlendirme işgal altındaki topraklara yönelik hiçbir zaman "pirüpak" bir iktisadi ve finansal politikanın olmadığını gösteriyordu ve bu yüzden (İsraillilerin kolektif hafızasında) ne kadar etkili olursa olsun kararlar Finans Bakanı Pinças Sapir'e bırakılmadı. Kararlar ağırlıklı olarak Savunma Bakanı Moşe Dayan tarafından alındı. Sapir işgal altındaki topraklardan tek taraflı geri çekilme fikrinin gerçekten üzerinde duran az sayıda bakandan biri olarak meslektaşlarını tedirgin etti. Sapir özellikle Gazze Şeridi'nde uzamış bir İsrail mevcudiyetinden kaygılıydı. Bir kabine toplantısında Gazze'de kalmanın oradaki doğum oranları yüzünden yanlış olduğunu dile getirdi (Dürziler dışında Araplara güvenilemeyeceği hakkında bir şeyler mırıldandı) ve "Batı Şeria'dan kurtulmalı onu mümkünse Kral Hüseyin'e vermeliyiz" diye ekledi.[3] Aksi takdirde İsrail emek piyasasına Filistinlilerin eşit ücret ödenen işçiler olarak dâhil edilmiş olacağı yönünde uyarıda bulundu. Gerçekte Sapir'in görüşlerinin hü-

1 Bkz. Sayigh, "The Palestinian Economy under Occupation: Dependency and Pauperization", s. 46-67.

2 Bkz. Tamari, "The Palestinians in the West Bank and Gaza", Nakhleh ve Zureik (ed.), *The Sociology of the Palestinians*, 1980, s. 84-111.

3 İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları, 18 Haziran 1967.

Levent Şahverdi Arşivi

kümet üzerinde hiç etkisi olmadı hatta daha önemlisi başında bulunduğu bakanlık, onun kabine toplantılarında defaatle dile getirdiği çekincelerinin tam tersi yönde politikalar uyguladı. Bölgeler iktisadi açıdan ilhak edildi ve Filistinli iş gücü hiçbir zaman Yahudi iş gücüne denk olacak şekilde ödeme almadığı gibi Filistinli işçiler İsrail'deki işçilerin sahip olduğu hak ve korumadan da mahrum bırakıldı. Esasında bu İsrail açısından tutsak edilmiş bir emek piyasasıydı, uyumlu davranan Filistinlilere İsrail tarafından bir mükâfat olarak sunuluyordu, kalkışma ya da direniş olduğundaysa Filistinlilerden mahrum bırakılan bir mükâfat.[4]

Böylece iktisadi ilhak iki hareket üzerinde temellendi. İsrail'den işgal altındaki topraklara mamul mal akışı ile ters istikamette ucuz Filistinli iş gücünün sağlanması.[5] İlk hareket için derhal düğmeye basıldı; askeri işgalin tamamlanmasından birkaç gün sonra para biriminin tek tipleşmesiyle malların kolayca transfer edilmesi sağlandı. İkincisinin hayata geçmesi ise biraz vakit aldı. Emtianın ve işçilerin ekin dolaşımı için genel işçi sendikasının, Histadrut'un desteğine ihtiyaç vardı. Haziran 1967'nin sonunda Histadrut, çoğu zaten sendikaya ait olan İsrail endüstrisinin Batı Şeria'da ve Gazze Şeridi'nde mamul mal piyasasına hâkim olmasını sağlayacak ana esaslar üzerinde çoktan bir çalışma yapmıştı. Sendika benzer şekilde hızlıca davranarak, daha ziyade davranmayarak, temel işçi haklarını temin etmeksizin Filistinlileri sanayi sektöründe istihdam etmeye izin verdi.[6]

CEZA SOPASI

Bu ekonomi politikasının başlıca amacı işgalin "havucu" olarak hizmet etmek ya da yerli halkı işbirliği yapmaya teşvik etmekken, "sopa" esasen ekonomik politika ile ilgili değildi. Kişinin haysiyetine, özgürlüğüne ve sıklıkla da hayatına yönelen; huzuru bozan ya da Filistin'in bu kısmının yeni yöneticileri tarafından

4 Sürecin başlangıcı için bkz. Farsakh, *Palestinian Labour Migration to Israel*, 2005, s. 82-5.

5 Bkz. Tamari, "The Palestinians in the West Bank and Gaza", Nakhleh ve Zureik (ed.), *The Sociology of the Palestinians*, 1980, s. 84-111.

6 *Haaretz*, 25 Haziran 1967.

Levent Şahverdi Arşivi

bozduğu düşünülen herhangi bireysel ya da kolektif eylem karşılığında vurulan kuşatıcı bir darbeydi.

Mükâfat ve cezalandırma ciddiyetle tasarlanmıştı çünkü bazı siyasetçilerin de çok iyi bildiği gibi tarihsel olarak işgal sıklıkla direnişle karşılanırdı. Hükümet protokolleri değeri ne olursa olsun Alon'un bir kez daha bu meselelerdeki ana düşünür ve konuşmacı olduğunu ortaya koyuyor. Kendisi Filistinlilerden kayda değer bir direniş geleceğini beklemiyordu ve bu yüzdendir ki onlara bir nevi kukla devlet tahsis etmeyi öngörmüştü. Eğer onlar "uslu durarlarsa" –diğer bir deyişle kaderlerine razı olup bir nebze direniş gösterirlerse– Alon Batı Şeria'da Filistinlilere kendi devletlerini kurmalarına izin vermeyi düşünebilirdi; elbette kolonizasyonun ve ilhak programlarının tamamlanmış olması kaydıyla. Gelgelelim İsrail çok bekleyemezdi çünkü "onlar [Filistinliler] arasında bir ulusal hareket filizlenecekti" ve sonra onlara bir devlet teklifi götürmek akıllıca olmayacaktı zira bu gerçek bir devlete dönüşebilirdi.[7] Bu, retorik bir soru şekline bürünerek liberal Siyonistlerin ebediyete kadar peşini bırakmayan bir lanet haline geldi: 1967'de Filistinliler halen zayıfken ve net bir milliyetçi hissiyata sahip değilken neden madun, bize bağımlı bir devlet kurmadık?

Moşe Dayan olaylara farklı yaklaşıyordu. 1967 savaşının ilk günlerinde o da Alon gibi kamuoyunun gözü önünde ilginin ve hayranlığın tadını çıkarmakla meşguldü. Elbette onunkisi özel bir durumdu ve İsrail'in yolunda hiçbir şeyin, kuşkusuz Filistinlilerin de duramayacağına dair küstah ve aşırı özgüveni açıklıyor. Neticede kendisi 1967 savaşının öncesindeki on birinci saatte Savunma Bakanı olmaya davet edilmiş; güvensiz ve müstereddit Levi Eşkol'ü aşarak ulusu zafere götürmüş milli bir kurtarıcıydı.

Hükümete Filistinlilerden ulusal bir hareket çıkmasını beklemediğini söyledi ve onları ikide bir yekpare bir topluluk ya da bir halktan ziyade birbirinden apayrı mezhepler koleksiyonu (İbranice *edot*) şeklinde andı. Onları sadece Müslüman, Hristiyan ya da Ermeni olarak zikretmek 1936 Arap İsyanı öncesinde İngiliz Manda yöneticilerinin Filistinli halka bakış şekliydi. Yerli halkın bir topluluklar yığını olarak algılanması Dayan'ın onlara yönelik

7 İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları, 18 Haziran 1967.

Levent Şahverdi Arşivi

temel felsefesini belirledi. Bu kişiye isteğine göre herhangi bir anda Filistinliler arasındaki hangi grupla iletişim kurmayı dilerse onu seçebilmesinin yolunu açtı. Dayan bu hususta başı çekti ve yerel mezhep liderleriyle ve daha az sıklıkla yerel belediye başkanlarıyla yaptığı düzenli görüşmeler hakkında hükümete sürekli rapor verdi.[8]

Ancak Dayan Filistinlilerin özellikle Gazze Şeridi'ndekilerin çoktan ulusal bir kurtuluş hareketi olarak davrandıklarını ve İsrail ordusunun özellikle de General Şaron'un tüm enerjisini topraklarını kurtarmak isteyen bu ilk teşebbüsleri bastırmak için harcadığını Savunma Bakanı olarak diğer meslektaşlarından daha iyi biliyordu. Dayan'ın bilgisi dâhilinde Şaron Gazze'deki ilk direnişlerden birine cevap olarak kolektif cezalandırma yöntemini ilk kullanan kişi oldu. Şaron'un bu politikası evlerin yıkılması, yargısız toplu tutuklamalar, uzun süreli sokağa çıkma yasakları ile haneye tecavüzden müteşekkildi.

2008'de Şaron'un hayatının ve başarılarının anısına kurulan resmi bir internet sitesinde o dönemde Gazze'deki rolü, gizlenmek şöyle dursun, gururla şu şekilde ifade edildi:

> Şaron bu aramalara bizzat katılır. Askerlere erkeklere eksiksiz bir üst araması yapılmasını emreder ve bazen mülteci kamplarında arama yapmak için sokağa çıkma yasağı getirir. Bu görevin net amacı teröristleri bulmak ve onları öldürmektir. Askerler teröristleri canlı ele geçirmemesi yönünde emir almıştır. Şaron onlara yerel halka sert olmaları, sokaklarda arama yapmaları ve gerekirse şüphelilerin çıplak aranması, silah taşıyan her Arap'ın vurulması, dur çağrısına uymayan her Arap'ın öldürmek için vurulması emrini verir. Ayrıca yoğun ateş açarak, teröristleri yakalamayı kolaylaştırmak için ağaçları sökerek, evleri yıkarak ve sokakları güvenlik altına almak için sahiplerini başka yerlere göndererek kendi yaşamları için riski azaltmaları doğrultusunda direktifler verir.
>
> Kıdemli bir Filistinli lider, Haydar Abdüşşafi şöyle diyor: "Şaron eş-Şateya kampında ve Refah'ta güvenlik için sokakların açılması kararını aldı. Bu, evlerin mültecilerin evlerinin kaldırılması demekti; çok hafife alınacak bir olay değildi ancak ne

8 İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları, 20 Haziran 1967.

Levent Şahverdi Arşivi

> Dayan'dan ne de İsrail hükümetinden itiraz geldi. Şaron'un kararını uygulamasına izin verdiler ve o gerçekten çok sayıda mülteci evini yıktı."
>
> Ariel Şaron'un siyasi müttefiki ve arkadaşı Eli Landau diyor ki "o, evden eve, sığınaktan sığınağa, o portakal bahçesinden bu portakal bahçesine ne demek istediğini göstermek için askerlerle girip çıkan çok kıdemi bir memurdu. Üç ay sonra Gazze sessizliğe büründü. Terör demir bir yumrukla, amansız bir elle ezildi. Gazze'de korku saldı, korkulan kişi oldu."[9]

Misillemenin biçimi ve detayları 1930'lu yıllarda Arap isyanı sırasında İngiliz ordusunun Filistinlilere karşı uyguladığı kontrgerilla yöntemleri üzerinde temellendi; görünen o ki Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin yeni yöneticileri bu acımasız yöntemden oldukça etkilenmişlerdi. İngilizler açısından bu insanlık dışı uygulama üç yıl yürürlükte kaldı; Filistinliler açısından ise elli yıldan fazla sürdü.[10]

Daha küçük bir ölçekte ordu Batı Şeria'da cezalandırma operasyonlarını erkenden test etmeye başlamıştı. El-Fetih "şüphelilerini" gayri insani bir şekilde arama politikası askeri işgalin daha ilk haftasından yürütülmeye başlandı; ancak bu o zamanlar bir güç olarak dikkate alınmayan el-Fetih'i baltalayacak stratejik bir hareketten ziyade bir gösteriydi. Bir yıldan az bir süre sonra, Nisan 1968'de, el-Fetih direnişini kayda değer bir oranda arttırdı, İsrail'deki sivil hedeflere bir dizi terör saldırısı düzenledi. Bunun sonucunda İsrailliler *Haaretz* gazetesinin askeri muhabiri Ze'ev Schiff'in "terörle mücadele" adını verdiği eylemlerini genişletti; Schiff terörle mücadelenin "masum kişilere verilen zararı arttırdığını ama onu [doğru bir politika] olarak değerlendirilmeye değer olduğunu" yazdı.[11]

---

9 www.ariel-sharon-life-story.com/08-Ariel-Sharon-Biography-1971-War-against-Terrorism.shtml.

10 İngilizlerin 1936-1939 arasında uyguladığı yöntemlerin aynısını benimsemeye dair tavsiye, IDF'nin tarih bölümünün başı kıdemli subay tarafından Hayfa Üniversitesi'nde savunduğu bir doktora tezinde dile getirildi: "The First Intifada: The Repression of the Arab Revolt, 1936-1939", 1998 (İbranice).

11 *Haaretz*, 5 Nisan 1968.

Levent Şahverdi Arşivi

Haşud (şüpheli) İsraillinin hoşlanmadığı her Filistinliye tekabül eden bir kavram oldu; o "kötü Arap'tı". O günlerde "şüpheli" olmak aksi ispatlanana kadar suçlu olmak anlamına geliyordu ve böylece "şüpheli" yargısız tevkif edilen ve daha sonra İsrail'de çalışmasını engelleyecek; kontrol noktalarından geçişini, iş kurmak için gerekli izinlerin alınmasını ve normal bir hayat sürdürmenin tüm veçhelerini zorlaştıracak bir nevi "sabıkalı" listesine giren kişi oluyordu. Bundan kaçınmanın ya da listeden çıkmanın tek yolu ise İsrail iç istihbarat sevisi, Şabak için muhbir olmaktı.

İsrail'in elit birimlerinin o günlerdeki başlıca misyonu "şüphelileri" yakalamaktı; hatta çoğu durumda bu şüphelilerin masum siviller veya taş atan genç çocuklar olduğu ortaya çıktığı oluyordu. Ordu en iyi birimlerini FKÖ liderlerinin 1972'de Münih'te İsrail olimpik takımına ve delegasyonuna yapılan saldırının intikamı olarak öldürülmesi, 1976'da Uganda'da kaçırılan Air France uçağının salıverilmesi, tüm bir radar biriminin Mısır'ın elinden kurtarılması ve benzer askeri birçok operasyon gibi daha hayati operasyonlar için saklıyordu. Ancak 1976'dan sonra IDF'de elit asker olmak işgalin en amansız politikalarına ön ayak olmak anlamına geliyordu.

Bu elit birimlerden bir tanesi de *Haruv* (Harnup) adlı komando grubuydu. Bu grubun kahramanlıkları 1970'lerin popüler müzik listelerinde başı çeken ünlü bir şarkıda kutlandı. Bu birimdeki bir askere yazılmış aşk şarkısıydı ve askerin günlük görevlerini şöyle anlatıyordu:

> Pazartesi ve Salı keşif görevini yaptı
> Bu gizli, daha fazla söyleme
> Ama şunu söyleyebiliriz Siyona olan aşkından
> Pek çok "şüpheli" yakaladı Samiriye'den[12]

İsrail ordusunun 1970'lerdeki pervasızlığı Batı medyasının dikkatinden kaçtı, zira bu yıllar, söz konusu operasyonlarla paralel işleyen sözde barış çabalarının yoğunlaştığı yıllardı. Barış girişimleri Amerikan Dışişleri Bakanı William Rogers'ın başlattığı iki misyonu takiben BM Özel Temsilcisi Gunnar Jarring'in böl-

12 Sözler Haim Hefer'e ait; şarkı Merkez Komutanlığının askeri korosu tarafından söylendi.

Levent Şahverdi Arşivi

geye intikal etmesiyle başladı. Ne var ki işgal altındaki Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin kaderi Sina Yarımadası ve Golan Tepelerine odaklanmış bu gündemlere çok uzaktı.[13]

Bu hummalı ve son tahlilde nafile diplomasi dünyada ve İsrail içinde Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin durumunun halen müzakere edilebilir olduğu doğrultusunda bir yanılsama yarattı. Ancak bu boş etkinlikten İsrail'in kazancı gelecek yıllarda İsrail'in denetiminin garantileneceği toprakların bölünmesine devam ederken sağladığı dokunulmazlık oldu.

Şimdiye kadar bir ay içinde, 1967'nin Haziranında, dolgular ve Yahudi kolonizasyon kuşakları yardımıyla işgal altındaki toprakları muhtemel "Yahudi" ve "Arap" alanlarına bölen önemli kararların alınmasını gördük. Ayrıca direnişle başa çıkma yöntemi ile müstakbel direnişlerin önceden nasıl önleneceği de bu ay içinde tecrübe edildi. Son olarak bir sonraki bölümde gösterileceği üzere bu ayın, Yahudi devletinin artık milyonlarca Filistinlinin hayatını denetlediği fikrini kabullenmeden önce, nüfusu azaltmak için son şans olarak görüldüğünü de not etmek gerekir.

13 Shafir, "The Miscarriage of Peace", s. 3-26.

Levent Şahverdi Arşivi

Altıncı Bölüm

Haziran 1967 Etnik Temizliği

NÜFUSUN AZALTILMASI

İşgalin ilk on yılında İşçi partisi politikasının daha netameli bir yanı vardı. 1967'den önce Siyonizmin yerleşimci kolonyal projesi, tıpkı diğer benzer projeler gibi, yerli nüfusu yerinden etti ve yerini değiştirdi. Bu yöntem için niyetlenmemek ve yöntemi uygulamamak için 1967'den sonra da hiçbir sebep yoktu. Kitabın Öndeyiş kısmında değinildiği üzere savaş sonrasında gelişen özel durumlardan dolayı geniş ölçekli etnik temizlik[1] söz konusu değildi.

1948'deki kitlesel ihraçların tekrar edilmemesine dair karar alındıysa da İsrail yine de 1967'de işgal edilen alanlarda etnik temizlik operasyonları gerçekleştirdi; savaşın hemen akabinde ortalık toz dumanken ve "barış süreci" başlamamışken nüfusun azaltılması izlenecek elverişli ve uygun bir yöntemdi.[2] Hedefe konan ilk grup Eski Şehirde Yahudi mahallesinde ikamet edenler oldu. Onlara ayrılmaları emredildi ve 18 Haziran 1967'de mahalleyi gönüllü olarak terk etmeyenler oradan zorla çıkarıldılar. Bakın *Haaretz* o gün bu olayı nasıl haber yapmış (haberin iç sayfalarda olduğunu da belirtelim): "Yahudi mahallesinde yaşamakta olan pek çok Arap'a ayrılmaları emredildi... Pek çok kadın, çocuk ve erkek eşyalarıyla beraber mahalleden ayrılırken görül-

1 Etnik temizliğin tanımı için bkz. Öndeyiş, 14. dipnot.

2 Bkz. Segev, *1967*, 2005, ayrıca burada aktarılan tartışmalar için s. 558-68. Segev'e göre kitlesel ihraç fikrine 1968 ortasına kadar dokunulmadı.

Levent Şahverdi Arşivi

dü. Omuzlarında giyeceklerini ve mobilyalarını taşıyorlardı. Pek çoğu 1948 mültecileri veya onların torunlarıydı."

Bu bir matem ya da bir merhamet işareti olarak sakın algılanmasın; yapılan sadece "objektif" bir habercilikten ibaretti. Bu haber Ürdün Irmağı üzerindeki hasarlı Allenby Köprüsünden geçmekte olan Filistinlilerin Kudüs'ten kitlesel "gönüllü" kaçışının haberini yazarken bu tarz eylemleri inkâr eden hükümet propagandasına takılı kalmış gazetenin askeri muhabirinin gözünden kaçmıştı. Böylesi laf salatası İsrail medyasının bugün hâlâ devam eden bir özelliği olacaktı: olay mahallindeki muhabirler suiistimal ve istismar gerçekliğini aktarırken aynı olaylara dair başyazı onları savunma eylemi ve tehlikesiz politikalar olarak tanımlıyor. Sağduyulu, eleştirel İsrailliler bu yanıltmacaların giderek daha çok farkında oldular ancak bu alışkanlık halen sürüyor. Bu özellikle İkinci İntifada sırasında yaygındı; bu durum İsrail'in en önemli gazetelerinden biri *Yedioth Ahronoth*'un eski editör yardımcısının İntifada'dan birkaç yıl sonra yazdığı kitapta ifşa edildi.[3]

Diplomatlar ve yabancı muhabirler endişelerini dile getirdi ve çok tanıdık bir izlek ortaya çıktı. Göz kırpmadan bariz yalanlar söylendi ve cari bir yenisöylem* gelişti. Örneğin Kudüs Genel Valisi ve daha sonra İsrail Başkanı Haim Herzog Filistinlilerin Ürdün'deki aileleriyle bir araya gelme arzusundan bahsetti. Aynı anda Londra'dan *The Times* dergisi ve bazı İngiliz milletvekilleri yeni bir mülteci meselesinin doğuşunu tartışmaktaydı. 1948'de olduğu gibi Filistinli mülteciler hakkındaki rahatsız edici haberler ciddiye alınmadı: Batılı hükümetler bu haberlerden hiç söz etmediği gibi Yahudi devletiyle olan diyaloglarında da bunu gündeme getirmedi.[4]

Artık her şey mümkün görünüyordu ve Posta Hizmetleri Bakanı İsrael Yeşayahu, (Yemenli Yahudilerin oylarını garantiye

3 Dor, *The Suppression of Guilt*, 2005.

* Yazar burada Orwellyen bir dil kullanıyor. Yenisöylem George Orwell'in 1984 romanında Parti tarafından yönetilen totaliter bir kurgusal devlet olan Okyanusya'nın resmî dili olan bir kontrollü dildir. (ç.n.)

4 Bu ve bunun gibi protestolar Abba Eban'ın Eşkol'e mektubunda yer aldı. Bkz. İsrail Devler Arşivler, kabine tutanakları, 7921/A/-2, 12 Temmuz 1967.

Levent Şahverdi Arşivi

almak için İşçi partisine dâhil edilen bir partinin başı olarak) Yemen Yahudilerinin hükümetteki temsilcisi kendi şiirsel adaletini talep etti. Dayan ve Herzog tarafından Eski Şehirden sürülen Filistinlilerin Silvan'da, Eski Şehrin güney batı sırtlarındaki bir köye yerleştirildiklerini duydu. 1934'e kadar Yemenli Yahudilerin orada yaşadığını ancak Manda dönemi Kudüs'te Filistinlilerle artan gerginlikten dolayı oradan kaçtıklarını öne sürdü. Yani yerlerinden edilmiş Filistinlilerin yerine söz konusu Yahudilerin Silvan'da yerleştirilmesini istedi; diğer bir deyişle sürgün edilmişin bir kez daha sürgün edilmesini istedi.[5]

Yeşayahu kendi tarihini yanlış anlamış olsa gerek. Eski Şehirden Yahudi Çölüne doğru düşen güney sırtlarında yer alan bu güzel köy her daim –en azından yüz yıllarca– Filistinlilerin yaşadığı bir yer olagelmiştir. Yemenli yerleşimciler, buraya yakın Kitab-ı Mukaddes'te adı geçen Şilo* olduğuna inandıkları bir yerde, Kudüs'ün su kaynağının tedarik edildiği bölgede yaşadılar. Ancak hikâyenin bu kısmı tabii ki maneviyata bağlı. Eşkol Yeşayahu'ya orada bir Yahudi merkezi oluşturma ihtimaline eğileceğine dair söz verdi.[6] Bu hiç vuku bulmadı. Ne var ki, son yıllarda hükümetin de onayıyla Yahudiler burada yerleşmeye başladılar, karşılarında Silvan halkının metanetini ve azmini buldular. Yahudi yerleşimciler ve sistematik ev yıkımları henüz bu Filistinli köyünün nüfusunun azaltılmasında başarılı olmuş değil.

19 Haziran 1967'de UNWRA Ürdün direktörü Batı Şeria'dan 100.000 yeni mültecinin geldiğini duyurdu, çoğu ikinci defa mülteci konumuna düşen kişilerdi.[7] Onlar 1948'de zaten mülteci olmuşlardı ve bir kez daha 1967'de İsrail tarafından sürgün ediliyorlardı. Hükümet, Genişletilmiş Kudüs bölgesinde onlardan boşalan yerlere Yahudileri yerleştirmeye başladığında pek

5 İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları, 26 Haziran 1967.

* Şilo Kitab-ı Mukaddes'te adı geçen Samiriye'de bir antik şehirdir. Kitaba göre Şilo İsrailoğullarının Kudüs'teki tapınak inşa edilmeden önceki kutsal mabediydi. İsrailoğulları Kenan'a girdikten sonra Ahit Sandığı buraya taşındı ve Hâkimler dönemine kadar burada kaldı. (ç.n.)

6 *A.g.e.*

7 *Haaretz*, 21 Haziran 1967. Bu haberde ayrıca Mısır kaynaklarına göre yüzlerce insanın İsrail ordusu tarafından Mısır'a gönderildiği bilgisi vardı.

Levent Şahverdi Arşivi

çok Filistinli daha onlara katılacaktı. Dayan *Haaretz* gazetesine kendi sözleriyle ayrılan 100.000 kişinin geri dönmesine izin verilmeyeceğini çünkü onların İsrail devletinin düşmanı olduğunu söyledi.[8]

Sürgünün katıksız boyutu Ürdün'deki haberlerden çıkartılabilir. 19 Haziran gibi erken bir tarihte haberler hükümetin sürgün edilmiş Filistinli akınıyla baş edebilmek için yeni mülteci kampları inşa etmesi gerektiğine işaret ediyordu. Nihayetinde bir yıl içinde hem yeni mültecileri hem de orada daha eski üç kampta üst üste yaşamakta olan 1948 mültecilerini yerleştirmek için Ürdün'de yedi yeni mülteci kampı –Suf, Beka, Hüsn, İrbid, Ceraş, Marka ve Taybe– tesis edildi. Çeyrek milyon yeni mülteci yeni kamplarda iskân edildi.[9]

Gazze Şeridi'nde Batı Şeria'da olduğu gibi nüfusun azaltılması ve kolonizasyon kombinasyonu yeni jeopolitik gerçekliğin ilk şekillendiricileri olarak yerini aldı; tabii daha küçük boyutlarda. Gazze'de İsrail kolonizasyon modelinin şekil alması biraz daha uzun sürdü ancak denetim altyapısının inşası için toprağa el konulması ve 1967'den bile önce halkın transfer edilmesi icap oldu. Haziran ayında yüzlerce insan İsrail ordusu tarafından zorla Mısır'a gönderildi.[10]

Gazze hakkındaki müzakere hükümet görüşmelerinin ufak bir kısmını işgal etti. İstişarenin çoğu tümüyle Batı Şeria'daki mülteci kamplarının kaderine ayrıldı ama aynı yaklaşım ve yöntem Gazze'ye de uygulandı. Burada da bakanlar kudretli İsrail'in dilediği yere dilediği zaman mültecileri gönderebileceğine ve yerleştirebileceğine ikna olmuş göründüler –tercih edilen istikamet (1948'de olduğu gibi) Irak ise de Adalet Bakanı Yakov Şimşon Şapira bu fikre karşı çıktı: "Çünkü onlar bu ülkenin sakinleri, onları dışarı Irak'a göndermezsiniz. Ürdün'ün Batı Şeria'ya hâkim olduğu zamanlar başkaydı."[11] Diğer bir deyişle, 1948'de onları Filistin'den Batı Şeria'ya atmakla yükümlüydünüz. 1967'de ise

8 *Haaretz*, 19 Haziran 1967.

9 Detaylar için UNWRA internet sitesine bakılabilir. www.unrwa.org/where-we-work/jordan.

10 *Haaretz*, 21 Haziran 1967.

11 İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları, 18 Haziran 1967.

Levent Şahverdi Arşivi

Şapira kitlesel bir sürgünün 1948'de olduğu gibi bir seçenek olduğuna inanmıyordu. İsrail siyasi elitini bir şey değiştirmişti. 1948'de etnik temizliğe karşı çıkan tek bir ses dahi yoktu. Gelgelelim 1967'de etnik temizliği müzakere eden küçük bir hizip değil, tam kadro toplantıda bulunan kabineydi.

Ve yine de Gazze'deki halk, daha ufak boyutta da olsa sürgün edildi. Operasyonlar sadece insanları evlerinden çıkarmakla sınırlı değildi, 1948'de olduğu gibi bir önceki bölümde ortaya konan mezalimi ve gaddarlığı içeriyordu. Bu gaddarlık repertuvarı Filistinliler İsrail'in sunduğu açık hava hapishanesi modelini her reddettiklerinde tekrar edilecekti. Bu yüzyılın yenisöyleminde İsrail askeri ve siyasi eliti buna *Bank Ha-matarot*, "Hedefler Bankası" diyecekti. Bu istisnai metaforu çözmeyi okuyucuya bırakıyorum.

Bununla beraber 25 Haziran'daki hükümet müzakereleri bu açıdan bilhassa aydınlatıcı. İşin garip tarafı, hükümet aynı gün Batı Şeria mültecilerinin sonunda kendi kamplarında kalmasına karar verdi. O günlerde Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ni kırıp geçiren insaniyetsizliği kayda almış çok az başka kaynağa sahibiz. Böylesi delilleri canla başla ve dürüstlükle toplayan insan hakları örgütleri sahneye daha sonra çıkacaklardı ve o günlerde Filistinliler işgalin ilk yılları hakkında ne kitap ne makale yazdılar ve bu yüzden kabine tutanakları bu suç teşkil eden politikalar için önemli ve neredeyse eldeki tek kaynaktır (1971 BM Raporuyla beraber).

Hükümet ve BM arşiv hazinesinden beş korkunç vaka ön plana çıkıyor: Kalkilya'da büyük çapta ev yıkımları; Tulkarim halkının çoğunluğunun tehcir edilmesi; Eriha bölgesinden yaklaşık 50.000 kişinin sürülmesi; Latrun bölgesinde üç köyün yerle bir edilmesi ve son olarak el-Halil bölgesinde iki köyün yıkılması. Ayrıca 2.500 nüfuslu Beyt Ava ile 500 nüfuslu Beyt Mirsim gibi köylerdeki insanlar da sürgün edildi. Bu ve diğer mezalimler Ekim 1971'de BM Genel Sekreterliği tarafından hazırlanan benzersiz raporda listelenmiştir. Bu rapor İsrail'in tehcir, ilhak, kolonileştirme, ev yıkma ve "köyleri imha etme" eylemlerini içeren insan hakları ihlallerini araştırmak için kurulan özel komisyonun çalışmasının bir neticesidir. İşgalin dört yılında, uluslararası örgüt yeterince delil topladı ki "İşgal Altındaki Topraklardaki Nüfusun İnsan Haklarını

Levent Şahverdi Arşivi

Etkileyen İsrail Pratiklerini Araştırma Özel Komisyonu Raporu" başlıklı bir belgede bu delilleri özetleme ihtiyacı hâsıl oldu.[12]

Kudüs'teki Amerikan konsolosluğu Tulkarim'den 7.000 Filistinlinin sürüldüğünü rapor etti ve BM ise Kalkilya'daki 2.000 evin 800 tanesinin Dayan'ın emirleriyle kasıtlı olarak yerle bir edildiğini bildirdi.[13]

Hükümet meseleyi ilk defa ele aldığında Dışişleri Genel Direktörü "Kalkilya'da neden olduğumuz yıkım bizi de mahvedebilir, işleyişimizi değiştirmemiz gerekli" diye sertçe yanıtladı.[14] Genelde böylesi beyanları Dayan'a yöneltirdi ve Dayan onu sıklıkla göz ardı ederdi. Yabancı diplomatlar ve gazeteciler Kalkilya'daki ev yıkımları hakkında soru sormaya devam ettiği için Dayan kabine toplantısında evlerin yıkılması emrini kimin verdiğinin belli olmadığını ve Genelkurmay Başkanı İzak Rabin'in bunu araştırdığını söylemekle yetindi. Dayan Kalkilya'daki evlerin yarısının yıkılmış olabileceğini ve bu durumda köyün şu an boş olduğunu söyledi. Aynı şeyin Latrun bölgesindeki köyler gibi Batı Şeria'nın başka yerlerinde de gerçekleştiğini kabullenmek zorunda kaldı. O zaman haziran ayında Dayan'ın hesaplarına göre İsrail'in tahliye politikalarının neticesinde tastamam 20.000 kişi yerinden edildi.[15]

Bu görüşmede Dayan'ın neden (kâğıt üstündeki kayıtlara dayanarak) bir nebze mağlup olduğu ve hatta ona yöneltilen eleştiriler karşısında bazen yılmış göründüğü net değil. Belki meslektaşlarından birinden gelen derin bir soru ya da Dayan'a içkin savunma mekanizması onu şöyle demeye itmiş görünüyor: "Bakınız, biz kimseyi infaz etmiyoruz, kimseye tecavüz etmiyoruz; bazılarının dönmesine izin verilmeyecek çünkü bu bir savaş."[16]

Dayan Kalkilya'da olanın askerlere yönelen keskin nişancı ateşine cevaben bir cezalandırma eylemi olduğunu açıkladı.

12 BM Arşivleri, "Report of the Special Committee to Investigate Israeli Practices Aff ecting Human Rights of the Population of the Occupied Territories", Belge A/8389, 5 Ekim 1971.

13 Segev, *1967*, 2005, s. 426.

14 İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları, 25 Haziran 1967.

15 *A.g.e.*

16 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

Tulkarim'den genç adamların yok olduğuna dair haberlere gelince Dayan yine "kim yaptı" sorusuna odaklanmayı yeğledi ve hangi birimin adamları aldığına dair halen bilgi sahibi olmadığını söyledi. Söz konusu genç adamlar Hayfa'nın güneyinde 1948 öncesinde bir Filistinli köyü olan sonra Yahudi yerleşimi haline gelen Atlit'te bir hapishaneye götürülmüştü ve Dayan götürülenlerin sayısının kırk civarında olduğunu tahmin etti.[17]

Farkında olmadan tüm Batı Şeria'dan 1.000'e yakın genç adamın alıkonulduğunu itiraf etti. Sorgulamanın ardından salıverilecekleri hususunda bakanlara güvence verdi. Böylece işgalin daha ilk günlerinde güvenlik güçlerinin gerekli gördüğü takdirde zaten uyguladığı ve hiç bitmeyecek yargısız tutuklama prosedürünün ilkini görmüş oluyoruz. Uluslararası denetim ve gözetim olmaksızın yönetmenin yararları denetimi altındaki Filistinliler üzerinde mutlak güç uygulamaya yetkili Dayan ve halefleri açısından ayan beyan ortadaydı: birkaçından bahsetmek gerekirse Rabin, Şaron, Mofaz, Ben-Elyezer ve Ya'alon.

Bu müzakerelerin ortaya koyduğuna göre Dayan İsrail'in 1967'de yarattığı yeni mega hapishanenin İsrailli gardiyanlarının mutlak kudreti olduğunu kanıksamıştı. Meslektaşlarını ordunun tam olarak talimat beklemediği hususunda bilgilendirdi. Ancak bu yeni derebeylikte dahi sınırlar vardı. Dayan hükümet üyelerine bölgedeki BM mevcudiyetinden ötürü Kalkilya'daki insanların evlerine dönmelerine izin verdiğini söyledi. Ancak bildiğimiz gibi o günden sonra uluslararası temsilcilerin varlığı ordunun gerekli gördüğü politikaları gerçekleştirmesine engel teşkil etmeyecekti.[18]

Hükümet Dayan'ın izlemek istediği politikayı onayladı. Ve Dayan hızlıca Ürdün'deki 100.000 Batı Şerialı mültecinin yurduna dönmesine izin vermeyeceği yönünde basına demeç verdi. Böyle yaparak Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreterine toplantıda geri dönüş karşıtı politikayı kamuya açıklamayacağına dair vermiş olduğu sözü çiğnemiş oldu. Ertesi günkü toplantıda Eğitim Bakanı Filistinlilerin geri dönüşünü yasaklamaktan ziyade onların ayrıl-

17 *A.g.e.*

18 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

masını teşvik etmek için orduya daha fazla izin verme niyetindeki hükümet kararının çok liberal bir yorumu olduğunu söyleyerek Dayan'ın açıklamasına itiraz etti. Dayan hatalı olduğunu reddetti ve meslektaşları da yeni hükümet politikasının Dayan'a ait yorumunu kamuoyu önünde onaylamak zorunda kaldılar.[19]

Kalkiya hadiseleri İsrail'in topyekûn cezalandırıcı eylem stratejisi yanında önemsiz kalıyordu –olaylar daha geniş ve daha ürpertici bir açıdan ele alınacaktı. İşgalin ilk yıllarında İsrail hükümetinin her yerel eylemi yerli nüfusu azaltacak sistematik bir teşebbüsün parçasıydı. İşte bu yüzden Haziran 1967 sonundaki kabine toplantılarında cezalandırıcı eylem ve zorla transfer meseleleri bir arada müzakere edildi. Başbakan Eşkol Kalkilya ya da Tulkarim'deki Filistinlilerin sayısının azaltılması meselesini bir misilleme taktiğinden ziyade yakınlardaki Yahudi semtlerinin ve yerleşimlerinin demografik endişelerine bir cevap olarak görüyordu. Kalkiya yakınındaki kibutzdaki yerleşimciler 1967'nin Kalkilya'nın sakinlerinden kurtulmak için bulunmaz bir fırsat olduğu yönünde Eşkol üzerinde baskı kurdular. Eşkol bakanlarına "onları zorunda bırakmalıyız. Asla iyi ilişki kurulmayacak" diye açıkladı ve onları ayrılmaya ikna edecek gönüllü bir anlaşmanın yerli halkı etkileyip etkilemeyeceği üzerine kafa yordu.

Finans Bakanı Pinças Sapir, Kalkilya'nın İsrail'e çok yakın olduğu, büyük ihtimalle eninde sonunda İsrail'in bir parçası olacağı ve insanları oradan çıkarmanın demografik dengeye hiçbir etkisinin olmayacağı (çünkü buradaki topluluk çok da geniş değildi) gerekçesiyle bu duyarsız yaklaşıma itiraz etti: "hiç değmeyecek bir şey için çok ses çıkacak" diye uyardı.[20]

Son tahlilde Kalkilya'nın nüfusu kayda değer ölçüde azaltılmadı, ne var ki diğer köyler bu kadar şanslı değildi. Latrun çevresindeki üç köy –Beyt Nuba, İmves ve Yalo– en kötüsünü yaşadı. Tel Aviv Kudüs arasındaki yeni yol, Otoyol 1, yakınındaki Filistinli mevcudiyetini tümden kaldırmak için köyün sakinleri 7 Haziran'da sürgün edildi. Beyt Nuba'nın yıkımını iki tarafın şa-

19 *A.g.e.*
20 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

hitlikleriyle anlatan nadide bir belgeselden izlemek mümkün.[21] Bugün, Filistin'in en göz alıcı panoramik manzaralarından birinin olduğu bu otoyolu kullandığınızda dağlar ve deniz arasındaki bu kadim vadiye yerleştirilmiş geç 19. yüzyılın etkileyici Sessiz Keşiş Manastırını bir zamanlar çevreleyen güzel köyleri sadece hayal edebilirsiniz. Bu üç köyde 10.000'den fazla insan yaşamaktaydı. İşgal günü sürgün edildiler ve izleyen üç gün içerisinde de evleri yerle bir edildi.

Katolik bir rahibe, Marie Thereze, kilise defterine şöyle yazdı: "İşte bu İsraillilerin bizim görmemizi istemedikleri. Üç köy TNT ve buldozerlerle planlı bir biçimde yıkıldı."[22] Rahibe köylülerin alelacele ayrılmaya zorlandığını, yanlarına hiçbir şey alamadıklarını not etti. Tam iş zamanı tarlaları boş kaldı ve o "yakındaki kibutzlardan bu köyün topraklarını işlemek için gelen traktörleri" görebiliyordu. Bir İsrailli gazeteci, Amos Kenan da sürgüne şahit oldu ancak yazdığı haber *Haaretz* gazetesinde anca otuz yıl sonra yayınlandı. Beyt Nuba'nın yıkılışında yer alan askerlerden biri olan Kenan şöyle yazdı: "Bize üç köyün stratejik sebeplerden dolayı yıkılması gerektiği, ayrıca geçmişteki terör saldırılarının başlangıç yeri olmasının intikamı alındığı; muhtemelen gelecekte de teröre mesken olacağı söylendi."[23]

Beyt Nuba'nın mevcudiyetinin son anları Kenan'ın belagatli yazılarında hayat bulur (sonraki yıllarda İsrail'in önde gelen yazarlarından olacaktı):

> Zarif taş evler, her evin etrafında meyve bahçeleri –zeytin, şeftali ve asma ağaçları– ve hemen onların yanında sedir ağaçları. Tüm meyve bahçeleri özenle yetiştirilmiş ve korunmuş... Sabah ilk buldozer geldi ve ilk evi yerle bir etti. On dakika içinde ev, meyve bahçesi ve ağaçların hepsi yok oldu. Ev ve ona ait her şey yıkıldı... Üçüncü ev yıkıldıktan sonra, mültecilerin konvoyu Ramallah'a doğru ilerlemeye başladı.[24]

---

21 Bkz. https://www.youtube.com/watch?v=NrhaglA5c_w. Ayrıca bkz. John Dirlik, "'Canada Park' Built on Ruins of Palestinian Villages", *The Washington Report on Middle East Affairs*, Ekim 1991, s. 34-5.

22 İsrailli gazeteci Yossi el-Gazi tüm günlüğü kendine ait blogda yayınladı: http://www.defeatist-diary.com/.

23 Kenan, *Israel: A Wasted Victory*, 1970, s. 18.

24 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

Bugün bu üç görkemli köy Canada Park tarafından gizlenmiş durumda –1948 etnik temizliği sonrasında böylesi mezalimlerin üzerini örtmek için dikilmiş çam ağaçları ormanından müteşekkil. Ve Beyt Nuba'nın topraklarının bir kısmı Beit Horon denilen yeni bir koloniyi oluşturuyor.

İÇERİDEKİ ELEŞTİRİLER

Sürgün, İsrail hükümeti tarafından müzakere edildi. Sosyalist Mapam partisinden bakan Mordehay Bentov istisnai bir tavır takındı; Dayan'ı Latrun köylülerinin dönmesine izin vermesi için "çok uzak olmadıklarını duydum, Ramallah'talar" diyerek sıkboğaz etti. Dayan ve İçişleri Bakanı hükümetin sürgün olanların başka yerlere yerleştirilmesi teklifinin yeterli olduğunu öne sürdüler. Birbiri ardı sıra bakanlar Dayan'ın arkasına geçti ve geriye dönük olarak Latrun bölgesindeki üç köyde gerçekleştirilen sürgünü onaylamış oldular.[25]

Eriha bölgesinde de aynı derecede bahtsız olan 65.000 Filistinli hedefe konmuştu. Çoğu nihayetinde sürgün edildi. 1948 mültecileriydiler, UNWRA kamplarında kalıyorlardı ve yirmi yıldan az bir süre sonra yaşadıkları felaketin acısını ve travmasını yeniden tecrübe etmelerini ancak hayal edebiliriz. Hükümet de onların kaderlerini müzakere etmek zorundaydı çünkü pek tabii ki yabancı basın böyle kitlesel bir yerinden etmenin farkına varacaktı. Dayan bunun bir "gönüllü kaçış" olduğunu öne sürdü –ne de olsa bu Dayan'ın büyük rol oynadığı 1948 etnik temizliğinden alışıldık bir örtmeceydi. Dayan'ın bu kategorik reddiyesine incelik kazandırdığı ek beyanları tutanaklardan silinmiş. İşgal altındaki topraklardaki 1948 Filistinli mültecilerinin üç kategoriye ayrıldığını açıklamaya başladı: gönüllü ayrılanlar, kalanlar ve "bizim ayrılmaya zorladıklarımız"; buradan sonrası sansürcünün silgisi altında kayıplara karışıyor.[26]

Bakanlar son tahlilde bunun gönüllü bir kaçış olması gerektiğinde mutabıktılar nitekim 1948'in aksine, kitlesel bir sürgün ka-

25 İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları, 25 Haziran1967.
26 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

rarı almadılar. Bir kez daha Bentov'un sağduyulu sesi hükümeti bu meseleyi kolayca makul göstermekten alıkoydu. Yeni Kudüs Genel Valisi Haim Herzog'un günde 1.000 Filistinlinin ayrıldığını tahmin ettiği beyanına gönderme yaptı. Ordu her zaman "gönüllü bir kaçış" neticesinde ayrılmadıklarını daha sıklıkla ordunun insanlar üzerindeki baskısı nedeniyle ayrıldıklarını kabul etti. Bentov bakanlara "bir kumandanın denetimi altındaki nüfusu bölge tamamen boşalana kadar korkuttuğundan ve sindirdiğinden böbürlenerek bahsettiğini" anlattı. Buna inanmanın zor olmadığını da ekledi zira ordunun Golan Tepelerinde yaptığı sürgüne ilk elden şahit olmuştu.[27] Bentov Batı Şeria'dan ayrılan tüm Filistinlilerin yurduna dönmesi gerektiğini ve ordunun onları sürgün etmeyi bırakması gerektiğini söyledi. Sözleri ahlaki tutumunu güçlü bir şekilde ortaya koyuyordu. 1968 sonrası bir noktaya kadar yüksek mevkideki arkadaşlarının çoğu ahlaki değil ama pratik sebeplerden dolayı daha fazla kitlesel sürgün yapmaya ihtiyaç olmadığı yönünde Bentov ile uzlaştı. Yahudi devletinin etnik saflığını sağlamanın farklı bir formülünü buldular: Filistinlileri kendi bölgelerinde –vatandaş olarak değil– oranın "sakinleri" olarak tutmak.

İsrailli strateji uzmanları başka araçlarla etnik temizlik uygulanmak isteniyorsa sürgüne alternatifin insanların yaşadıkları yerleri terk etmesine izin vermek olmadığını keşfettiler –ve böylelikle demografik dengeden dışlanmış olacaklardı. Kendi alanlarının içinde kuşatılmış durumdalar ama ulusal nüfus içerisinde sayılmıyorlar çünkü özgürce hareket edemezler, gelişemezler veya genişleyemezler; ne de temel insan ve yurttaşlık haklarına sahipler. Glenn Bowman'ın bu strateji için bir lafı var: kistleşme. Bu bir şeyi kistin içine sokma sürecidir, burada Filistinli toplulukların etrafı İsrail'in hâkimiyet iddia ettiği topraklarla çevrili ve bunun içerisinde kuşatılmış durumdalar.[28]

Bu noktada Bentov yalnız değildi. Abba Eban da ordunun tutumu meselesinde ateşli eleştirmenlerdendi. Başbakana doğrudan şöyle hitap etti:

27 *A.g.e.*

28 Bowman, "Israel's wall and the logic of encystation", s. 127-35.

Levent Şahverdi Arşivi

> Şimdi söyleyeceğim hususu hükümetin dikkatine sunmak isterim. Uluslararası basın Batı Şeria'dan kaçış ve bunun sebep olduğu acılar hakkında korku hikâyeleri yazıyor. Bu betimlemeler bizim basınımızda da yer aldığı için kanaatimce bu isabetli bir tablo. En kötüsü bizim elimizdeki topraklarda oluyor gibi görünmekte. Uluslararası topluluk ve dünya Yahudileri İsrail'i ahlak dışı ve insanlık dışı bir politika izleyen bir ülke olarak addediyor. Sorun bu politikayı temsil etme şeklimizde değil sorun politikanın ardındaki hikmetin kendisi.[29]

Eban'ın baskısı altında Dayan ise şunu dedi "50.000 mültecinin Eriha'yı terk ettiğini onaylayabilirim" ve Eşkol ekledi "dönmelerine izin verilecek."[30]

Huylu huyundan vazgeçmez, görünen o ki ordunun kıdemli komutanlarının çoğu 1948 etnik temizliğinin eski muhariplerinden oldukları için köyleri işgal ederken kullandıkları yöntemlerin aynısına müracaat ediyorlardı. Dayan orduya boşaltılmış köylerin dinamitlenmesini durdurmayı salık veren özel bir emir çıkarmak zorunda kaldı –bu 1948'de köylülerin evlerine dönmelerini engellemek için uygulanan alışıldık bir yöntemdi. Mapam partisinin solcu Siyonist bakanları ki bu hareket 1948 etnik temizliğinde oldukça aktifti, 1967'de yeniden ortaya çıktı ancak bu defa ahlaki duyarlılık ve 1948'de eksik olan bir vicdanla. Başbakana ifade ettikleri üzere Batı Şeria köylerine yakın bir mevkideki çeşitli kibutzların üyelerini hükümette temsil ettiklerini düşünüyorlardı. Bunlardan biri Dayan'a Latrun vadisindeki Kibutz Nahşon gibi "kibutzlarımızın" "şaşkın" üyelerinin iyi komşuluk ilişkileri sürdürdükleri köylerin zorla boşaltıldığını öğrendiklerinde afalladıklarını söyledi. Dayan'ın kitlesel sürgünler karşısında hükümetin mutabakata dayalı tutumunu onayladığı ve bu eylemlerin yetkisiz, münferit vakalar olduğu yönündeki ısrarı az çok kabul gördü. Ne var ki, Turizm Bakanı liberal Moşe Kol, hükümetin duruşu ne olursa olsun yabancı basının İsrail'in yeni mülteci sorununa sebep olduğu yönünde bir izlenim yarattığını ekledi.[31]

29 İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları, 25 Haziran 1967.

30 *A.g.e.*

31 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

Haziran sonundaki toplantıda dile getirilen bu çekinceler bu hususta ki son örnekler olacaktı. Birçok bakan için başlıca endişe işgal altındaki topraklardaki çok sayıdaki 1948 mültecileriydi. Adalet Bakanı Yakov Şimşon Şapira "mülteciler için, onların göç etmesini teşvik etmek amacıyla bir bakanlık kurmalıyız... özellikle genç olanlar için çünkü onlar en tehlikesi ve en kötüsü."[32] Şapira İsrail'in "sorunu çözmek için istisnai hak" talebinde bulunması gerektiğini öne sürdü. Gelgelelim kendi sözlerine bakılırsa "ayrılan" 100.000 kişi hususunda Bentov ile hemfikirdi: "1948'in [vatansızlaştırma] politikasını tekrar edemeyiz... onlara dönmek için bir ay vermeliyiz ve 5.000 kişi dönerse [bu] çok da büyük bir sorun değil ve böylece dünyanın gözünde farklı bir imaja sahip oluruz."[33]

Bu fikri herkes onaylamadı. Haberleşme Bakanı İsrael Yeşeyahu yurda dönme politikasına karşı çıktı. İçişleri Bakanı Hayim Moşe Şapira sadece sürgün edilenlerin yurduna dönmesine izin vermeyi önerdi ancak Adalet Bakanı böyle bir ayrımın yapıldığını görmek istemedi. İsrail'in askeri aklının nasıl çalıştığının ziyadesiyle farkında olan Bentov askerlerin arasındaki hevesli sürgüncülerin operasyonlarını durdurmalarını sağlamanın tek yolunun sürgün edilen herkesin geri dönmesine izin verileceğini onlara bildirmek olacağına vurgu yaptı.

Dayan da nüfusun azaltılması arzusundan tamamen vazgeçebilmiş değildi. Yurda dönüş politikasına muhalefet etti ve ordunun orada burada Filistinlileri sürgün etmesinin ne kadar korkunç olabileceğine hayret etti: "Bu iyi bir süreç, onları ayrılmaya ikna ediyoruz, onlara ulaşım imkânı tanıyoruz, Ürdün arabaları da dışarda onları bekliyor."[34]

Menahem Begin sorunun tam olarak öyle işlemediğini söyledi. Londra'daki *Times* gazetesine göre insanların evlerinden ayrıldığı hemen her durumda ordunun havaya ateş açtığının görüldüğünü aktardı. Begin bunun durması gerektiğini ifade etti. Dayan pek çok vakada askerlerin insanların karşıya geçmesine (Ürdün Nehrinin diğer tarafına) "yardımcı olduğunu" söyleyerek

32 *A.g.e.*
33 *A.g.e.*
34 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

orduyu savundu. "İkimiz de oradaydık ve bunu gördük" diyerek Turizm Bakanı Moşe Kol'un onayını aradı. Kol onayladı ancak Dayan'ın aksine durumu betimlemeye başladı "ama şoke ediciydi..." Neden sonra Kol sustu. Filistinliler barbarca davranırken başlarının üstüne ateş açarak onları yerlerini terk etmeye zorlamanın onlara yardım eder gibi davranmaktan daha iyi olduğunu kastetmiş olabilir mi? Hiçbir zaman bilemeyeceğiz. Bildiğimiz insanların zorla transferinde zorluk yaşandığı. Liberal ve sosyalist kanadın (Mapam) bakanları gönüllü kaçış mitini yaymak konusunda endişelilerdi. Belki UNWRA'dan "transfere" yardımcı olmasını isteyebilirlerdi? Dayan şiddetle reddetti. İçişleri Bakanı Hayim Moşe Şapira bu gereksiz münakaşadan hoşlanmadı. "İnsanlar taşınıyor çünkü biz onları buna zorluyoruz" diye ısrar etti ve sordu: "Eğer Filistinliler uslu durursa kalabileceklerine dair bir politika benimsiyor muyuz?"[35] Aslında meselenin özü tam da buydu: insanların uluslararası hukukla korunan en temel hakları İsrail'in ne idüğü belirsiz "iyi davranışı" onaylama koşuluna bağlanmıştı. Dünyada yalnızca tek bir bağlamda böyle bir bağlantı kurulabilirdi: modern hapishane.

Ancak Dayan bu işin peşini o kadar kolay bırakmadı. Geriye dönüp bakıldığında görünen o ki "başarısı" 1948 mültecileri sorununun çözümüne yönelik Haziran 1967'deki ilk kabine toplantısında başlayan bir müzakereyi Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki kaç 1948 mültecisinin bir kez daha sürgün edileceği münakaşasına dönüştürmek oldu. Bu toplantının da öncesinde Dayan çoktan başarılı bir sürgün politikası oluşturmuştu, ona göre bu kitlesel sürgünün imkansızlığı ile nüfusun azaltılması gerekliliği arasındaki dengeyi dosdoğru yakalayan bir politikaydı. Zaten kitlesel bir sürgün peşinde değildi ama çoktan vuku bulmuş bir etnik temizliği 1967'nin sonunda yurda dönüş politikası benimsemek suretiyle tersine çevirmeyi de reddetti. Gelecekte hiçbir İsrail hükümeti 1948 mültecileri hakkında ayrıntılı tartışmaya girmeyecekti; Ehud Barak'ın 2000'deki kabinesinde bakan olan Yossi Beilin'in İsrail'in katı yurda dönüş karşıtı politikasını biraz değiştirme doğrultusunda kısa, başarısız bir girişimi hariç.

35 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

Öte yandan haziranın o günlerinde uluslararası basın İsrailli diplomatların mültecilerin yeniden yerleştirilmesi için Batılı güçlerle bir araya gelinecek uluslararası bir konsorsiyum toplanmasını istedikleri yönünde verdikleri içi boş demeçlerden geçilmiyordu. Bu arada uslanmaz Mapaynik Dayan (dâhili ve harici kamuoyunu nasıl manipüle edeceği hususunda Ben-Gurion tarafından kılavuzluk edilen kişi) sahada gerçek politikaları hayata geçirmekle meşguldü. Haim Herzog ile beraber başlattığı, paranın da teşvikiyle insanları "gönüllü" ayrılmaya razı eden politikayla gurur duyuyordu. Bu yüzden Başbakan Eşkol onu "ama vakaların yüzde 99'unda baskı uygulanmadığına dair emin olabilir miyiz?" diye sıkboğaz ettiğinde "kesinlikle" diye cevapladı. Artık iş el-Halil, Nablus, Cenin ve Beytüllahim belediye başkanlarının elindeydi. "Dilerlerse Kudüs'ü örnek alabilirler: Orada bunu ayarladık, Nablus kapısında tamamen dolana kadar bir otobüsü her zaman hazırda bulunduruyoruz... bu aralar harika bir şey oluyor: günde 1.000 Filistinli ayrılıyor."[36] Belediye başkanları neden bu kadar önemliydi? Dayan bunu da açıkladı: "Bir kişiden gönüllü bir şekilde ayrıldığına dair imza almak en iyi seçenektir; ikinci en iyi seçenek ise belediye başkanının onun adına imzalamasıdır."[37]

Bu kabinedeki liberallerin ve sosyalistlerin bir hayli patetik direnişi Bentov'un reaksiyonunda görülebilir. Doğrudan otobüs seçeneğine değinerek bunun gayri insani olduğunu dile getirdi ancak muhtemelen Dayan'dan korktuğu için hızlıca "ben sadece bir süreliğine durmayı öneriyorum, böylece [yabancı basına] fotoğraflayacak malzeme vermemiş olacağız" dedi. Bu Dışişleri Bakanlığı Genel Direktörünü yüreklendirdi ve "Kızıl Haç için bir tur düzenleyebiliriz!" diye çıkış yaptı. Dayan böyle turlardan oldum olası nefret ederdi ve bakanlara Kızıl Haçın böyle bir tura katıldığını ancak kuralları ihlal ettikleri gerekçesiyle ordunun onları durdurduğunu rapor etti. Neticede Kızıl Haçın olaylara müdahale etme şeklinden dolayı Dayan'ın tepesi atmıştı.

Aslında Dayan Uluslararası Kızıl Haçın Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki insanların meselelerine herhangi bir şekilde dâhil olmasını engelleme hususunda hükümeti ikna etmişti. Batı Şeria'yı

36 *A.g.e.*

37 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

Ürdün'e bağlayan Ürdün Irmağı üzerindeki köprüden çekilmelerini emretmişti; zira burası Filistinlileri Batı Şeria'dan naklederken kullanılan başlıca hattı.

Onun rehberliğinde hükümet, imzacı olduğu Cenevre Konvansiyonu'na dayanarak Kızıl Haçın halka yemek dağıtımı, sürgünden koruma ve işgal öncesi hukukun uygulanmasının gözetimi taleplerini reddetti. Hükümetin hukuki danışmanı Yosef Tekoah, tüm bunların Cenevre Konvansiyonu sözleşmesine ve ruhuna uygun olduğunu onayladı. Gelgelelim Tekoah da Dayan'ın endişelerini paylaşıyordu. Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ne ilişkili olarak Cenevre Konvansiyonu'nun kabul edilmesi buralarda Ürdün ve Mısır'ın egemenlik süren devletler olduğunun İsrail tarafından onaylanması anlamına gelecekti.[38] Bir bakan dahi böyle bir durumda riske gitmek istemezdi; sadece bir egemen devlet vardı ve hâlâ var: İsrail. Ve gelecek yıllarda hiçbir şey bunu değiştirmeyecek, BM Genel Kurulu'nun Aralık 2012'deki Filistin'e Gözlemci Devlet statüsü veren kararı bile.

Genel olarak Haziran 1967 toplantıları boyunca Dayan Kızıl Haç kaynaklı hiçbir şikâyete aldırış etmediği gibi kendisine ait olmayan herhangi bir kaynaktan gelen sorunu kafasına dahi takmadı. Aynı şekilde Eğitim Bakanı Zalman Aran'ın dile getirdiği endişelerine cevap vermeyi dahi reddetti: "el-Halil'de İbrahim Mağarasında [İbranice *Maarat Hamahpela*] yapmakta olduğumuz bir skandal! Müslümanlar orayı bizden daha iyi şekilde koruyorlardı."[39]

Neticede BM kaynaklarına göre İsrail yaklaşık 180.000 Filistinliyi bu günlerde sürgün etti.[40] Filistin'in etnik temizliğinin bu periyodunu özetlerken hayata geçirilmeyen bazı planlara, en azından bir tanesine dönmek istiyorum; gelecekte İsrail o güce erişir, o isteği ya da stratejik ve varoluşsal gereksinimler gerekçesiyle işgal altındaki tüm nüfusu kitlesel olarak azaltma ihtiyacı

38 *A.g.e.*

39 *A.g.e.*

40 Robert Bowker kabaca 300.000 Filistinlinin bu operasyonlarda mülteci haline geldiğini tahmin ediyor. Bowker, *Palestinian Refugees*, 2003, s. 81.

Levent Şahverdi Arşivi

duyarsa maalesef gündeme gelebilecek bir plandan söz etmek istiyorum. Bu, Gazze Şeridi'ndeki halkın en azından mültecilerin Batı Şeria'ya taşınması üzerine bir plandır.

Bu husus ciddi olarak ilk defa Haziran 1967'de ordunun en saygıdeğer kıdemli subaylarından biri olan Mordehay Gur tarafından dile getirildi; planını sunması için hükümet tarafından davet edilmişti. Gazze mültecilerinin Batı Şeria'ya katılarak buradaki nüfus içinde soğurulmasını, yutulmasını teklif etti:

> İnsanları ayrılmaya teşvik edecek şartları yaratmamız gerekli. Onları baskı altına almalıyız ama direnişe sebep olacak şekilde değil; ayrılmaya sebep olacak şekilde. Bu hem mülteciler hem de daimi sakinler nezdinde teşvik edilmeli ki tarımsal açıdan Gazze Şeridi'nde bir umut kalmadığını hissetmeliler... Ayrıca UNWRA yeni bir nüfus sayımını tamamladığında mülteciler için yeterli gıdaya sahip olmadıkları ortaya çıkacak... Bu ciddi bir güvenlik meselesi haline gelebilir... Oradaki tüm gelişmeleri [transferi teşvik etmek adına] dondurmamız gerekiyor.

Böylesi bir transfer teklifi bir kez daha Kasım 1967'de ortaya atılmıştı. Teklif bu defa Yahudi Ajansı'nın yerleşimler dairesi başkanı, Yosef Weitz'den geldi; İşçi partisinin (o zaman halen Mapai) yayın organı olan *Davar* gazetesinde yazdığı makalede Gazze'deki mültecilerin Batı Şeria'ya "transfer" (bu kelimeyi kullandı) edilmesini önerdi. Daha sonra bu meseleyi müzakere etmek üzere Başbakan ile görüşmeye davet edildi. O zaman hükümet bu planı göz önünde bulundurmuştu ve Tarım Bakanlığı Genel Direktörü tarafından uygun bulundu: "Geniş sayıda [mülteciyi] Ürdün Vadisi'ne taşıyabiliriz." İşgal altındaki topraklardaki hükümet politikalarını koordine eden askeri yetkili Albay Şlomo Gazit daha seçici, yani herkesin dâhil edilmeyeceği ve Filistin'den topyekûn gönderilecekleri son bir aşama ile sona erecek kademeli bir süreç önerdi: "Onları [Ürdün] vadisine taşımak doğuya doğru hareket etmelerine neden olabilir; biz bir nüfus transferi atmosferi yaratmalıyız." İşgalin hukuki danışmanı, Zvi Dinstein ekledi: "Onları çalışabilecekleri yerlere taşımalıyız... Buradaki soru şu ki nüfusun açıkça transfer edilmesi mümkün mü?" Bu soruya nasıl cevap verildiğine dair bir kayıt yok. Görünen o ki,

Levent Şahverdi Arşivi

böyle bir operasyon açıkça yürütemezdiniz ve dolayısıyla bu plan çökmüş oldu.[41]

Böylelikle oldukça büyük bir nüfus yerinde kalmış oldu; savaşın akabinde on üçüncü hükümetin süresi dolduğunda toprakların ve buradaki halkın kaderi artık gelecek on yıl boyunca iktidarda kalacak olan İşçi partisinin, Mapai, elindeydi.

41 Segev, *1967*, 2005, s. 548.

Levent Şahverdi Arşivi

Yedinci Bölüm

İşçi Partisinin Mirası, 1968-1977

İşgal tarihin ilk on yılı, 1967-1977, pek çok İsrail yayınında münevver bir on yıl, Filistinlilerin daha sonra kendi elleriyle mahvedecekleri onlar adına barış ve ilerleme fırsatlarıyla dolu on yıl olarak resmedildi.[1] Ancak daha yakından bakıldığında başka bir gerçeklik ortaya çıkar –işgal altındaki topraklardaki halkı, onların çocuklarını ve torunlarını ömür boyu hapse mahkûm eden tek taraflı bir yönetimin pekişme süreci. Bu on yılın daha ilk gününden itibaren Filistinlilerin hayatları taleplerine ve kaprislerine tamamen boyun eğmedikçe onları potansiyel tehdit ve tehlike kaynağı olarak gören bir bürokrasi tarafından yönetildi.

Bu on yılda dünyayı kandırma sorumluluğu sadece İşçi partisinin omuzlarındadır (ve parti içinde 2016'daki ölümünün ardından barış elçisi olarak selamlanan Şimon Peres'e aittir). On üçüncü hükümet 1967'nin öforik yıllarının ardından kısmen çöktü ve karar verme süreci savaş öncesinde nerede yürütülüyorsa oraya nakledildi: 1977'ye kadar İşçi hareketinin ellerine.

26 Şubat 1969'da Levi Eşkol öldü ve yerini Başbakan olarak Golda Meir aldı. Meir 1969 genel seçimlerinden partiyi kesin bir zaferle çıkardı. Yeni lider selefi gibi yerleşim politikasının sürdürülmesinden yanaydı. Meir, politikaya ABD'de başlamış bir Yahudi-Amerikan siyasetçisiydi, oradayken İşçi Siyonizmine kendini adadı ve daha sonra İsrail'de önce uzun süre Çalışma Bakanı daha sonra da Dışişleri Bakanı olarak hizmet etti. İşgal altındaki

1 Örneğin bkz. Rafi Israeli, *The First Decade of Israeli Rule in Judea and Samaria*, 1977 ve Teveth, *The Cursed Blessing*, 1982.

Levent Şahverdi Arşivi

toprakların akıbeti ile çok az ilgiliydi, bu konuyu askeri yönetimin bürokratik ataletine bıraktı. Meir için barış bir seçenek değildi.

1969'a gelindiğinde adı halen Mapai olan İşçi hareketi makyajlandı ve yeni bir isim aldı: Maarah (İttifak). Bu Mapai, Rafi (David Ben-Gurion'un başını çektiği parlamento grubu) ve Yigal Alon'un partisi Ahdut Haovada arasındaki bir birlikti. Birliğe katılan son grup sol Siyonist Mapam oldu. "İttifak" 1977'de Menahem Begin'in ittifakı Likud'a yenilene kadar değişmeden iktidarda kaldı.[2]

Daha önce değinildiği üzere birleşmiş hükümet 1967'de işgal altındaki stratejik üstünlüğünü sağlamak adına Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde yerleşim birimleri kurmak ve belli bölgelere asker yerleştirmek hususlarında mutabakata varmıştı. İki gelişme bu planları güçleştirdi. Biri mesiyanik Gush Emunim (İnananlar Bloğu) hareketinin ortaya çıkışıydı; hareket müritlerini kadim dini alanlar olarak gördükleri yerleri kolonileştirmeye gönderdi; ki buralar sıklıkla Batı Şeria'da Filistinli halkın yaşadığı bölgelerin tam kalbindeydi. Hükümetse Yahudileri Filistinli nüfusun daha az olduğu bölgelerde yerleştirmek istiyordu.

Karar vericilerin esas grubu içerisinde 1967'de kadim İsrail topraklarını sonsuza kadar geri aldıklarına inanan kayda değer sayıda 1948'li vardı. Kabinedeki bakanlar olarak ilk Yahudi yerleşimci grupları 12 Nisan 1968 gecesi Batı Şeria'da el-Halil'e/Hebron'a yerleştiklerinde görmezden geldiler. Grup şehrin göbeğindeki Park Hotel'e yerleşti ve birkaç hafta sonra hükümet el-Halil'e nazır bir Yahudi şehrinin, Kiryat Arba'nın kuruluşuna onay verdi. Uluslararası kamuoyundan bir tepki gelmedi ve görünen o ki ABD bu hususi tarihi dönemeçte İsrail'le olan ilişkisinde yeni ve güncellenmiş bir aşamaya atladı: Yahudi devletini sahip olduğu en ileri ve son teknoloji askeri silahla donatmaya karar verdi (elli Phantom jet uçağı 1968 sonunda İsrail'e gönderildi).[3]

2 Partinin tarihindeki bu kısa sürecin incelemesi için bkz. Shindler, *A History of Modern Israel*, 2013, s. 128-45.

3 Bkz. Zertal ve Eldar, *Lords of the Land*, 2009, s. 66-81. Bu olaya eşlik eden anlatının daha esaslı bir yapı sökümü için ayrıca bkz. Gordon, *Israel's Occupation*, 2008, s. 123-4.

Levent Şahverdi Arşivi

1977'ye kadar iktidarda kalan İşçi Partisi hükümetinin ilk yerleşimcilere verdiği onay elli yıl sonra yerleşim birimlerini barışın önündeki başlıca engel olarak görecek olan dünya tarafından görmezden gelindi. Başlangıçta her Siyonist siyasi parti en azından Batı Şeria'nın sınırlı kesimlerinde Yahudilerin yerleşimlerini destekledi. Bunun lehindeki ilk kamusal çıkış David Ben-Gurion'dan geldi. 9 Haziran 1967'de *Haaretz*'de Yahudilerin 1948 savaşında boşaltılan onlara ait olan yerlerin ve Doğu Kudüs'ün kolonileştirmesi gerektiğini yazdı. Bunu yazdıktan dokuz gün sonra, 18 Haziran'da hükümetin Gush Etzion'u "yeniden inşa etme" kararını alacağını biliyordu. Ve temmuz başında, Batı Şeria'daki ilk Yahudi kolonisi Kfar Etzion'u inşa etmek için ilk yerleşimciler bizzat hükümet tarafından davet edildi. Burası Kudüs'ün güneyinde kalan; doğuda Beytüllahim'in, güneyde el-Halil'in hemen yanında olan bir bölgedir. Dokuz ay sonra, Nisan 1968'de el-Halil'in tam kalbine yapılan işgal bir hükümet girişimi değildi belki ama geriye dönük olarak onaylandı ve yasallaştırıldı.[4]

MESİYANİK KOLONİZASYON

Yerleşimcilerin ideolojik yapılanması Gush Emunim'in köklerini Siyonizmin erken dönemlerinde bulunur. Kitab-ı Mukaddes zamanlarını tekrarlamaya dayalı mesiyanik görüş ile Siyonizmin modern projesini birleştirme fikri 1920'li yıllardan itibaren mevcuttu. Bu yeni dogmanın tasarlanmasının ve yayılmasının ardındaki kilit figür Rabbi Abraham İzak Kook idi; onu birçok açıdan Yahudi köktenciliğinin kurucu babası olarak görmek mümkündür. Müritleri onu Tanrı'dan ilham olan kutsal bir kişi addetti. Oğlu ve halefi Rabbi Zvi Yehuda Kook 1967 savaşından sonra onun soyut düşüncelerini siyasi bir plana çevirdi. 1982'de doksan bir yaşındaki ölümüne kadar özellikle Batı Şeria'nın kolonizasyonunu hayatının misyonu haline getirecek hevesli milliyetçi dindar gençliği etrafında topladı. Bu telkin Merkaz Harav (Rabbinin Merkezi) adlı bir enstitü aracılığıyla yayıldı; nesillerce öğrenci Kook ve meslektaşları işgal altındaki topraklarda yerleş-

4 Başlangıçtaki süreçler için bkz. Newman, "The Evolution of a Political Landscape", s. 192-205.

Levent Şahverdi Arşivi

menin yüce bir ilahi emir olduğuna dair burada tedrisattan geçti.[5] Bu enstitü umutsuz Filistinlilerin 2008'de İsrail'deki sivillere karşı gerçekleştirdiği birkaç operasyondan birinin hedefi haline geldi; sekiz öğrenci öldü.

Hareket 1974'te Kook tarafından resmen kurumsallaştırılmadan önce 1968'de zaten aktifti; harekete ismini veren de o oldu: Gush Emunim (İnananlar Bloğu). Bazı kaynaklara göre, isim babası, hareketin içinde halen aktif olan öğrencisi Rabbi Haim Druckman idi; bu ifade evindeki bir toplantı sırasında bulundu.

Bu hareketin ilk resmi eylemi (el-Halil ve Gush Etzion'daki yerleşimcilerin eylemlerinden farklı olarak) 1974 sonunda vuku buldu. Nablus bölgesindeki Sebastia'da, Osmanlı'dan kalma eski bir tren istasyonunda yerleşme girişiminde bulunuldu –amaç bugün orada olan iki yerleşim birimi inşa etmekti: Alon Moreh ve Kadum. Başlarda birçok defa buradan çıkartılmalarına rağmen bu yerleşimcilerin eylemleriyle hükümetin çalışmalarını entegre eden bir anlaşma aracılığıyla İşçi Partisi hükümeti nihayetinde onlara kalma izni verdi.[6]

Böylelikle 1974 itibarıyla yerleşimci hareketi hükümetin kolonizasyon politikalarını etkileyen ideolojik bir lobi haline gelmiş oldu ve gerek Knesset'te gerekse de kamusal alanda giderek artan bir mevcudiyete ve görünürlüğe sahip oldu. Ne var ki, sadece manipüle etmiyorlar aynı zamanda da manipüle ediliyorlardı. Bu yerleşimciler toprağa el koymanın silahı, sıklıkla da bir bahanesi olarak kullanıldıkları gibi devlete başka vasıtalarla etnik temizlik yapma imkânı veren demografik bir araç olarak da iş gördüler.

Bu hareket, İşçi Partisinin doğrudan bağlantılı olmak istemediği kolonizasyon politikasının bu veçhelerini uygulamak için biçilmiş kaftandı; özellikle de açıkça uluslararası hukuka ve anlaşmalara aykırı olan politikaların. Sorumluluğu devletten bu sözde partizan gruplara yüklemiş oldu. Yani mega hapishane, hangi versiyonu olursa olsun fark etmez, coğrafi ve dinamik olarak toprak talanı sayesinde net bir şekilde ortaya çıktıktan sonra

5 Lustick, *For the Land and the Lord: Jewish Fundamentalism in Israel*, 1988, s. 42-72.

6 Bu hareket hakkında bir yerleşimci perspektifi için bkz. Israel Harel, "Not Gush Emunim but Zionism", *Haaretz*, 2 Aralık 2011.

Levent Şahverdi Arşivi

Yahudi kolonilerinin oluşturduğu haritayla da şekillendi ve pekişmiş oldu. İşgal altındaki Filistinliler ile yerleşimcilerin yaşamlarının birbirine yakınlığı bir hapishane imgesini daha da netleştirmekten başka bir şeye yaramadı. Her koloni, her koloni bloku kendi yerleşimcilerini içine alan elektrikli tellerle ve duvarlarla çevrildi; ancak hepsi birleştiğinde Filistinlileri Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin devasa kompleksi içindeki çok sayıda mini-hapishaneye kapattı.

Tam bu noktada bu insanların meselesi hakkında yazılmış en iyi kitaptan bahsetmek istiyorum. Idith Zertal ve Akiva Eldar tarafından yazılan *Lords of the Land* (Toprağın Efendileri) adlı çalışma Büyük İsrail ideolojisinin hayata geçirilmesi adına yerleşim hareketinin İsrail'deki her türlü devlet otoritesini ve mekanizmasını ele geçirdiğini öne sürüyor. Ben tam tersini düşünüyorum: Filistin'i 1882'den beri etkileyen ve dönüştüren ideoloji ile onun taraftarları vizyonlarını hayata geçirmek ve genişletmek için 1967 sonrası kolonilere ihtiyaç duydular. Kolonizasyonun ana hamlesi hükümetin yerleşim stratejisinin bir parçası olarak gerçekleştirildi. Golda Meir'in iktidarı (1969-1974) sırasında Şimon Peres yerleşimcilerin esas patronu haline geldi ve geniş alana yayılmış kolonizasyonu meşrulaştırmak için sebatla çalıştı. Onun çabaları sayesinde yerleşim hareketinin gelecekteki iki merkez üssü Ofra ve Qadum, Batı Şeria'nın kalbinde inşa edildi. Ofra yerleşiminin inşası 1975'te bitirildi; o dönem İzak Rabin Meir'in ardından Başbakan, Peres ise Savunma Bakanı oldu. Bugün Ofra şehrin kuzey doğu köşesinden Ramallah'a bakmakta; Qadum ise Nablus yakınındaki ilk Gush Emunim yerleşim birimi olarak tasdik edildi.[7]

Kolonizasyon kararının resmen alınması büyük bir uluslararası hukuk ihlaliydi. Cenevre Konvansiyonu işgalci gücün işgal ettiği topraklarda kaldığı sürece var olan düzen üzerindeki etkisini mümkün olan en az seviyede tutmasını salık verir. Bu taahhüttün bir veçhesine göre işgalci bu toprakları orada bulduğu halka bırakmak mecburiyetindedir. Bir diğer hayati taahhüt ise Konvansiyonun 49. maddesinde düzenlenmiştir: "İşgalci güç kendi sivil halkını işgal ettiği topraklara taşıyamaz ve nakledemez."[8]

7 Gordon, *Israel's Occupation*, 2008, s. 124.

8 Bkz. Cenevre Konvansiyonu (IV) Savaş Sırasında Sivillerin Korunması hakkındaki madde, Cenevre, 12 Ağustos 1949.

Levent Şahverdi Arşivi

İlerleyen zamanda İşçi Partisi iktidarı sırasında kolonizasyon projesi sürdü (ve tabii ki 1977 sonrasında Likud iktidarında daha da yoğunlaştı). Meir hükümeti eğer isteseydi mesiyanik kolonizasyonu sınırlayabilirdi ancak bunu (ya üyelerinden biri Yigal Alon kendisini yerleşimcilerle özdeşleştirdiğinden ya da Şimon Peres gibi diğerleri fırsatçılıklarından ötürü onları siyasi oyunda potansiyel müttefik olarak gördüğünden) yapmayı başaramadı.

KOLONİZASYONA DİRENMEK

Kolonizasyonun önündeki muhtemel ikinci engel Filistinlilerin direnişiydi. Bu anlamlı bir direniş değildi zira başarısı kargaşa içerisindeki bir hinterlanda bağlıydı.

Yahudi devletinin sınırları 1968 ve 1969 yılları boyunca sessiz sıfatından başka her şekilde nitelenebilirdi. Süveyş Kanalı'nın kıyılarında Mısır ile İsrail orduları arasında her gün bir yıpratma savaşı sürmekteydi. Mısırlılar İsrail ordusunu Haziran 1967'de işgal ettiği Sina Yarımadası'ndan çıkarmayı umuyordu ve İsrailliler ise Mısır topraklarının derinine doğru yaptıkları baskınlara misilleme yapıyor, diğerlerinin yanında Mısır ekonomisinin ve endüstrisinin altyapısı olan hedefleri vuruyordu.

Ürdün Irmağının iki kıyısı arasındaki uzun sınırda ise başka türlü bir çatışma cereyan etti. Yeni ortaya çıkan Filistinli gerilla hareketi birimlerini işgale karşı popüler bir direniş mücadelesi yürütmek adına göndermeye çalışıyordu. Başlangıçta İsrail ordusu Ürdün'deki Filistinli üslerini havadan bombalayarak misillemede bulundu ve daha sonra bir cephe saldırısı düzenlemeye karar verdi; Ürdün'ün Kerime köyündeki FKÖ karargahına yaptığı saldırı şaşırtıcı bir başarısızlıkla neticelendi. Direniş savaşı artık uçak kaçırmayı (ilk eylem 23 Temmuz 1968'de El-Al uçağının kaçırılmasıydı) ve İsrail içindeki Yahudi bölgelerinin bombalanmasını da içeriyordu. İsrail'in misillemesi ise Beyrut havalimanına baskınlar ile 1968'in sonunda Arap havayolu şirketlerine ait on üç uçağın bombalanması şeklinde oldu. Bu türden çatışmalar 1970'teki "Kara Eylül" olarak bilinegelen olaya kadar devam etti. Hâşimi Krallığı örgütün gerilla eylemlerini yürüttüğü FKÖ karargâhını ülke dışına zorla çıkarma kararı aldı ve böylelikle

Levent Şahverdi Arşivi

cephe mücadelesi güney Lübnan'a taşınmış oldu. Artık mücadele sadece uluslararası değildi aynı zamanda uluslararası direniş ve terör örgütleriyle de iş birliği içindeydi. Bu gelişmenin neticesi Eylül 1972'deki Münih Olimpiyatlarında Kara Eylül adlı Filistinli grup tarafından on bir kişilik İsrail takımına yapılan saldırı ve aynı yılın mayıs ayında Japon Kızıl Ordu üyelerinin Lod (Ben-Gurion) havaalanında yirmi beş yolcuyu öldürdüğü katliam ile neticelendi.[9] Direnişin sahnesi artık özel olarak sadece Batı Şeria değildi; dünyanın diğer kısımlarına doğru genişlemişti. Böylece işgalin rutinini de etkilememiş oldu.

Gazze Şeridi'nde işgal altındaki Güneyin bir tür Kuzey Vietnam'ı olacak belli başlı bir hinterlant yoktu. Bu nedenle mülteci kampları içerisindeki yerel girişimler buradaki direnişin belkemiği haline geldi. Bu girişim 1971 yılında Güney Komutanlığı lideri General Ariel Şaron tarafından şiddetli bir biçimde bastırılana kadar sürdü.

Yani direnişin çoğu devletin sınırlarının dışındaydı. Kendi sınırları içindeki eylemlere karşılık ise İsrail önceleri kolektif cezalandırma yöntemi ile cevap verdi, ancak çok geçmeden bu misillemelere Yahudi kolonizasyonunu genişletmeyi de ekledi. Bu durumda çok erken bir zamandan itibaren direniş ve Yahudi kolonizasyonu İsrail adına işgal altındaki toprakları idare eden strateji uzmanlarının ve bürokratların zihninde iç içe geçmiş oldu. Denklem basitti: direniş ne kadar güçlüyse, kolonileştirme o kadar derine işleyecekti.

Filistin direnişi ile Yahudi kolonizasyonu ilk defa Gazze Şeridi'nde birbiriyle ilgili hale geldi ve böylelikle direniş Gazze'nin yoğun bir şekilde Yahudileştirilmesi için bir bahane olarak hizmet eder oldu. Şüphesiz uluslararası hukukun açık bir ihlali olan bu kolonizasyonun itkisi sadece direnişe misillemeden ibaret değildi. Ancak her nedense İsrailli siyasetçiler kolonizasyonun "terörle" mücadele aracı olarak meşrulaştırılabileceğini öne sürdüler. Siyasetin sağ kanadı başta bu bağlantıyı reddetti ve hükümetlerden kolonizasyonu bizatihi bir ulusal kurtuluş hareketi olarak desteklemesini istedi. Gelgelelim sağ kanat hükümetlerin

9 Bkz. Amos, *Palestinian Resistance*, 1980, s. 228-313.

Levent Şahverdi Arşivi

uluslararası baskı altında yerleşim projesini genişletmek için daha dikkatli oldukları zaman dahi yerleşimleri genişletme lobisi, Filistin direniş eylemlerinin ardından özellikle gürültü çıkardı.

Gazze Şeridi'nin kolonizasyonu başlangıçta yerleşimcilerin mesiyanik hareketi Gush Emunim tarafından öne sürülmedi ama bir bakan, Yigal Alon ve bir general, Ariel Şaron tarafından desteklendi.

Yigal Alon Ocak 1970'te Yerleşimler [kolonizasyon] için Bakanlık Komisyonunun başı olarak atandı; kısa süre sonra komisyon adını (İbranicede kolonizasyonun tam tercümesi olacak şekilde) Yerleşimler için Kurumlararası Komisyon olarak değiştirdi, nitekim komisyon artık sadece bakanlardan değil Yahudi Milli Fonunun, kibutz hareketinin ve benzer diğer kurumların üyelerinden müteşekkildi. Gazze Şeridi'ndeki Yahudi yerleşim bloku Gush Katif'ten önemli bir aktivist Hagai Huberman da bu komisyonun bir üyesiydi ve İsrail'in 2006'da Gazze'den çekilmesi sürecinin kaydını şahsi internet sayfasında yayınladı.[10]

Kayıtlardan açıkça anlaşılan şu ki Şaron, Gazze'de koloniler inşa etmekle İsrail'in oradan çekilmeyeceğine dair açık bir mesaj verildiği hususunda bakanları ikna etmişti ve bu onun deyişiyle "terör dürtüsünün" azalmasını da sağlayacaktı. İlk iki yerleşimin inşasına 1971'de karar verildi ve 1972'de inşaat tamamlandı. Ve bu, söylemin ana teması olacaktı: burada yerleşiyorsun çünkü burası senin ve tabi bu yerleşim aynı zamanda "teröre" verilen bir cevap. Böylelikle sağ kanat seçmene ilk cevap; bir gözü uluslararası toplulukta olan kamuoyunun daha ılımlı kesimleri için de ikinci cevap verilmiş oldu.

İşgalin ilk on yılında bir yandan İşçi partisi siyasetçilerince Yahudi kolonizasyonunun geleceğinin taslağı oluşturulurken diğer yandan işgal altındaki halkın yaşamı bürokratların eline düşmüştü. Siyasetçiler tarihi dönemeçlerde kararlar alıyor; bürokratlar ise hem siyasi talimatlar hem de şahsi yargı, istek ve zaafları doğrultusunda onları gerçekliğe dönüştürüyor.

10 İbranice internet sayfası: http://www.toraland.org.il.

Levent Şahverdi Arşivi

Sekizinci Bölüm

Kötülüğün Bürokrasisi

BÜROKRATİK İDARE

Haziran 1967'de önemli kabine toplantıları bittiğinde Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin herhangi bir barış ajandasının dışında tutulması kararı alınmış; kitlesel olmayan bazı sürgünlerin gerçekleştirilmesi ve toprakları resmen ilhak etmeden Yahudi devletine katmak ve böylece oradaki halkı hem toplumsal hem de bireysel boşluğa düşürmek için buraların idaresi orduya bırakılmıştı.

Şimdi artık bürokratların işe el atma zamanı gelmişti. Onca insanın hapsedilmesi için gerekli olan altyapı inşasının başlangıç aşamalarında piramidin en tepesinde Genel Direktörler Komitesi (GDK), İbranice *Vadat ha-Mankalim*, vardı.[1] Bu komite işgal altındaki topraklarla ilgili olan tüm bakanlıkların genel direktörlerinden müteşekkil olarak 15 Haziran'da kuruldu. Komitenin binlerce sayfalık toplantı tutanakları iki ciltte toplandı.[2]

Komitenin ilk toplantısına Finans Bakanlığı Genel Direktörü Yakov Arnon başkanlık etti. Toplantıda ayrıca eski IDF Genelkurmay Başkanı ve o dönem Dayan'ın özel danışmanı Zvi Zur da mevcuttu. Ayrıca Ticaret ve Endüstri Bakanlığı, Tarım Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı genel direktörleri ile Savunma Bakanlığından

1 Belgeler İsrail Arşivleri tarafından 1971'de seçilerek ama gayet açıklayıcı olarak yayınlandı. Bkz. *The Israeli Ministry of Defence, The Occupied Territories, 1967-1971*, Tel Aviv: Ministry of Defence (bu cilt 750 sayfa).

2 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

ve ordudan da temsilciler vardı. Diplomasi göz önünde bulundurulmadığı için Dışişleri Bakanlığından kimse yoktu ama öte yandan komitenin koordinatörü Albay Yehuda Nitzan'dı (1968'de yerini General Şlomo Gazit aldı).[3]

Görüşmelerin mutlak gizliliğine dair gereklilik ilk toplantıdan itibaren vurgulandı. O toplantıda bundan sonra her askeri valinin çeşitli bakanları temsil eden mini bir kabinesinin olmasına karar verildi ve bu sivillere askeri üniforma ile rütbe verildi. 1980'lerde askeri idare sivil idareyle yer değiştirdiğinde bu şahıslar bir kez daha sivillere "dönüştürüldüler". Aynı zamanda İsrail tarafından işgal altındaki yaşamı kolaylaştırmak için atılan bir adım olarak selamlanan "askeri idareden" "sivil yönetime" geçiş işgal altındaki topraklardaki yaşamda pek de dramatik bir değişim olmadığını gösteriyordu. Kabindeki her bakandan onlarla çalışmak üzere oralı bir Filistinliyi işe alması istendi. Britanya İmparatorluğu günlerinde Hindistan ve Mısır gibi ülkelerde çok benzer bir yapı işlemekteydi; valinin yanında yerel bir danışman bulunurdu. İşgalin sömürgeci doğası ve yüzü günden güne görünür oldu.

Komite, göreceğimiz üzere, topraklardaki yaşamı idare etmek için iki model geliştirdi. Biri açık hava hapishanesiydi; bu modelde Filistinliler İsrail denetimini önceki düzenlemeye göre bir iyileşme; en azından onların hayatta kalmalarını sağlayacak bir gelişme olarak göreceklerdi. Ve eğer Filistinliler direnirlerse bu model ikincisiyle yer değişecekti: bir yüksek güvenlik hapishanesi.

Bürokrasi her an iki modeli de faaliyete geçirmeye muktedirdi. Eylül 1967 itibariyle subaylar ve memurlardan oluşan bu grup zaten işgale karşı bir direniş olacağının farkındaydı. O ay içerisinde Filistinli muhbirlerden müteşekkil ilk kadro kendi hemşerilerini gizlice dinleyerek embriyo halindeki bir direniş hareketinin varlığını rapor ettiler. Albay Rehavya Vardi bunu GDK'ya bildiren memurdu. Vardi ve bir meslektaşı GDK içindeki başlıca azmettiricilerdi; onların başat misyonu Filistinlilerin yaşamlarının denetiminin tamamının askeri valilere verilmiş olduğunu ilgili herkese açıkça göstermekti.[4]

3 Gazit, *The Stick and the Carrot*, 1985, s. 94-5.

4 Gazit, *The Stick and the Carrot*, 1985, s. 97-8.

Levent Şahverdi Arşivi

İŞGALİN YASALLAŞMASI

İsrail ordusunun "muharip işgal" olarak adlandırdığı işgalin yasal kanadında bulunan Zvi İnbar bize kendisinin ve ekibinin birkaç gün içinde nasıl Gazze Şeridi'nin yasal, idari ve hukuki otoritesi haline geldiğini anlatıyor:

> [İşgalden kaynaklanan] iletişim ve diğer birçok sorundan ötürü askeri genel vali bizi serbest bıraktı. Uygulamada istediğimiz ve işgalin idaresinde gerekli gördüğümüz her kanunu yasallaştırabilirdik... sırası geldiğinde askeri mahkemeler ile tüm bir yargı sistemini kurduk.[5]

Bu gerçeklik, misyonu işgal altındaki topraklar için yasal bir altyapı inşa etmek olan GDK tarafından yaratıldı. Bunun temeli ise 1963'te Shacham Planı tasarlandığında çoktan tamamlanmıştı. İşgalin ardından komitenin işine uygulamada İngiliz Manda yönetimi düzenlemeleri bilfiil kılavuzluk etti. Yöneticilere diktatörce güçler sağlayan bu düzenlemeler sayesinde mega hapishanenin bürokratları gündelik idare ile meşgul olabildiler; düzenlemeler bir taraftan "ödüllerin" (en temel insan ve yurttaş hakları) nasıl sunulacağı ve diğer taraftan direnişin nasıl bastırılacağı (bu hakların nasıl esirgeneceği) hakkında rehberlik etti. Olağanüstü hal düzenlemelerine ek olarak, savaş ve işgal hakkındaki belli bazı uluslararası kanunlar Ürdün yasal sisteminden arda kalanlarla beraber bu altyapıya eklemlendi.

O ilk günlerde dışardan bakanlar için İsraillilerin temposu parmak ısırtacak cinstendi. 21 Haziran itibariyle ordunun hukuk uzmanları Batı Şeria ve Gazze Şeridi için kapsayıcı bir yasal sistemi kurmayı tamamlamışlardı bile.[6] Binbaşı Dov Şefi'nin başında olduğu bir ekip Baş Askeri Vali Albay Meir Şamgar'ın (sonra Anayasa Mahkemesi yargıcı olarak Yahudi devletinin en saygıdeğer hukukçularından biri olacak) gözetimi altında bunu teftiş etmekle görevliydi. Bu kazanımın hızı hayatın basit ama acımasız bir gerçeğine indirgendi: ne kadar karmaşık görünürse görünsün o toprakların sakinlerinin kaderi askeri kumandanlara bırakılmış

5 Inbar, "The Military Attorney General and the Occupied Territories", s. 158.

6 Gordon, *Israel's Occupation*, 2008, s. 26.

Levent Şahverdi Arşivi

oldu; direnişe ya da protesto etmeye ise çok az yer kaldı. Bu, Dördüncü Cenevre Konvansiyonunun (1946) yasama, yürütme ve yargı erklerini askeri bir valinin eline bırakan üstünkörü bir yorumuydu. Ancak geriye dönüp baktığımızda görüyoruz ki bu erkler toprağa el koyma, halkı yerinden etme, onları toplu gözaltına mecbur etme ve iş birliğine zorlama ve nihayetinde sürekli artan bir yabancı kolonizasyon sürecine maruz bırakmak için kullanıldı. Her şeyden önce Konvansiyon bu erklerin sadece kısa bir süreliğine yürürlükte kalmasını kastediyordu.[7]

İsrail ordusu onların alanına girdiği ilk gün işgal altındaki topraklardaki halka yeni düzenlemelerin listesi verildi. İlk listelerden birinde –aslında halka ikinci Arapça broşür dağıtıldı– broşür içindeki kararların yasa niteliğinde olduğu ama askeri vali tarafından ileride hükümsüz bırakılabileceği ifade ediliyordu. Özellikle bu kararda öncelikle daha önce Ürdün hükümetine ait olan tüm mülkün ordu tarafından devralınacağı; ikinci olarak ise beklemede olan tüm vergilerin ödemesinin doğrudan askeri valiye yapılacağı beyan edildi.[8]

Oyunun yeni kuralları sadece broşürlerle ilan etme vasıtasıyla değil sahada operasyonlarla da iletildi. Batı Şeria'nın fiilen işgali tamamlanmadan önce dahi ordu (7 Haziran'da) beş askeri mahkeme ve yedi gözaltı merkezi açma kararı almıştı. Bu aynı zamanda "Yeşil Hat" kavramının İsrail'de önce orduda ve daha sonra kamuda söyleme girdiği zamandı. Görünüşe bakılırsa Yeşil Hat 1949 baharında Ürdün ile İsrail arasında çizilen ateşkes hattıydı; bu hat aynı zamanda İsrail ve Batı Şeria arasındaki sınırı da belirliyordu. Ne var ki, gerçekte bu hat doğuya doğru tedricen ilerledi ve zaman içinde 1967 öncesi İsrail ile 1967'den beri kolonileştirilen ve Yahudileştirilen her toprak parçasını (2017 itibariyle Batı Şeria'nın hemen hemen yarısını) içeren bir İsrail/Yahudi yaşam alanını tanımlar oldu. Bu alan içerisinde İsrail hukuku geçerliydi ama Yeşil Hattın gerisinde değildi. Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin Filistinli yaşam alanlarında ordu ve daha sonra sözde sivil idare

7 Bkz. şuradaki tartışma: Gordon, *Israel's Occupation*, 2008.

8 İdare ve Hukuk Düzenlemeleri Hakkında Karar (Ha-şilton ve Hamişpat), Batı Şeria, 7 Haziran 1967.

Levent Şahverdi Arşivi

halkın hayatını sıklıkla haşin yöntemlerle ve askeri valilerin keyfine göre kontrol altında tuttu.

En başından itibaren işgal altındaki toprakların kanun koyucuları uluslararası hukuka karşı işlevsel ve kinik bir yaklaşım benimsediler. Bu bölgeler kolonizasyon stratejisine en iyi hizmet edecek şekilde İsrail yasal sisteminin bir parçası ama aynı zamanda bu sistemin dışında addediliyordu. Demokratik olmayan askeri hukuk dayatması uluslararası hukukun bir işgalci güç olarak İsrail'e bahşettiği görevlerden ve ayrıcalıklardan doğduğu gerekçesiyle meşrulaştırılıyordu. Öte yandan uluslararası hukukun ne vakit –Yahudi yerleşimcilerin bölgeye yerleşmesinin ve Filistinlilerin oradan sürgün edilmesinin engellenmesi gibi– kolonizasyon faaliyetine müdahale etme tehdidi hâsıl olsa İsrail kanunu devreye girdi. Bu incelikle işlenmiş ikili sistem 1970'lerin ortalarına doğru son şeklini aldı.

Karar vericiler, devletin sivil hukukçu memurlarıyla istişare ederek anayasa mahkemesinin gözetimi altında –işgal altındaki toprakları idare etmek için oluşturulan– askeri mahkeme sistemini getirmeye karar verdiler. Dünyaya verilen mesaj açıktı: bunu yapmamıza gerek olmamasına rağmen işgal altındaki topraklarda adaletin sağlanmasında orduya göz kulak olmak adına fazladan tedbir alıyoruz.

Yıllar sonra İsrailli ünlü bir yargıç bu karar hiç alınmamış olsa daha iyi olacağını yazacaktı çünkü bu karar yüzünden işgal yılları boyunca hangi yaştan olursa olsun tüm Filistinlilerin yaşamlarını istismar eden askeri mahkeme sisteminin kötü yanları örtülmüş ve gizlenmişti. "Büyük ölçüde farklı bir perspektiften bakınca Anayasa Mahkemesinin temel işlevinin hükümetin topraklardaki eylemlerini meşrulaştırmak olduğu öne sürülebilir. Askeri otoritelerin eylemlerine hukuk pelerinini giydirilmesi suretiyle Anayasa Mahkemesi bu eylemleri temize çıkarmakta ve akla uygun hale getirmektedir."[9]

Doğrusu bu karar "münevver" işgal maskaralığını yaratmış oldu. Teorik olarak ve bazen pratikte de askeri yargının kararları hakkında İsrail'deki Anayasa Mahkemesine başvuru ve şikâyet

9 Kretzmer, *The Occupation of Justice*, 2002, s. 2.

Levent Şahverdi Arşivi

kapısı Filistinlilere açıktı. Gelgelelim böylesi vakaların büyük bir çoğunluğu tam bir başarısızlıkla neticeleniyordu, zulüm ülkede hem dâhili hem de harici olarak en saygıdeğer yargı makamı tarafından meşrulaştırılıyordu.

Anayasa Mahkemesinin en önemli icraatı işgal altındaki topraklarda yağmalanan toprakları İsrail'in iktisap etmesini hukuken onaylamasıydı. Toprak gaspının mağduru olan Filistinlilere tazminat verilmedi[10] ve avukatları tarafından Anayasa Mahkemesine başvurmaları tavsiye edildi. Anayasa Mahkemesi ordu dışında hiç kimseye özel mülke el koyma izni vermiyordu, en azından prensipte. Yerleşimcilerin göz koydukları toprağı önce satın almak sonra kendilerine satmak için Filistinlilerle doğrudan müzakere eden şirketler kurduğu birçok vakada Anayasa Mahkemesi böylesi işlemlerin yasadışı olduğunu beyan etti ve yerleşimcilerin binalarının yıkılmasını salık verdi (tabii elli yıl içinde böylesi bir avuç vaka oldu). 2017'de İsrail Meclisi geriye dönük olarak bu işlemleri yasal açıdan geçerli kılan (halen Anayasa Mahkemesi tarafından tahlil edilmekte olan) bir yasa çıkardı.

Diğer suiistimal meselelerinde Mahkeme rahatsız etmeyecek derecede şüpheciydi –tabii gizli servisin sorgulamalarında işkenceye başvurduğuna dair kolektif başvurular haricinde (bu Anayasa Mahkemesinin gizli servislerin sorgu sırasında "makul baskı uygulanması" hakkı diye nitelediği olguyu yasallaştırmasına yol açtı).[11]

Toprak gasplarının bir tarafı hukuki sistem tarafından ciddiyetle gözleniyordu: İlkesel olarak, işgal altındaki topraklarda sadece kamusal olan toprağa el konulabilirdi. Erken 1970'lere kadar toprak müsaderesinde özel ya da kamusal ayrımı yapılmadı ancak böylesi bir vaka 1970'lerin başında Anayasa Mahkemesinin önüne gelince Mahkeme bu tarz bir müsaderenin sadece devlet toprağı üzerinden ve Yahudi kolonizasyonu için yapılabileceğine

10 https://www.hrw.org/report/2010/12/19/separate-and-unequal/israels-discriminatory-treatment-palestinians occupied.

11 B'Tselem Ocak 2000'de "Şabak Sorgusunda Fiziksel ve Mental Baskı Uygulanmasına İzin Veren Yasal Düzenleme" başlıklı, insan hakları ihlallerini inceleyen İbranice bir rapor yayınladı. Şuradan erişilebilir: www.btselem.org/download/200001_torture_position_paper_heb.doc.

Levent Şahverdi Arşivi

karar verdi. Bu yargı kararı kısa bir süre için kolonileştirme çabalarına ket vurdu ancak yasal bariyer 1973 savaşının akabinde Ariel Şaron'un siyaset sahnesine çıkmasıyla beraber ve özellikle de göreceğimiz üzere Likud'un 1977'de iktidara taşınmasından sonra kaldırıldı.

Ne var ki, İşçi Partisi hükümetinde dahi toprak yağması oldukça yaygın ve yoğundu. Son tahlilde ana akım Siyonist Parti 1948'de Filistinlilerin ardında bırakarak terk etmek zorunda kaldıkları mülklerine el koyma hakkına izin veren hukuki karmaşayı yönlendirme konusunda muazzam bir uzmanlık sergiledi. İşgal altındaki topraklarda GDK aslına bakılırsa Filistinlilerin 1948'de kaçarken arkalarında bıraktığı geniş bölgelerde olduğu gibi toprak hırsızlığının aynı ilkelerini uyarlayarak hızlıca hayata geçirmekte mahir oldu. Bu vesayet ilkesiydi. 1948 etnik temizliğinin akabinde kırsaldaki ve şehirdeki tahliye edilmiş mülkler 1950'de Knesset'in çıkardığı yasa uyarınca kayyuma devredilmişti. Bu memurun her bir mülk hakkında karar verme yetkisi vardı. Ancak seçenekler sınırlıydı: mülkler ya Yahudi vatandaşlara ya da ordu dâhil çeşitli hükümet kuruluşlarına devredildi.[12]

Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde yağmalanan toprakların akıbetine dair benzer uygulamalar açıkça gerçekleştirilmedi; İsrailli yetkililer işgal altındaki topraklarda bu tarz bir uygulamanın uluslararası topluluk tarafından hoş karşılanmayacağını aksi takdirde orada bir hayli kanunsuz fiilin ve suiistimalin olduğunu kabullenmiş gibi görüneceklerinin farkına vardılar.

Sonuç olarak yakında başsavcı olacak Meir Şamgar Kasım 1968'de İsrail'deki Gaip Kişilerin Mülkiyeti kanununun işgal altındaki topraklarda geçerli olmadığını beyan etti. Ne var ki, Şamgar'ın beyanatına kadar bu kanun GDK'nın talimatı doğrultusunda ve her halükârda çoğunluğu 1968'de alınmış olan toprağın sadece yüzde sekiziyle ilişkili olarak *de facto* uygulandı. Bu kanunun uygulanmasındaki ehemmiyet Doğu Kudüs'ten kaynaklanıyordu. Orada, 1948 ve 1967 mültecilerinden kalan epeyce mülk Başsavcının 1968'deki beyanından sonra "koruma altına alındı" Gelgelelim Genişletilmiş Kudüs'te Gaip Kişilerin Mülki-

12 Bkz. Pappe, *The Ethnic Cleansing of Palestine*, 2006, s. 226.

Levent Şahverdi Arşivi

yeti Kanununun sınırlı bir versiyonu 1977'de, tam hali de Temmuz 2004'te uygulamaya sokuldu.[13]

Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ne 1968'de ilk Yahudi yerleşimcilerin varışıyla beraber toprağın müsaderesine izin veren kararnamelerin sayısı arttı ve Filistinli alanların çizilmesi sıklaştı. O yılın sonunda geniş bir Yahudi kolonizasyonuna hazırlanabilmek adına 291 numaralı kararname ile toprak tesciline ve su kaynaklarının yeniden düzenlenmesine dair her türlü prosedür donduruldu.[14] Bu birçok açıdan devlet kurulmadan önceki son kitlesel Yahudi kolonizasyonun gerçekleştiği dönemde Manda kanunları ve denetimi yüzünden ciddi ölçüde sınırlanan hüsrana uğramış Siyonist koloniciler için bir kapanışı ifade ediyordu. Artık hiçbir müdahale olmaksızın eylemlerine kaldığı yerden devam edebilirlerdi.

Bu ilk toprak kararnameleri aynı zamanda Filistinli bölgelerin tam ortasında kapsamlı bir askeri mevcudiyet kurmak için de kullanıldı. 1968 ile 1970 arasında Batı Şeria Genel Valisi askeri amaçlarla toprağa ve mülke el koymaya izin veren bir dizi kararname çıkarttı. Bunun neticesinde 50.000 dönüm toprağa el konuldu.[15]

1970'lerde Yahudi kolonizasyonu ile askeri mevcudiyet toprak gaspının yekpare bir aracı halinde birleşti: Askeri bir üs kurma bahanesiyle önce toprağa el konuldu ancak amaç burayı daha sonra Yahudi kolonisine dönüştürmekti. Bu pratik 1967 ile 1977

13 İsrail'deki Arap azınlığın yasal haklarıyla ilgilenen Filistinli bir STK olan Adalah, bu yasanın uygulanmasına 2013'ten beri karşı çıkıyor. Bkz. Adalah haber bülteni: "Israeli Supreme Court Defers Decision in Absentee Property Cases in East Jerusalem", 10 Eylül 2013. www.adalah.org/eng/Articles/2202/Israeli-Supreme-Court-Defers-Decision-in-Absentee.

Ayrıca bkz. Haneen Naamnih and Suhad Bishara, "The Law of the Promised Land 2011: Between Absentees and Foreigners", 31 Mayıs 2008, www.adalah.org/eng/Articles/2029/Th e-Law-of-the-Promised-Land-2011.

14 1997'de ordu bu kararnamelerin tarihinden ve listesinden oluşan bir kitapçık yayınladı. Sözü edilen bu kararname için: "Yahudiye ve Samarya [metinde böyle] bölgeleri için Yasal Kılavuz, Kitapçıklar, Kararnameler ve Atamalar, Yahudiye ve Samarya", Sayı 174, s. 2291-997 (Arapça ve İbranice, 1997).

15 Bkz. Hunter, *The Palestinian Uprising*, 1991, s. 48.

Levent Şahverdi Arşivi

arasında İşçi Partisi hükümetlerinin icraatının ayırt edici özelliği oldu. 1977'de Likud iktidara geldiğindeyse bu dalavere terk edildi nitekim üzerinde açıkça sivil Yahudi kolonileri inşa etmek amacıyla toprağa el konuldu.

Ocak 1970'te GDK Savunma Bakanlığına bağlandı ve doğrudan o dönem Ulaştırma ve İletişim Bakanı olan Şimon Peres'in gözetimi ve koordinasyonu altına girdi. Peres sanki Filistin'in kolonizasyonunda hiç rolü yokmuş gibi daha sonra Nobel Barış Ödülü'ne layık görülecekti.

Son tahlilde, işgalin ilk iki yılı içerisinde sağlam bir yasal altyapı oluşmuştu ve Filistin direnişinin son tomurcukları ise bozulmuş ve ölmüş görünüyordu. Ekim 1973 savaşı sırasında Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde Mısır ve Suriye'nin askeri çabalarına yardımcı olabilecek örneğin yerel bir kalkışmanın esamisi okunmayınca İsrail siyasetinin kaptanları yeni elde edilmiş toprakları ve üzerinde yaşayan halkı idare etmenin doğru formülünü buldukları hususunda emin oldular.

İşgalin başından itibaren Filistinlilerden yeni gerçekliği kabul etmeleri beklendi. Her tür direniş hızlıca hapse düşmenin yolunu açtı; direnişe katılmış olan bir kişiye yardım ve yataklık da öyle. Bir FKÖ üyesine ya da Filistin Kurtuluş Ordusu[16] aktivistine yardım ve yataklık yapan on beş yıl hapse mahkûm ediliyordu. Çok azı bu seçeneği seçti ve görünen o ki işgalin ilk on yılında birçok Filistinli yeni girişime bir şans vermeye gönüllüydü ancak bu tutuma İsrail siyaseti tarafından insaniyetli bir karşılık verilmedi ve sonunda model çöktü.

AÇIK HAVA HAPİSHANESİ MODELİNİN ÇÖKÜŞÜNE DOĞRU, 1973-1977

Yerli halkın çoğu bu etnik temizlikten sağ çıktı ve Batı Şeria ile Gazze Şeridi'ndeki yeni yönetim altında yaşamaya devam etti. İsrail'de 1977'deki iktidar değişikliğine giden yıllarda bu yönetim tamamen buralarda yaşayan halkın yeni gerçekliği kabullendiği-

16 Filistin Kurtuluş Ordusu 1964'te Arap Ligi tarafından FKÖ'nün askeri kanadı olarak kuruldu.

Levent Şahverdi Arşivi

ni ve İsrail'in çıkarının yerli halka danışılmaksızın ya da dış dünyanın hassasiyetlerini ve hukuku göz önünde bulundurmaksızın tek taraflı ilerletilebileceğini varsayan bürokrasinin elindeydi. Yeni yöneticilerin bu özgüveni içerde herhangi bir direnişin olmaması ve dışardan da herhangi bir baskının gelmemesiyle de beslendi. İsrail askeri ve siyasi elitinin gerçeklik algısı böyle olduğu müddetçe, bu sistemin iyi çalıştığı düşünüldü ve bu durum Birinci İntifada'ya giden yıllarda öfke ve direnişin ilk işaretleri belirene kadar sürdü. Büyük bir Filistin direnişinin ve İsrail'in sıkı önlemlerinin olmadığı bu gerçekliği bu kitapta açık hava hapishanesi modeli olarak nitelemeyi seçiyorum.

1969'dan itibaren giderek azalan direniş, açık hava hapishanesi modeline daha "olumlu" veçheler yüklenmesine katkıda bulundu. Artık işgal altındaki topraklarda Yahudi kolonizasyon örüntüsü ve üstünlüğü nihayete erdiğine göre Filistinlileri aktif direniş göstermedikleri için "ödüllendirmenin" zamanı gelmişti.

İlk ödül otoritenin yerli belediyelere ve konseylere devredilmesi oldu; böylelikle işgal hissedilecekti ama görünmeyecekti. İkincisi işgücü fazlasını İsrail emek piyasasına katmaktı ve sonuncusu ise Batı Şeria'yı Arap dünyasına ihracatın dolaylı bir kapısı olarak sömürmek adına Ürdün Irmağı üzerindeki köprüleri açık bırakmak suretiyle ticaret ve nüfus değiş tokuşunu kolaylaştırmaktı. Burada tarif edilen dinamiklerin ekonomik bir doğasının olması sürpriz değil. Açık hava hapishanesi modelinin 1970'li yıllardaki ilk aşamalarında odak noktası her şeyden daha fazla ekonomikti, nitekim 21. yüzyılda Benyamin Netanyahu "ekonomik barıştan" dem vurduğunda, odak yine aynı olacaktı. Bu meselede başı çeken Finans Bakanlığı değil İçişleri Bakanlığı oldu. Bu iş bölümü, İsrail resmi algısında toprakların "işgal" altında olmadığının ya da geçici bir süreliğine alınmadığının çarpıcı bir göstergesiydi; zira bu topraklardaki meseleler daha çok iç meseleler olarak görülüyordu.

Aslında işgalin ekonomik gerçekliği açık hava hapishanesi modelinin alametifarikasıydı. Ne var ki, ekonomik menfaatler kolonizasyonu ilerletmek adına muhtemel bir direnişi susturmak için sunulduğunda bunların uzun vadeli etkileri İsrail'in direniş

Levent Şahverdi Arşivi

her baş gösterdiğinde dayattığı azami güvenlik modelinin bazı olguları kadar yıkıcı olur.

Öte yandan Finans Bakanlığının derin bir şekilde müdahil olması devletin karar vericilerinin nezdinde işgal altındaki topraklarda İsrail'in varlığının ne derece kalıcı olduğunun da göstergesiydi. Tartışma hiçbir zaman İsrail'in topraklardan muhtemel çekilmesinin ya da "barışın" ekonomik etkileri hakkında olmadı. Durmaksızın müzakere edilen mesele daha çok İsrail'de Yahudi nüfus üstünlüğünü baltalamadan Batı Şeria ekonomisinin ülkeye nasıl entegre edileceği hakkındaydı.

Bu meselede en tepedeki iki isim karşı karşıya geldi: Finans Bakanı Pinças Sapir ve Savunma Bakanı Moşe Dayan. Sapir, İsrail'in popüler hafızasında halen (ardıllarının büyük oranda zayıf performansları sayesinde) barışsever ekonomik deha olarak kazınmış yalın bir siyasetçi ve iri bir adamdı. Sapir iki tarafın ekonomisini bütünleştirme fikrinden hoşlanmadı ve belki de bu yüzden 1967'de meslektaşlarının aksine Batı Şeria ve Gazze Şeridi'yle ve İsrail'le işgal arasındaki her türlü bağdan feragat etmeyi talep eden ılımlı güvercin rolünü haklı olarak üstlenmiş oldu. Ancak Sapir'in hükümetin Filistinlileri Arap dünyasında çalışmaya teşvik etmesi gerektiğine dair teklifi de oldukça meşumdu; nitekim paranın geriye, eve gönderileceği ümidiyle telkin edilmişti. Bürokrasinin bu geçici göçün Filistinlileri işgal altındaki topraklardan etnik olarak temizlemek için bir araç olarak kullanabileceğini Sapir hesaba katmış mıdır bilmiyorum ancak gerçekte işgal altındaki topraklarda yaşayanlardan bu opsiyonu tercih edenlerin geri dönmelerine izin verilmeyeceği yönünde hesaplanmış bir risk teşkil ettiği ortadaydı.[17]

Ancak 1970'lerin başında kararları veren Sapir değildi. Bu işlerden sorumlu kişi halen Moşe Dayan'dı; 1973 savaşı fiyaskosundan sonra 1974'te istifa etmeye zorlandı –çok daha az etkili bir pozisyonda da olsa 1977'de Menahem Begin iktidarında geri döndü. Gelgelelim Dayan kendi fikirlerini geri döndürülemez bir şekilde nakşedecek kadar iktidarda kaldı ve Sapir gibi güçlü ve açıkgöz bir siyasetçi dahi onu durduramadı. Dayan toprak-

17 İsrail Devlet Arşivleri, kabine tutanakları, 25 Haziran 1967.

Levent Şahverdi Arşivi

ları ekonomik bağımlılık çerçevesinde şekillendirdi. Filistinliler hayatlarını sürdürmek için artık İsrail mallarına ve refahları için ise İsrail'de çalışmak için verilecek izinlere bel bağlamak zorunda kalacaklardı. Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki malların Arap dünyasına ihracı halen ihtimal dâhilindeydi ancak bu ekonomik açıdan önemsizdi ve İsrail'in iyi niyetine bağlıydı. Daha rizikolu olansa evden uzakta Arap ülkelerinde çalışmak ve geriye para göndermekti.

Dayan Sapir'in demografik kaygısını süpürdü attı. Onun gözettiği demografik denge İsrail içinde sadece ne kadar Filistinli olduğuyla değil ama aynı zamanda onların nasıl tanımlandıklarıyla ilgiliydi. Bir yandan Filistinliler İsrail içinde hiçbir hakka sahip olmayan geçici misafir işçilerdi; öte yandan onların mevcudiyeti Dayan'ın işgali geri döndürülemez hale getirme isteğini ilerletmesini sağlayacaktı. Kazanan Dayan oldu. İsrailli tarihçiler tarafından İsrail rehberliğinde Filistinlilerin on yıllık refah dönemi olarak selamlanan 1970'ler boyunca işgal altındaki topraklarda sistematik ekonomik kolonizasyon sürdürülürken yerel ekonomik altyapının gelişmesi savsaklandı. Gerçeklik refah dönemi olmaktan çok uzaktı – Batı Şeria ve Gazze Şeridi sadece ucuz iş gücü deposuydu ve İsrail malları için rehin alınmış bir pazardı. İsrail'in resmi versiyonu ise ilkel bir Arap toplumuna altın bir fırsat verildiği masalından ibaretti; Yahudi devleti ile Filistinli bölgeler arasında emeğin ve malların karşılıklı dolaşımı vasıtasıyla Ortadoğu'nun ekonomik tarihinde yeni bir sayfa açılacaktı. Fiiliyatta ise bu dolaşım tek yönlüydü. Tek taraflı bir bağımlılık yarattı.[18]

Yine, kötü niyetli uzun vadeli siyasi hedefler ve bunların yerli ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerine vardı ancak bu süreçlerin bazılarının olgunlaşmasının ve etkilerinin tamamıyla gerçekleşmesinin zaman aldığını anlamak elzemdir. Bu yüzden pek çok Filistinli bu ilk yılları daha önce var olmayan fırsatların sunulması olarak hatırlar; sadece ekonomik olarak değil aynı zamanda

18 Konu hakkındaki iki karşıt görüş için bkz. Tamari, "The Palestinians in the West Bank and Gaza", Nakhleh ve Zureik (ed.), *The Sociology of the Palestinians*, 1980 ve ayrıca bkz. Israeli, *The First Decade of Israeli Rule in Judea and Samaria*, 1977.

Levent Şahverdi Arşivi

örneğin eğitim alanında da: İsrailler kolejlerin üniversite haline gelmesine izin verdi. Ve aslında İsrail'de çalışmasına izin verilen Filistinlilerin yaşam standartları on yıllık o süreçte kayda değer oranda yükseldi; yerli pazarlara İsraillerin akını ise beraberinde iş getirdi.

Açık hava hapishanesi işler görünüyordu. O andan itibaren Genel Direktörler Komitesinin ya da Savunma Bakanlığının doğrudan müdahalesine gerek kalmamıştı. Ordu hayatın her alanında idari nüfuzunu tatbik ediyordu ama başlangıçtan beri diğer İsrailli ajansların da yardımını almaktaydı. Bunlardan biri genel işçi sendikası Histadrut idi. Devlet öncesi kurumlardan biri olan bu sendika Manda döneminde emek piyasasından Filistinlilerin dışlanması hususunda çok etkili olmuştu. Hal böyleyken –İngiliz işçi sendikası hareketi de dâhil olmak üzere– Batı tarafından da işçilerin refahı ve iyiliği için çalışan örnek bir sosyalist organizasyon olarak kabul edilmişti. Histadrut Haziran 1967'nin ikinci haftasından itibaren işgal mekanizmasına eklemlendi. Hükümet kuruma ticaret ve endüstri üzerinde tekel sağladı ve kurum orada bir işçi sendikasından ziyade bir endüstri deviymiş gibi hareket etti.[19]

Öte yandan sendika istihdam sağladı ve bu yüzden ilk on yıl Filistinlilerin hatırasında bile durumun o kadar da vahim olmadığı yıllar olarak yer etmiş durumdadır. Daha da önemlisi, ilk yıllar belki de çok daha farklı bir gerçekliğin gelişeceği umudunu ve ihtimalini taşıyabilirdi; gelgelelim siyasetçilerin niyeti bu değildi. Filistinlilerin yaşam şartlarındaki küçücük bir gelişme tamamen onların işgal altındaki topraklarda tecrit edilmiş ve Yahudileştirme ile toprak gaspı vasıtasıyla mütemadiyen azalan bölgelerde yaşamaya rıza göstermelerine bağlıydı.

Bürokrasinin bir parçası olmayan İsraillilerle etkileşim o kadar sarsıcı değildi. Savaşın bitmesinden birkaç gün sonra Moşe Dayan Batı Şeria Genel Valisi Uzi Narkiss'i ziyaret etti ve ofisinin önünde uzun bir kuyruk olduğunu gördü. "Bu nedir?" diye sordu. "Bu İsrailliler Batı Şeria'ya geçmek istiyor ve askeri validen lisans almaları gerekli" cevabını aldı. Bunun üzerine Dayan "Gerek yok" dedi. "Kapıları açın." Binlerce İsrailli, 12 yaşında genç bir çocuk

19 *Haaretz*, 25 Haziran 1967.

Levent Şahverdi Arşivi

olarak ben de dâhil, Batı Şeria'ya akın ettik; sanki yurt dışına çıkış bir gemiye ya da uçağa binmeden artık mümkünmüşçesine.[20]

İsrailliler satın alınacak yeni malların olduğu yabancı bir toprağı ziyaret etme olgusundan ve Batı Şeria'nın keşfedilecek arkeolojik zenginliğinden etkilendiler. Ya da en azından ortaya çıkarılmayı bekleyen zenginlikten dolayı heyecanlandılar –entelektüel meraktan değil tabii, buranın kadim Yahudi krallığının kalbi olduğunu kanıtlamak için. 22 Haziran'da İsrail arkeoloji otoritesi Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki tüm sit alanlarını almıştı bile. Kasıtlı olarak ya da olmayarak gelecekteki yerleşimciler için kolonileştirilmesi gerekli alanları haritalandıracaklardı.[21]

Haziran 1967'de ben de arkeolojik alanları görmek için böyle bir tura katıldım. Diğerleri gibi ben de yolların tanklarla ters yüz ve harap edildiğini fark etmedim; ne de yol kenarlarındaki yanmış arabaları, –çoğu sürgün edilmiş– aç ve susuz bir halde bombalanmış köprülerden Ürdün Nehrini geçmek üzere yol alan mülteci konvoylarını. Bizim gittiğimiz o ilk günlerde, eğer isterse kişi henüz kaldırılmamış veya gömülmemiş insan cesetlerini hâlâ görebilirdi. 1997'de *Maariv* gazetesinden bir muhabir yerel askeri valinin binlerce hayvan rapor ettiğini yazdı –eşekler, inekler, koyunlar ve keçiler– tarlalarını ve sahiplerini kaybettikten sonra şehirlerde başıboş geziyordu. Bunların çoğunu İsrailliler aldı; diğerleri ise öldü, valiler bu kadavraların kontrol edilemeyecek hastalık yaymasından endişelendiler.[22]

Ne var ki Moşe Dayan *Aveni Derech* (Dönüm Noktaları) adlı otobiyografisinde ilk etkileşimi mutlu olarak tanımladı. Beytüllahim'in ilk belediye başkanı İlyas Fereyc gibi bazı Filistinliler de benzer olumlu hatıralarla bu resme eklendiler.[23] Belediye başkanları, zengin tüccarlar ve avukatlar gibi daha varlıklı Filistinlilerin 1948'de olduğu gibi sürgün edilmedikleri için bir dereceye kadar rahatlamış olmaları mümkün. Ticaret yapmalarına ve İsraillilerle iş yürütmelerine izin verilmişti ve sonuç olarak bunun

20 Rosental, "The First One Hundred Days", *Panim*.

21 *Haaretz*, 22 Haziran 1967.

22 Yukarıda adı geçen aynı gazeteci Rubik Rosental *Panim* makalesini şurada yayınladı: *Maariv*, 18 Nisan 1997.

23 Dayan, *Aveni Derech*, 1976, s. 450-550.

Levent Şahverdi Arşivi

hasadını da topladılar. Gelgelelim bunlar istisnaydı ve yıllar geçtikçe istisnaların sayısı azaldı. Pek çok kişi açık hava hapishanesi modelini seçmek ya da azami güvenlik hapishanesi riskini göze almak zorunda kaldı.

Göreli sükûnetin hâkim olduğu bu ilkyıllar Birinci İntifada'nın uvertürüydü. Tıpkı müteveffa Filistinli tarihçi özverili Samih Farsoun'un Manda dönemi Filistin'i "Nekbe'ye giden yol" (1948 felaketi) olarak tanımlaması gibi bu ilk on yıl da "İntifada'ya giden yol" olarak tanımlanabilir.[24] Her şeyden önce bu model, İşçi Partisi hükümetinin açık hava hapishanesini uzlaşmak için barışçıl bir süreç olarak satamamasından dolayı çöktü. Bunun yerine iktidar yerleşimcilerin yeni mesiyanik hareketi, Gush Emunim ile işbirliği yapmayı tercih etti. Ve çift yönlü baskı Likud'un 1977'de iktidara gelmesiyle beraber artacak olan Filistin direnişiyle bir kez daha ateşlenmiş oldu. Şimdi bu etkenleri daha yakından inceleyelim.

İŞÇİ PARTİSİNDEN LİKUD'A

İntifada'nın patlak vermesine kadar işgal altında yirmi yıl geçti. Her on yıllık dönem İsrail'de iktidarda kim varsa ona göre şekillendi. İlk on yıl İşçi Partisi dönemi, ikinci on yıl ise Likud dönemi oldu. İşgalin ilk günlerinde kıdemli bir subay olan Dan Bavli İşçi Partisi bürokrasisinin bir parçası olarak geçirdiği yıllarını anlattığı bir kitap yayınladı. Aralık 1987'deki ilk kalkışmanın nedenini anlamak adına İşçi Partisi döneminin neden en az sonraki on yıllık süreçte Likud'un sert ve acımasız politikaları kadar mühim olduğuna dair esas izahatı Bavli verdi.

Bavli geriye dönük olarak geliştirdiği bakış açısında şunu dile getirdi:

> Mapai'nin [İşçi Partisi] iktidarda olduğu tüm o yıllarda, şahin ve güvercin tüm kanatlarıyla beraber 1977'deki kargaşaya kadar; barış ya da barış yapma isteği İsrail siyasi ajandasında öne çıkan bir hedef olmadı. Askeri güç Filistinlilere sunulan tek se-

24 Farsoun (ve Zacharia), *Palestine and the Palestinians*, 1997, s. 66-123.

Levent Şahverdi Arşivi

çenekti. Ve giderek artan askeri güç uygulaması İsrail'in uzlaşmazlığını daha da belirgin hale getirdi.[25]

Bavli, İşçi Partisinin –bir önceki bölümün sonunda açıklanan– işgal yerine mini bir otonomi inşa etme projesi için Filistinliler arasından işbirlikçi aramaya teşebbüs eden memurlar grubuna dâhildi. Eğer bu proje benimsenmiş olsaydı Bavli tarihin her iki taraf için de daha iyi bir yönde gelişeceğini varsaydı. Bana kalırsa, bundan şüpheliyim ama tabi biz neler olduğunu biliyoruz, neler *olabilirdi* bilmiyoruz. Her halükarda, tespiti çok değerli.

Mapai'nin (ya da İşçi Partisi) kalkışmadaki etkisi ve sorumluluğu hakkındaki değerlendirmesi ikna edici ve geçerli, nitekim bunu bir önceki bölümde ben de göstermeye çalıştım. İşçi Partisinin iktidarda olduğu on yıl boyunca işgal altındaki topraklara dair İsrail ajandası bugün de olacağı gibi uluslararası ajandadan tamamen kopuktu. İsrail ajandası dünyadaki en büyük hapishaneyi olabildiğince uzun süre devam ettirmenin bir kılavuzluğunu yaparken; uluslararası ajanda iki devletli çözüm temelinde İsrailliler ve Filistinliler arasındaki çatışmayı sonlandırmayı istiyordu.

İşçi Partisi sol kanat ya da barış kanadı olarak görüldüğü için uluslararası baskıya çok maruz kalmadı. Bir süreliğine dışardan bazı etkiler geldi. 1973 savaşı ile toprakların kaderi hakkında olmasa da en azından sözde barış sürecine dair yeni bir ilgi uyandı. İlk girişim İsrail, Ürdün ve Mısır'ın davet edildiği yılsonunda ABD ve SSCB tarafından Cenevre'de düzenlenen ve tarihi bir olay olarak nitelenen barış konferansıydı –bunun da önceki ve sonraki pek çokları gibi işgal altındaki insanların yaşamları üzerinde hiçbir etkisi olmadı. Sanki tarihle dalga geçermişçesine, ABD Başkanı Jimmy Carter dâhil Batılı diplomatlar kapsamlı bir barıştan dem vururken (gerçi bu içten olabilir) İsrail'in resmi reaksiyonu işgali daha da derinleştirmek oldu.

İsrail'in resmi söylemi söz konusu olduğunda Cenevre'deki söylem tamamen yabancıydı. Bilakis fiiliyatta İsrail'in tek taraflı kolonizasyonu ve sınır belirlemesi geri döndürülemezdi ve bu iki önemli gelişme ile daha da aşikâr hale geldi. Biri tepeden kolonizasyonun daha sistematik bir şekilde planlamasıydı; diğer

25 Bavli, *Dreams and Missed Opportunities*, 2002, s. 21.

Levent Şahverdi Arşivi

ise işgalin ilk yılında Kudüs'ün güneyinde Gush Etzion'a hükümetin onayıyla ve el-Halil'de hükümetin onayı olmaksızın taşınmakla başlayan Yahudi yerleşimcilerin yeni hareketine daha müsamahakâr ve destekleyici bir tutum takınmaktı.

Cenevre'nin söylemi yabancıydı çünkü İçişleri Bakanlığı işgalin ilk yıllarından itibaren işgal altındaki toprakları ekonomik ve idari açıdan İsrail'in bir parçası olarak gördü. Siyasetçiler, diplomatlar, uzmanlar ve bürokratlar tarafından kullanılan resmi söylem gerçekliğe sadık kaldı. Başta İsrailli diplomatlar işgal altındaki topraklardan bahsettiler ancak neden sonra İçişleri Bakanlığının kullandığı dili benimsediler ve oralara Yahudiye, Samiriye ve Gazze Şeridi demeye başladılar –bu atıf 1977'de Likud iktidarında zorunlu hale gelecekti (ve radyo ve televizyon yayınlarına da dayatıldı).[26]

Her geçen gün İsrail'in Batı Şeria'dan kopmasını imkânsızlaşıyordu. İsrailli diplomatlar bu defa 1977'de ABD Başkanı Carter tarafından düzenlenen bir diğer barış konferansında Ürdün ile "toprak müsaderesini" konuşurlarken sahadaki gerçekler böyle bir şeyi hem önemsiz hem de alakasız hale getirdi. Yedi yıl geç kalınmıştı. Asıl mühim olan 1970'te İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan "İşgal Altındaki Toprakların Fiziksel ve Bölgesel Planlanması için Kılavuz" başlıklı imar planıydı; plan Filistinlilere ait toprakların kolonileştirilmesinin ileri aşamalarını içermekteydi. Coğrafyacı Elişa Porat Bakanlık tarafından bu plan üzerinde çalışmakla görevlendirilmişti ve nihayetinde bunu akademik bir çalışma olarak yayınladı.[27]

Plan, Ölü Deniz ve Ürdün Vadisi gibi alanların *de jure* ilhak olmadan İsrail'e nasıl katılacağını açıklıyordu. Kılavuzda aynı zamanda toprak gaspını genişletmek için yeni araçlar da tavsiye edildi –"tarımsal genişleme" sadece toprak yağmasını değil aynı zamanda su kaynaklarına el konmasını da mümkün kılacaktı (yeni Yahudi kolonilerini İsrail'deki su sistemine bağlama seçeneği devre dışı kaldı).[28]

---

26 Menahem Begin İsrail Yayın Kuruluna yeni kavramların kullanması doğrultusunda talimat gönderdi. Bkz. Cohen, "The Power of Words"

27 Efrat, *Judea and Samaria*, 1970.

28 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

Beklenmedik kurum ya da kuruluşların bu toprak yağmasına müdahale etmemesini sağlamak adına 1971'de önemli bir adım atılarak (Yahudiye ve Samiriye'de) şehir, kırsal ve inşaat planlaması hakkında 418 sayılı özel bir kararname çıkartıldı. Bu kararname neredeyse planlamaya dair tüm yetkiyi yeni bir yüksek planlama konseyine devretti. Bu konseyin üyelerinin çoğu İsrail askeri idaresinin temsilcilerinden müteşekkildi.[29]

Son tahlilde yukarıdan gelen bu yeni projeyle Batı Şeria'da ve daha az oranda Gazze Şeridi'nde Yahudi mevcudiyetini arttırmak amaçlanıyordu. Ne var ki gerçeklik 1968'de ortaya çıkan ve Filistinli bölgelerin ortasında koloniler inşa etmek için yoğun bir şekilde yeni mekânlar talep eden yerleşimci hareketine verilen onay tarafından da şekillendi. Yine de onların etkisi 1977'de Likud iktidara gelene kadar hissedilmedi.

29 Halabi, "Th e Israeli Law in the Service of the Expropriation, Planning and Settlement Policies", s. 6-13.

Levent Şahverdi Arşivi

Dokuzuncu Bölüm

İntifada Yolunda, 1977-1987

26 Eylül 1975'te Likud olacak partinin lideri muhalefetteki Menahem Begin seçildiği takdirde İsrail'in Haziran 1967'de işgal ettiği toprakları asla geri vermeyeceğine dair söz verdi.[1] Ya tasarlanmıştı ya da beklenmedik bir gelişmeydi; Begin'in sadece Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nden (ve bir bakıma Golan Tepelerinden de) bahsettiği belli oldu. Begin'in seçilmesinden kısa bir süre sonra Mısır Başkanı Enver Sedat Kudüs'e tarihi ziyaretini gerçekleştirdiğinde Begin gerçekten de işgal edilen topraklardan vazgeçti; ama sadece Sina Yarımadası'ndan. Camp David Anlaşması Filistin'in geleceğini de içeren bir barış teklifiydi ancak Filistin'e yapılan bu atıf göstermelikti zira Mısır Başkanı Mısır'ı İsrail'le çatışmanın içerisinden çekip almak niyetindeydi; bunun bedeli işgali görmezden gelmek olsa da.

Likud iktidarı Mayıs 1977'de Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin İsrail'e ilhak edileceği vaadiyle başladı. Partinin başlıca seçmen kitlesi Mizrahi Yahudi cemaati partiye sosyo-ekonomik durumlarının düzeleceği beklentisiyle oy verdi. Likud'un da neticede aynı önceki hükümet gibi ilhak olmadan denetim politikasını sürdürdüğü belli olduğunda muhtemelen bu yüzden seçmen kitlesi bunu pek de önemsemedi.

YERLEŞİMCİLERİN SALTANATI, 1977-1987

Eğer eski iktidarla yenisi arasında bir fark varsa o da Likud'un yerleşimci hareketi Gush Emunim ile olan sıkı bağlarıydı. Yine

1 Menahem Begin'in makalesi için bkz. "Those Who Pave the Way for a Palestinian State", *Maariv*, 10 Aralık 1976.

Levent Şahverdi Arşivi

de 1967 öncesi ve sonrası Filistin'in kolonizasyonunda açık bir süreklilik mevcuttur. Batı Şeria ile Gazze Şeridi'ni ele geçirme dürtüsü Siyonist liderliği 1948'de Filistin'in birçoğunu etnik olarak temizleme dürtüsüyle ve diğer Filistinliler nerede olursa olsun uygulanan baskı ve mülksüzleştirme politikalarıyla aynıdır. İşte bu sebeple Siyonist İşçi hareketinin gedikli ideologları 1967 sonrasında işgal altındaki topraklarda Yahudilerin yerleşmesini mümkün kılan lobi içerisinde kritik bir rol oynadılar.

İsrail'in harici imajından bakıldığında yerleşim hareketi de kendisini İsrail siyasi sisteminin sağına uygun bir şekilde konumlandırdı. Böylece 1882'den beri mülksüzleştirme politikasını tasarlayan ve uygulayan seküler ve sosyal demokrat Siyonistlerden kendini ayırmış oldu. Haddizatında bu kolonileştirme hamlesi zaten 1882'de doğmuştu, 1967'de değil.

Ötekileştirilmiş Yahudi grupların, Mizrahilerin ve ultra Ortodoks Yahudilerin sosyo-ekonomik sorunlarını çözmek ve Büyük İsrail ideolojisine bağlılık olarak şekillenen Likud'un iki ana motivasyonu yeni hükümetin Batı Şeria'yı Yahudileştirme politikası üzerinde birleşti.

Yoksul mahallelerden Mizrahi Yahudilere Batı Şeria yerleşimlerinde (ve bir dereceye kadar Gazze Şeridi'nde de) yeni bir hayat sunuldu. Bu kimseler daha sonra ekonomik yerleşimciler olarak niteleneceklerdi; yani, onlar İsrail solunun boş yere umduğu üzere İsrail'e mali mükâfat olarak dönebilecek kimselerdi. Onların daha genç nesli yerleşimci hareketinin telkinlerine maruz kalacaktı (bunlardan biri Kasım 1995'te İzak Rabin'i öldüren Yigal Amir'di).

Kudüs'ün yaşanılmaz gecekondu mahallelerine ve Tel Aviv yakınındaki Bnei-Brak'a tıkıştırılan ultra-Ortodokslar ise Batı Şeria'daki yeni münhasır ultra-Ortodoks kasabalara taşındılar. Likud hükümetinin demografik stratejisine hizmet etmenin yanında bu grupların İsrail'in yasal uygulamalarından veya kültürel normlarından bağışık özerk teokratik yerleşim bölgeleri yaratmalarına izin verildi.

Böylece daha laik bir Yahudi devletinde müsamaha görmeden anti-Siyonist ultra-Ortodoks Yahudiler kendi mütedeyyin topluluklarını yaratmış oldular ve artık 1967 öncesi sınırlar içeri-

Levent Şahverdi Arşivi

sinde mümkün olmayan dışlanma ve dâhil etme düsturunu dayatabilirlerdi. Eğer en uçta teokratik bir Yahudi devletinin neye benzediğini öğrenmek istiyorsanız bu yerleşim bölgelerini ziyaret etmelisiniz.

1967 sonrası emektar yerleşimlerden yalıtılmış Kedumim kolonisi bugün de kadınların pantolon giymesinin hoş karşılanmadığı ve erkeklerin el-Kaide savaşçıları gibi sakallarına ve kılıfındaki silahlarına kadar Vahşi Batı'daki Amerikan yerleşimciler gibi giyindiği bir Ortodoks yerleşim bölgesidir. Bu tarz kolonilerde sinagog topluluğun merkezidir ve din adamlarının vaazları Arap karşıtı ırkçılığın ve Yahudi mesiyanizminin bir karışımıdır.

Koloniler aynı zamanda offshore vergi cennetlerinin bir eşi gibi gelişti. Ucuz Filistinli işgücü kullanıldı, vergiler kesildi; nitekim Likud hükümeti bunları özel muameleyi hak eden koloniler olarak görüyordu çünkü onlar "güvenlik açısından riskli" bölgelerdeydi. Bu durum onların vergi muafiyetinden yararlanmasını sağladı ve hayatın her alanında devlet desteği elde etme olanağını bahşetti.[2]

Bir nevi ikili yapı gelişti. Bir yandan kolonizasyon işgal altındaki topraklarda Filistinli varlığını azaltmanın bir aracı ve yerleşimciler de işgal altındaki topraklardaki İsrail yönetiminin bütünleşik bir parçası haline geldi. Öte yandan bu topluluğun bazı kesimleri devlet içinde devlet yarattı; bu ise 1967 öncesi sınırlar içindeki Yahudi devletinin laik doğasına meydan okuyor ve onu etkiliyordu.

Bununla birlikte bir önceki on yıla nazaran başlıca değişim Likud hükümetinin daha ideolojik dindar milliyetçi yerleşimcilere verdiği özgürce hareket etme lisansıydı. Tüm denetim yapılanması içerisinde şiddet içeren yerleşimci etkinliği işgal bürokrasisindeki herkesin hoş karşıladığı bir unsur değildi. Ancak ağaçları sökmek, tarlaları yakmak veya genel olarak Filistinlileri tartaklamak gibi yerleşimciler arasındaki çoğu kez kendi hesabını kesen holiganlara ve zorbalara müsamaha gösterildi çünkü onların faaliyetleri İsrail'in denetiminin ve mevcudiyetinin, özellikle

2 Bu özel muamelenin maliyeti 2009'da hesaplandı: www.peacenow.org.il/preferredareas.

Levent Şahverdi Arşivi

de "saf" Filistinli yerleşim bölgeleri ile yeni tanımlanan Yahudi olmayana yasak olan "girilmez bölgeler" arasındaki belli belirsiz sınırların vurgulanmasına katkıda bulunuyordu.

1982'de merkez bölge komutanı İzak Mordehay yerleşimcilerden müteşekkil bir yedek bölüğün el-Halil'de "bölgesel savunma birimi" olarak konuşlanmasına karar verdi. Yerleşimcilerin kolonilerin yakınında askerler olarak hizmet ettiği bu model başka yerlerde de uygulandı ve ekseriyetle yerleşimcilerin yerli halkı daha fazla korkutma ve onlara kötü davranma hususunda ellerini güçlendirdi.[3]

MEGA HAPİSHANENİN ŞARONLAŞMASI: İLK AŞAMA, 1977-1987

Bir önceki bölümün sonunda değinildiği üzere Filistinlilerin İsrail diktasına tamamen boyun eğmeyeceği yönünde net işaretler vardı. Yine de Begin hükümeti (1977-1981) sanki açık hava hapishanesi formülü çoğu Filistinliye çekici gelecekmişçesine davranmaya devam etti. Muhalefet lideriyken kışkırtıcı retoriğine karşın başbakanlığında geçmişin siyasetçilerine, özellikle de Moşe Dayan'a güvenmeye meyilliydi.

Yeni atanmış Dışişleri Bakanı olarak Dayan açık hava hapishanesini bir barış planı olarak pazarlamak için harekete geçti ve Arap dünyasında bu modeli işgal altındaki topraklar nezdinde kalıcı çözüm olarak onaylayan müttefikler buldu. Bu 1979'da Mısır–İsrail barış görüşmelerinde Dayan'ın öne sürdüğü yirmi altı maddelik "özerklik planıydı". Hepsi öyle ya da böyle toprakların egemenliğinin, denetiminin ve kaynaklarının sonsuza kadar İsrail'in elinde kalmasını öngörüyordu; bu arada Filistinliler ise Yahudi kolonizasyonu için belirlenen alanlar dışında yaşayanlar hariç, bu "özerkliğin" keyfini çıkaracaktı.[4]

FKÖ bu gelişmeler karşısında kayıtsız kalmadı ve İsrail dışındaki mücadelesini yoğunlaştırdı. Mısır–Ürdün–İsrail üçlüsünün Filistin meselesini yönlendirmesini reddettiğini açıkladı. Mart

3 Müller, "Occupation in Hebron", s. 19-24.

4 Bar-Siman-Tov, *Israel and the Peace Process 1977-1982*, 1994, s. 68-9.

Levent Şahverdi Arşivi

1978'de FKÖ kuzeyden Tel Aviv'e gitmekte olan bir otobüsü kaçırmak suretiyle çatışmada yer etmeye çalıştı; kötü bir şekilde sonuçlanan bir operasyon oldu, otuz beş İsrail vatandaşının ölümüyle neticelendi. Bu berbat operasyon İsrail ordusuna güney Lübnan'ı işgal etmek ve (üç yıl önce patlak veren) Lübnan iç savaşına burnunu sokmak için göstermelik bir bahane sundu; ordu Güney Lübnan'ın Litani ırmağına kadar olan bölgesini işgal ettikten sonra orada kendi milis gücünü oluşturdu: Güney Lübnan Ordusu (GLO).[5] İki bin Filistinli ve Lübnanlı bu operasyon sırasında hayatını kaybetti (yirmi İsrailli asker de öldü) ve bir çeyrek milyon Filistinli daha ve bazı Lübnanlılar sürgün edildiler ve ırmağın kuzeyine geçmek zorunda kaldılar.[6] BM çatısı altında yeni bir birim oluşturuldu, UNIFIL (BM Lübnan Geçici Görev Gücü); bu birim operasyon sonrasındaki zayıf ateşkesin takipçisi oldu ve BM'yi gelecekte daha da karmaşıklaşacak İsrail'in kuzey cephesinin tekinsiz sularına soktu. Olacakların habercisiymişçesine UNIFIL askerleri geldikten kısa bir süre sonra kışlaları GLO tarafından bombalandı; BM barış gücünün sekiz üyesi öldü.[7]

Litani operasyonu İsrail'in Filistin'deki stratejik bulmacasının yeni parçasının bir girizgâhıydı. Amacı İsrail'in işgali tek taraflı bir şekilde idare etmesinin dışında muteber bir alternatif veya güç olmadığına ve sadece Yahudi devletinin Batı Şeria ile Gazze Şeridi'nin geleceğini belirleyebileceğine dair ve iç ve dış kamuoyunu ikna etmekti.

Bulmacanın yeni parçası FKÖ'ye karşı aktif bir savaşa dönüştü, amacı bu alternatif sesi bastırmaktı. Stratejinin bu kısmının mimari Ariel Şaron'du.

1973'ün savaş kahramanı 1977'de kurnaz bir siyasetçi oldu. Yapılı, kaslı bir adamken iyi yemeğe dair kontrolsüz iştahı tarihi Filistin'de daha fazla toprak ve yerleşim ihtirası ile eşleşen obez ve hantal bir lidere dönüştü.

Şaron'un ilk ataması Tarım Bakanlığı oldu; tam da bu sırada Ezer Weizman Savunma Bakanlığından istifa etti. Weizman gö-

5 Chomsky, *Fateful Triangle*, 1983, s. 187-92.

6 *A.g.e.*

7 Fisk, *Pity the Nation*, 2002, s. 138.

Levent Şahverdi Arşivi

revde olduğu müddetçe Begin hükümeti işgal altındaki topraklara yönelik Mısır'a üzerinde anlaşılan özerklik planı temelinde daha ılımlı bir politika izledi. 1980'de Weizman bu politika için Begin'den gerçek bir destek görmediğine kani oldu ve buruk bir şekilde görevini bıraktı.

Şaron onun yerine geçmeyi umdu ancak Begin, hayatının o döneminde bilgece şeytana uymadı ve onu bu güçlü mevkie atamayı reddetti. Lakin 1981 seçimlerinden sonra farklı bir Begin ortaya çıkacaktı: daha zayıf ve fazla kafası karışmış, etrafındakilerin kolayca manipüle ettiği bir adam. Artık Şaron'un göz diktiği Savunma Bakanlığı pozisyonunun kapısı açılmıştı. Begin geriye dönük olarak İsrail'in Sina Yarımadası'ndan tamamen çekilmesini gerektiren Mısır ile yapılan anlaşmanın yerine getirilmesi adına yarımadanın güneyindeki ve kuzeyindeki Yahudi yerleşimlerini boşaltmak için Şaron'a ihtiyacı olduğu için onu atadığını öne sürdü.[8] Bu aynı zamanda Şaron'un en tepeye ulaşmasının yolunu da açtı. Şaron'un üzerine düşeni de yaptığını belirtmek gerekir; Sina'daki yerleşimcilerin tahliyesi Nisan 1982'de tamamlandı.

Şaron'un artık hangi yolu gerekli görürse o yoldan FKÖ'yü öldürme yetkisi vardı. İlk amacı olabildiğince fazla Filistinli toprağının ulusal liderlikle ve hareketle bağını koparmaktı. Ordudaki generalleriyle beraber İsrail'in kuzey sınırındaki gerginliği artırdı; Lübnan'daki FKÖ mevcudiyetini ortadan kaldırmak için ülkenin tam bir işgaline hazırlanıyordu.[9]

Lübnan'daki stratejisi Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki benzer sert politika üzerinde temellendi. Şaron'un ilk hamlelerinden biri 1976 yerel seçimlerinden sonra ortaya çıkan ulusal birimleri dağıtmak oldu ve bunlardan ilki, Birinci İntifada sırasında eylemleri koordine etmeye çalışan bir örgüt olan Lecnet et-Tevcih idi.[10]

---

8 Bunu öne süren Begin'e çok yakın olan Shlomo Nakdimon'dur. Shlomo Nakdimon, "Begin's Legacy Yehiel, It Ends Today", *Haaretz*, 22 Şubat 2012.

9 Eleştirel bir Şaron değerlendirmesi için bkz. Benziman, *Sharon: An Israeli Caesar*, 1985.

10 Budeiri, "Democracy and the Experience of National Liberation" Pappe ve Hilal (ed.), *Across the Wall*, 2010, s. 336.

Levent Şahverdi Arşivi

1977'den beri Şaron, kendi anlayışına göre bir liderliğin (kendi seçtiğin liderleri bulmaya dayalı taktiği eski Siyonist, genel olarak kolonyal bir taktik) olacağına inandığı şeyin temelini atarak iş birliği düzeyini derinleştirmeye ve direnişi düşürmeye çalışmaktaydı. Şaron'un el verdiklerinin kendilerini onun ajanları mı oldukları ya da onu memnun edecek şekilde mi faaliyete bulundukları net değil –her halükarda bu kısa süreli bir dönem oldu. Teşvik ettiği teçhizat Şaron'un İbrani Üniversitesi'nde profesör olan oryantalist danışman Menahem Milson'un parlak fikriydi.

Milson Şaron'un açık hava hapishanesini kalıcı bir çözüm haline getirmeye dair stratejisinin bir diğer parçası olarak büyük resme dâhil oldu. Şaron, uluslararası topluluğu öfkelendirmesi gerekecek bir icraata girişerek askeri idareyi ilga etti; bu İsrail'in işgalinin geçiciliği safsatasının sonuna işaret ediyordu. Eğer askeri idare yoksa bu, askeri işgal olmadığı anlamına geliyordu ve böylelikle 1967'de İsrail'in ele geçirdiği bölgeler artık haddizatında İsrail'in parçası haline geldi. Gelgelelim dünya, özellikle de ABD, "sorma, anlatma" tavrını sürdürdü.

Yahudiye, Samiriye ve Gazze Şeridi'nde askeri idarenin yerini Sivil İdare aldı ve Milson idarenin ilk başı olarak atandı.[11] Bu birimin bir kısmı 1995'te Filistin Yönetimi'ne devredildi. Yani bir gün (Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde) egemen bir Filistin devleti olacaksa, belki de bu adım Filistin devleti yolundaki olumlu sembollerden birini teşkil edecektir. Benim bunun uygun bir anlatı olduğu hususunda ciddi şüphelerim var: Baruch Kimmerling'in Şaron'un stratejisini betimlerken başvurduğu Filistinlilerin kademeli olarak politik kırıma uğradığı anlatısı şu anda olgulara yaklaşımın daha uygun bir hali gibi görünüyor.[12]

Milson'un sahadaki başlıca muhatabı Ürdün Tarım Eski Bakanı Mustafa Dudin'di. Beraber Köy Birliğini kurdular, görünürde bu kırsal bölgelerdeki sakinlerin hayatını geliştirme çabasıydı; ancak aslında FKÖ'ye alternatif bir liderlik yaratmak için bir dalavereden ibaretti. Köy birliklerinden çoğu kişi nefret ediyordu ama binlerce kişi kaydoldu. Ramallah'taki birliğin başkanı Yusuf

11 Tessler, "Israeli Thinking about the Palestinians", Freedman (ed.), *Israel's First Fifty Years*, 2000, s. 110.

12 Kimmerling, *Politicide*, 2003.

Levent Şahverdi Arşivi

el-Hatip suikasta uğradı. Birlik içerisindeki büyük kişilerin sözde yozlaşmışlığı da birliklerin işgal altındaki halk nezdinde çekici hale gelmelerine olumsuz yansıdı. Köy birliklerinin en büyük icraatı 1982'de düzenlenen bir toplantı oldu; İsrail ile İsrail'in şartlarına göre barış çağrısı yapan bir demokrasi hareketi oluşturuldu (diğer meselelerin yanında 1948 mültecilerinin geri dönüş hakkından vazgeçtiklerini beyan ettiler). Milson Sivil İdarenin başkanlığını bıraktığında ardılları, özellikle daha sonra İşçi partisinden Savunma Bakanı olan Fuat Ben-Elyezer, köy birliklerini dağıttı ve icraatlarını tamamen yasakladı. Ben-Elyezer Birlik üyelerini "vatan haini" olarak niteledi.[13]

Şaron'un stratejisi sadece içerde ve dışarda FKÖ'yü yok ederek yerine alternatif bir liderlik inşa etmeye dayalı değildi; kolonizasyonu yoğunlaştırmak da bulmacanın önemli bir parçasıydı. Şaron'un teşvikiyle yerleşimciler daha saldırgan kolonileştirme taktikleri benimsediler. En bednam gruplardan biri kadim el-Halil şehrinin kalbindeki Beit Hadasa yerleşimcileri en fanatik ve saldırgan yerleşimci grubu olmaya adını çoktan yazdırmıştı.

1980'de Mayıs'ın başında Filistinlilerin artık canına tak dedi ve misilleme yaparak altı yerleşimciyi öldürdüler. Cezalandırma hemen geldi ve uluslararası hukukun ve insan haklarının tipik katıksız bir ihlali oldu. El-Halil belediye başkanı, kadısı (Şeriat mahkemesinde yargıç) ve yakınlardaki Halhul kasabası belediye başkanı ay sonunda azledildi. Resmi cezalandırmanın tipik olan bu yöntemine yerleşimcilerin kanun dışı misillemesi eşlik etti; Nablus belediye başkanı Bessam Şaka ile Ramallah belediye başkanı Kerim Halaf'ın arabalarına bomba yerleştirdiler, ikisi de ağır bir şekilde yaralandı. Burada hükümet açısından ileri gidildiği ortaya çıktı, zira hükümet bunun bir "Yahudi Yeraltı" hareketine dönüşmesinden korktu ki aslında olan buydu. Bir grup kanun dışı zorbanın "Yahudi Yeraltı" adı altında icraatta bulunduğu belli oldu. Grup Harem eş-Şerif'e/Tapınak Tepesi'ne bir terörist saldırı hazırlığındayken yakalandı; niyetleri oradaki camileri havaya uçurmaktı,[14] neticede grup gizli servis ve ordu tarafından feshedildi.

13 *A.g.e.*

14 Gorenberg, *The End of Days*, 2000, s. 128-37.

Levent Şahverdi Arşivi

Sağ kanat hükümet kendi adına bu tarz kanun dışı terör eylemi yapılmasından dolayı mutsuzdu, o yüzden İsrail'in Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde 1967 savaşının akabinde yarattığı yeni gerçekliğin tek yanlı pekişmesi içim şiddet içermeyen farklı yollar aradı. Yerel liderliğe ve Lübnan'daki FKÖ'ye karşı eylemin yanında Begin hükümeti 30 Temmuz 1980'de çıkardığı yeni bir yasa ile Kudüs'ün ilhakını hızlandırdı; yasa şehir hakkındaki tüm BM kararlarına karşı gelerek İsrail'e şehir üzerinde münhasır egemenlik tanıyordu. Vatikan'dan, Müslüman dünyadan ve Avrupalı güçlerden yükselen güçlü kınama sesleri fiiliyattaki gerçeklik üzerinde hiçbir etki yaratmadığı gibi bu bir kez daha İsrail'in eleştirilere olan bağışıklığını göstermiş oldu.

Öte yandan Şaron'un başat icraatı işgal altındaki topraklarda, özellikle Batı Şeria'da çarpıcı bir şekilde genişleyen Yahudileştirilmiş alanlardaydı. Genellikle helikopter vasıtasıyla kolunun altında bir harita yığınıyla bir tepeden bir tepeye atlayan hantal cüsseli imgesi kolonizasyon projesine adanmışlığının ve sebatkârlığının bir delili olarak İsrail'in kamusal hafızasına nakşoldu.

Şaron bilhassa İsrail Yüksek Mahkemesi tarafından önüne konan engeli aşmanın yollarını arıyordu. Mahkeme sadece kamusal toprağa el konulabileceğine hükmetmişti. Onun rehberliğinde ve işgal altındaki topraklardaki askeri idarenin hukuk uzmanlarının yardımıyla toprak sahipliği İsrail'in topraklarının zaten devlet toprağı olduğunu ya da olacağını öne sürmesini sağlayacak şekilde yeniden tanımlandı. Anayasa Mahkemesinin hususi toprağa el konmasını yasakladığı bir başka net kararını takiben Şaron'un ilgili memurlarla yaptığı bir görüşmede askeri idarenin önde gelen bürokratlardan biri bir fikir ortaya attı. Bu şahıs –Osmanlı yasası gibi konular üzerinde uzman olan– "oryantalist" olarak nitelenebilecek biriydi ve Batı Şeria'da belli toprakların 19. yüzyılın Osmanlı toprak yasasına göre *mevat* yani ölü olarak tanımlanabileceğini söyledi. Bu yasaya göre üç yıl üst üste ekilmeyen topraklar Osmanlı İmparatorluğu'na ya da devlete geçiyordu. Ertesi gün Şaron helikopterine bindi ve açıkça namütenahi bir gayretle astlarına havadan terk edilmiş görünen toprakları gösterdi; sonra geri dönüp ekibini harita üzerinde mevat toprakların

Levent Şahverdi Arşivi

işaretlemesi için çalışmaları talimatını verdi. Besbelli ki Osmanlı tecrübesi Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin kolonileştirilmesiyle tamamen alakasızdı ancak bu Yüksek Mahkeme ile hâlihazırdaki bürokrasi arasında saygıdeğer hukuki bir altyapı içerisinde Batı Şeria'da daha da fazla alanın kolonizasyonunun nasıl koşer* hale getirileceğine dair yapılan örtük anlaşmanın bir parçasıydı.[15]

Böylelikle yargı sistemi toprak hırsızlığını *a priori* ve geriye dönük olarak yasallaştırmış oldu. Böylesi güçlü bir araç ister Batı Şeria'da ister Gazze Şeridi'nde olsun bürokratların Yahudi yerleşimi, askeri üs ya da toprakları üzerindeki halk olmaksızın yutmak adına herhangi başka bir şey için istediği her toprağa el koymalarının önünü açtı.

1979'da acil askeri ihtiyaçlar için ilk el konulan alan kolonilere dönüştürüldü: Matityahu, Neve Zuf, Rimonim, Beit El, Koçav Haşahar, Alon Şevut, Elazar, Efrat, Har Gilo, Migdal Oz, Gitit, Yitav, Kiryat Arab ve diğerleri. Bunlardan bazıları küçük kasaba haline geldi, diğerleri ufak topluluklar olarak kaldı. Bu yeni kentsel yayılma sadece Yahudi devletinin topraksal genişlemesine hizmet etmekle kalmadı aynı zamanda İsraillilerin inşa ettiği mega hapishanenin ortasında büyük gözetim ve izleme merkezleri olarak da görev gördü.

Likud hükümeti aslında Anayasa Mahkemesinin bir kararına uydu; askeri üslerin kolonilere dönüşmesinin yasal olmadığı kararına. Ancak Mahkemenin uluslararası hukuka ilk defa uygun olan bu kararı Filistinlileri gelecekteki yağmadan korumadı –İsrail politikasında sadece yöntemin değişmesine neden oldu; amacın değil.

1985'e gelindiğinde İsrail 2.150.000 dönüm toprağa el koymuştu; yani Batı Şeria'nın yüzde 39'una.[16] Hemen hepsi önceden Ürdünlü yetkililer tarafından tanımladığı üzere kamusal topraktı.

---

* Koşer veya kaşer, Yahudiliğe göre yenilmesi ve kullanılmasında dinen bir sakınca bulunmayan ürünlerdir. Bunları belirleyen kurallara ise kaşerut ya da kaşrut kuralları adı verilir. (ç.n.)

15 Memurla görüşme Ra'anan Alexadrowicz'in belgeselinde yapılmıştır: *The Law in These Parts*. Tüm görüşmeler belgeselin internet sayfasında mevcuttur: www.thelawfilm.com/eng#!/the-film.

16 Zertal ve Eldar, *Lords of the Land*, 2009, s. 102.

Levent Şahverdi Arşivi

Bir sonraki adım Batı Şeria'da topyekûn bir mekânsal hâkimiyeti tamamlamak adına özel toprakların ele geçirilmesi oldu. Özel toprağın gaspı ne Ürdünlü yetkililerin ne de onlardan önce İngiliz Mandasının asla teşebbüs etmedikleri bir şeydi. Hatta kamusal toprağın Ürdünlüler tarafından zaptı dahi birkaç askeri üs ile sınırlı kalmıştı. Özel mülkün kamulaştırılması Ariel Şaron'un ayak oyunu vasıtasıyla gerçekleştirildi. 19. yüzyıl Osmanlı kanunun absürt bir şekilde yorumlanarak özel toprağın mevat toprağa dönüştürülmesi askeri idarenin hukuk müessesesi tarafından planlandı.

Popüler inanışın aksine sonraki Oslo Anlaşması bu açıdan çığır açıcı olmadı. En iyimser aşamasında dahi anlaşma İsrail mekânsal denetiminde çok ufak değişiklikler öngörüyordu. Yerleşimlerin genişlemesini sürdüren yeni bir etkili kararname furyası "barış sürecini" takip etti. Yeni olan sadece Yahudilerin kullanacağı düzinelerce yolun ve yan yolun eklenmesiydi –bunun için özel mülk olan topraklara el konuldu, zira tüm kamu toprağı çoktan alınmıştı.

Daha karmaşık ama aynı oranda etkili bir mekânsal ele geçirme Doğu Kudüs'te meydana geldi; Kudüs önceden İsrail'e ilhak edildiği için 1948'den 1967'ye kadar İsrail'de uygulanan hukuki pratiklerin aynısı burada da geçerliydi. Yani bir yandan Osmanlı ve Ürdün yasaları Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde toprağa el koymayı meşrulaştırmak için kullanılırken İsrail hükümeti 1970'ten itibaren Doğu Kudüs'te toprak istimlaki için Manda dönemi yasalarını devreye soktu (tıpkı Celile'de ve Necef'te yaptığı gibi). Kudüs'te çalınan toprağın ekseriyeti özeldi zira orda devlete ya da kamuya ait çok az toprak vardı.

Hem Genişletilmiş Kudüs'te hem de işgal altındaki toprakların kalanında Filistinli alanların sınırlanması sadece toprak gaspı ve Yahudi kolonizasyonu ile elde edilmedi. İnşaatı genişletmeyi engelleyen ve yenileri için ödenmesi gereken lisans ücretini ortalama bir Filistinlinin ödeyebileceğinin üzerine çıkartan düzenleme ve kararnameler de bunun diğer araçlarıydı.

İşgal edilen mekânı Araplardan arındırma ve Yahudileştirmeye dönük baştaki tüm bu çabalar, 1982'de Sabra ve Şatilla katliamındaki rolü hakkındaki soruşturmanın akabinde, şimdi tartışı-

Levent Şahverdi Arşivi

lacak olan şartlar altında Ariel Şaron'un Savunma Bakanlığından el çektirilerek İskân Bakanı olarak atanmasıyla beraber daha sistematik bir politikaya evrildi. Şaron bu ve bunun gibi bakanlık pozisyonlarında kalacaktı (mesela Ulusal Altyapı Bakanlığı gibi), nitekim bu pozisyonlar ona bol kaynak sağlıyor ve Yahudi kolonizasyonunun genişletilmesi için imkân tanıyordu. Ancak 2001'de Başbakan olduğunda Şaron ile yardımcısı ve halefi Ehud Olmert, yeni kurdukları Kadima Partisinde İsrail siyasetini bir dereceye kadar değiştirecekti. Gazze Şeridi'ndeki yerleşimcileri çıkaracaklar ve Batı Şeria'daki Yahudi mevcudiyetini çok daha fazla ileri götüreceklerdi.

Şaron'un mega hapishanenin pekişmesine olan başlıca katkısı 1967 stratejisinin uygulanmasının önündeki belirsizlikleri kaldıran sistematik yaklaşımıydı. Kolonizasyonu Batı Şeria'nın her köşesine götürdü.

Kayda değer bir değişim Filistinlilerin planlama birimlerinden ve komitelerinden dışlanmasıydı. Örneğin Planlama Konseyinde göstermelik de olsa Filistinlilerin olduğunu öğrendiğinde Şaron bunu Filistinli üyesi olmayan Planlama Odası dediği yeni bir birimle değiştirdi. Planlama Odası aldatmacanın ve ikiyüzlülüğün akla hayale gelmez bir pratiğiydi. Resmi olarak sorumluluğu Batı Şeria'daki 400 Filistinli köyün gelecek on yıldaki (1980'ler) gelişimine yardımcı olmaktı. Oda Batı Şeria'daki böylesi büyük köylerin planlama hususlarıyla ilgileneceğini ilan ettiğinde aslında kast ettiği bu köylerin doğal büyümesini ve genişlemesini sınırlamak için onları kuşatmanın ve kısıtlamanın ilave yollarını arayacağıydı. Sonuçta, böylesi kararlar Yahudi kolonileri hakkında alınanların bir ters imgesi haline geldi; Filistinliler nezdinde alınan kararlar nüfusun doğal büyümesini baltalamaya niyetliyken Yahudiler nezdinde alınanlar büyümeyi ve gelişmeyi teşvik eder nitelikteydi. Dış dünyada ise bu yenisöylem sayesinde İsrail eleştiriden muafiyeti satın almış oldu –son tahlilde işgal altındaki kırsal bölgelerin ihtiyaçlarını karşılamanın nesi yanlış olabilirdi?[17]

Daha önce Glenn Bowman'ın "kistleşme" terimine atıfla değinildiği üzere, Filistin'de etnik temizliğin B planı, işgal altındaki

17 Halabi, "The Israeli Law in the Service of the Expropriation, Planning and Settlement Policies", s. 6-13.

Levent Şahverdi Arşivi

topraklardaki Filistinlilerin kırsal ve kentsel gelişiminin yasaklanmasıydı. Tercih edilen yol sürgün; en iyi ikinci seçenek ise kistleşmeydi.

AÇIK HAVA HAPİSHANESİ MODELİNİN ÇÖKÜŞÜ

3 Haziran 1982'de Londra İsrail büyükelçisi Şlomo Argov'a Dorchester Hotel'deki bir akşam yemeği davetinden döndüğü sırada suikast girişiminde bulunuldu. Suikastçı olacak kişi Hüseyin Gassan Sait her devrin örgütü Ebu Nidal'ın bir üyesiydi. Bu grubun hikâyesinin hiçbir noktasında kimin kimi işe aldığını hiç kimse bilmiyordu. Bir noktada öğrendiğimiz grubun kurucusu Ebu Nidal'in aynı zamanda CIA için de çalıştığı ve 1973'te örgütü terk etmesinden sonra kurbanlarının arasında pek çok FKÖ üyesinin yer aldığıydı.[18]

Ama şüphesiz ki katilin kimliğinin Savunma Bakanı olarak atandığından beri Lübnan üzerine topyekûn bir saldırı hazırlığında olan Ariel Şaron açısından bir önemi yoktu. Sonraki gün Şaron Lübnan'daki FKÖ üslerine büyük bir hava saldırısı emrini verdi ve FKÖ'yü 1981'de hazırlamış olduğu bir planı etkinleştirmek için kullandı. Çoğu kaynak hükümete ufak boyutta bir işgal planı sunduğunu öte yandan neticede Beyrut'un ve ötesinin işgalini içeren daha geniş planın düğmesine bastığını ifade eder.[19] Bu savaştaki İsrail mezalimi Sean MacBride'ın 1983 tarihli BM raporunda kayda alındı. İrlandalı devlet adamı, BM Genel Kurulu başkanı diğer komisyon üyeleriyle beraber savaş suçlarını fevkalade ayrıntılı olarak belgeledi. Ne var ki rapor rafta kaldı ve uluslararası toplum tarafından tamamen göz ardı edildi. İşgalin tetiklediği tek küresel öfke İsrail'in Marunî Hristiyan milislerle Sabra ve Şatilla'da 1982'de katliam gerçekleştirmek üzere iş birliği yapmasına yöneldi. İtiraz çığlıkları o kadar yüksekti ki Begin'i Şaron'u Savunma Bakanlığından almaya zorladı.[20]

18 Bkz. Seal, *Abu Nidal*, 1992.

19 Buna Eylül 1982'deki bir makalede değinilmişti. Bkz. Perlmutter, "The Middle East: A Turning Point?", s. 67-83.

20 Schiff ve Ya'ari, *Israel's Lebanon War*, 1984, s. 283-4.

Levent Şahverdi Arşivi

Trajik olan şu ki Lübnan'daki bu korkunç olaylar –bölgesel gelişmeler ile Filistin arasında bir ilişki olduğu her zaman doğrudur– Şaron'un işgal altındaki topraklara dair stratejisini etkilemedi.

Bu istisnai bakanlık dışında ve diğer bakanlıkların komutasında Şaron 1980'lerin ortalarına doğru işgal altındaki topraklardaki boğma politikasını yoğunlaştırdı. Hâlihazırda inşa ettiği olgular gelecek yıllarda yaşamın nasıl olacağına dair mesaj verdi. Eğer işgal altındaki halk başlıca temsilcileri olan FKÖ'ye rehberlik için bakmış olsaydı, çok küçük bir cevap bulacaklardı. 1982'de İsrail'in Lübnan işgali sırasında merkez karargâhının yerle bir edilmesinden beri FKÖ çok uzakta, Tunus'taydı ve yardım etmek için çok güçlü değildi. Birinci İntifada'yı önceleyen son yıllarda FKÖ Ürdün ile bir yakınlaşma arayışındaydı; ancak bundan bir sonuç çıkmadı çünkü Hâşimi hanedanlığı Batı Şeria'da herhangi bir müdahillikten kendini uzaklaştırmaktaydı; tıpkı Arap Ligi'nin diğer üye devletlerinin çoğunun yaptığı gibi.[21]

İlham başka yerden geldi: Lübnan'daki direnişten, Filistinli ve Şii savaşçılardan. 1985'in başında İsrail'deki karar alıcılar Lübnan bataklığına derinden saplanmış durumdaydılar. İşgal altındaki topraklar görece sakin olmasına rağmen görevdeki İsrail birliklerinin aktif çarpışmaların olduğu işgal altındaki güney Lübnan'dan sadece denetledikleri Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ne durmaksızın geçişleri bölgeler arasındaki sınırı bulanıklaştırdı. Her iki işgal bölgesinde de daha aktif bir direnişe kalkışmak için elverişli bir zamandı: Lübnan'da silahlı bir direniş daha başarılı oldu, Filistin'deki şiddet içermeyen direniş ise daha etkisizdi.

1985'ten 1987'ye kadar İsrail ordusu iki işgal bölgesinde aynı şekilde hareket etti. Birinci İntifada'dan önce dahi İsrail ordusu ufak bir direniş belirtisi karşısında "demir yumruk" diye nitelediği politikayı uyguladı. Açık hava hapishanesi modeli yavaş yavaş çökmekteydi. Demir yumruk politikası sadece Likud tarafından uygulanmadı: 1984'te Likud ve İşçi Partisi 1989'a kadar iktidarı beraber yürütecekleri bir birlik hükümeti kurdu. Bu hükümetin katı, duygusuz, cezalandırıcı politikası kalkışmayı önceledi. Bu

21 Pappe, "Jordan between Hashemite and Palestinian Identity", Nevo ve Pappe (ed.), *Jordan in the Middle East 1948-1988*, 1994, s. 61-94.

Levent Şahverdi Arşivi

hükümette Finans Bakanı olan Gad Yakubi yıllar sonra bu politikanın gerçekten Filistinlilerin etkinliğine karşı bir misilleme olmadığını çünkü çok az etkinlik olduğunu söyledi. Yakubi birlik hükümetinin "tedrici *de facto* ilhak" diye nitelediği politikayı hızlandırma niyetinde olduğunu öne sürdü. Geriye dönüp bakıldığında Yakubi bu politikadan pişman oldu ve onun "Filistinlilerin giderek militanlaşmasına katkıda bulunduğunu" yazdı.[22] Bu suretle, İsraillilerin kendisi de açık hava hapishanesi modeline uzun süre bağlı kalamadılar.

Açık hava hapishanesinin Birinci İntifada'ya kadar yerli yerinde kalan tek unsuru İsrail'de çalışma hakkıydı. Daha 1977'de işgal altındaki topraklardan işe alınan işçilerin yarısı İsrail'de istihdam edilmişti (1969'da 5.000 olan bu rakam 1980'lerde yaklaşık 100.000'i buldu) ve Filistinli bölgeler ABD'den sonra İsrail ihracatının ikinci tercih destinasyonu haline gelmişti.[23]

Bu "ayrıcalık" aslında modern köle piyasasına katılma hakkıydı –sosyal haklar ya da sağlık güvencesi, herhangi bir sendikaya bağlı veya işçi hakları olmadan çalışmak. Tabiri caizse "ayrıcalık" İkinci İntifada'nın patlamasına kadar verilmeye devam etti. Birinci İntifada hüsrana uğramış Filistinli çalışanların işverenlerine veya sokaklardaki insanlara rastgele bir şekilde çoğu zaman bıçak kullanarak öfkelerini kustukları elli vaka doğurdu. Bu şiddet dalgası 1989'da zirveye ulaştı ve İsrail'deki Filistinli işçilerin sınırlandığı ve engellendiği yeni bir politikanın başlangıcı için bir bahane oldu. Emek piyasası genç erkekleri tercih ediyordu lakin güvenlik sistemi giderek daha çok genç erkeğin İsrail inşaat şirketlerinde, tarım piyasasında ve diğer emek gücü gerektiren vasıfsız işlerde çalışmasını yasaklıyordu.

Birinci İntifada'nın patlak vermesini şaşkınlıkla karşılayan İsrailli uzmanlar bunu işgal altındaki topraklarda İsrail idaresinde çarpıcı bir şekilde geliştiğini varsaydıkları sosyo-ekonomik durumla açıkladılar.[24] Filistinli meslektaşları ise buna şiddetle karşı

22 Johnson, O'Brien and Hiltermann, "The West Bank Rises Up", Lockman ve Beinin (ed.), *Intifada*, 1989, s. 32.

23 Tamari, "The Palestinians in the West Bank and Gaza", Nakhleh ve Zureik (ed.), *The Sociology of the Palestinians*, 1980.

24 Schiff ve Ya'ari, *Intifada*, 1989.

Levent Şahverdi Arşivi

çıktılar. Onlara göre işgal altındaki toprakların ekonomisi sömürgecilik zamanındaki bir koloniye çok benzer bir şekilde yönetiliyordu. Bu tarz politikalar kolonicinin sömürgeciye tam bağımlı olduğu bir hal yaratıyordu ve Filistinli bölgelerde ise yaşanan hem tarımın hem de sanayinin iflasıydı. Kısa bir süre için ücretler işgal öncesi döneme nazaran yüzde 15 oranında yükselmiş olsa dahi; yatırım veya sermaye için altyapı olmadan ve yaşam maliyeti artarken bu artış günün sonunda pek de bir anlam ifade etmiyordu. Buna bir de geleneksel Arap ihracat piyasasına erişimin olmaması ile İsrailli ucuz mallarla serbest rekabet de eklenebilir. Filistinlilerin ekonomik etkinliği üzerindeki İsrail sınırlamaları ve İsrail'in yerleşimleri genişletirken toprak ve su kaynakları üzerinde hak iddia etmesi uzun vadede çoğu Filistinli açısından gelirlerindeki artışı önemsiz hale getirmiştir.[25]

Hal böyleyken, açık hava hapishanesi modeli sürdükçe durum yine oldukça karmaşık bir gerçek teşkil ediyordu. En kötü kısmı ise İsrail'de çalışmak için veya işgal altındaki topraklarda makul bir maaş kazanmak için tanınan hiçbir hak gerçekten hak değildi; mükâfatlardı. Uslu durmanın "mükâfatı" sadece hapishane evreninde ve gözaltı merkezlerinde vardır. Öte yandan bu bağlam içinde açık hava hapishanesi modelinin tüccarlar, öğrenciler ve işçiler gibi her gün dışarı çıkan kimselerin ana yollarda serbestçe hareket etmesinin önünü açtığını not etmek önem arz eder.

Gelgelelim burası yine de bir hapishaneydi ve bu gündelik gerçekliğin çoğu kısmı İsraillilerin Filistinli halka karşı süreğen ve sistematik ceza niteliğindeki politikasından ibaretti. 1967'den 1982'ye kadar İsrail'in askeri hükümeti Batı Şeria'da Filistinlilere ait 1.338 evi yıktı. Hatta bu süre boyunca 300.000 Filistinli İsrail güvenlik güçleri tarafından yargılama olmadan çeşitli sürelerce gözaltında tutuldu.[26]

Açık hava hapishanesi modelinin baskıcı tarafının Yahudi devletinin bütün stratejisine hiçbir şekilde intibak edilmemiş gibi görünmesi resmi İsrail zihniyetinin bir göstergesidir. Ana akım

25 Tamari, "The Palestinians in the West Bank and Gaza", Nakhleh ve Zureik (ed.), *The Sociology of the Palestinians*, 1980.

26 Hajjar, Rabbani ve Beinin, "Palestine and the Arab–Israeli Conflict for Beginners", Lockman ve Beinin (ed.), *Intifada*, 1989, s. 102.

Levent Şahverdi Arşivi

siyasetçiler ve akademisyenler tarafından Birinci İntifada'ya dair yapılan analizde açık hava hapishanesi modelinin çöküşü hemen hemen sadece 1985'te yapılmış hatalı olduğu varsayılan esir değişimlerine atfedildi. Bu Ahmet Cibril'in FHKC (Filistin Halk Kurtuluş Cephesi) örgütünün Lübnan'daki İsrail askerlerini kaçırmayı başarmasının akabinde yapılmış bir anlaşmaydı. *Haaretz* baş muhabiri Ze'ev Schiff ve İsrail televizyonlarının lider oryantalisti Ehud Ya'ari tarafından Birinci İntifada hakkında yazılmış İsrail'de en çok okunan kitapta öne sürülen teori anlaşmada ortaya dökülenlerin halkı tahrik ettiği ve şiddeti körüklediği yönündeydi.[27] İsrail'in kalkışmayı açıklamak için geriye dönük olarak Cibril ile yapılan anlaşmayı öne sürme teşebbüsünün bir nedeni kalkışmanın başlıca sebebi olarak Filistinlilerin çilesinin seviyesini kavramadaki hakiki yetersizliği ve İsrail baskısının kötücül doğasıydı. İşte tam da bu yüzden dönemin Savunma Bakanı İzak Rabin İntifada başladığında ABD'ye yapacağı ziyareti iptal etme ve yurda dönme zahmetinde bulunmadı. Bunun kısa sürede sönümlenecek rutin bir kargaşa olduğunu varsaydı.

Son olarak, bu dönemde Batı Şeria ile Gazze Şeridi arasında esaslı bir fark öngörülebilir. İnsan hakları örgütleri zamanını işgal altında daha iyi yaşam standartları ve koşullar sağlanması fikrine ayırdı. İlk raporlar Gazze'deki şartların karşılaştırılamayacak derecede daha iyi olduğunu öne sürdü ve bu birinin sezgisel olarak başvurabileceği bir tür sözlü tarih tarafından da doğrulanabilir. Bir rapora göre Gazze'de "daha az endişe ve keder" hâkimdi. Bu toplumun geleneksel güçlü yapısına ve daha büyük bir dayanışma ve bağlılık hissine atfedilebilir.[28]

Ağustos 1987'de Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki İsrail ordusu son yirmi yıldaki idaresinin nasıl başarılı olduğunu gururla ilan eden bir kitapçık yayınladı. Mutlu Filistinlilerin renkli fotoğrafları Haziran 1967 öncesi dönemdeki Filistinlilerin siyah beyaz fotoğraflarının yanına iliştirilmişti. Böyle bir gururun başlıca sebebi 1950'li yıllarla nazaran yükselmiş yaşam standardıydı. Kim yaşam standardının Ürdünlü yıllara nazaran artmadığını söyle-

27 Schiff ve Ya'ari, *Intifada*, 1989.

28 Heiberg ve Øvensen, "Palestinian Society in Gaza, West Bank and Arab Jerusalem", s. 124.

Levent Şahverdi Arşivi

yebilir ki ancak mesele bu değildi. Dört ay sonra Birinci İntifada patlak verdiğinde gelişmiş yaşam standardının eğer gerçekten öyle idiyse, Filistinlilerin karşısına dikildiği açık hava hapishanesi modelinin bir parçası olduğu açık ve netti. İntifada'nın başında kitapçık hızlıca toplatıldı.[29]

Geleceğe dönük bir bakışı olan her kimse –sonradan bağımsız araştırmacı ve gözlemci olan Kudüs belediye başkan vekili Meron Benvenisti gibi birkaç adam– "sahadaki gerçeklik" siyasetinin bir kalkışmanın saatin hiçbir şekilde geriye alınamayacağı ölçüde Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ni çarpıcı bir şekilde değiştirdiğini anladı. Gerçi iki kalkışma da bunu yapamadı.[30] Sakinlerinin yaşam alanını esaslı bir şekilde sınırlayacak şekilde en çok değişen ise işgal altındaki toprakların fiziksel görünümü oldu. Tanınmayacak şekilde değiştirilen sadece coğrafya değildi; demografi de dönüştürüldü. Yoğun Yahudi kolonizasyonuna ayrılan ve Filistinlilerin geri dönmelerine izin verilmeyen içten pazarlıklı transferi eşlik etti. Siyasi etkinlik yüzünden –resmi bir karar olmadan– sınır dışı edilen Filistinlilerin sayısı sadece 1987'de 1.500 idi.[31] Görünürde sınır dışı etme kararının nedeni gönderilen kişilerden gelecek herhangi bir terör eylemine karşı ön almaktı. Oysa ki uygulamada, tehcir çoğu kez cezalandırma aracı olarak hizmet ediyordu.

İşgal altındaki topraklardaki evlerinden çıkartılan sakinlerin ister işgal altındaki bölgede başka yere isterse de oranın dışında bir yere gönderilmesi uluslararası insani hukuk tarafından yasaklanmıştır. Ne var ki uluslararası insani hukuk işgalci gücün bölgenin sakinlerini evlerinden çıkartabileceği ufak istisnalar sağlamaktadır; "zorunlu askeri gerekçeler" veya yerli halkın güvenliği gibi. Böylesi durumlarda tahliye geçici olmalıdır ve bu süre içerisinde işgalci güç tahliye edilenlerin temel ihtiyaçlarını karşılamalıdır. İsrail'in önceki tehcir politikası bu kriterlerin hiçbirini karşılamadı (bu kanunu hazırlayanlar işgalin 40 yıldan fazla sürebileceğine ciddi olarak inanmazdı!) ve bu yüzden ulus-

29 Ori Nir, "Not Every Day is Purim" *Middle East Online*, 13 Mart 2009. www.middle-east-online.com/english/?id=30944.

30 Benvenisti, *West Bank Data Project*, 1984.

31 Bu sayıların bir dökümü ve daha fazla bilgi *B'Tselem* internet sayfasında bulunabilir: www.btselem.org/topic/deportation.

Levent Şahverdi Arşivi

lararası insani hukuk bariz bir şekilde çiğnendi. Bu da yetmezmiş gibi sürgünlerin neden sıklıkla bu muameleye maruz kaldıklarına dair hiçbir fikri yoktu.[32]

Likud'un iktidara gelmesiyle beraber İşçi Partisi bu ihlaller hususunda daha fazla ses yükseltir oldu. İsrail siyasi haritasında yeni bir gerçeklik gelişti: apaçık insan hakkı ihlalleri rapor edildiğinde yükselen, işgalin koşulsuz bir şekilde sonlandırılmasını isteyenlerin sesi (parlamentoda bir ya da iki partinin temsilcileri) en iyi günde yaklaşık 100.000 Yahudi'nin desteğini kazanmayı başardı; yılın kalan günlerinde ise bunun yarısını elde etti. Bu, bugün olduğu kadar etkisiz olan işgal karşıtı anti-Siyonist solun sesiydi. Bu grup, işgali hiçbir zaman Siyonizmin hastalıklarıyla ilişkilendirmedi ve bu yüzden kitabın ilk sayfalarında betimlenen stratejik kararları tamamen hayata geçirmiş olan merkeze veya sağa karşın bir alternatif politika geliştiremedi.

Birkaçı bağlantıyı kurabildi. Onların arasında en Siyonist olan Boaz Evron'du, işgalle mücadele etmek için konfor ve etki alanının dışına çıktı; Siyonizmin yabanında haykıran yalnız seslerden biriydi. Diğerlerinden burada bahsetmiyorum çünkü onların zaten çok iyi bilindiğini düşünüyorum; gelgelelim Evron her nedense daha samimi daha az Siyonist muhalif bir hareketin parçası olarak zikredilmeyi hak edenler arasında görünmüyor.[33]

Evron Haaretz dâhil olmak üzere bir dizi gazeteye yazı yazan kıdemli bir gazeteci ve tanınmış bir yayıncıydı. Onun eşiği geçmesine neden olay şey diğer pek çok kişiyi de alarma geçirmiş olmalıydı ancak maalesef öyle olmadı. Evron işgal altındaki Batı Şeria'da gördüğünü ve yaptığını kibutz gazetesine (İsrail'deki her kibutzun bu tür bir "köyün sesi" yayını vardır) yazan bir askerin monoloğundan etkilendi. Asker kendisinin ve silah arkadaşlarının bir Filistinli okuluna nasıl girdiklerini, bir sınıfa sekiz yaşında yaklaşık yirmi oğlan çocuğunu kilitlediklerini, sınıfa gaz bombası attıklarını ve bir süre çocukları öyle içerde tuttuklarını, panikten bazılarının camlardan atladığını ve bacaklarını kırdıklarını anlattı. Bu yakınlardaki bir liseden taş fırlatan çocukların yakalanma-

32 *A.g.e.*

33 Boaz Evron, "How Can One Enjoy from All the Worlds [How can one have cake and eat it]", *Yedioth Ahronoth*, 8 Aralık 1978.

Levent Şahverdi Arşivi

ması üzerine onların yerine verilmiş bir cezaydı. Evron'un dikkatini çeken korkunç hikâyeden ziyade hikâyeyi anlatan askerin ve silah arkadaşlarının olanları dile getirdikten sonra aklandığına, temize çıktığına inanıyor görünmesiydi. Aynı örüntü Haziran 1967 savaşından hemen sonra bir grup askerin *Conversations Between Soldiers* (Askerler Arasında Sohbet) başlıklı ünlü bir yayında da mevcuttu. Evron'un 1967'de hissettiği hoşnutsuzluk liberal Siyonizmin ve onun 1882'den beri süren kolonizasyon ile işgalin dehşetini saklama ve temize çekmedeki rolünün eleştirisi haline geldi.[34]

Ve belki de günün sonunda, Gazze Şeridi'nde bir trafik kazasının Birinci İntifada'yı tetikleyen olay olarak rastgeleliğinin altında yatan, temel insan ve yurttaş haklarının gündelik istismarının "münevver işgalin" hem alametifarikası hem de onun en nefret edilen yönü haline gelmiş olmasıydı.

34 Avraham Shapira, *Conversations Between Soldiers*, 1967.

Levent Şahverdi Arşivi

Onuncu Bölüm

Birinci İntifada, 1987-1993

8 Aralık 1987'de Gazze'deki Cebaliye mülteci kampının dört sakininin bir kamyon tarafından öldürülmesi birinci kalkışmanın ya da İntifada'nın başlangıcını niteleyen olay oldu. Sonraları tarihçiler isyanın "resmi" başlangıcı olarak bu tarih civarındaki diğer münferit şiddet olaylarını işaret edeceklerdi. Tarihsel olarak geriye dönüp bakınca bugün bu olayların çok kayda değer olmadığını asıl bunlara gösterilen popüler tepkinin önemli olduğunu daha iyi anlıyoruz; öyle bir tepki ki bir süreliğine sahadaki gerçekliği radikal bir şekilde değiştirdi. Aralık 1987'deki kazaya işgal altındaki halkın tepki gösterme biçimi yoğunluk ve ölçek açısından benzersiz olan bir karşılığı tetikledi. 1937'den beri Filistin baskı ve mülksüzleştirme karşısında böyle bir kitlesel katılım görmemişti.

Bir hafta sonra taş atma eylemlerine, gösterilere ve geçici barikatlara yönelik İsrail'in acımasız ve sert misillemesinde altı Filistinli öldürülmüştü. Filistinli ölü sayısı İntifada'nın ilk birkaç ayında çarpıcı bir yükselme kaydetti, çoğu şiddet içermeyen gösterilerde öldürüldü. Bunu kitlesel gözaltılar ve işgal altındaki topraklarda yaşamı felç edecek cezalandırıcı bir politika izledi: okullar zorla kapatıldı, dükkânların ve ticarethanelerin kepenkleri indirildi ve insanlar evlerinde kaldılar.[1]

Uluslararası topluluk işgale daha önce vermediği tepkiyi verdi. Filistinliler fiilen ve görsel olarak, acımasız "Calûtlara" karşı

1 Neff, "The Intifada Erupts, Forcing Israel to Recognize Palestinians", s. 81-3.

Levent Şahverdi Arşivi

gelen cesur "Davutlar" olarak resmedildiler ve bir tanka taş fırlatan çocukların görüntüleri bu kalkışmanın alametifarikası haline geldi. Kınama sesleri her yerden duyuldu. İsrail'in cezalandırıcı eylemler repertuvarına kitlesel sürgünler ve diğer zorlayıcı politikalar dâhil olunca BM Güvenlik Konseyi müdahale etmek durumunda kaldı. Güvenlik Konseyinin 607 ve 608 numaralı kararları İsrail'in bu eylemlerine bir son vermesini salık veriyordu; ancak bu da nafileydi.[2]

İntifada'yı kronolojik olarak anlatmak zordur ancak aşağı yukarı altı yıl sürdü. 1.000 Filistinli İsrailliler tarafından öldürüldü ve 120.000'den fazlası tutuklandı; bunların çoğu 16 yaşın altındaydı.[3]

Bir önceki bölümde değinildiği üzere açık hava hapishanesi modeli tedrici bir şekilde çöktü. Birçok neden bu çöküşe katkıda bulundu. Akademik ve popüler yazın sivil itaatsizlik ve gösterilerden oluşan bu seferberliğin meydana gelme sebeplerini iyi bir şekilde ortaya koydu. Kalkışmanın sebebi her şeyden önce bu kitapta şimdiye kadar tarif edilen istismara atfedildi. Diğerleri ise ekonomik baskı, ulusal hakların sindirilmesi, 1982'de FKÖ'ye hem işgal altındaki topraklarda hem de dışarda yapılan cephe saldırısı, Arap dünyasının kayıtsızlığı ve Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ni Ürdün Hâşimi Krallığı ve İsrail arasında paylaşma yolunu bulmaya ısrarlı bir barış süreciydi.[4]

Kalkışma sahadaki eylemciler tarafından başlatıldı. Birleşik Ulusal Liderlik adında yeni bir birim kalkışmayı yönetti; birimin şiddet içermeyen direnişi (yani FKÖ'ye bir alternatifi) koordine etmedeki etkinliği karşısında iki İsrailli akademisyen o kadar etkilendiler ki bu yeni oluşumu "alternatif liderlik" olarak tanımladılar.[5] Bu liderlik esasen el ilanlarının dağıtımı aracılığıyla işledi – yirmi yıl sonra benzer amaçlarla aktivistlerin Facebook ve Twitter kullanacağı gibi. Yeni birim dört ana FKÖ kliğinden temsilcileri

2 BM Genel Konseyi, Karar 43/21, "The Uprising of the Palestinian People", 3 Kasım 1988.

3 Neff, "The Intifada Erupts, Forcing Israel to Recognize Palestinians", s. 81-3.

4 Finkelstein, *The Rise and Fall of Palestine*, 1996.

5 Mishal ve Aharoni, *Speaking Stones*, 1989, s. 14-20.

Levent Şahverdi Arşivi

de içeriyordu: el-Fetih, FHKC, Filistin Halk Kurtuluş Demokratik Cephesi ve Filistinli Halk Partisi. Birim İntifada'nın ilk günlerinde yerel *ad hoc* örgütlerle ve bir dereceye kadar Tunus'taki FKÖ karargâhıyla koordinasyon içinde stratejiyi belirledi. Bu sinerji dünyayı işgalin farkında olmaya zorlayan ve uluslararası topluluğu süregelen baskı ve işgale karşı eyleme teşvik eden bir mücadele ortaya çıkardı.

Kalkışma Gazze'de Cebaliye mülteci kampında Aralık 1987'de başladı. En azından bu tarih yazımında kabul edilen versiyondur, esasında aynı anda farklı yerlerde patlak vermiş gibi görünmektedir: genel grevler, İsrail mallarının boykotu, İsrail vergilerini ödemenin reddedilmesi, işgal güçlerine ünlü taş atmalar ve sağa sola Molotof kokteyli fırlatmalar. Ne yazık ki bu eylemler arasında işbirlikçiler ile hesaplaşma da vardı, işgalin işgal altındaki bedenlere ve zihinlere enjekte ettiği zehrin acı bir yadigârı.[6]

İsrail temelde şiddet içermeyen bu kalkışmaya büyük bir şiddetle karşılık verdi. En başından itibaren İsrail siyasi ve askeri eliti tek bir temel itkiyle –öfke– hareket etti ve böylece İntifada'nın ilk yılındaki İsrail icraatının çoğu cezalandırıcı oldu. Gardiyanların isyancı mahkûmlara karşılık verdiği metaforu bizim vaka incelememize özellikle uygun görünüyor. Bunun talimatı net olarak Ramallah'taki Celazun mülteci kampını turlarken Savunma Bakanı İzak Rabin tarafından verildi. Rabin: "Güvenlik güçlerinin birinci önceliği şiddetli gösterileri zor, güç ve yumruklarla önlemektir... Bu toprakları kimin yönettiğini göstereceğiz" dedi.[7] Bu darbeler ve güç kullanımı pek çok vakada büyük sayıda göstericinin ölümüyle neticelenen bir öldürme çılgınlığına dönüştü.[8]

Dış dünya, sanki Filistinlilerden ziyade İsrailliler ilk defa kaba kuvvet kullanıyormuş gibi hayretler içerisinde kaldı. İsrail'in dokunulmazlığına halen meydan okuyabilenler Batı'nın İsrail'i ele

6 *Human Rights Watch*, "Israel, the Occupied West Bank and the Gaza Strip, and the Palestinian Authority Territories", cilt 13, no. 4, Kasım 2001, s. 48-9.

7 Kurth Cronin, "How fighting ends", Affelbach ve Strachan (ed.), *How Fighting Ends*, 2012, s. 426.

8 Nasrallah, "The First and Second Palestinian Intifadas", Newman ve Peters (ed.), *The Routledge Handbook on the Israeli–Palestinian Conflict*, 2013, s. 56.

Levent Şahverdi Arşivi

aldığı laf salatası ve yenisöylem lügatine yeni bir hüsnütabir ekledi: İsrail politikaları işgalin "sevk ve idare kılavuzu" haline geldi ve bu yüzden icraatlar ne kadar şoke edici olursa olsun, yapılan sadece "ölçüsüz kullanımdan" ibaretti –işte bu kınanabilirdi. "Ölçüsüz kullanım" katliamlar, kitlesel öldürmeleri ile kapsamlı ve sistematik bombardımanları betimlemek için defaten kullanılacaktı.[9]

Başta uluslararası topluluk bu yeni örtmeceye kanmadı, hatta aralarında genelde İsrail taraftarı olanlar da vardı. Aslında "ölçüsüz şiddet kullanımına" karşı ilk kınama ABD Dışişleri Bakanlığından geldi. Amerikalı bürokratlar hükümete kalkışmanın en başından itibaren Cebaliye kampındaki kazayı takip eden silahsız gösteriler karşısında İsrail birliklerinin aşırı tepki verdiğini rapor etti. Filistinliler, diye anlatıyor Amerikalılar, bunu kasıtlı bir cinayet olarak gördüler:

> Askerler birliklerine ölümcül tehlike arz etmeyen durumlarda sıklıkla silah kullandılar, birçok önlenebilir ölüme ve yaralanmaya sebep oldular... IDF birlikleri doğrudan karışıklıklara katılmayan ya da tevkife direnmeyen Filistinlilerin uzuvlarını kırmak ve onları dövmek için coplarını kullandılar... En az on üç Filistinlinin dayaktan dolayı öldüğü bildirildi.[10]

Amerikalıların rapor ettiği bu "aşırı tepki" kalkışma devam ettikçe arttı. 22 Aralık'ta BM Güvenlik Konseyi de ayak uydurdu ve aldığı 605 numaralı kararla İsrail'in Cenevre Konvansiyonunu ihlal ettiği gerekçesiyle daha güçlü bir şekilde kınadı, temelde silahsız bir kalkışmada bu kadar yüksek can kayıplarının olması BM'yi harekete geçirmişti. Gerginliğin artışının ardında ürpertici belli bir mantık yatmaktaydı.[11] Uluslararası sitemin etkisiz kalması isyanı bastırmak için işgalin aradığı masuniyeti sağladı.

---

9 *Amnesty International* İsrail'in kullandığı ölçüsüz kavramının gerçek anlamını yakın tarihli bir raporda açıkladı: "'Trigger-happy' Israeli army and police use reckless force in the West Bank", 27 Şubat 2014.

10 *The US State Department*, Country Reports on Human Rights Practices, 1988-1991. 1988 tarihli rapora dijital olarak erişim için: www.archive.org/details/countryreportson1988unit.

11 United Nations Publications, *Repertory of Practice of United Nations Organs, Supplement No. 7*. 1 Ocak 1985 31 Aralık 1988, cilt 6, s. 71.

Levent Şahverdi Arşivi

İsraillilerin bazı cezai icraatı uygar dünyada uzun bir süredir men edilmiş modern öncesi dönemin tutuklama ve hapsetme yöntemlerini hatırlatıyordu. Bunlar tevkif öncesinde ve sırasında işkenceyi içeriyordu, bu yöntem özellikle çocuklara ve gençlere cezalandırma operasyonunun bir parçası olarak uygulandı. Kalkışma sürdükçe uluslararası topluluk çocukların hâlihazırda yaşadığı mağduriyetin daha çok farkına vardı. Save the Children (Çocukları Kurtarın) örgütünün İsveç şubesi İntifada'nın ilk iki yılında dayaktan ötürü yaralanarak tıbbi müdahaleye gereksinim duyan çocuklarının sayısını 23.600 ila 29.900 olarak tespit etti; bunların üçte biri on yaşın altındaydı.[12]

Gelecek yıllarda kalkışmanın sahneye çıkan yeni bir siyasi güç tarafından başlatıldığı düşünülmeye başlanınca uluslararası tepkinin sesi bir nebze kısıldı: Hamas. İslamofobi ve Batılı güçler ile siyasal İslamcı gruplar arasında dünya genelinde süregelen mücadele sayesinde can düşmanı "köktenci" bir İslamcı grup olduğu müddetçe İsrail daha fazla dokunulmazlık elde etti.

Dolayısıyla Hamas İsrailliler açısından hayatı karmaşık hale getirdiği gibi İsrail'in Filistinlilerin mücadelesini medeniyetler savaşına dâhil olmuş küresel Batı karşıtı İslamcı bir güç olarak yaftalamasına da yardımcı oldu. Bu yüzden Hamas'ın kökeni hakkında yazan pek çok uzman onun kuruluşu ve ortaya çıkışında İsrail'in rolüne büyük önem atfetti.

Hareket resmi olarak 1987'de Müslüman Kardeşlerin Gazze Şeridi'ndeki bazı üyeleri tarafından Şeyh Ahmet Yasin liderliğinde kuruldu. Yasin Filistin'de bugünkü Aşkelon'un yakınlarındaki Cura köyünde 1948'de doğdu. Erken yaşlarda geçirdiği bir kaza onu felç etti ve hayatının kalanında tekerlekli sandalyeye mahkûm etti. Nekbe sırasında etnik temizliğe uğrayan birçok Filistinli gibi onun ailesi de kendisini Gazze Şeridi'nde bir mülteci kampında buldu (kıyıdaki eş-Şati kampında). Sofu bir âlim ve İslam okutmanıydı ve Gazze'deki Müslüman Kardeşler şubesine erkenden katılanlardan biriydi; burada politikleşti ve özgür Filistin mücadelesine derinden bağlandı.[13]

12 Pearlman, *Violence, Nonviolence, and the Palestinian National Movement*, 2011, s. 114.

13 Roy, *Hamas and Civil Society in Gaza*, 2013, s. 23.

Levent Şahverdi Arşivi

Yasin ve takipçileri yeni bir hareket oluşturabildiler çünkü eskilerin berbat bir şekilde başarısız oldukları bir yerde kurtuluş vaat edecek yeni milli bir harekete dair umutsuz bir arayış vardı. Seküler örgütlerin anayurdu özgürleştirmenin bir yolunu bulma hususunda faydasız olduğu düşünülüyordu.

Yasin ve takipçilerinin güçlenmesinin bir diğer sebebi de İsrail'in onların ortaya çıkışını seküler ulusal gruplar, özellikle el-Fetih karşısında bir dengeleme gücü olarak görmesiydi.[14] Bu iddiayı tasdik edecek araştırma halen az ve bu muhtemelen Filistin tarihinde daha barışçıl bir aşamaya gelene kadar ertelenecek –tabii biz hayatımızda böyle bir şeyi görür müyüz bilinmez.

Hamas ulusal ideolojiyi siyasal İslamcı ajanda ile harmanlaması sayesinde sadece işgale değil Yahudi devletine de karşı politikalar benimseyebildi; tam da el-Fetih'in aldatıcı ve beyhude "barış süreci" girdabına çekilerek yavaş yavaş davayı yüzüstü bıraktığı bir zamanda. Yeni tutum İsrail'i topyekûn reddediyor ve Filistinlilerin geri dönüş hakkı için net taleplerde bulunuyordu. Ne var ki o zaman güçlü bir Yahudi ve İsrail karşıtı dil kullanıldı. Hamas'ın yüzyıllık mülksüzleştirmeye, kolonizasyona ve işgale karşı mücadele eden Filistinli bir özgürlük hareketi olmasına ve diğer hiziplerden çok daha fazla toplumsal refah, eğitim ve hayır işleriyle uğraşmasına rağmen İsrail'e yönelik eleştirisi Batı'nın onu aşağı bir seviyede görmesi için bahane oldu.[15] Bu özellikle eylül saldırılarının ve sözde teröre karşı savaş söyleminin ardından ayyuka çıktı; Hamas'ı ve kardeş örgütü İslami Cihat'ı uluslararası cihat hareketi ile ilişkilendirme girişimleri oldu. Ancak 21. yüzyılda Hamas'ın pragmatizmi ve İsrail'in süregelen şiddeti İsrail'in eylemleri için böylesi bir meşrulaştırma yapmasını rabıtasız ve etkisiz kıldı.[16]

1988 sonunda silahla vurma, dövme ve kitlesel gözaltı gibi olaylar yatışınca İsrail sadece kalkışmaya katılanları değil tüm bir nüfusu cezalandırma politikasına dâhil etti. Bir kez daha bu

14 Konu hakkında çok iyi bir makale için bkz. Andrew Higgins, "How Israel Helped to Spawn Hamas", *The Wall Street Journal*, 24 Ocak 2009.

15 Pappe, "Understanding the Enemy", R. Nettler ve S. Taji-Farouki (ed.), *Muslim-Jewish Encounters*, 1998, s. 87-108.

16 Pappe, "De-Terrorising the Palestinian National Struggle", s. 127-46.

Levent Şahverdi Arşivi

bilindik cezai eylemler modern hapishane evreninde ekseriyetle uygulanan kaba muamelenin ve sert cezaların normal bir repertuvarı olarak yorumlandı.

Kitabın bu aşamasında bile halen apaçık değilse okuyuculara bir kez daha hatırlatmak gerekir ki uluslararası hukuk ve aslında dünyadaki her medeni kanun ve her ceza kanunu çok açık ve net bir şekilde kolektif cezalandırmanın her biçiminin yasadışı olduğunu beyan eder. 1907 Lahey Sözleşmesinin 50. fıkrası uluslararası topluluğun böylesi politikaları mutlak surette reddettiğini beyan eder ve bu 1949 tarihli Dördüncü Cenevre Konvansiyonunun 33. fıkrasında da vurgulanmıştır.[17] Söylemeye dahi gerek yok Lahey Sözleşmesinin İsrail hukukuna dâhil edilmiş olduğu gerçeğinin (buna karşın Cenevre Konvansiyonu dâhil edilmemiştir) İsrail'in cezalandırıcı politikaları üzerinde hiçbir etkisi olmamıştır.

Ne de uluslararası kınamaya maruz kalan askeri idarenin yerini 1981'de sözde Sivil İdarenin almasının bir faydası olmuştur. Resmi olarak bu birimin Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde güvenliği ilgilendirmeyen tüm meselelerde halkın yaşamını idare etmesi bekleniyordu. Gelgelelim bu Sivil İdarenin her icraatının ordu içinden "Toprakların Aktif Koordinatörü" olarak atanmış bir general tarafından onaylanması gerekiyordu. Yani bir bakıma bu İsrail ordusunun yerli halka karşı aynı cezalandırıcı ve kötücül icraatını uygulamaya devam etmesinin sadece başka bir aracıydı. İş yerli halkı kolektif cezalandırmaya geldiğinde ordu oldukça yaratıcıydı; Sivil İdare ise bu kötülük repertuvarını günlük rutine çevirdi.

SİVİL İDARE

Böylece sadece ordu değil, her gün yerli halkın tamamını kesintisiz ve kolektif cezalandırmaya maruz bırakmanın ne anlama geldiğini anlatacak bir insani çehre olarak Sivil İdare de vardı. En kötüsü muhtemelen seyahat etme özgürlüğüne getirilen kısıtlamaydı. Bunun ortalama bir insan için ne ifade ettiğine dair hafıza arşivleri içinde en mutedil olanlar İsrail insan hakları örgütü

17 İyi bir analiz için bkz. "Israel Must Withdraw all Settlers or Face ICC, says UN Report", *The Guardian*, 31 Ocak 2013.

Levent Şahverdi Arşivi

B'Tselem raporlarıdır; en kötüleri ise Filistinlilerin anılarından gelir, yirmi yıl veya daha fazla geçse de hafızada halen taze olan anılardan. En ihtiyatlı halinde bile hareketi neredeyse imkânsız kılma stratejisini özgür dünyada yaşayan birçok insanın idrak etmesi zordur. 1987 ile 1993 arasındaki dönemde her seyahat olması gerektiğinden iki kat daha uzun sürüyordu ve yeni, daha tehlikeli ve daha az güvenli yollardan gidilmesi gerekliydi. Açık hava hapishanesi günlerinde Kudüs çoğu Filistinlinin erişimine açıktı; cezalandırma kuralı yüzünden erişime kapatıldı. Filistinlilerin Kudüs'e erişimi ve oradan geçişi engellenmesi onların finansal, toplumsal, ticari ve siyasi merkezinin erişilmez olması anlamına geliyordu. Zamanla, daha rahat dönemlerde bile, İsrailli yetkililer bu tarz bir ablukayı sürdürdü ve ancak 2012'nin sonlarına doğru Batılılar böylesi bir kısıtlamanın Filistin şiddetine bir karşılık değil daha ziyade sistematik Genişletilmiş Kudüs planının bir parçası olduğunu kabullenecekti. Bu kısıtlamalara bir de o bölgedeki muazzam Yahudi kolonizasyonu eşlik ettiğinde iki devletli ya da benzer siyasi çözüme dair bir ihtimal de önceden engellenmiş oldu. Avrupa Birliği'nde (AB) böyle bir çözümün hayata geçirilmesine katkıda bulunabileceğine inananlar açısından artık çok geçti. AB'nin her zaman yaptığı gibi bu, zaten görünür olanın beyan edilmesi ancak fiilen onu değiştirmek için bir şey yapılmaması meselesiydi. AB cezalandırma icrası olarak başlayanın Batı Şeria'da bağımsız bir Filistin devleti kurma arzusunu imkânsız ve gerçek dışı kıldığını anladığını beyan etti.[18] Söylemeye gerek yok, 2012'de dahi bu kabulün herhangi bir yankısı olmadı.

Seyahatler artık hükümet iznine tabiydi. Buradaki sıkıntı izin talep edildiğinde fiziksel olarak orada bulunma zorunluluğuydu. Sivil İdarenin pek çok merkezi vardı. Bunlardan biri kuzey sınırında Genişletilmiş Kudüs'ün yeni Yahudi kolonileri (Pisgat Ze'ev ve Neve Yakov) arasında konumlanmıştı; burası Sivil İdarenin ana merkeziydi. İnsanların hayatlarıyla ilgili tüm önemli kararlar 1981 ile 1993 arasında orada alındı. Sivil İdare sadece seyahat özgürlüğünü düzenlemedi; dilediği kişinin çalışma, eğitim, inşaat

18 Bkz. "Europe Threatens to Withdraw Support for Israel over Settlement Building Plans", *Haaretz*, 2 Aralık 2012.

Levent Şahverdi Arşivi

ve ticaret haklarını gasp etme gücüne de sahipti. En ufak temel bir eylem için kısıtlanacak ya da reddedilecek bir izin gerekliydi.[19]

Asıl bu ana merkezin konumu orada yaşayan birinin seyahat özgürlüğüne yönelik başlıca engeli teşkil ediyordu. Zaman geçtikçe anılarımız bulanıklaşıyor, şunu vurgulamam gerekir ki burada Oslo öncesi gerçekliği tarif ediyorum. Şüphesiz Oslo haritası Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ni Filistinlilerin resmen gidemeyeceği bölgelere böldüğünde çok daha kötüsü olacaktı. Ben burada İsrailli yetkililerin intihar bombaları ve terörizme karşı kendilerini korudukları bahanesiyle bu ablukayı meşrulaştırabilmelerinden çok öncesindeki bir abluka gerçekliğini tarif ediyorum. Bu 1987'de Filistinlilerin yirmi yıllık barışçıl işgali sarsma girişimine verilen bir karşılıktır.

O günlerde Filistinlilere etrafta araba kullanmalarına izin verilmiyordu. Aslında Filistinlilerin yerleşimlere, askeri üslere veya Sivil İdare ofislerine yakın yerlerdeki yollarda araba kullanması yasaktı. Sivil İdarenin Kudüs'ün kuzey batı kesiminde bulunan ana merkezi tüm kötülüğün kaynağı gibi görünüyordu –zulmün mıknatısı: ona ne kadar yakın yaşıyorsanız, hayatınız o kadar az normal oluyordu, hatta onu dayanılmaz kılacak dereceye kadar.

Tepedeki bu ucube merkez yönetimin insaniyetsizliğini ve kinizmini tam olarak yansıtıyordu. Burası sıklıkla ziyaret edilmesi gereken bir yerdi ama kolayca ulaşılabilen bir yer değildi. Oraya arabayla gidemezdiniz, yürüyemezdiniz de. Sivil İdareye giden bir yaya yolu yoktu; tek geçilebilir yol ise Pisgat Ze'ev ve Neve Yakov yerleşimlerine tehlikeli bir şekilde yakındı. O zamandan bir B'Tselem raporu "Bu yoldan yürüyen bir Filistinli hayatını tehlikeye atar çünkü askerler ve yerleşimciler onu fark ederse ona zarar verebilir" diyerek uyarıyordu.[20]

İzinler ve engellere dair günlük rutin insan hareketliliğine getirilen daha sert kısıtlamalarla sekteye uğratıyordu. En kötüsü sıklıkla yapılan kapatmalardı. Bu tarz kapanmaların bahaneleri çeşitliydi: Filistinlilerin protestolarına bir cevap, barışçıl bir gösteriye ya da bir terör eylemine karşılık olabilirdi; Yahudi tatilleri,

19 Bilgilerin çoğu şuradan alındı: B'Tselem, *Annual Report*, 1990, s. 23-4.
20 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

milli olaylar ya da bir veya yerleşimlerin birindeki bir dini kutlama da sebep olabilirdi. Bu tarz olayların hepsi de kapatma uygulamak için meşru nedenler olarak görülüyordu.

Bunlar kapanmaların bahanesiydi ama sebepleri değildi. Çoğu durumda amaç denetimi sıklaştırmaktı ve kapanmalar da insanları toplamak, İsraillilerin deyimiyle "şüphelileri" bir araya getirerek "kışkırtıcı" materyale el koymak ve silah aramaktı. Bu eyleme genellikle şiddet eşlik ederdi; ardındaysa ziyaret edilen evlerin yıkıntı ve talan sahnesini bırakırdı. Evdekiler tartaklanır, hakarete uğrar ve eşyaları kırılıp dökülürdü. Bu gaddarlığın kurbanlarına bir isim verilmeli ve onu şimdi yapacağım.

İŞGAL TAKVİMİ

Kapanmanın daha indirgenmiş bir formu da ordunun kasaba ve köylerde birkaç günlüğüne ve Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin tamamında Yahudi festivalleri süresince uyguladığı sokağa çıkma yasağıydı. Bu uygulama 1967'de işgalin ilk günlerinde başlamıştı ve günbegün devam etti. Ben anlaşmanın ne tür bir gerçekliğe ulaşmayı –ki düpedüz başarısız oldu– vaat ettiğini anlatmak için özellikle Oslo Anlaşmasının arifesini, 1993 yılını seçtim. Sokağa çıkma yasağını gözlemleyen bir STK'nın not ettiği gibi "işgal altındaki topraklarda yaşayan her Filistinli ortalama on haftasını ev hapsinde geçirmiştir."[21]

İşgal takviminde Filistinli hiziplerden birinin gerçekleştirdiği tehlikeli veya şiddet içeren operasyonu izleyen süreç haricinde en kötü dönem İsrail'in bağımsızlık gününe yakın üç gündü (bu gün İbrani takvimine göre kutlanıyor, 1993'te Nisan ayına denk geldi).

Gazze Şeridi'ndeki Han Yunus kasabasında, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki diğer tüm köy ve kasabalar gibi üç gün boyunca askeri karartma uygulandı. Bu kısa süre ordunun rutin tahribatını gerçekleştirmesi için yeter de artardı bile. O zaman 24 yaşında olan Muhammed Ahmet el-Estel askerlerin arkadaşlarının genelde toplandıkları eve nasıl daldıklarını hatırladı, evde yaklaşık on Filistinli erkek vardı. Askerler dördünü başka bir odaya aldı. Mu-

21 Bkz. B'Tselem Report, Mart-Mayıs 1993.

Levent Şahverdi Arşivi

hammed ailenin diğer üç üyesiyle kaldı. İkisi askerler tarafından odanın bir köşesine götürüldü ve tüfekle dövüldü; aynı zamanda yumruklandı, tokatlandı ve tekmelendi. Muhammed ve diğer kişiye ise dolabın boşaltılması, içindeki giysi ve diğer ev eşyalarının çıkartılması emredildi.

Kendi cümleleriyle: "Askerler beni çağırdı, bana tokat attı ve sen Hamas'tansın dediler. Ben yine dolabı boşaltmaya devam ettim ama yine çağrıldım. Bu defa bana sen İslami Cihat'tansın dediler ve yeniden tokat attılar." Muhammed'e kendisinin bu defa FKÖ üyesi olduğunun söylendiği üçüncü bir istismar raundu daha yaşandı. Odadaki bir başka adama da benzer şekilde muamele edildi. Neden sonra hepsi bir araya toplandı: "Bir asker beni boynumdan yakaladı ve kafalarımızı bir birine tokuşturdu."

Görünen o ki, yan odada da aynı istismar gerçekleşmekteydi ve sonra onlar da diğer odadakilere katıldı ve eller havada yüzler duvara dönük olarak dikilmeleri emredildi: "Askerler kimlik kartlarımızı bize geri verdiler ve ellerimiz havada o şekilde beklememizi söylediler." Yarım saat sonra ailenin yaşlıları askerlerin gittiğini haber verdi.[22]

Hasan Abdüsseyidi Ebu Lebede 29 yaşındaydı, evli ve iki çocukluydu. O da Han Yunus'ta ikamet ediyordu. Bir gece saat ikide bir askerin yüzüne tüfekle vurmasıyla uyandırıldı, bu darbeyi daha fazlası izledi. Yirmi üç yaşındaki kardeşi Mennar yatağından kaldırıldı bahçede park halindeki arabaya fırlatıldı. Askerler Cemal Ebu Semhadena'yı, yani hiç tanımadığı birini sordular.[23] Hasan yüzüne bir yumruk yedi ve dolapları boşaltma rutinine zorlandı. Bu arada askerler divanı bıçakla kesti. Kendisinin ifadeleriyle:

> Mutfaktan bir bıçak aldılar. "Bu nedir?" diye soruldu. Ekmek bıçağı diye cevapladım. Askerler bıçakla burnuma vurdu. Yaralandım ve kanama başladı. Askerin biri bir çuval pirinç getirdi ve onu zemine boşaltmamı istedi. Bunun sadece pirinç olduğunu söyledim, bu defa kendisi çuvalı boşalttı ve sonra yağ te-

22 *A.g.e.*

23 Cemal Ebu Samhedena Gazze'de Refah bölgesindeki Popüler Direniş Komitelerinin kurucusuydu. İsrailliler tarafından onlara karşı askeri faaliyetlerde bulunduğu gerekçesiyle suikasta uğradı.

Levent Şahverdi Arşivi

nekesini pirincin ve elbiselerin üzerine boca etti. Sonra gittiler. Kimse tutuklanmadı ve evden hiçbir şey alınmadı.[24]

Fatma Hasan Tebaşe Süfyan 61 yaşında, evli ve dört çocuk annesiydi. 6 Nisan 1993 sabahına karşı saat üçte uyandırıldı. Askerler evine girdi, onu duvara itti ve çocuklarının nerede olduğunu sordu; o da uyuduklarını söyledi. Askerler 30 yaşındaki oğlu Said'i uyandırdılar, elleri ve dipçikleriyle onu tüm zemin kanla kaplanana kadar dövdüler. Fatma'nın diğer oğlu İbrahim de kötü dövüldü ve Fatma'nın ifadelerini alan B'Tselem araştırmacısı olaydan çok sonra da İbrahim'in sırtında morartı ve çürüklerin izlerini görebildiğini doğruladı. İki oğlan da bahçeye çıkartıldı ve duvara sıralandı. Askerler iki oyuncak tabanca buldular ve kırılana kadar iki adama onlarla vurdular. Sonra yirmi yedi kişiyi bir odaya topladılar ve içeriye şok bombası fırlattılar. Said ve İbrahim'e dolapları boşaltması emredildi bir yandan da "Siz Hamas'tansınız ve biz Golaniyiz [mensup oldukları birliğin adı]" diyerek dövmeye devam ettiler. Fatma'nın yaşlı, kör, yüz yaşındaki erkek kardeşi de nasibini aldı. Askerler onu da tartakladı, üzerine battaniyeleri ve şilteleri attılar.[25]

Bu şekilde 1987'den 1993'e kadar her nisan ayında kolektif cezalandırma bir rutin haline geldi. Ancak durum sadece bu üç günden ibaret değildi. 1993'teki Mart-Mayıs arasındaki kolektif cezalandırma 116.000 Filistinlinin işini gasp etti, işgal altındaki toprakları birbirinden kopuk dört bölgeye böldü ve Kudüs'e girişleri yasakladı.[26] Bu açıdan bakılınca, Oslo Anlaşması toprak ve güvenlik düzenlemesi olarak hayata geçirildiğinde aslında 1987'den beri sürdürülen politikanın bir onayından başka bir şey değildi.

ZULÜM DÜZENİNİN PEKİŞMESİ

1987'den 1993'e kadarki yıllar bugün Batı Şeria'daki ile 2005'e kadar Gazze Şeridi'ndeki bazı gerçekliklerin netlik kazandığı kurucu bir dönemdi. İşgal bürokrasinin *ad hoc* politikaları ceza-

24 B'Tselem Report, Mart-Mayıs 1993.
25 *A.g.e.*
26 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

landırıcı olanlar da dâhil rutin politikaya dönüştürmek suretiyle mutlak gücünü gösterdiği bir zamandı. Kontrol noktası sistemi dünyaya işte bu şekilde tanıtıldı. 1993'te sistematik bir şekilde yerleşti. İsrail FKÖ ile açık bir anlaşma imzalamadan hemen önce, dönemin İsrail hükümeti ilk kontrol noktalarını Kudüs'te test etti (gerçi bunlar 1948 ile 1967 arasındaki askeri idare yıllarında İsrail içindeki Filistinli bölgelerde yaygın bir şekilde kullanılmıştı).[27]

Kontrol noktası yerleştirme Kudüs'ü Batı Şeria'dan ayırmak ve onu Filistinli unsurlarından arındırmak maksadıyla başlatılmış bir politikaydı. Bir bakıma bu sistem dördüncü bölümde değinilen dolgu politikasının kaçınılmaz bir devamıydı. Dolguların planlanmasını ve kontrol noktalarının yerleşmesini en nihayetinde fiziksel, gerçek dolgu inşası izleyecekti. Yani kontrol noktaları ve fiziksel bariyerler zinciri şehir girişlerinde 1987 civarında görünmeye başladı; ibadet yerlerine, işyerlerine, eğitime, kurumlara ve ailelere erişimi engelledi. Oslo teklifi İsrail tarafından masaya konduğunda İsrailli liderler barış kavramının kendisini alt edecek geri döndürülemez fiili gerçeklikleri Kudüs'te çoktan inşa etmiş olduklarının farkındaydılar. İsrail'in Kudüs'ü Batı Şeria'dan çıkartmaya yönelik hesaplı stratejisi onu gelecekteki bir Filistin devletinin başkenti yapacak her öneriyi imkânsız ve boş kıldı. Tüm bu manevra şehrin demografik ve coğrafi dengesini Yahudi sakinler lehine değiştirecek ivedi bir yerleşim hareketi ile tamamlanacaktı.

Hayatın bir gerçeği haline gelen benzer bir pratik ise IDF'nin elit birimlerinin işlevindeki ve amacındaki çarpıcı değişiklik oldu. Bunlar ölüm mangaları haline geldi ve Filistinlilerin gösterileri sırasında sivil giyimli veya askeri teçhizat ile donanmış bir şekilde "düşmana" saldıran ajan provakatörler –çoğu zaman da mülteci kampında yaşayan yoksullar– oldular. Şüphesiz bu birimler Brezilya'daki gecekondu mahallelerindeki ölüm mangalarıyla güçlü paralellikler taşıyordu ve onlarınkine benzer silahlar ve diğer ölümcül harp araçları geliştirmişlerdi.[28] Uluslararası hukuka göre

27 İlk kontrol noktası tecrübelerinin çarpıcı bir betimlemesi için bkz. Bornstein, *Crossing the Green Line*, 2002, s. 2-3.

28 Bu bağlantı için bkz. *The Lab*, Yotam Feldman (2013). Daha fazla ayrıntı için filmin internet sayfası: www.gumfilms.com/lab.

Levent Şahverdi Arşivi

İsrail'in önce mahkemeye çıkartması gerektiği insanlar suçlu olup olmadıkları hükme bağlanmadan infaz edildiler.

Birimler kitlesel tevkifleri ve gözaltına alınanlara sistematik istismar ve işkence uygulanmasının başını çekiyordu. Bu noktada dünyanın sessiz kalmaya devam etmesi umut kırıcıdır çünkü bilhassa bu icraat birkaç Amerikalı kongre üyesi tarafından soruşturulmuştur; bu işgal tarihinde pek nadirdir. Paul Findley 1991'de insan hakları örgütlerinin "hapishanelerde ve gözaltı merkezlerinde tutulan Filistinlilerin işkenceye, istismara ve kötü muameleye maruz kaldıklarına dair detaylı güvenilir raporlar" yayınladıklarını bildirdi.[29] Bu, Batılı hükümetler tarafından tamamen görmezden gelinmesine rağmen ilk defa Batılı sivil toplumlar diye nitelenebilecek çok daha geniş bir tepkiyi tetikledi. Daha sahici ve geniş bir dayanışma hareketi ortaya çıktı –bugün de halen hükümetlerin politikaları dolayısıyla da fiili gerçekler üzerinde etki kurabilmiş değil.

Besbelli ki Findley tarafından rapor edilen muamele sadece 1991 yılına özgü değildi. Cezalandırma yıllarında gözaltına alınan insanlar Haziran 1967'den beri hapiste olan binlerce insanın yanına eklendi.

Belki de aradaki fark giderek artan medya şeffaflığı ve dünyadaki insanların İsrail anlatısına ve propagandasına mecbur kalmadan gündelik gerçekliği kendilerinin görmesini sağlayan enformasyon devrimiydi (bu süreç Uluslararası Dayanışma Hareketi gönüllülerinin işgal altındaki topraklara ilk defa ayak basmasından sonra güçlenecekti). Artık kendi gözleriyle gören, yani İsrail zulmüne maruz kalmanın ne anlama geldiğini anlayan bir dünya açısından ilk şok edici olan olgu bu bitmeyen acılar topluluğu içerisindeki kadın ve çocuk sayısının yüksek oranıydı.

1990'lı yılların başında cezalandırıcı icraatın çoğu veçhesi halen kamudan gizleniyordu. Bunlar gelecek yıllarda gerçekliğin bütünleşik bir parçası haline gelecekti. Şimdiye kadar değinilenlere İsrail içinde çalışmanın engellenmesi de eklenebilir. 1992'de Filistinli emek gücünün üçte biri İsrail'de istihdam edilmişti, bunlar inşaat, tarım ve devlet hizmetlerinde çoğunlukla vasıfsız,

29 Findley, *Deliberate Deceptions*, 1995, s. 88.

Levent Şahverdi Arşivi

beden gücü gerektiren işlerdi. Bunun işgal altındaki toprakların gayri safi milli hasılasına yüzde 25 oranında katkısı oldu. Çalışma hakkının reddi cezalandırma eyleminin bir parçası oldu. 1987'ye kadarki açık hava hapishanesi günlerinde dahi Filistinlilerin İsrail'e yaptığı ihracat toplam İsrail pazarının sadece yüzde birine tekabül ediyordu ve işçilerin İsrail emek piyasasının sadece yüzde yedisini oluşturduğu bir gerçekti. Bu ekonomik açıdan iki piyasayı bütünleştirmeden de mega hapishane dayatılabileceğini gösterdi. Bu açıdan İsrail'in "başarısı" sadece açıkça 1980'lerde vuku buldu (ve böylece 1967 hükümetinin eski Finans Bakanı Pinças Sapir'in üçüncü bölümde değinilen korkuları boşa çıkmış oldu). Pek çok diğer cezalandırma eylemi gibi bu da 1990'ların ortalarından itibaren gerçekliğin bir parçası olunca, İsrail inşaattaki ve tarımdaki Filistinli iş gücünü yabancı ülkelerden gelen düşük ücretli iş gücüyle değiştirdi. Böylesi bir ekonomik bağımlığının doğası gereği İsrail Filistinli iş gücünün sonlanmasından doğrudan etkilenmezken bu yeni gelişmenin işgal altındaki topraklardaki etkisi yıkıcı oldu. İşsizlik arttı, aile gelirleri ve yaşam standartları düştü.[30] Bu sadece ekonomi meselesi değildi; hapsetme, cezalandırma ve baskı meselesiydi.

Ne yazık ki, devlet destekli gaddarlık listesi orada sonlanmadı. Filistinliler evlerinin yıkımıyla karşı karşıya kaldılar (eskiden farklı olarak bu defa önceden uyarı gelmiyordu); kırsal altyapılarının yok olmasına şahit oldular –zeytin ağaçları söküldü, mahsuller tahrip edildi; muhtemelen bu kötülük listesindeki en fesat olanı da köy ve kasabalarındaki suyun Yahudi yerleşimleri için yönünün değiştirilmesiydi (ki bu su İntifada'dan sonra Filistinlilerden çalınarak onlara yüksek fiyata satılan suydu).[31]

İsrail askeri istihbaratının başı Şlomo Gazit (kendisiyle ilk defa 1967 sonrası askeri idaresinin ilk koordinatörü olarak karşılaşmıştık) altyapının yıkımının kasıtlı olduğunu açıkladı. İsrail Filistinlilerin "işsizlikle, toprak azlığı ve su kesintisiyle yüzleşme-

30 Oldukça kapsamlı bir çalışma için bkz. Farsakh, *Palestinian Labour Migration to Israel*, 2005.

31 BM Raporu, "Economic and Social Repercussions of the Israeli Occupation", BM Genel Kurulu 53/230 numaralı karar, 22 Aralık 1999.

Levent Şahverdi Arşivi

sini istedi, böylece Filistinlilerin Batı Şeria ve Gazze'den ayrılmaları için gerekli şartları sağlamış olacağız."[32]

İsrail'deki resmi zihniyetin işgal altındaki halkın cezalandırılması gerektiği doğrultusunda şekillendiği dönemde alınan önlemlerin en tepesinde yerleşimci şiddetine ve gözdağına daha fazla geçit veriliyordu. Böyle dönemlerde mahkemeler özellikle yerleşimciler tarafından öldürülen Filistinliler konusunda müsamahakâr davranıyordu. 1988 ile 1992 arasında Filistinlilerin yerleşimciler tarafından öldürülmesiyle ilgili 48 vakada sadece bir sanık cinayetten suçlu bulundu. Yerleşimciler başka şekillerde de acı çektirdiler. O "barış" yıllarında yerleşimcilere çevrelerindeki Filistinlileri yıldırmak ve korkutmak için organize çeteler halinde eylem yapmalarına izin verildi. Bu 1980'lerin başında başladı ve halen durmuş değil. İlk defa 1981'de ünlü "Yahudi yeraltı örgütü" Batı Şeria'nın siyasi elitlerini hedef aldı, önde gelen siyasetçiler ciddi yaralar aldılar. Daha sonra bu eylemler 1987 ile 1993 arasındaki en uç hapishane modeli sırasında artan sistematik saldırılara dönüştü; 2000'den bugüne kadar da sürdü.[33]

Aslında 1987'de İntifada patlak verir vermez, yerleşimcilerin Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki halka yönelik provokasyonu arttı ve günden güne vahşet dozu yükseldi. O dönemde yerleşimciler saldırganlığı kışkırtmak için acımasızca kendi çocuklarını kullanıyorlardı; Nablus'un güneydoğusundaki Beyta köyünde olan buydu. Ocak 1988'de bir tabur komutanı Beyta ve yakınındaki Havara köyünden çok sayıda genci toparladı, ellerini arkalarından bağladı ve askerlerine onları taş ve sopalarla dövmeleri emrini verdi. Bu olay kameraya çekildi ve daha sonra söz konusu subay yargılandı ve ordudan atıldı (sonra televizyonlarda oldukça rağbet gören bir uzman oldu).[34]

Ne var ki bu köyün çilesi ve kederi burada bitmedi. Üç ay sonra Nisan 1988'de komşu yerleşim birimi Alon More'den on altı İsrailli çocuk Beyta köyüne doğru bir provokasyon yolculuğuna

32 Alıntı *The Jerusalem Post*, 5 Mart 1988, s. 7.

33 Bu fenomenin kökenleri için bkz. Sprinzak, *Brother Against Brother*, 1999, s. 177-9.

34 O dönemdeki en kötü olay bu değildi. Bkz. "Two Palestinian Teens Killed by Israeli Gunfire", *Los Angeles Times*, 23 Şubat 1988.

Levent Şahverdi Arşivi

çıktı. Çocukların silahlı muhafızı onlara taş atan Filistinli gençlere ateş açtı ve çatışmanın şiddetli kasırgası içerisinde iki Filistinli genç, bir yerleşimci kız ve bir silahlı refakatçi öldü. Son tahlilde haşince cezalandırılan tüm köy oldu.[35]

Halka azami güvenlik modelini dayatan bu cezalandırma döneminin son icraatı ise 1992 sonunda aktivistlerin kitlesel sürgün edilmesiydi. O yıl uzun süreli Likud hükümetinin ardından İşçi Partisi iktidara döndü. İzak Rabin o yaz yeni Başbakan seçildi ve bu 1995'te Yahudi bir terörist tarafından suikasta uğrayıncaya kadarki ikinci ve son dönemi oldu.

Sürgün Hamas ile İsrail ordusu arasında geç 1980'lerde başlayan uzun aşamalı sert mücadeleyi sonlandırdı. Hamas hareketinin ahlaki dayanağı haline gelen karizmatik ancak engelli Ahmet Yasin İsrailli askerlere ve yerleşimcilere karşı yürütülen cüretkâr operasyonların arkasındaki isimdi. Gelgelelim böylesi her operasyon İsraillilere çeşitli cezalandırma eylemlerinin daha haşin biçimlerini uygulama fırsatı sundu.

İcraatın giderek acımasızlaşması sadece çeşitli Filistinli hiziplerin geliştirdiği en kötüsü İsrail içinde intihar bombacılığı olan yeni direniş yöntemlerinin bir neticesi değildi. Bu aynı zamanda hukuki sistemin hükümet ve ordunun isteklerine ve heveslerine karşı gösterdiği nerdeyse tam itaatin neticesiydi. Bu durum siyasetçilerin ve generallerin İsraillilerin kendileri için yaratmış olduğu kırmızı çizgiyi aşmalarının önünü açtı. 1990'ların ortalarında İsrail yargı sistemi koşulsuz ve organik olarak, en bedhah ve en yüksek güvenlik sürümünde bile mega hapishane idaresiyle bütünleşti.

HUKUKİ MASKARALIK

Mega hapishanenin hukuki tarafını idare eden bürokratlar İsrail'in en iyileri arasındadır. 1967'den beri İsrail hukuk fakülteleri diğer mezunlarla beraber her yıl gurur duyulan özel bir grup diplomalı yetiştirir: İsrail yargı sistemine bilgelikleri ve uzmanlıklarıyla şeref katacak hukukçular. Bu sistem dün de bugün de işgal

35 Canlı bir betimleme için bkz. Chomsky, *Fateful Triangle*, 1983, s. 495.

Levent Şahverdi Arşivi

altındaki topraklardaki Filistinli nüfusa karşı hükümetin aktif bir aracı olarak kullanılageldi; hem topraklardaki askeri mahkemeler ağının bir parçası hem de İsrail içinde sivil mahkemeler sistemi olarak.

İşte bu hukuk fakültelerinde –İsrail'in liberal demokrasi olduğunun en kesin göstergesi olan– İsrail yargı sisteminin gelecekteki üyeleri 1967'den beri yürürlükte olan muazzam gözaltı ve alıkoyma makinesini işletmek için gerekli vasıfları edinmektedir. Binlerce Filistinli İsrail tarafından önlerine konulan bu yasal Via Dolorosa'dan* geçti. Bu yoldaki duraklar artık alışıldıktır: tevkif, sorgu, günlerce iletişimsiz veya avukata erişim olmadan gözaltında tutulma, gözaltı süresinin uzatılması için defalarca mahkemeye çıkma ve "idari gözaltının" parçası olarak yargısız uzun süreler hapiste kalma. Erken 1990'larda sayılar hayrete düşürüyordu. İkinci İntifada'nın patlak vermesine kadar bu durum 1949 Dördüncü Cenevre Konvansiyonu'nun sistematik olarak ihlal edildiği muazzam bir tevkif kampanyası gibi görünüyordu. 1992'ye kadar yaklaşık 14.000 kişi bu sürece maruz kaldı.[36]

İsrail'in kovuşturmadan muaf olduğunun en iyi göstergesi yargıçların bu gayri insani yöntemi Filistinlilerin herhangi bir eylemine –ister şiddetli bir saldırı olsun isterse Gandi gibi şiddet içermeyen gösteri olsun– körlükle uygulamasıydı. 1989'da Beyt Sahur'daki yerel komiteler Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki halka vergi protestosuna katılma çağrısı yaptı, sloganları "temsil yoksa vergi yok" idi.[37] Karşılık hemen geldi ve tipik olarak dönemin İşçi Partisi-Likud birlik hükümetinin Savunma Bakanı İzak Rabin: "İsrail'in yasalarını reddetmenin bir bedelinin olduğunu onlara

* Via Dolorosa, Kudüs'te Eski Şehirde yer alan ve İsa'nın çarmıha gerilmeye götürülürken yürüdüğü yol olduğuna inanılan rotadır. Eski Antonia Kalesi'nden Kutsal Kabir Kilisesi'ne kadar olan yol yaklaşık 600 metre uzunluğundadır. Hıristiyan haccının önemli bir noktasıdır. (ç.n.)

36 Bazı kaynaklara göre 2012'ye gelindiğinde 800.000 Filistinli tevkif edilmişti. Mohamedd Mar'i, "Israeli Forces Arrested 800,000 Palestinians since 1967", *Saudi Gazette*, 12 Aralık 2012.

37 Mary Curtius, "Palestinian Villagers are Defiant after Israeli Troops End Tax Siege", *Boston Globe*, 2 Kasım 1989.

Levent Şahverdi Arşivi

öğreteceğiz" dedi.[38] Eylemcileri hapse atmak onları durduramayınca İsrail ağır para cezaları dayatarak; mağazalardaki, fabrikalardaki ve evlerdeki ekipmana, mobilyaya ve mallara el koyarak boykotu bastırmaya çalıştı. Ne var ki, çok daha az şey yaparak da aynı muameleyi görebilirdiniz; o günlerde Filistinlilerin şiddet içermeyen protesto biçimlerinden biri direnişi ifade eden grafitiler yapmaktı. Bu da sıklıkla gözaltına alınmaya ve grafiti yapanın tüm ailesinin kolektif bir şekilde cezalandırılmasına neden oluyordu.

Siyasal İslamcı ve solcu grupların başını çektiği Filistinli mücadelenin yoğunlaşması İsrail hukuk sistemini daha da hissizleştirdi. Yargıçlar özellikle zora dayalı işbirliğinin yargı sistemini sürdürme biçimine karşı kördü. Bunun Stasi* devletinden bir farkı yoktu; kaldı ki orada bir sebep olmaksızın tevkif etme ve cezalandırma mümkündü, tabii eğer bir muhbir kanıt getirirse daha iyi oturuyordu.

Bu tarz gelişmiş bir sistemin inşası 1990'ların başında yeni seviyeleri gördü.

Yargıçlar işbirlikçileri sağladı ve gizli servis de bunlardan gelen bilgiyi delil gösterdi. Yargılama olmadan tevkif etmeye dayalı hukuk sistemi gizli servise insanları kısa hapis süreleri karşılığında (bu işbirlikçiler şüphe çekmemek adına hemen salınmıyordu, gerçi bu işe yaramıyordu zira herkes neler olup bittiğinin farkındaydı) işbirliğine zorlama fırsatı verdi. Gizli servis bu şekilde yüzlerce Filistinliyi işe aldı ve Hamas ile kardeş örgütü İslami Cihat içerisine muhbirler yerleştirmede başarı kaydetti. Maalesef bu aynı zamanda işbirlikçilerin cezalandırıldığı bir karşı kampanyayı tetikledi. 1987 ile 1992 arasında birkaç yüz Filistinli (sayı konusunda çelişkiler var) işbirlikçi olduğu için öldürüldü.[39]

---

38 Stephen J. Sosebee, "The Passing of Yitzhak Rabin, Whose 'Iron Fist' Fuelled Intifada", *The Washington Report on Middle East Affairs*, cilt 9, no. 5, 31 Ekim 1990, s. 9.

* Devlet Güvenlik Bakanlığı veya kısaca Stasi, Alman Demokratik Cumhuriyeti'nin güvenlik ve istihbarat teşkilatıydı. 8 Şubat 1950 tarihinde Sovyet KGB model alınarak kurulan Stasi dünya çapında etkin istihbarat örgütlerinden biri olarak kabul ediliyordu. (ç.n.)

39 Lockman ve Beinin (ed.), *Intifada*, 1989, s. 1.

Levent Şahverdi Arşivi

İsrailliler Filistinlilerin kendi içlerinde işbirlikçilik meselesini ele alma biçiminden esasen endişeli değildi. İşbirliğine dâhil olan pek çok kişinin öğreneceği üzere, ister Lübnan'dan isterse Batı Şeria ile Gazze Şeridi'nden olsunlar, İsrail her zaman onları bir noktaya gelince ortada bıraktı. Bazılarına İsrail'e sığınma seçeneği sunulsa da toplumun cezai sınırlarına itildiler ve mevcudiyetlerini kabullenmeye zorlanan İsrail'deki Filistinli topluluk içinde huzursuzluk ve tedirgindik kaynağı haline geldiler.[40]

İsrail'in işbirlikçilerin akıbeti hususundaki sahte endişesi Hamas'ın ruhani lideri Şeyh Ahmet Yasin'in işbirlikçilere karşı halkı kışkırtması iddiasıyla yakalandığında açığa çıktı. Tutuklanması İsrail'in Hamas'ı ortadan kaldırmaya yönelik pek çok teşebbüsünün ilki, açılış atışıydı. İsrail ordusu Yasin'i iki askerin kaçırılıp öldürülmesi ile suçladı ve Yasin bu yüzden tutuklanarak 1991'de müebbet hapse mahkûm edildi.[41]

İkinci askerin cesedi bulununca Yasin'i tutuklamanın yanında ordu 1.000 Hamas üyesini toparladı ve 415'ini Güney Lübnan'a sürdü. Bu her uluslararası sözleşmenin büsbütün ihlal edilmesi anlamına geliyordu, öyle ki Amerikan yönetimi –Bill Clinton'ın ilk dönemine tekabül ediyor– öfkeye kapıldı ve BM Güvenlik Konseyinde İsrail'i kınamakla tehdit etti. Ve böylece görece kısa bir süre sonra sürgün edilenlerin çoğunun dönmesine izin verildi.[42]

Bir keresinde tipik İsrailli Yahudi bir dinleyici kitlesine tarihin Oslo Anlaşmalarına giden süreçteki bu kesimi hakkında bir konuşma yaptım, konuşmamı bu sürgünü kınayarak noktaladım. Dinleyicilerden gelen olağan karşılık Filistinli intihar bombacıları göz önünde bulundurulduğunda oldukça insanlık dışı ve acımasız olduğunu kabul ettikleri bu eylemlere verilmiş tepkinin, İsrail'in gerçekleştirdiği tüm cezalandırıcı icraatları gibi, tamamen makul olduğu yönündeydi. İntihar bombalarının sürgünden sonra başladığını ve sürgünün sebebi olmadığını açık-

40 *B'Tselem Report*, "Harm to Palestinians collaborating with Israel", 1 Ocak 2011.

41 Appleby, *Spokesmen for the Despised*, 1996, s. 5-6, 225-6; 400-01. Bu Yasin ve Rabbi Kook'u aynı araştırmanın içine dâhil eden bildiğim tek kitap!

42 Appleby, *Spokesmen for the Despised*, 1996, s. 238.

Levent Şahverdi Arşivi

lamaya dair çabalarım boşa çıktı. İlk intihar bombası eylemi 16 Nisan 1993'te gerçekleşti –hedef doğrudan bir kontrol noktasındaki askerlerdi. Yani ilk olarak askerlerin hedeflendiği daha sonra sivillere yönelen bu eylem biçimi cezalandırma politikasının bir neticesiydi, cezalandırmanın gerekçesi değil. Bu Birinci İntifada sırasında İsrailli sivillerin hedeflenmediği veya öldürülmediği anlamına gelmiyor; hatta ölenlerden on altısı sivil on biri askerdi. Yaralananların sayısı çok daha yüksekti; 1.400'den fazla İsrailli sivil ve 1.700 asker yaralandı.[43]

Birinci İntifada sırasında İsrail'in hem içeriye hem de dışarıya dönük resmi anlatısının İsrail ordusunun terörist örgütlere karşı mücadele ettiği şeklinde olması şaşırtıcı değildi. 1967'den beri ilk defa olmak kaydıyla ABD yönetimi de dâhil uluslararası kamuoyu bu anlatıyı benimsemeyi reddetti. İntifada ve ona dair olumlu uluslararası algı bir grup genç İsrailli politikacının ve akademisyenin açık hava hapishanesi modeline yeni bir sürümünü teklif etmesini sağladı. Bu kişiler FKÖ'nün terörle arasına mesafe koymasını ve hapishaneyi İsrail'in yerine onun yönetmesini önerdiler. (Ne utanç ki bu grubun bir üyesi de bendim; vakıa sürecin başlangıcında çok önemsiz bir rol oynadım) Eylül 1993'te bu formül ünlü Oslo Anlaşması oluverdi.

Bu önemli bir adımdı çünkü İsrail'in artık sahadaki açığa çıkmış niyetlerine karşı dünyanın bir tepki vermesi için gerçek bir fırsattı ve akabinde Batı vicdanını hipnotize eden –hatta uyuşturan– Oslo Anlaşması geldi.

Bu aynı zamanda bir fırsat anıydı, kanaatimce işgal altındaki toprakları kurtarmak ve iki devletli çözüm fikrini test etmek için son fırsattı (her ne kadar ben bunun doğru bir çözüm olduğuna inanmasam da yine de ciddi bir şekilde denenebilmiş olacaktı). Birinci İntifada sırasında Filistinliler kıt araçları ve kaynaklarıyla toplulukları için bağımsız bir yapı inşa etmeye başladılar. İsrail mallarıyla yetindiler, kendi mobil medikal kliniklerini kurdular ve (ihtiyacı olanlara yemek dağıtımı ve elbise gibi) bağımsız sosyal hizmet sağladılar. İsrail'in üniversiteler ve liseler üzerinde

43 Detaylı bir döküm için bkz. B'Tselem, "Fatalities in the first Intifada", www.btselem.org/statistics/fi rst_intifada_tables.

Levent Şahverdi Arşivi

getirdiği kısıtlamalar yüksek kaliteli yeraltı eğitimini doğurdu ve bağımsızlığa dair diğer veçheler olgunlaşmaya başladı.[44]

Güvenlik meselesine dahi önceden benzeri görülmemiş bir şekilde yaklaşıldı. Kalkışmayı koordine eden yerli halk tarafından Birleşik Komuta olarak isimlendirilmiş birim köyler ve mülteci kamplarında ordunun ve yerleşimcilerin baskınlarına karşı geceleri nöbet tutan gözcüler organize ettiği için kanunsuzluk duygusu da yoktu. Güvenlik İsrailli güçlerin silahlarını ve şiddetini genişletmesine hizmet etmek için meşru müdafaa için kullanıldı.

Öte yandan bu kolektif ulusal onurun sadece eskisini yıkmaya değil, yeni bir gerçekliği yaratmaya yöneldiği bir andı. Ya da Avusturalyalı aktivist Sonja Karkar'ın Birinci İntifada'yı tanımlarken belirttiği gibi: Bu bir ulusal kuvvetlenme, yetkilenme anıydı.[45] Özellikle sadece işgali değil aynı zamanda geleneğin baskıcı tarafını da sarsmak için mücadele etmek üzere komiteler kuran kadınlar açısından bu hakikatti. (Alternatif bir gerçeklik inşa etmek adına kaçırılmış bir fırsat daha; keşke Batı İntifada'yı meşru bir kurtuluş mücadelesi veya Arap Baharı'nın bir habercisi olarak görmeye istekli olsaydı.) Silahlardan ve anayurdun haritasından damlayan kandan ziyade, çatıların üzerinde dalgalanan veya giysilere nakşedilen Filistinli bayrak ve renkleri günün sembolü oldu.

Son tahlilde, Birinci İntifada açık hava hapishanesi modelinin bir diğer versiyonunu doğurdu ve bu model çöktüğünde çok daha şedit bir kalkışma patlak verdi. İsrailliler 2000'deki ikinci kalkışmayı daha haşin bir ultra güvenli hapishane modeli ile bastırdılar; birkaç yıl süren kalkışma 2005 civarında iki hapishane modelinin karışımından doğan bir modele dönüşerek neticelendi.

44 Bütün bu boyutların ele alındığı mükemmel bir izahat için bkz. Sonja Karkar, "The First Intifada 20 Years Later", *The Electronic Intifada*, 10 Aralık 2007.

45 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

On Birinci Bölüm

Oslo Parodisi ve İkinci İntifada

13 Eylül 1993'te İsrail ve FKÖ Oslo Anlaşması olarak bilinen İlkeler Deklarasyonunu ABD Başkanı Bill Clinton'un himayesinde Beyaz Saray'ın bahçesinde imzaladı. FKÖ lideri Yaser Arafat, İsrail Başbakanı İzak Rabin ve Dışişleri Bakanı Şimon Peres bu anlaşmayı imzaladıkları için daha sonra Nobel Barış Ödülü alacaklardı.

Bu imza ile 1992'de FKÖ ile İsrail arasında başlayan uzun bir müzakere süreci noktalandı. O yıla kadar İsrail FKÖ ile Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin kaderi veya genel olarak Filistin meselesi hakkında doğrudan müzakere etmeyi reddetmişti. Müteakip İsrail hükümetleri Ürdün'le görüşmeyi tercih etmişti ancak 1980'lerin ortasından beri FKÖ temsilcilerinin Ürdün delegasyonuna katılmasına izin vermişti.

FKÖ ile doğrudan müzakerenin yolunu açan İsrail'in tutumundaki bu değişimin birçok nedeni vardı. İlki 1992 seçimlerinde (1977'den beri ilk defa) İşçi Partisinin zaferi ve Likud hükümetlerine nazaran siyasi çözüme daha sıcak yaklaşan bir hükümetin kurulmasıydı. Bu hükümet yerel Filistinli liderlikle özerklik hususunda doğrudan müzakere etme girişiminin kesintiye uğrayacağının farkındaydı çünkü Filistinliler verilecek her karar için Tunus'taki FKÖ karargâhına dönüyordu; bu yüzden doğrudan bir hat çok daha faydalıydı.

İkinci neden ise Birinci Körfez Savaşının ardından İsrail, Filistinliler ve Arap dünyasını bir çözümde birleştirecek bir Amerikan girişimi olan Madrid barış görüşmelerinden dolayı İsrail'de gelişen kuruntu ve vehimdi. Başkan George Bush ve Dışişleri Bakanı

Levent Şahverdi Arşivi

James Baker 1991'deki bu girişime ön ayak oldular. İki siyasetçi de İsrail'in barışın önünde bir engel teşkil ettiğini öngörüyordu ve İsrail'e yerleşim inşasını durdurması iki devletli çözüme bir şans vermesi için baskı yaptı. O dönem İsrail Amerika ilişkileri daha önce görülmemiş bir şekilde düşük seviyedeydi. Bu yönetim aynı zamanda FKÖ ile de doğrudan temasa geçmişti. 1991 Madrid Konferansı ve onun desteğinde sürdürülen barış çabaları İsrail'in Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nden çekilmesi üzerine temellenen muhtemelen ilk samimi ABD girişimiydi. İsrail siyasi eliti bu adıma köstek olmayı ve daha en başından engellemeyi istedi. İsrail kendi barış girişimini başlatmayı tercih etti ve Filistinlileri de bu girişimi onaylama hususunda ikna etti. Bu arada Yaser Arafat da Madrid çerçevesinden memnun değildi zira işgal altındaki topraklardaki yerel liderliğin başı Gazzeli Haydar Abdüşşafi ve Kudüslü Faysal el-Hüseyni bu müzakerelerde ön plana çıkarak Arafat'ın gözünde onun liderliğini ve popülaritesini tehdit ediyordu.

Böylece Tunus'taki FKÖ ile Kudüs'teki İsrail Dışişleri Ofisi Madrid barış görüşmeleri devam ederken arka planda müzakerelere başladı. Oslo merkezli Norveçli bir araştırma vakfı, Fafo bu ilk müzakerede arabuluculuk yapmak için gönüllü oldu. Nihayet iki ekip Ağustos 1993'te Amerika'nın da dâhil olmasıyla açıktan görüştü ve İlkeler Deklarasyonunu nihayete erdirdi. Eylül 1993'te Beyaz Saray'ın çimleri üzerinde abartılı, yapmacık jestlerle imzalar atıldı, anlaşma çatışmanın sonu olarak selamlandı.

Oslo süreciyle ilgili iki mit var. Birincisi bunun haddizatında samimi, gerçek bir barış süreci olduğudur ve ikincisi Yaser Arafat'ın İsrail'e yönelik terörist bir operasyon olarak İkinci İntifada'yı teşvik etmek suretiyle kasıtlı bir şekilde süreci kundakladığıdır.

Birinci mit 1992'de sürecin başında iki tarafın da bir çözüme varma hususunda istekli olmasından doğdu. Gelgelelim süreç başarısız olunca birden kim suçlu oyununa dönüştü. Muhafazakârlar Filistinli liderliği işaret ettiler. Bu iddianın daha incelikli liberal Siyonist versiyonu ise suçu ölümüne kadar Yaser Arafat'ın üzerine attı, sağ kanatta özellikle Benyamin Netanyahu sürecin tıkanmasını FKÖ liderinin ölümünden sonra dahi ona

Levent Şahverdi Arşivi

yüklemeye devam etti. Her senaryoda da başarısız olmasına rağmen barış süreci gerçekti.

Ne var ki gerçek çok daha karmaşıktır. Müzakerenin şartlarının yerine getirilmesi imkânsızdı. Arafat'ın 1993'teki anlaşmada Filistinli tarafın verdiği taahhütlere uymadığı iddiası tetkike dayalı değil. Arafat tutulması imkânsız sözler veremezdi. Örneğin, Filistinli yetkililerden işgal altındaki topraklarda İsrail'in güvenlik taşeronu olarak icraatta bulunması ve hiçbir direniş eyleminin olmayacağına dair teminat vermesi istendi. Daha üstü kapalı olarak Arafat'tan bu anlaşma neticesinde ortaya çıkmakta olan nihai düzenlemenin İsrailli yorumunu sorgulamadan kabul etmesi beklendi. İsrailliler bu oldubittiyi FKÖ liderine 2000 yazında İsrail Başbakanı Ehud Barak ile ABD Başkanı Clinton'un bulunduğu Camp David Zirvesinde sundular.

Barak silahsızlandırılmış, gayri askeri bir Filistinli devleti talep etti, başkenti Kudüs yakınlarındaki bir köy olan Ebu Dis olacaktı ve Batı Şeria'daki Ürdün Vadisi, büyük Yahudi yerleşim blokları ile Genişletilmiş Kudüs bölgesini içermeyecekti. Gelecekteki devlet ekonomik ve dış politika bakımından bağımsız olmayacaktı ve sadece belli başlı iç meselelerde (eğitim sistemi, vergi toplanması, belediyecilik, kolluk kuvveti ve altyapının korunması gibi) özerkliğe sahip olacaktı. Bu düzenlemenin biçimlenmesi çatışmanın sona erdiğinin işareti olacaktı ve ileride Filistinli taraftan gelecek herhangi bir talep (mesela 1948 mültecilerinin geri dönüş hakkı gibi) kabul edilmeyecekti.

TAKSİM

Barış süreci başından itibaren başarısızlığa mahkûmdu. Oslo akametini daha iyi anlamak için, analizin genişletilmesi ve olayların özellikle süreç boyunca cevapsız kalmış iki prensiple bağlantısının kurulması gerekir. İlki barışın müstesna temeli olarak coğrafi taksimin veya toprak paylaşımının önceliğiydi; ikincisi ise Filistinli mültecilerin geri dönüş haklarının inkârı ve bunun müzakere masasının dışında bırakılmasıydı.

Toprağın fiziksel paylaşımının en iyi çözüm olduğu fikri ilk defa 1937'de İngiliz Kraliyet Komisyonunun Peel Raporu ile gün-

Levent Şahverdi Arşivi

deme gelmişti. O dönem Siyonist hareket "Filistin'in Arap kısımlarının" Ürdün'e –o zaman Transürdün– bağlanmasını teklif etmişti ancak bu fikir Filistinliler tarafından reddedildi.[1]

Daha sonra bu fikir en iyi yol olarak Kasım 1947'de BM Taksim Planı olarak kabul edildi. Bir çözüm bulmak için BM Filistin Özel Komisyonu (UNSCOP) kuruldu. Komisyonun üyeleri Filistin hakkında çok bilgisi ve ilgisi olmayan ülkelerden geliyordu. Filistinlilerin temsilcisi Arap Yüksek Komitesi ile Arap Ligi UNSCOP'yi boykot etti ve işbirliği yapmayı reddetti. Bu ise Siyonist diplomatlar ve liderler tarafından doldurulacak bir boşluk yarattı; Komisyonu çözüm fikirleriyle beslediler. Siyonist liderlik Filistin'in yüzde sekseni üzerinde kurulacak bir Yahudi devleti önerdi; Komisyon bunu yüzde elli altıya düşürdü.[2] Mısır ve Ürdün, İsrail'in 1948'de işgal ettiği Filistin toprağının ikili anlaşmalar karşılığında yasal olarak İsrail'e bırakılmasına razıydı (nihayetinde Mısır 1979'da, Ürdün 1994'te İsrail'le anlaşma imzaladı).

Taksim fikri 1967 sonrasında Amerikalıların barış için bir formül geliştirme çabalarında yeniden hortladı, bu defa taksim kavramı farklı isimler ve referanslarla anıldı. Ortaya çıkmakta olan iki yeni kavramın ardında söylem olarak gizlenmişti. İlki "barış için toprak" söylemiydi, her barış müzakerecisi buna kutsal bir formülmüş gibi davrandı –İsrail daha çok topraktan çekildikçe daha fazla barış elde edilecekti. İsrail'in çekilebileceği Filistin'deki toprak artık 1948'de ele geçiremediği yüzde yirmi ikilik alanın içerisindeydi. Yani aslında barış kalan bu yüzde yirmi ikilik Filistin toprağının İsrail ile barış için meşru ortak olarak göreceği her kimse onun arasında paylaşılmasının üzerine inşa edilecekti (bu ortak geç 1980'lere kadar Ürdünlülerdi ve o yıldan bu yana Filistinliler oldu).

Bu yüzden bu söylemin Oslo'daki açılış müzakeresinin mihenk taşı olması şaşırtıcı değildi. Ne var ki tarihte taksim planı her gündeme geldiğinde ardından daha fazla kan döküldüğü ve arzu edilen barışı doğurmadığı kolayca unutuldu.

1 Nur Masalha, *Expulsion*, 1992, s. 107.

2 Khalidi, "Revisiting the UNGA Partition Resolution", s. 5-21.

Levent Şahverdi Arşivi

Gerçi Filistinli liderler hiçbir aşamada taksim talebinde bulunmadılar. Bu her zaman bir Siyonist fikir olageldi ve sonra İsrail'in de fikri oldu. Ayrıca İsrail'in gücü arttıkça toprağın paylaşılmasından talep ettiği oran da her defasında arttı. Yani taksim büyüyen küresel bir destek kazandıkça bu, giderek Filistinliler nezdinde başka vasıtalarla yürütülen ofansif bir strateji gibi göründü. Filistin tarafının müzakere şartları dâhilinde ehveni şer olarak bu koşullar setini kabul etmesinin sebebi başka bir seçeneğin olmamasıydı. 1970'lerin başında el-Fetih tam bağımsızlığa giden yolda taksimin gerekli bir durak olduğunu kabullenmişti; ancak o nihai bir düzenleme olamazdı.[3]

Yani aslında aşırı baskı olmadan yerli bir halkın kendi anayurdunu bir yerleşimci hareket ile paylaşmaya gönüllü olması için dünyada bir sebep bulunamaz. Ve bu yüzden Oslo sürecini esasında barışın adil ve eşitlikçi bir arayışı olarak değil; mağlup edilmiş ve kolonileştirilmiş bir halk tarafından verilen bir ödün olarak görmeliyiz. Sonuç olarak Filistinliler kendi çıkarlarına aykırı ve mevcudiyetlerini tehlikeye atan çözümler aramaya zorlandı.

Aynı sav Oslo'da önerilen iki devletli çözüm nezdinde yapılan tartışmalar için de öne sürülebilir. Gelgelelim bu teklifin ne olduğu görülmeli: farklı ifadelerle taksim. Bu senaryoda bile müzakerenin koşulları farklı gibi görünse de İsrail sadece ne kadar topraktan vazgeçeceğine karar veren taraf olmayacaktı aynı zamanda ardında bıraktığı toprağa ne olacağına da karar verecekti. Dünyaya ve bazı Filistinlilere devlet kurma sözü başlangıçta ikna edici gelmiş olabilir ancak içinin boş olduğu kısa sürede anlaşıldı.

Son tahlilde iç içe geçmiş geri çekilme ve devlet olma nosyonları 1993'te Oslo'daki barış anlaşmasının bir parçası olarak başarılı bir şekilde dâhil edildi.

Lakin Beyaz Saray'ın çimlerinde İlkeler Bildirgesinin imzalanmasını izleyen haftalarda tehlike sinyalleri belirdi. Eylül sonunda müphem ilkeler Oslo II (ya da Taba) olarak bilinen anlaşma altında çoktan yeni coğrafi gerçekliğe dönüşmüştü.[4] Bu anlaşmayla

3 Oslo Anlaşması'na götüren gelişmelerin derinlikli bir anlatımı için şunu öneriyorum: Henriksen Waage, "Postscript to Oslo", s. 54-65.

4 Bkz. http://israelipalestinian.procon.org/view.background-resource.php?resourceID=000921.

Levent Şahverdi Arşivi

Batı Şeria ve Gazze Şeridi sadece "Yahudi" ve "Filistinli" bölgeler olarak taksim edilmiyor aynı zamanda Filistinli bölgelerin tümü ufak kantonlara ya da Bantustanlara* bölünüyordu. Bölünmüş, seri halindeki Filistin bölgelerinden oluşan 1995 barış kartografisi pek çok yorumcunun deyimiyle İsviçre peynirine benziyordu.[5]

Program netleştikten sonra müzakerelerin gerilemesi de hızlı oldu. 2000 yazındaki nihai görüşmeler zirvesinin öncesinde Filistinli aktivistler, akademisyenler ve siyasetçiler desteklemiş oldukları sürecin işgal altındaki topraklardan hâlihazırdaki İsrail ordusunun geri çekilmesini sağlamayacağının ve gerçek bir devletin kurulmasının öngörülmediğinin farkına vardılar. Parodi maskelenmişti ve ilerleme de durmaya teşneydi. Bunu izleyen hayal kırıklığının 2000 sonbaharında ikinci Filistinli kalkışmasının patlak vermesinde payı vardı.

Oslo barış süreci sadece taksim ilkesine dayandığı için çökmedi. Orijinal anlaşmada beş yıllık ara dönem başarılı bir şekilde noktalandıktan sonra İsrail Filistinlileri en çok endişelendiren üç meseleyi –Kudüs'ün statüsü, mülteciler ve Yahudi kolonileri– müzakere etmeye söz vermişti. Bu ara dönem süresinde Filistinliler İsrail'in güvenlik taşeronu olarak etkin bir şekilde hizmet edebileceklerini kanıtlamak; Yahudi devletine, ordusuna, yerleşimcilerine ve vatandaşlarına yönelik gerilla veya terör saldırılarını önlemek zorundaydılar.

Oslo İlkeler Bildirgesinde verilen sözün aksine ilk beş yıllık aşama tamamlandığında Filistinliler için daha ehemmiyetli meselelerin müzakere edilmesi amaçlanan ikinci aşama başlamadı. Netanyahu hükümeti Filistinlilerin "uygunsuz davranışından" ötürü müzakerelerdeki bu önemli aşamaya başlayamayacağını öne sürdü (uygunsuz davranış "okullarda fitnecilik" ve askerlere,

* Bantustan: Güney Afrika Cumhuriyeti ve Güney Batı Afrika'da bulunan Bantu kökenli zenci Afrikalıların yaşadığı kabile bölgesine verilen isim. Apartheid dönemi Güney Afrika hükümeti ırk ayrımı ve ayrımcılık siyasetinden dolayı aynı etnik kimliğe mensup insanları bu bölgede yaşamaya zorlamış, yerli halkın yaşadığı bu kapalı bölgelere Bantustan adı verilmiştir. Böylece yerli siyahi kabileler kontrol altında tutulacaktır. (ç.n.)

5 Bkz. Ian Black, "How the Oslo Accord Robbed the Palestinians", *The Guardian*, 4 Şubat 2013.

Levent Şahverdi Arşivi

yerleşimcilere ve vatandaşlara karşı yapılan terör saldırılarının zayıf bir şekilde kınanmasını içeriyordu). Ne var ki süreç esasında İsrail Başbakanı İzak Rabin'in Kasım 1995'te suikasta uğraması nedeniyle durdu. Rabin'in katlini 1996'daki genel seçimde Benyamin Netanyahu liderliğindeki Likud partisinin zaferi izledi. Yeni başbakanın anlaşmaya yönelik açık muhalefeti süreci sonlandırdı. Ve Amerikalılar süreci yeniden canlandırmak için onu zorladıklarında ise 1999'da Ehud Barak liderliğindeki İşçi Partisi iktidara dönene kadar Netanyahu süreci elinden geldiğince yavaşlattı. Barak nihai barış anlaşmasıyla süreci neticelendirme hususunda kararlıydı; bunda Clinton yönetiminin de tam desteğini almıştı.

2000 yazında Camp David müzakerelerinde İsrail tarafından sunulan nihai teklif başkenti Ebu Dis olan küçük bir Filistinli devleti oldu; boşaltılacak yerleşim sayısı kayda değer değildi ve mültecilerin geri dönüşüne dair bir umut yoktu. Filistinliler bu teklif üzerinde anlaşmayı reddettikten sonra, İsrail Dışişleri Bakanı Yossi Beilin daha makul bir anlaşma sunduğu resmi olamayan bir girişimde bulundu. Mültecilerin gelecekteki Filistinli devletine dönmelerini ve sembolik olarak İsrail'e, kendi ülkelerine dönmesini onayladı. Gelgelelim bu resmi olmayan şartlar devlet tarafından hiçbir zaman tasdiklenmedi. Filistin belgeleri olarak bilinen kilit dokümanların sızması sayesinde müzakerelerin doğası hakkında daha iyi bir bakış açısına sahibiz; 2001 ve 2007 arasındaki İsrail-Filistin müzakerelerinin diğer veçhelerini incelemek isteyen okuyucuların bu erişilebilir kaynağa göz atmaları tavsiye edilir.[6]

Hal böyle olunca müzakereler çöktü; Oslo sürecinin çökmesinin suçlusu ise İsrailli siyasetçiler değil inatçı olmakla suçlanan Filistinli liderlik oldu. Bu, ilgililere ve bölünme beklentilerinin ne kadar ciddiye alındığına zarar veriyor.

GERİ DÖNÜŞ HAKKI

Barış ajandasından Filistinli mültecilerin geri dönüş hakkının çıkarılması Oslo'yu bir barış süreci olarak geçersiz kılan ikinci

6 Bkz. http://thepalestinepapers.com/en/projects/thepalestinepapers-/20121821231215230.html.

Levent Şahverdi Arşivi

nedendi. Oslo Anlaşması'na göre taksim ilkesi ile "Filistin" zaten Batı Şeria ile Gazze Şeridi'ne indirgenmişti. Bunun üstüne mülteci meselesi hariç tutularak ve İsrail'deki Filistinli azınlık da konu dışında bırakılarak "Filistinli halkı" demografik olarak Filistin ulusunun yarısından da azına indirildi.

Barış müzakereleri devam ederken mülteci meselesine yeterince önem addedilmemiş olması yeni değildi. Manda Dönemi sonrasında barış çabaları başladığı ilk günden beri mülteciler baskı ve ihmalkârlık kampanyasına maruz kalmıştı. 1948 sonrası Filistin üzerine yapılan ilk barış görüşmesi olan Nisan 1949'daki Lozan Konferansından beri mülteci problemi barış ajandasından dışlandı ve "Filistin Meselesi" nosyonuyla da bağı kesildi. İsrail, bu konferansa sadece BM'ye tam üye olmak için bir ön şart olduğundan dolayı iştirak etti,[7] BM aynı zamanda İsrail'in Mayıs Protokolünü de imzalamasını istiyordu; buna göre İsrail'in BM Genel Kurulu 194 sayılı kararını kabul etmesi gerekliydi. Bu karar Filistinli mültecilerin evlerine geri dönmelerine izin verilmesi ya da uygun bir tazminatın ödenmesi için yapılmış koşulsuz bir çağrıydı. Mayıs 1949'da imzalanan protokolden bir gün sonra İsrail BM'ye kabul edildi ve ilk işi protokolden imzasını çekmek oldu.

Haziran 1967 savaşının ardından dünya genel olarak İsrail'in Filistin'deki çatışmanın ordu tarafından işgal edilmesi gereken topraklar nedeniyle çıktığını öne süren iddiasını kabul etmişti. Pek çok Arap rejiminin bu iddiayı benimsemek işine geldi ve kendi barış müzakerelerinde mülteci meselesini yüz üstü bıraktılar. Ne var ki mülteci kampları kısa sürede yoğun siyasi, toplumsal ve kültürel aktivitenin merkezi haline geldi. Örneğin Filistin kurtuluş hareketi orada yeniden doğdu.

Filistinli mültecilerin tamamen ve koşulsuz olarak geri dönüşünün sağlanmasının onun bir görevi olduğunu aldığı birçok kararla uluslararası topluluğa hatırlatan sadece BM oldu. Bu ilk olarak 11 Aralık 1948 tarihli 194 sayılı kararla verilmiş bir taahhüttü. Bugün de BM'de Filistin Halkının Devredilemez Haklarının Kullanılması Komitesi mevcuttur; ancak barış sürecinde çok az etkisi olmuştur.

7 Pappe, *The Making of the Arab-Israeli Conflict, 1947-1954*, 1992, s. 203-43.

Levent Şahverdi Arşivi

Oslo Anlaşması için de farklı bir durum söz konusu değil. Bu belgede mülteci meselesi anlaşma maddelerinin bir alt bendi oldu, ağızlarda dolandı ve neredeyse kelimeler yığını içinde görünmez hale getirildi. Anlaşmanın Filistinli tarafı da bu karartmaya katkıda bulundu; muhtemelen kötü niyetle değil özensizlik sebebiyle, ama yine de sonuç aynı. Mülteci problemi, Filistin çatışmasının kalbi, nerede olursa olsun tüm Filistinliler ve Filistin davasına sempati duyan herkes tarafından kabullenilmiş bir gerçeklik Oslo belgelerinde önemsizleştirildi. Bunun yerine, mesele 1967 mültecilerine, yani haziran savaşından sonra sürgün edilen Filistinlilere odaklanan çok taraflı ama kısa ömürlü bir grubun ellerine bırakıldı.

Oslo Anlaşması aslında 1991 Madrid barış sürecinden BM Genel Kurulunun 194 sayılı kararı temelinde mülteci meselesini müzakere edecek çok taraflı bir grup oluşturulması adına doğan yeterince gelişmemiş bir girişimin yerini aldı. (Geri dönüş hakkını bir mit olarak gören) Kanadalıların liderlik ettiği çok taraflı grup 1994 boyunca bir araya geldi ancak sonra tavsadı. Herhangi bir resmi duyuru yapılmadan bu birim sonunda toplanmayı durdurdu; 1967 mültecilerinin (300.000'den fazla) akıbeti meselesi de yüz üstü bırakıldı.[8]

1993'ten sonra anlaşmanın uygulanması işlerin sadece daha da kötüleşmesine yaradı. Anlaşmanın kuralları Filistinli liderliğin geri dönüş hakkından feragat etmesini salık veriyordu. Böylelikle "Filistinli mahiyetin" kantonlara bölünmesinden ve Bantustana dönüşmesinden sadece beş yıl sonra Filistin liderliğine mülteci meselesini Filistin sorununun nihai, kalıcı çözümü için yapılan müzakerelerin bir parçası olarak ele almak istediklerini beyan etmesine izin verildi. Gelgelelim İsrail devleti müzakerenin koşullarını belirleyebiliyordu ve böylece "mülteci sorununu" meşru Filistinli talebi olarak sunmak veya geri dönüş hakkını bir Filistinli provokasyonu olarak tanımlamak arasında ayrım yapmayı seçti.

Barış sürecinin son aşaması 2000'de Camp David'te gerçekleşti. Burada, anlaşmayı kurtarmaya yönelik bu son hamlede de, mülteci meselesi daha iyi sonuç vermedi. Ocak 2000'de Barak

8 Bowker, *Palestinian Refugees*, 2003, s. 157.

Levent Şahverdi Arşivi

hükümeti Amerikan müzakereciler tarafından uygun bulunan müzakerelerin parametrelerini tanımlayan bir belge sundu. Bu bir İsrail dayatmasıydı ve yazın zirve toplanana kadar Filistinliler bir karşı teklif hazırlayıp sunmada başarısız oldular. Yaz mevsimindeki nihai "müzakereler" esasında Filistinlilere söz konusu belgeyi kabul ettirmek için yapılan ortaklaşa bir İsrail-Amerikan çabasından ibaretti. Bu meyanda belge Filistinlilerin geri dönüş hakkının mutlak ve kategorik olarak reddedilmesini içeriyordu. Filistin Yönetiminin idaresindeki topraklara belli sayıda Filistinli mültecinin geri dönmesine izin verilebileceği hususundaki müzakereyi açık bırakıyordu; ilgili tüm taraflar tıkış tıkış insan dolu bu bölgelerin daha fazla sayıda insan kaldıramayacağının farkındaydılar, oysa ki İsrail'in ve Filistin'in geri kalanında Filistinli mültecilerin dönebileceği bir dolu alan vardı. Müzakerenin bu kısmı gerçek bir çözüm sunmaksızın eleştirileri susturmak adına girişilen anlamsız bir iyi niyet gösterisiydi.

1990'ların barış süreci böyle bir şey değildi. Taksim ve mülteci meselesinin barış ajandasından hariç tutulması hususlarındaki ısrar Oslo'yu en iyi ihtimalle askeri yeniden konuşlanma ve Batı Şeria ile Gazze Şeridi'ndeki İsrail denetiminin yeniden düzenlenmesi için bir süreç haline getirdi. En kötü ihtimalle Oslo süreci Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki Filistinliler için yaşamı önceden olduğundan daha kötü hale getiren yeni denetim düzenlemelerinden başka bir şey değildi.

1995'ten sonra Oslo Anlaşmasının barış getirmek bir yana dursun Filistin halkını mahveden bir unsur olarak etkisi acı bir şekilde netlik kazandı. İzak Rabin'in öldürülmesinden ve Benyamin Netanyahu'nun 1996'da seçilmesinden sonra Oslo Anlaşması fiili gerçeklerle hiçbir ilgisi olmayan bir barış söylemi haline geldi. Görüşme döneminde –1996 ile 1999 arasında– daha fazla yerleşim birimi inşa edildi, Filistinliler daha fazla kolektif cezalandırmaya maruz kaldı. 1999'da iki devletli çözüme inanıyorduysanız bile Batı Şeria veya Gazze Şeridi'nde yapacağınız bir tur sizi İsrailli akademisyen Meron Benvenisti'nin sözleriyle söylenecek olursa, İsrail'in iki devletli çözümü öldürdüğü konusunda ikna ederdi.[9]

9 Benvenisti, *West Bank Data Project*, 1984.

Levent Şahverdi Arşivi

Son tahlilde Oslo süreci bir barış süreci değildi ve Filistinlilerin sürece katılımı ve onu devam ettirmekteki gönülsüzlüğü uzlaşmaz ve sözde şiddet içeren bir siyasi kültüre sahip olmalarının işareti değildi; bu daha ziyade işgal altındaki topraklardaki İsrail denetimini pekiştiren ve derinleştiren bir diplomasiye verilmiş doğal bir cevaptı.

ARAFAT MİTİ

Böylece Oslo sürecinin ikinci mitine geliniyor: Arafat'ın uzlaşmaz tutumunun 2000'deki Camp David zirvesinin başarısız olmasına neden olduğu miti. Burada cevaplanması gereken iki soru var. İlki: 2000 yazında Camp David zirvesinde ne oldu –zirvenin başarısızlığından kim sorumluydu? İkincisi: İkinci İntifada'daki şiddetin müsebbibi kimdi? Bu iki soru Arafat'ın Camp David zirvesine barış sürecini yok etmek için gelen ve yeni bir intifada başlatmak için dönen bir savaş çığırtkanı olduğuna dair ortak kanıyla doğrudan ilgilenmemize yardımcı olacak.

Bu soruları cevaplamadan önce Arafat'ın Camp David için yola çıktığı günde işgal altındaki topraklardaki gerçekliği hatırlamamız gerekli. Burada benim temel iddiam Arafat'ın Camp David'e bu gerçekliği değiştirmek için geldiği İsrailli ve Amerikalıların ise bu gerçekliği sürdürmek için zirveye katıldığı doğrultusundadır. Oslo süreci işgal altındaki toprakları bir felaket coğrafyasına dönüştürdü; bu, anlaşmadan sonra Filistinlilerin yaşam kalitesinin daha önce olmadığı kadar kötüleştiği anlamına geliyordu.

Daha 1994'te Rabin hükümeti fiiliyata geçirilirken Oslo Anlaşmasının İsrail yorumunu kabul etmesi için Arafat'ı zorlamıştı. Batı Şeria bednam A, B ve C bölgelerine bölündü. Filistin Yönetimi A bölgesinin kontrolünü üstlendi ve B bölgesinde İsrail'le ortaklaşa denetim yaptılar. C bölgesi İsrail tarafından doğrudan kontrole tabiydi ve burası Batı Şeria'nın yarısına tekabül ediyordu. Bölgeler arasında ve içinde hareket etmek neredeyse imkânsız hale geldi ve Batı Şeria ile Gazze Şeridi'nin bağı koptu. İsrail Gazze Şeridi'ni de böldü. Yerleşimcilere buradan ufak bir kısım verildi ve onlar çoğu su kaynağını ele geçirdiler ve siteler içindeki topluluklar halinde yaşadılar. Filistinliler ise dikenli tel-

Levent Şahverdi Arşivi

lerle çevrilmişlerdi. Yani burada da yol, barış sürecinin Filistinlilerin yaşam kalitesini kötüleştirdiği sonucuna çıkıyordu.

2000 yazında Camp David'e vardığında Arafat'tan yapması beklenen seçim buydu. Kendisinden iki devletli çözüm idealini en iyi ihtimalle Filistinlilerin iki küçük Bantustana sahip olacağı ve en kötü ihtimalle İsrail'in daha fazla toprağı ilhak etmesine izin veren bir düzenlemeye dönüştürecek sahadaki geri döndürülemez olguları nihai anlaşma olarak imzalaması istendi. Bu anlaşma aynı zamanda onu ileride maruz kaldıkları bazı gündelik zorlukların azaltılması adına Filistinlilerden gelecek herhangi bir talepten veya tekliften feragat etmeye zorluyordu.

Camp David zirvesinde ne olduğuna dair ABD Dışişleri Bakanlığından Hüseyin Agha ve Rober Malley tarafından yazılan çok özgün ve güvenilir bir rapora sahibiz. Detaylı raporları *New York Review of Books*'ta yayınlandı.[10] Rapor İsrail'in Arafat'ın zirveyi berbat ettiği yönündeki iddiasını reddederek başlıyor. Makale Arafat'ın zirveye katılırken temel sorununun Oslo yıllarında işgal altındaki topraklardaki Filistinlilerin yaşamının daha da kötülemiş olduğuna işaret ediyor. Bu iki Amerikalı bürokrata göre oldukça makul surette Arafat iki hafta içinde "çatışmayı tek kalemde bitirmeye" acele etmek yerine Filistinlilerin barış sürecinin yararlı ve faydalı olduğuna dair inancını yeniden tesis etmek adına İsrail'in bazı adımlar atması gerektiğini öne sürdü. Bu arada iki haftalık süreç İsrail'in talebi değildi, ABD Başkanı Clinton bırakacağı mirası düşünerek böylesi abes bir zaman dilimi hususunda ısrarcı oldu.

Arafat'ın potansiyel müzakere konuları olarak işaret ettiği, sahadaki gerçekliği düzeltebilecek ilki önemli mesele vardı. Biri Batı Şeria'nın Oslo imzalandıktan sonra artan yoğun kolonizasyonunu yavaşlatmaktı. İkincisi ise kendisini seyahat özgürlüğünün kısıtlanmasında, sıklıkla yapılan kolektif cezalandırmada, yargısız tevkiflerde ve kontrol noktalarında bitmeyen aşağılanmada gösteren Filistinlilerin hayatlarının normal akışındaki gündelik gaddarlığın son bulmasıydı. Tüm bu pratikler İsrail ordusu veya Sivil İdare (toprakları yöneten birim) ile yerli halk arasında

10 Agha ve Malley, "Camp David: The Tragedy of Errors"

Levent Şahverdi Arşivi

etkileşimin olduğu her alan içerisinde en duygusuz, en duyarsız şekillerde tezahür ediyordu.

ABD bürokratlarının tanıklığına göre Barak İsrail'in Yahudi kolonilerine veya Filistinlilere yöneltilen gündelik şiddete dair politikasını değiştirmeyi reddetti. Arafat'ı seçeneksiz bırakan katı bir tavır takındı. Barak'ın nihai anlaşma diye gösterdiğinin hâlihazırdaki gerçekliği acil olarak değiştireceğine dair söz veremezse bir anlamı yoktu.

Beklendiği gibi Arafat, İsrail ve müttefikleri tarafından Camp David zirvesinden döner dönmez İkinci İntifada'yı başlatan bir savaş çığırtkanı olmakla suçlandı. Buradaki mit İkinci İntifada'nın Yaser Arafat tarafından desteklenen ve hatta belki de planlanan bir terörist saldırı olduğudur. Gerçek ise onun Oslo ihanetiyle beraber yükselen memnuniyetsizliğe yönelik; Ariel Şaron'un kışkırtıcı fiiliyle körüklenen bir kitle gösterisi olduğuydu. Eylül 2000'de Şaron muhalefet lideri olarak beraberinde kalabalık güvenlik ve medya ordusuyla Harem üş-Şerif'e, Tapınak Dağına girdi; bu hareketi protestocuları galeyana getirdi.

Filistinlilerin başlardaki öfkesi şiddet içermeyen, İsrail tarafından kaba kuvvetle bastırılan protestolara dönüştü. Bu gösterilerin sert bir şekilde bastırılması çok daha vahim bir karşılığın verilmesine sebep oldu –bölgedeki en güçlü ordunun karşısına son çare olarak çıkartılan intihar bombaları. İsrailli muhabirler tarafından başlarda İntifada'nın İsrail ordusunun kaba kuvvetle bastırdığı şiddet içermeyen bir hareket olduğuna dair haberlerinin hükümetin anlatısına uymak üzere gazete editörleri tarafından hasıraltı edildiğini ortaya döken kanıtlar mevcuttur. Bunlardan biri günlük *Yediot Aharonot* gazetesinin editör yardımcısının İkinci İntifada'nın ilk günlerinde İsrail medyası tarafından üretilen yanlış haberler hakkında yazdığı kitaptır.[11] Aynı zamanda resmi İsrail propagandacıları Filistinlilerin anlaşma karşısında takındıkları bu tutumun kıdemli İsrailli süper diplomat Abba Eban'ın Filistinlilerin barış için ayaklarına gelen bir fırsatı kaçırmak için hiçbir fırsatı kaçırmadığı doğrultusundaki ünlü sözünü bir kez daha onayladığını öne sürdüler.

11 Dor, *The Suppression of Guilt*, 2005.

Levent Şahverdi Arşivi

Bugün böylesi şedit bir İsrail tepkisini tetikleyenin ne olduğuna yönelik daha iyi bir kavrayışa sahibiz. İki kıdemli gazeteci, Ofer Shelah ve Raviv Drucker tarafından yazılan *Boomerang* adlı kitapta Savunma Bakanlığından strateji uzmanları ve genelkurmay başkanı ile yapılan röportajlar bürokratların ve generallerin mesele hakkındaki düşünme biçimlerine dair içerden bilgi sunuyor.[12] Bu kişilerin vardığı sonuç 2000 yazında IDF'nin Lübnan'da Hizbullah karşısında yaşadığı, ordunun Lübnan'dan tamamen çekilmesine yol açan aşağılayıcı bozgunun akabinde hüsrana uğramış, sinirli bir ekip olduğuydu. Bu geri çekilmenin orduyu zayıf gösterdiği yönünde bir korku hâsıl olmuştu. Ve böylelikle bir güç gösterisine ihtiyaç duyuldu.

İşgal altındaki Filistinli topraklardaki hâkimiyetin yeniden sağlanması ordunun ihtiyaç duyduğu tam da bu cinsten bir şeydi; "yenilmez" İsrail ordusunun katıksız gücünü gösterecekti. Orduya tüm kudretiyle karşılık vermesi emredildi ve o da bunu yaptı. Nisan 2002'de yazlık şehir Netanya'daki bir otele otuz kişinin öldüğü bir terör saldırısı düzenlenince, IDF Batı Şeria'da Filistinlilerin yoğunlaştığı kasabalara ve mülteci kamplarına ilk defa hava saldırısı düzenledi. Bu saldırıları düzenleyen bireylerin peşine düşmek yerine, en ölümcül ve ağır silahlarla masum sivillere ateş edildi.

Camp David zirvesinin başarısızlığının akabinde İsrail ve ABD'nin oynadığı suç oyununa yönelik bir diğer bilinen telmih de kader anlarında ne kadar şiddete meyilli olduklarını açığa çıkaran Filistinli liderlerle kronikleşmiş bir problem olduğunu kamuoyuna hatırlatmaktı. Bu dönemde "Filistin tarafında konuşacak kimse yok" söylemi İsrail'deki, Avrupa'daki ve ABD'deki uzmanlar ve yorumcuların ortak analizi olarak yeniden belirdi.

Bu suçlamalar özellikle küçümseyici ve kötücüldür. İsrail hükümeti ve ordu kaba kuvvet vasıtasıyla kendilerinin Oslo versiyonunu dayatmaya çalıştılar –işgalin Filistinlilerin rızasıyla sonsuza kadar süreceği anlamına geliyordu– ve mecalsiz bırakılmış, güçten düşürülmüş Arafat dahi bunu kabul edemezdi. O ve onun gibi halkını uzlaşmaya götürebilecek pek çok başka lider İsrail tarafından hedefe kondu; çoğu, muhtemelen Arafat da dâhil, suikasta uğradı.

12 Drucker ve Shelah, *Boomerang*, 2005.

Levent Şahverdi Arşivi

Ilımlı olanlar da dahil Filistinli liderlerin hedef gözeterek öldürülmesi yeni bir fenomen değildi. İsrail bu politikaya 1972'de şair ve yazar Gassan Kanafani'ye yaptığı suikastla başladı; Kanafani halkını uzlaşmaya yöneltebilecek biriydi. Seküler ve solcu bir eylemci olarak hedefe konmuş olmasının sembolik bir değeri vardır; barış ortağı olarak orada olmadığı için İsrail'in daha sonra onun gibileri öldürmede rol oynadığı için "pişmanlık duyacağı" kişilerden biridir.

Mayıs 2001'de Başkan George Bush Jr., Senatör George J. Mitchell'i Ortadoğu özel temsilcisi olarak atadı. Mitchell İkinci İntifada'nın sebepleri hakkında bir rapor hazırladı. Raporda şu sonuca vardı: "FKÖ'nün ilk fırsatta bir şiddet kampanyası başlatmak için kasıtlı bir plan olduğu neticesine varacağımız bir temelimiz yok; ne de [İsrail hükümetinin] ölümcül kuvvetle karşılık vereceğine dair kasıtlı bir plan olduğu sonucunu çıkarabiliriz."[13] Öte yandan Mitchell El-Aksa camisini ziyaret ederek huzursuzluk ve kargaşa yarattığı ve İslam'ın kutsal mekânlarının kutsallığını ihlal ettiği gerekçesiyle Ariel Şaron'u suçladı.

Özetle, güçten düşürülmüş Arafat dahi İsrail'in 2000'deki Oslo yorumunun Filistinlilerin normal bir yaşam sürmesi adına ufacık bir umudu bitirdiğinin ve gelecekte Filistinlilerin daha fazla acı çekmesinin yolunu açtığının farkına varmıştı. Onun gözünde bu senaryo sadece etik açıdan yanlış değildi; aynı zamanda Arafat'ın da çok iyi bildiği üzere, İsrail'e karşı silahlı mücadelenin Filistin'i özgürleştirmek için yegâne yol olduğunu savunanların elini güçlendirecekti. İsrail her an İkinci İntifada'yı durdurabilirdi ancak ordunun bir "başarıya" ihtiyacı vardı. İsrailliler ancak 2002'deki barbarca yürütülen Savunma Kalkanı Operasyonu ve meşum "apartheid duvarının" inşası aracılığıyla İkinci İntifada'yı geçici olarak bastırmada kendilerini başarılı addettiler.

BATI ŞERİA, 2005-2017

2007'ye gelindiğinde Batı Şeria'nın yüzde kırkı İsrail'in doğrudan idaresi altındaydı; diğer bir deyişle esasen İsrail'e ilhak

13 Metnin tamamı için bkz. http://eeas.europa.eu/mepp/docs/mitchell_report_2001_en.pdf.

Levent Şahverdi Arşivi

edilmişti. Bu yüzde kırk içerisinde İsrail mevcudiyetini bariyerler, askeri üsler ve kapalı askeri bölgeler (İsrail buraları doğal rezervler olarak ilan etti) ile sağlamlaştırdı.[14] Bu politika Batı Şeria'daki C bölgesine odaklandı ve başlıca amacı buradaki Filistinli nüfusu azaltmaktı (kıdemli İsrailli siyasetçilerden bölgeyi ilhak çağrısı da geliyordu). 1967'de yaklaşık 300.000 Filistinli C bölgesinde yaşamaktaydı; bugün ise orada ancak 50.000 kişi yaşıyor. Yahudi nüfusu 1967'de yaklaşık 1.000'di bugün 400.000'den fazlaya ulaştı.[15]

1967'de olduğu gibi mega hapishaneye sürekli ince ayar yapılageldi. Batı Şeria, Gazze Şeridi kadar kuşatma altında değil, ancak içeriye giriş ve çıkış oldukça kısıtlı. Batı Şeria halkının Tel Aviv'deki Ben-Gurion havaalanını kullanması yasak. Onların Ürdün'e girebilmesi için iki ana geçiş mevcut, bunlardan biri Allenby/Kral Hüseyin Köprüsüdür. Bu geçiş İsrail'in kontrolündedir. Diğer geçiş Damiye Köprüsü ise resmen İsrail'e ilhak edilmiştir; bu geçiş ticari kullanım içindir ve sadece Ürdün'e ihraç için kullanılır, her türlü ithalat yasaklanmıştır.

Batı Şeria içindeki hareket de ciddi surette kısıtlanmıştır. Tüm ana yollar (yaklaşık 700 kilometre) apartheid yollarıdır; diğer bir deyişle Filistinlilerin bu yolları kullanması yasaktır. Yolların kontrolü 2007'den bu yana sıkılaştırılmıştır. Hareket, İsrailli yetkililer yeni bir otoyol inşaatı (Yahudilere ve Filistinlilere ait şeritler olarak bir duvar vasıtasıyla bölünen bir yol) bitirildiğinden beri daha da zorlu hale gelmiş durumda; zira bu yol Batı Şeria'yı kuzey güney doğrultusunda ikiye bölüyor.

Tüm Batı Şeria'da Aralık 2016 itibarıyla 400.000 İsrailli İsrail hükümeti tarafından resmen tanınan yüz yirmi bir yerleşim biriminde yaşarken 375.000 İsrailli ise Doğu Kudüs'teki yerleşimlerde yaşamakta. Hükümet tarafından resmen tanınmayan yaklaşık yüze yakın yerleşim mevkii de mevcut ve bunlar İsrail hukukuna

14 BM İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (OCHA) - İşgal Altındaki Filistin Toprakları, "The Humanitarian Impact on Palestinians of Israeli Settlements and Other Infrastructure in the West Bank", Nisan 2009.

15 European Union, "Internal Report on Area C and Palestinian State Building", s. 220-23.

Levent Şahverdi Arşivi

göre yasadışı; ancak buralara yetkililer tarafından altyapı, su, kanalizasyon ve benzeri diğer hizmetler sağlanıyor.[16]

Filistinliler ister yüzde kırk içinde ya da Batı Şeria'da başka yerde yaşıyor olsun, Bağımsız İnsan Hakları Komisyonunun 2010'da rapor ettiği üzere İsrail'in sistematik insan hakları ihlallerine maruz kaldılar; sadece İsrail'in değil maalesef sıklıkla Filistin Yönetimi'nin uygulamalarından da nasiplerini aldılar. 2005'ten beri Filistin Yönetimi'nin kolluk kuvvetleri de epeyce şiddet, tutuklama ve keyfi gözaltı vakasından sorumlu olmuştur.[17] Hayatın bu yanı da aslında mahkûmların, hapishane yetkilileri adına bizzat barışı ve istikrarı gözettiği bir açık hava hapishanesi paradigması içine yerleşiyor.

Uluslararası topluluk süregelen baskı sebebiyle sadece insan ve sivil hakların tehlikeye girdiğinin değil aynı zamana Batı Şeria'nın ekonomik mevcudiyetinin de tehdit altında olduğunun tedricen farkında varmıştır. 2007'deki Dünya Bankası raporuna göre Batı Şeria'daki İsrail işgali Filistinli ekonomisini alt üst etti.[18] Ekonomiyi canlı tutan tek şey bir dereceye kadar uluslararası yardımdır. Bu da durursa, ekonomik gerçeklik çok daha istikrarsız hale gelecektir. Mevcut durumda Batı Şeria halkının karşı karşıya kaldığı ekonomik sıkıntının önemli ölçüde hafifleyeceği bir noktaya gelmek mümkün görünmüyor. İsrail'de (hatta yerleşimlerde) iş bulmayı başaran Filistinlilerin sayısı net değil zira pek çoğu illegal olarak çalışmakta. Yakın zamandaki tahminlere göre bu rakam yaklaşık 100.000'e ulaşıyor. Bunun da dağılmakta olan ekonomiyi sürdürmesi pek olası değil.

Barış parodisi 2005'ten sonra da sürdü. Barack Obama ABD başkanı olarak Beyaz Saray'a girdikten sonra umutlar biraz tazelendi ancak her şey boşunaydı. Obama dönemindeki barış söylemi Filistin devleti üzerinden şekillendi. Mayıs 2011'de Obama resmi olarak ABD'nin 1967 sınırlarında kurulacak bir Filistin dev-

16 Playfair (ed.), *International Law and the Administration of Occupied Territories*, 1992, s. 396.

17 İşin garip yanı İsrail'de yasaklı olan Human Rights Watch bu tür istismarları yıllık olarak kataloglamaktadır.

18 *World Bank Technical Team Report*, "Movement and Access Restrictions in the West Bank", 9 Mayıs 2007.

Levent Şahverdi Arşivi

letine destek verdiğini ilan etti; anlaşma iki tarafın üzerinde anlaşacağı toprak mübadelesine müsaade edecekti. Obama bu fikri resmi olarak desteleyen ilk ABD başkanıydı. Böyle bir beyanın sahadaki gerçeklikle hiçbir alakasının olmaması, İsrail'in Haziran 1967'de aldığı uluslararası müdahale içeren gerçek bir barış süreci yerine barış parodisi sunma kararının ziyadesiyle başarılı olduğunun ispatıydı.

Bu diğer ülkeler tarafından yapılan benzer girişimlerin de sıfır etkisinin olduğunun vurgulandığı bir başka noktadır. Eylül 2013'te BM'nin 193 üyesinden 134'ü (yüzde 69,4) Filistin toprakları üzerinde bir Filistin devletini tanıdı ve bunu muhtemelen birkaçı daha izledi ancak bu nafile bir çaba.

Uluslararası topluluğun isteksizliği, görünüşe bakılırsa İsrail'in politikalarına karşı harekete geçileceğine dair somut sözler verildiğinde dahi su yüzüne çıkıyor. Ocak 2012'de Avrupa Birliği (AB) "C bölgesi ve Filistin Devlet İnşası" başlıklı bir raporu onayladı. Rapor, C bölgesindeki Filistin mevcudiyetinin ve Filistin Yönetimi'nin devlet inşa çabalarının İsrail tarafından mütemadiyen altının oyulduğunu ve AB'nin "İsrail'e komşu, yaşayabilir bir Filistin devletinin kurulmasına olan desteğine son derece önem verdiğini" dile getiriyordu. AB "Filistin halkını desteklemek ve varlığını sürdürmesine yardımcı olmak adına" çeşitli projeleri destekleyecektir.[19] 2017'de Batı Şeria'nın kademli ilhakı sürmektedir ve Filistin devleti hiç olmadığı kadar uzak bir gerçeklik haline gelmiştir.

Filistinlilerin son girişimi BM'de İsrail işgalini sonlandırmak adına bir süreci başlattı. Eylül 2014'te Filistin Yönetimi BM Güvenlik Konseyinden böyle bir sürecin yürürlüğe girmesi için bir zaman çizelgesinin belirlenmesi talebinde bulundu. Bu yapılmazsa Filistin Yönetimi Lahey Uluslararası Ceza Mahkemesine başvuracağını beyan etti.

2005'ten beri daha çok İsrailli İsrail politikalarını sert bir dille kınayan hareketlere katılıyor; gelgelelim bunların sayısı fazla olsa da, Boykot, Tecrit ve Yaptırımlar (BDS) hareketinin de önerdiği

19 European Union, Internal Report on "Area C and Palestinian State Building", s. 220-23.

Levent Şahverdi Arşivi

ve uyguladığı gibi, ancak İsrail'e dışardan baskı gelirse etkili olacaktır.

Uluslararası yargıçların Batı Şeria'daki gerçekliğin Lahey ve Cenevre Konvansiyonlarının ciddi ihlali olduğuna yönelik süregen kınamaları oradaki durumu etkilemedi. Bir an olsun, Aralık 2007'de, geçmişte sıkça olduğu gibi, bir İsrailli lider uluslararası itirazları bertaraf etmek için etkileyici kelime oyunları çevirdi. Başbakan Ehud Olmert yerleşim inşasına dair her girişimin, Batı Şeria'daki planlama dâhil, hem İsrail Başbakanın hem de Savunma Bakanının onayından geçmesi gerektiğini beyan etti.

Olmert yolsuzluktan yargılanıp ve hüküm giyince bu sözünü hayata geçirme fırsatı bulamadı. Sonra gelen Benyamin Netanyahu hükümeti yerleşimcilerin nerdeyse tüm taleplerini onayladı.

Sıra onlara gelince 2005'ten beri yerleşimciler Batı Şeria halkına muamelelerinde çok daha gaddar ve barbar hale geldiler; öyle ki bir genci ve tüm bir aileyi canlı canlı yakacak kadar.

Batı Şeria'da *sumud** devam ediyor. Popüler direniş gündelik olarak gerçekleşiyor ancak kaynaklar sınırlı olunca İsrail işgali tarafından kolayca bastırılıyor. Gelgelelim, ortaya konan sebat ve dirayet 1967'de başlayanın son bölümünün henüz yazılmadığını da gösteriyor.

Bugün Batı Şeria'da yaklaşık 3 milyon Filistinli ve neredeyse 400.000 yerleşimci ikamet ediyor. Yerleşimci kolonyal bir hareket olarak Siyonizm demografik açıdan azınlık olduğuna bakmaksızın Filistin'i neredeyse tamamen kolonileştirilebildi. Ne var ki, bugünkü yerleşimciler ilk dönemki Siyonistlerden çok daha güçlü ve Batı Şeria'nın kalan kısmını o ya da bu şekilde ele geçirmelerinin önünde kimse duracak gibi görünmüyor.

Aynı dönem süresince İsrail Gazze Şeridi'ni ise çok daha sert bir baskıya ve azami güvenlik hapishanesinin bugüne kadarki en sert, en duyarsız biçimine maruz bıraktı.

---

* Metanet, metaneti korumak anlamına gelir. Sumud bugün Filistinlilere has bir kültürel değer; ideolojik bir tema ve siyasi bir strateji haline gelmiştir. İsrail işgaline direnişin bir türüdür. Haziran 1967 savaşından sonraki süreçte Filistinlilerin tecrübe ettiği baskı ve direniş arasındaki diyalektik sonucunda ortaya çıkmıştır. Sumud gösteren kişiler samid (e.), samide (d.) ve samidin (ç.) olarak adlandırılır. (ç.n.)

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

On İkinci Bölüm

Azami Güvenlik Hapishanesi Modeli: Gazze Şeridi

2004: TEMSİLİ ŞEHİR

2004'te İsrail ordusu Necef Çölünde temsili bir Arap şehri inşa etmeye başladı. Sokakları (hepsine isim verilmişti), camileri, kamu binaları ve arabalarıyla gerçek bir şehir boyutundaydı. 45 milyon dolara mal olmuş bu hayalet şehir, 2006 kışında kuzeydeki savaşta Hizbullah İsrail'i durdurduktan sonra sahte Gazze haline geldi; İsrail ordusu güneyde Hamas'a karşı "daha iyi savaşmak" adına orada hazırlanabilecekti.[1]

İsrail Genelkurmay Başkanı Dan Halutz Lübnan savaşı sonrasında alanı ziyarete gittiğinde basına askerlerin "yoğun nüfus barındıran Gazze Şehri'nde olası bir senaryo için hazırlanmakta olduklarını" söyledi.[2] Gazze'nin bombalanmasına bir hafta kala Ehud Barak kara harekâtının tatbikatına katıldı. Yabancı kanal mensupları birliklerin yapay şehri işgal etmesini, boş evlere dalmasını ve şüphesiz içerde saklanan "teröristleri" öldürmesini izlerken onu kameraya çektiler.[3]

---

1 Temsili şehir kurma planları için bkz. *Globes* (İbranice) gazetesi, 20 Mayıs 2002 (planlama 2002'de başladı); ayrıca eğitime katılan bir askerin bir blogda yazdığı ilginç bir rapor da vardır; 7 Kasım 2009, www.dacho.co.il/showthread.php. Bu blog malum sebeplerden ötürü bugün internetten kaldırıldı (zira 2010'a kadar aktifti). IDF'nin kendi internet sayfasında Ido Elazar tarafından yazılmış makale de kaldırıldı.

2 Ilan Pappe, "Responses to Gaza", *London Review of Books*, 21, no. 2, 29 Ocak 2009, s. 5-6.

3 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

2009'da İsrailli sivil toplum kuruluşu *Breaking the Silence* (Sessizliği Bozmak) Dökme Kurşun Operasyonu için üyelerinin, yedek askerlerin ve diğer askerlerin hazırlıklarına ilişkin bir rapor yayınladığı sırada temsili şehirde tatbiki yapılan saldırının yerini Gazze'ye yapılan gerçek saldırı aldı. Tanıklıklardan çıkan esas fikir askerlerin Gazze'ye sanki muazzam bir düşman kalesine saldıracaklarmış gibi emir almış olduklarıydı: bu, kullanılan ateş gücünden, sivil bir çevreye uygun bir şekilde davranmak adına talimatların ve prosedürlerin olmayışından ve askerin kara, deniz ve havadan senkronize bir şekilde hareket etmesinden belliydi. Tatbik edilen en kötü pratikler arasında evlerin manasızca yıkılması, sivillerin üzerine fosfor bombası yağdırılması, masum sivillerin hafif silahlarla öldürülmesi ve hiçbir ahlaki çıkmaza girmeden hareket etmek konusunda kumandanların emirlerine uymak vardı. Bir asker "Büyüteçle karıncaları yakarak onlara eziyet eden çocuk gibi hissediyorsun" diyerek tanıklık etti.[4] Kısaca, askerler temsili şehirde eğitildikleri gibi gerçek şehirde topyekûn bir yıkım yarattılar.

Bu, Gazze Şeridi'ndeki Filistinlileri bekleyen azami güvenlik hapishanesinin yeni biçimiydi; nitekim İsrail hükümeti ve güvenliğe karar verenler Gazze halkını Filistin Yönetiminin işbirlikçi idaresi altında kuşatmaya niyetlenen açık hava hapishanesi modeline halkın kendisinin köstek olduğunun farkına vardılar. Gazze'nin muhasara edilmesi ve abluka altına alınması şeklinde gelen ve İsrail'in tercih ettiği modele boyun eğdirmeye çalışan misilleme de işe yaramadı. Hamas tarafından yönetilen Gazze'deki siyasi gruplar ilkel füzeler fırlatarak rasgele yaylım ateşi ile karşılık vermeye karar verdi; böylece dünya ve İsrail onları ve hava geçirmeyecek derece kapalı bir hapishane içerisindeki yaşamlarını unutmayacaktı.

2005'teki İsrail fiyaskosu işte böyle gelişti; bir başka yerde bunu Filistin'de kademeli soykırım olarak niteledim. İsraillilerse Gazze'ye karşı bu ilk operasyonlarına "İlk Yağmur" adını verdi; bu yukardan yağan kutsal sudan daha ziyade bir ateş yağmuruydu.

4 Bkz. http://israelipalestinian.procon.org/view.background-resource.php?resource ID =000921.

Levent Şahverdi Arşivi

2005: İLK YAĞMUR

Gazze Şeridi'ne yönelik İsrail politikasının militarizasyonu 2005'te başladı. O yıl İsrail bakış açısından Gazze resmi askeri hedef haline geldi; sanki orası sivillerin yaşadığı bir yer değil de kocaman bir düşman üssüymüş gibi. Gazze dünyadaki diğerleri gibi bir şehirdir, hal böyleyken İsrailliler için askerlerin en güncel ve ileri silahlarla deney yaptıkları bir temsili şehir haline geldi.

Bu politika İsrail hükümetinin 1967'den beri Gazze Şeridi'ni kolonileştirmiş olan Yahudi yerleşimcileri tahliye etme kararı ile devreye girdi. Yerleşimciler sözde hükümetin tek taraflı geri çekilme politikasının bir parçası olarak taşındı; iddia oydu ki Filistinlilerle barış görüşmelerinde hiçbir ilerleme sağlanamadığından Filistinlilere ait bölgelerle olan sınırlarının nihai olarak belirlenmesi artık İsrail'e kalmıştı. Esasında Başbakan Şaron Gazze'yi Batı Şeria'daki A bölgesine dönüştürmek ve böylelikle İsrail'in oradaki etkisini ve kontrolünü güçlendirmek niyetindeydi (ve Gazzeli yerleşimcileri onların isteğinin hilafına tahliye etmek travma yaratacağından İsrail'i bunu bir kere daha tekrar etmekten kurtaracaktı).

Gelgelelim işler beklendiği gibi gitmedi. Yerleşimcilerin tahliyesini önce demokratik seçimlerle ardından da Amerikan destekli bir el-Fetih zaptını önlemek adına gerçekleştirilen bir darbe ile Hamas'ın Gazze'yi ele geçirmesi izledi. İsrail'in verdiği ilk karşılık Gazze Şeridi'ne ekonomik ambargo uygulamak oldu. Hamas ise buna cevaben Gazze'ye en yakın şehir, Sderot'a füze fırlattı. Böylece İsrail, hava kuvvetlerini, toplarını ve savaş gemilerini kullanmak için bahane buldu. İsrail füzelerin fırlatıldığı yerleri hedef aldığını öne sürdü ama bu, uygulamada Gazze'deki herhangi bir yer ve her yer anlamına gelmekteydi.

Gazze'deki Filistinlilerin Eylül 2005'te kaba kuvvetle tepki gösterdiği şey BM Özel Raportörü John Dugard'ın tarif ettiği üzere İsraillilerin hapishaneyi yaratıp anahtarını denize atmış olmasıydı.[5] Onlar en azından halen Batı Şeria'nın ve Filistin'in bir

5 John Dugard, *Report of the Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in the Palestinian Territories Occupied by Israel Since 1967*, BM İnsan Hakları Komisyonu, Cenevre: Birlemiş Milletler, 3 Mart 2005.

Levent Şahverdi Arşivi

parçası olduklarını göstermeye kararlıydılar. Aynı ay içinde (nitel değil sadece nicel açıdan) ilk kayda değer füze saldırısını batı Necef'e yaptılar –sıklıkla olduğu üzere bunlar bazı mülklere zarar verdi ancak pek az insan kaybı yaşandı. O ayın hadiselerini detaylı bir şekilde ele almak elzem çünkü Hamas'ın eylül ayından önce verdiği ilk karşılık füzelerin münferit bir şekilde azar azar fırlatılmasından ibaretti. Eylül 2005'te fırlatılan füzeler İsrail'in Hamas ve İslami Cihat üyelerine yönelik Tulkarim bölgesinde başlattığı kitlesel tutuklama kampanyasına verilmiş bir karşılıktı; öyle ki insan, ordunun Hamas'ı karşılık vermeye kışkırtmak için yer aradığı izlenimi edinmekten kendini alıkoyamazdı. Esasında işler o raddeye vardı ki bu aslında kod adı "İlk Yağmur" olan ve türünün ilk örneğini teşkil eden bir acımasız kitlesel cinayet politikasıydı.

Bu operasyonun doğası üzerinde bir an durmak elzemdir. Ona eşlik eden söylem cezalandırma söylemiydi ve çok uzak bir geçmişte kolonyal güçlerin, daha yakın bir zamanda diktatörlerin esir alınmış veya sürgün edilmiş toplulukların isyanlarına karşı tatbik ettiği cezai önlemlere benziyordu. Zalimin korkutucu saldırganlık gösterisi kurbanlar arasında büyük sayılarda ölüm ve yaralanmayla neticelendi. İlk Yağmur Operasyonunda tüm nüfusu korkutmak adına Gazze üzerinde süpersonik uçuşlar yapıldı; bunu denizden, havadan ve karadan geniş alanlara yapılan ağır bombardıman izledi. Bunun mantığı, İsrail ordusu öyle açıklıyor, Gazze'deki topluluğun roket fırlatanlara olan desteğini zayıflatmak için baskı yaratmaktı.[6] Herkesin beklediği gibi İsrailliler de dâhil, operasyon roket fırlatanlara desteği artırmakla kalmadı bir sonraki girişimleri için itici güç oldu.

Geriye dönüp bakıldığında ve özellikle İsrailli kumandanların 2008-2009 Dökme Kurşun Operasyonuna uzun zamandır hazırlandıklarına dair açıklamaları göz önüne alındığında[7] İlk Yağmur operasyonunun gerçek amacının tatbikat yapmak olması müm-

6 İsrailli gazeteci Roni Sofer'in analizi için bkz. *Yedioth Ahronoth*, 27 Eylül 2005.

7 Amos Harel ve Avi Issacharoff, "Analysis: Gaza Gains have Softened Israel Stance on Shalit Deal", *Haaretz*, 25 Ocak 2009, www.haaretz.com/print-edition/news/analysis-gaza-gains-have-softened-on-Shalit-deal-1.268774.

Levent Şahverdi Arşivi

kün görünüyor. Ve eğer İsrailli generaller böylesi bir operasyonun iç kamuoyu ve dünya nezdinde nasıl algılanacağını öğrenmek istedilerse, görünüşe göre en kestirme cevap "çok iyi" oldu; yani İlk Yağmur operasyonu bittikten sonra ardında bıraktığı çok sayıda ölü ve yüzlerce yaralıya hiçbir hükümet ilgi göstermedi.[8]

Takip eden operasyonlar benzer çizgiyi izledi. Aradaki tek fark eskalasyondu: daha fazla ateş gücü, daha fazla kayıp, daha fazla sivil zayiat ve bekleneceği üzere daha sıkı kuşatma ve ablukaydı. Filistinliler buna daha fazla Kassam füzesi fırlatarak cevap verdiler.

LÜBNAN REZALETİ VE GAZZE "TELAFİSİ"

Tanklardan ateşlenen toplar, havadan ve denizden bombardıman ve şiddetli baskınlar 2006 boyunca sıkılıkla rastlanan görüntülerdi. Ancak İsrail bir başka cephede, güney Lübnan'da 2006 yazında bozguna uğrayınca ordu dünya üzerindeki en yoğun nüfuslu, 40 kilometre karelik alanda yaşamakta olan 1,5 milyon insana karşı sürdürdüğü cezai politikasını yoğunlaştırdı. İsrail politikası öyle sert ve acımasızdı ki BM Şartının 2. maddesindeki soykırım tanımına uymaktaydı; orada soykırımın etnik veya ulusal bir nüfusun bir kısmına (tamamına olması şart değil) uygulanabileceği vurgulanıyordu. İsrail'in kullandığı silahlar –sivil alanlara 1000 kg bombalar, tanklar, havadan füzeler, denizden bombardıman– caydırmak, yaralamak veya uyarmak için değildi. Öldürmek kastıyla kullanılıyordu.

Hamas'tan çok daha dehşetli tepki gelmesi şaşırtıcı değildi. İsrail içindeki ve dışındaki pek çok gözlemci eskalasyonun ardındaki nedeni İsrail ordusunun Lübnan'da Hizbullah karşısında yaşadığı küçük düşürücü bozgundan hızlıca ayağa kalktığını gösterme kararlılığına bağladılar.[9] Ordunun üstünlüğünü ve caydırıcı kapasitesini göstermeye ihtiyacı vardı, zira bu Yahudi dev-

8 Bkz. Amir Buhbut ve Uri Glickman, "The IDF Had Attacked in Gaza", *Maariv*, 25 Eylül 2005.

9 Pek çok general ve emekli general bu görüşü İsrail Ulusal Güvenlik Çalışmaları Enstitüsü tarafından yayınlanan dergideki makaleler içerisinde dile getirdi. *Strategic Assessment*, cilt 11, no. 4, Şubat 2009.

Levent Şahverdi Arşivi

letinin "düşman" bir dünyada hayatta kalmasının başlıca garantisiydi. Hamas ve Hizbullah'ın İslamcı doğası ve tamamen yanlış olan el-Kaide ile sözde bağlantısı ordunun Gazze'de cihada karşı küresel bir savaş yürüttüğü imgesini kullanmasına imkân tanıdı. George W. Bush iktidardayken Gazze'de kadınların ve bebeklerin öldürülmesi İslam'a karşı kutsal savaşın bir parçası olarak Amerikan yönetimi tarafından bile kabul edilebilirdi.

Gazzeliler açısından 2006'daki en kötü ay İsrail politikasındaki bu yeni örüntünün apaçık hale geldiği eylüldü. Hemen hemen her gün IDF tarafından iki sivil öldürülüyordu: 2 Eylül 2006 da böyle günlerden biriydi. Beyt Hanun'da üç vatandaş öldürüldü ve tüm bir aile yaralandı. Bu sadece sabah hasadıydı; gün bitmeden çok daha fazlası öldürüldü. Eylül ayında her gün ortalama sekiz Filistinli İsrail'in Gazze saldırılarında öldü, bunların çoğu çocuktu. Yüzlercesi yaralandı, sakat kaldı ve felç oldu.[10]

Net bir politika olmadığı için sistematik öldürme her şeyden çok süreğen ölümler görünümündeydi. Eylül 2006'da İsrailli liderler Gazze Şeridi ile ne yapılması hususunda kaybolmuş görünüyordu. Beyanlarını okuduğunuzda hükümetin Batı Şeria'ya yönelik politikasından oldukça emin olduğu izlenimini edinirsiniz, ama Gazze için öyle değil. Hükümet Gazze'nin aksine Batı Şeria'yı açık bir alan olarak algılıyordu, en azından doğu tarafını. Bu yüzden İsrail'in –o dönemin Başbakanı Ehud Olmert'in "bir araya getirme" olarak tanımladığı strateji altında– Batı Şeria'da tek taraflı harekete geçmeye yetkisi vardı çünkü barış sürecinde herhangi bir ilerleme kaydedilmemişti.[11] Uygulamada bu, 2006'da hükümetin göz koyduğu kısımları ilhak etmek istediği –Batı Şeria'nın aşağı yukarı yarısına tekabül ediyordu– ve yerli halkı mümkünse buradan çıkarma veya en azından o alanda kapatma niyetinde olduğu; kalan kısımların ise İsrail'in çıkarlarına ters düşmeyecek (ya boyun eğmiş bir Filistin Yönetimi tarafından yönetilecek ya da doğrudan Ürdün'e bağlanacak) şekilde gelişmesine izin verdiği anlamına geliyordu. Bu bir aldatmacaydı ama

10 Amos Harel ve Avi Issacharoff , "One humiliation too many", *Haaretz*, 13 Temmuz 2006.

11 Ilan Pappe, "Ingathering", *London Review of Books*, 28, no. 8, 20 Nisan 2006, s. 15.

Levent Şahverdi Arşivi

yine de Olmert bunu seçim kampanyasının kilit politikası olarak sunduğunda ülkedeki birçok Yahudi'nin coşkulu desteğini aldı.

Gelgelelim bu strateji Gazze Şeridi'ne tatbik edilemezdi. Ürdün'ün aksine daha 1967'de Mısır, Gazze Şeridi'nin kendisi açısından bir külfet olduğu ve asla Mısır'ın bir parçasını teşkil etmeyeceği yönünde İsraillileri ikna etmeyi başarmıştı. Böylece 1,5 milyon Filistinli "İsrail'in" sorunu ve sorumluluğu olarak kaldı –her ne kadar coğrafi olarak Gazze İsrail devletinin sınırlarının dışında kalsa da psikolojik olarak 2006'da halen tam ortasında durmaktaydı.

Gazze'deki gayri insani koşullar orada yaşayan insanların İsrail'in onlara 1967'den beri dayattığı mahpusluğu kabullenmelerini imkânsız kıldı. Batı Şeria ve İsrail'de çalışmak için gitmeye izin verildiği görece daha iyi dönemler oldu ancak bu iyi dönemler 2006'da yok oldu. 1987'den beri çok daha sert gerçeklikler hâkimdi. Gazze'de Yahudi yerleşimciler olduğu sürece dış dünyaya biraz erişime izin verildi; ancak onlar gittikten sonra Gazze hava geçirmeyecek şekilde mühürlendi. İşin garip yani 2006'daki anketlere göre pek çok İsrailli Gazze'yi İsrail'in var olmasına iyi niyetle izin verdiği bağımsız bir Filistin devleti olarak görmekteydi.[12] Yönetim ve özellikle ordu burayı en tehlikeli mahpusların yaşadığı bir hapishane olarak gördü; öyle ya da böyle burası acımasızca ve sertlikle idare edilmeliydi.

1948'de Filistin'in nüfusunun yarısına ve 1967'de Batı Şeria'da yüzbinlerce Filistinliye başarılı bir şekilde uygulanan İsrail'in alışılagelmiş etnik temizlik politikası burada bir işe yaramazdı.[13] Filistinlileri Batı Şeria'dan ve özellikle Genişletilmiş Kudüs bölgesinden yavaşça transfer edebilirdiniz ama bunu Gazze Şeridi'nde yapamazdınız –zira bir kere orayı azami güvenlik hapishanesi olarak mühürlemiştiniz.

Başka bir yerde de tartıştığım üzere bunun neticesi İsrail'in Gazze Şeridi'ne yönelik kademeli bir soykırım politikası başlatmak oldu. 2006'dan beri İsrail'in Gazze Şeridi'ndeki politikası-

12 Yehuda Ben Meir ve Dafna Shaked, "The Israeli Body Politic: Views on Key National Security Issues", *Strategic Assessment*, cilt 10, no. 1, Haziran 2007, s. 31-35.

13 Bkz. Pappe, *The Ethnic Cleansing of Palestine*, 2006.

Levent Şahverdi Arşivi

nın soykırımın çeşitli yasal ve etik tanımlarıyla örtüştüğünü de açıkladım; dolayısıyla burada tekrar etmeyeceğim. Sadece şunu belirtmek isterim ki her yıl bu problematik tanımlamaya, hatalı olabileceğimi öne sürerek yeniden kafa yoruyorum. Bu tam olarak kasıtlı bir yok etme politikası değil ancak Gazze'deki insanların hayatta kalma becerisini yavaşça yok eden bir politika (kaldı ki bu 2016 tarihli BM raporu ile de onaylandı, buna göre 2020'de Gazze'de yaşam sürdürülebilir olmayacak).

Etnik temizlik operasyonlarına gelince; 2006'da başlayan soykırımcı politika birden ortaya çıkmadı. 1948'den beri İsrail ordusu ve hükümeti böyle politikalara başlamak için bir bahane aradı.[14] Filistin'in 1948'de ele geçirilmesi kaçınılmaz olarak yerli halkın direnişini doğurdu ve bu da 1930'larda önceden hazırlanmış etnik temizlik politikasının tatbik edilmesini sağladı. Batı Şeria'da yirmi yıllık İsrail işgali en sonunda bir tür Filistinli direnişine yol açtı. Bu geç kalmış işgal karşıtı mücadele Batı Şeria'da 2006'dan beri süren ve Gazze Şeridi'nde kendini kitlesel cinayetler içeren saldırgan bir politika olarak gösteren yeni bir temizlik politikasını piyasaya sürdü. Filistinlilerin bu günlük katledilişi yerel basının sadece arka sayfalarında kendine yer buldu.

Lübnan savaşı bir süreliğine de olsa onları sahneye çıkardı, harap olmuş Gazze Şeridi'ndeki yıkımın büyüklüğü gazetelerde haber oldu. Ne var ki, kuzeyde ateşkes olduktan sonra da politikalar sürdürüldü. Görünen o ki, bozguna ve hüsrana uğramış İsrail ordusu Gazze Şeridi'ndeki ölüm tarlalarını genişletmeye çok daha kararlıydı. Siyasi elit generalleri durdurmaya kabil değildi ya da gönülsüzdü. 2006 boyunca her gün öldürülen sivil sayısı 10'a çıktı ve yılsonuna gelindiğinde ölüm sayısı çok yüksek rakamlara erişmişti.[15] Bu rakamlar tek bir operasyonda milyonlarca insanın yok edildiği, uluslararası topluluk tarafından soykırım olarak nitelenen fiilden elbette ki farklıydı. Esasında en azından 2009'da Gazze'deki katliama kadar Holokost hatırasına saygısızlık olacak

14 Seán MacBride vd., *Israel in Lebanon: The Report of the International Commission to Enquire into Reported Violations of International Law by Israel during Its Invasion of Lebanon*, Londra: Ithaca Press, 1983.

15 Bkz. BM İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (OCHA), Özel Raporu, Ağustos 2007.

Levent Şahverdi Arşivi

diye İsrail'in soykırım yapmakta duraksadığını insan düşünmeden edemiyor.

28 Aralık 2006'da İsrailli insan hakları örgütü B'Tselem işgal altındaki topraklardaki İsrail mezalimi hakkındaki yıllık raporunu yayınladı. O yıl İsrail kuvvetleri 600 vatandaşı öldürdü.[16] 2006'da İsrail tarafından öldürülen Filistinlilerin sayısı bir önceki yıla (200 civarı) kıyasla üç katına çıkmıştı. B'Tselem'e göre İsrailliler 2006'da 141 çocuğu öldürdü. Ölümlerin çoğu Gazze Şeridi'ndendi; İsrail kuvvetleri orada 300 evi yıktı, aileleri katletti. Bu 2000'den beri İsrail'in çoğu çocuk neredeyse 4.000 Filistinliyi öldürdüğü anlamına geliyor; 20.000'den fazla kişi de yaralandı.

B'Tselem tutucu bir örgüt, verdiği rakamlar daha yüksek olabilir. Ölümleri soykırım politikasının bir parçası olarak tanımlamadı. O ve sonraki yıl yazılan bir seri makaleyi ayırmayı seçtim. İşaret etmek istediğim nokta tanımlama meselesinin sadece sayılarla ilgili olmadığı; trend ve stratejiyle de bağlantılı olduğuydu. 2007 başlayınca İsrailli siyasetçiler Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde iki çok farklı gerçeklikle yüzleştiler. Batı Şeria'da doğu sınırının belirlenmesine her zamankinden daha çok yaklaşmışlardı. Batı Şeria'nın akıbetine dair içerideki ideolojik tartışma bitmek üzereydi ve Batı Şeria'nın yarısının ilhak edilmesini öngören ana plan 2006'nın son aylarından itibaren giderek artan bir ivmeyle uygulanıyordu. Süreç, barış için yol haritasında yeni yerleşim birimleri inşa etmeyeceğine dair İsrail'in verdiği sözler yüzünden akamete uğradı. Bu sözde engelin etrafından dolanmak için İsrail iki yol buldu. Önce Batı Şeria'nın üçte birini Genişletilmiş Kudüs olarak tanımladı; böylece bu yeni ilhak edilmiş bölgede topluluk merkezleri ve kentler kurabilecekti. İkinci olarak eski yerleşimleri öyle genişletti ki yenilerini inşa etmeye gerek kalmadı. Bu trendin itici gücü 2006'da Filistin toprakları içerisindeki Yahudi "alanının" sınırlarını belirlemek için buraya yüzlerce karavan yerleştirilmesi oldu. Yeni kentler ve mahalleler için planlama şemaları bitirildi ve apartheid yan yol ve otoyol sistemi tamamlandı. Bilcümle yerleşimler, askeri üsler, yollar ve duvar ilerleyen yıllarda İsrail'in ilhakı tamamlamasını sağlayacaktı.

16 B'Tselem, "683 people killed in the conflict in 2006", 28 Aralık 2006: www.btselem.org/english/Press_Releases/20061228.asp.

Levent Şahverdi Arşivi

İşgal altındaki topraklarda İsrailli yetkililerin halen yavaş ve tedrici transfer politikasını yönelttiği azımsanmayacak sayıda Filistinli mevcut –bu Batı medyasını zahmete sokan çok sıkıcı bir konu ve insan hakları örgütlerinin genel bir noktaya değinmesi içinse ziyadesiyle karmaşık. İsrailliler nezdinde ise aceleye gerek yoktu; 2007'nin başında kontrolü ele geçirmişlerdi: Ordunun ve bürokrasinin gündelik istismar ve gayri-insanileştirme mekanizmaları mülksüzleştirme sürecine kendi payına düşen katkıyı yapacak kadar etkiliydi.

Bu strateji 2001'de Ariel Şaron tarafından benimsendi ve siyaseten üzerinde mutabık kalındı. Bu strateji galebe çaldı ve 2006'da geleceğin tercih edilen stratejisi olarak görüldü. Avigdor Lieberman gibi pervasız "transfercilerin" veya etnik temizlikçilerin önerdiklerinden daha yeğdi (Lieberman transfer önerisini bir kez daha 2016'nın sonunda Savunma Bakanı olarak tekrarlayacaktı). 2006'da yol haritası olarak İşçi Partisinden Kadima Partisine (Ariel Şaron'un Şimon Peres ile kurduğu ve Şaron 2006'da siyaseti bırakana kadar aktif olan bir merkez partidir) kadar hükümetteki herkes tarafından kabul edildi. Devlet terörizminin *ufak* suçları dünyanın her yerindeki devletin eleştirel ama sadık desteğinin İsrail'i yumuşak bir şekilde kınamasına ve yine de İsrail'in suç politikalarına yönelik herhangi bir gerçek eleştirinin anti-Semitizm olarak sınıflandırılmasına olanak tanıdığı için de etkiliydi.

Batı Şeria'ya yönelik politika bu kadar netken Gazze hususunda kafa karışıklığı hâkimdi. 2007 başlarken Gazze Şeridi için belli bir İsrail politikası yoktu; ancak 2006 ile 2007 arasındaki fark ordunun Gazze'deki gündelik aktivitesinin stratejinin kendisi haline gelmesiydi. İsraillilerin gözünde Gazze Batı Şeria'dan çok farklı bir jeopolitik oluşumdu. Gazze Şeridi yaklaşık bir yıldır Hamas'ın kontrolü altındaydı; el-Fetih'in lideri, Ebu Mazen (Mahmut Abbas) parçalara ayrılmış Batı Şeria'yı İsrail ve Amerikan lütfuyla idare etmekteydi. İsrail Batı Şeria'da olduğu gibi Gazze'de bir parça toprağa göz dikmemişti; nitekim Gazze'nin Gazzeli Filistinlilerin sürgün edileceği Ürdün gibi bir hinterlandı da yoktu. Daha önce değinildiği üzere, burada etnik temizlik etkisiz ve sonuç getirmeyecek bir seçenekti.

Levent Şahverdi Arşivi

2007'ye kadar, Gazze'de göze çarpan strateji oradaki Filistinlileri gettolaştırmak olageldi; ancak bu da artık işlemiyordu. Gettolaştırılmış topluluk İsrail'e iptidai füzeler fırlatarak yaşama azmini ifade etmeyi sürdürdü. Tarihsel olarak istenmeyen toplulukların gettolaştırılması ya da karantina altına alınması, gayri insani veya tehlikeli dahi addedilseler, hiçbir zaman bir çözüm olmadı. Bunu kendi tarihlerinden ötürü en iyi Yahudiler biliyordu.

Hamas'ın karşı operasyonu Haziran 2006'da Gazze topraklarında İsrailli asker Gilad Şalit'in yakalanmasıyla doruğa çıktı. Bu olay eşyanın doğal gidişatına aykırıydı ama yine de İsrailli-lere taktiksel ve sözde cezai misyonlarını arttırma fırsatı sundu. Neticede Ariel Şaron'un cezai misyonları karmaşıklaştıran 8.000 yerleşimciyi tahliye etmeye dönük taktiksel kararını izleyen bir strateji halen mevcut değildi; hatta bu karar Şaron'u Nobel Barış Ödülüne neredeyse aday yapmıştı. Sonrasında "cezai" fiiller sürdü ve bizzat bu fiiller stratejinin kendisi oldu.

İsrail ordusu dramı pek sever ve bu yüzden söylemini de tırmandırdı. İlk Yağmur Operasyonunun yerini Yaz Yağmurları aldı, Haziran 2006'dan beri sürdürülen cezalandırma operasyonlarına verilen genel bir isimdi (yazın hiç yağmur yağmayan bir ülkede, beklenilecek tek yağış Gazze halkı üzerine düşen F-16 bomba sağanakları ile topçu mermileri olabilirdi).

Yaz Yağmurları yeni bir unsur ortaya attı: Gazze Şeridi'nin belli parçalarının karadan işgali. Bu, ordunun vatandaşları çok daha etkin bir şekilde öldürmesinin önünü açtı ve söz konusu ölümlerin meskûn mahallerdeki ağır çatışmanın bir neticesiymiş, İsrail politikalarının değil şartların kaçınılmaz bir sonucuymuş gibi sunulmasını sağladı. Yazın sonuyla beraber çok daha etkin olan Sonbahar Bulutları Operasyonu geldi: 1 Kasım 2006'da 48 saatten az bir sürede, İsrailliler 70 sivili öldürdü; ay sonunda bu operasyona eşlik eden mini operasyonlarla beraber yaklaşık 200 kişi ölmüştü; bunların yarısı kadın ve çocuktu.[17]

İlk Yağmurdan Sonbahar Bulutlarına her parametrede eskalasyonu görmek mümkün. İlki sivil ve sivil olmayan hedefler arasındaki ayrımın ortadan kalkmasıydı: hissiz bir şekilde öldürme

17 *A.g.e.*

Levent Şahverdi Arşivi

sebebiyle tüm bir nüfus ordunun operasyonunun başlıca hedefi haline geldi. İkincisi öldürme araçlarındaki eskalasyondu: İsrail ordusu sahip olduğu mümkün olan her ölüm makinesini kullandı. Üçüncüsü eskalasyon kayıpların sayısında aşikârdı: her operasyonda ve bir sonraki operasyonda çok sayıda insan öldü ve yaralandı. Son olarak en önemlisi operasyonların bir strateji –İsrail'in Gazze Şeridi sorununu çözmeye niyetlendiği yöntem– haline gelmesiydi.

Batı Şeria'da tedrici bir transfer ve Gazze Şeridi'nde ihtiyatlı bir soykırım politikası İsrail'in 2007'de sürdürdüğü iki stratejiydi. Seçim açısından Gazze'deki strateji daha problematikti zira somut neticeler doğurmaktan uzaktı; buna karşın Ebu Mazen yönetimindeki Batı Şeria İsrail baskısına teslim olmuştu ve görünen o ki İsrail'in ilhak ve mülksüzleştirme stratejisini mahkûm edecek kayda değer bir güç de yoktu. Ne var ki, Gazze karşılık vermeye devam etti. Bir yandan bu İsrail ordusunun daha kitlesel soykırımcı operasyonlar yapmasına yol açtı; diğer yandan da tıpkı 1948'de olduğu gibi ordunun Gazze Şeridi'ndeki kuşatılmış halka karşı daha esaslı ve sistematik "cezai" ve tali fiillerde bulunmayı talep etmesi tehlikesini de doğurdu.

2007-2008: POLİTİKANIN STRATEJİ HALİNE GELMESİ

2007'de kayıplar artmaktaydı. Gazze Şeridi'nde onlarcası çocuk olan 300 kişi öldürüldü. Gelgelelim George W. Bush yönetimi sırasında ve kuşkusuz sonrasında Gazze'de cihada karşı mücadele edildiği miti itibarını kaybetmeye başlamıştı. Böylece 2007'de yeni bir mitoloji öne sürüldü: Gazze İsrail'i yok etmeye kararlı bir terörist üssüydü. Filistinlilerin, deyim yerindeyse, terörle arasına mesafe koymasının tek yolu duvarlarla ve dikenli tellerle çevirili bir Gazze'de yaşamaya dair rızalarının olduğunu ağızlarından almaktı. Tedarikte olduğu gibi Gazze'ye giriş ve çıkışlarda hareket serbestisi de Gazzelilerin yapmış oldukları siyasi seçime bağlıydı. Eğer Hamas'ı desteklemeyi sürdürürlerse, ideolojik eğilimlerini değiştirene kadar boğulmaya ve açlıktan ölmeye mahkûm kalacaklardı. Eğer ki İsrail'in benimsenmesini istediği siyaset biçimine boyun eğerlerse Batı Şeria'dakilerin akıbetini paylaşacaklardı:

Levent Şahverdi Arşivi

temel yurttaş ve insan hakları olmaksızın bir yaşam. Ya Batı Şeria açık hava hapishanesinin mahkûmları olabilirlerdi ya da Gazze Şeridi'nde azami güvenlik hapishanesinde alıkonulabilirlerdi. Eğer direnirlerse yargılanmadan hapse konulabilirler veya öldürülebilirlerdi. İşte İsrail'in 2007'de verdiği mesaj buydu ve Gazze Şeridi halkına 2008'e kadar aklını başına toplaması için bir yıl müddet verildi.

2008 yazında Mısır'ın aracılığıyla karşılıklı ateşkes resmen ilan edildi. İsrail hükümeti amaçlarına ulaşamadı. Bir sonraki adım için daha ciddi hazırlanmak gerekliydi ve o yılın bu tarz hazırlıklarla geçirilmesine ihtiyaç vardı. Hükümetin stratejisi sadece Gazze Şeridi'nde Hamas'ı susturmaya bağlı değildi aynı zamanda İsrail/Filistin çatışmasını ele almak adına görevlendirilmiş uluslararası gruba, (AB, Rusya, ABD ve BM temsilcilerinden müteşekkil) Dörtlüye Gazze'deki durumun yeterince kontrol altında olduğunu ve böylece İsrail'in gelecek barış vizyonuna eklemlenebileceğini ispatlamak adına girişilen umutsuz çabaları da içeriyordu.

2008 yazı Lübnan bozgunundan iki yıl sonrasına tekabül etti. İsrail'i bu savaşa sokan Olmert hükümeti kuzeydeki başarısızlığı üzerine yürütülen resmi bir soruşturma neticesinde oluşan aleyhte bir raporla acımasızca eleştirildi. Hükümet İsrail kamuoyunun bu açık yaraya çok fazla takılmasını istemedi. Öte yandan Washington'dan da değişim rüzgârları esmekteydi; yeni yönetim İsrail'in stratejisine olumlu yaklaşmayabilirdi, sonuçta dünya kamuoyu en azından aşağıdan yukarıya 2000'den beri olduğu üzere huzursuz ve muhalif görünüyordu.

Devam etmek ve eksiksiz bir şekilde halen süren tek direnişe karşı mücadeleyi tırmandırmak için doğru bahaneyi beklemeye yönelik eski yöntem bir kez daha devreye girdi. Temsili şehirdeki eğitim artık kullanıma hazır hale gelmişti ve İsrail'in Gazze Şeridi'ne yönelik politikasına özgü bir doktrine dönüşmüştü. "Dahiya Doktirini" olarak biliniyordu. Buna ilk defa Ekim 2008'de *Haaretz* değindi. Doktrinin özünde bölgelerin kapsamlı bir şekilde tamamen yıkımı ile füze fırlatılmasına karşılık olarak orantısız güç kullanımı vardı. *Haaretz* buna Lübnan'da gelişebilecek muhtemel bir senaryo olarak değindi, yani (Beyrut'ta bir Şii mahallesi

Levent Şahverdi Arşivi

olan Dahiya 2006'daki İsrail saldırısında paramparça edilmişti) Dahiya göndermesi buradan gelmekteydi. Dönemin Kuzey Komutanlığı Şefi Gazi Eizenkot "köyler bizim için askeri üsler" demişti. Cezalandırma fiili olarak köylerin topyekûn yıkımdan bahsetti. Ordunun tepesindeki meslektaşı Albay Gabi Siboni bunun Gazze Şeridi için de geçerli olduğunu doğruladı. "Bu, düzelmesi için çok uzun sürenin gerekeceği şekilde zarar vermek anlamına geliyor" dedi.[18]

Böylece Gazze'yi yeniden alevlere salmak için her şey hazırdı. İlk adım oradaki kuşatmayı sıkılaştırmak oldu. Bu temel gıda maddelerinde, en basit ilaçların tedarikinde kesinti doğurdu ve dışarı çıkmasına izin verilmeyen 1,5 milyon insanın kitlesel klostrofobiden mustarip olmasına neden oldu. Kuşatma aynı zamanda Gazze'nin en önemli gelir kaynaklarından biri olan balık avcılığı haklarına da kısıtlamalar getiriyordu. Oldukça donanımlı ve tecrübeli ama boşta gezen İsrail donanmasının başlıca meşguliyeti son yıllarda işte bu küçük balıkçı teknelerini ve sandalları yakalamak oldu.

Hamas milim kıpırdamadığı gibi ablukanın kalkmasının karşılığında vazgeçmeyi ve görünmez olmayı reddetti. Böylece bir diğer bahane elde edilmiş oldu: İsrail Haziran 2008'de bir hafta süresince her gün havadan gerçekleştirdiği birçok saldırı ve karadan baskınlar ile ateşkesi ihlal etti. Sonuç olarak Hamas ile ilişkisi olmayan gruplar da çok sayıda roket ile karşılık verdi ve böylece İsrail'deki kamuoyu artık daha büyük bir operasyon için hazır hale getirilmişti.

Durduğu noktayı güçlendirmek adına İsrail Kasım 2008'de bir tünele saldırdı; bu ablukayı aşmak adına kazılan birçok tünelden biriydi; ancak İsrail bu saldırının gelecekteki Hamas operasyonunu önlemek için yapıldığını öne sürdü. Bu defa roketleri ateşleyen Hamas oldu. Saldırıda 6 insanı kaybetti ve otuzdan fazla roket fırlatarak bir yaylım ateşi başlattı. Ay sonunda Hamas artık gündelik hale gelen İsrail saldırılarının ateşkesi bitirdiğini ilan etti.

18 Kasım 2008'de Hamas ateşkesin sona erdiğini duyurdu ve ayın 24'ünde kısa süreliğine önceki İsrail fiillerine misilleme

18 Gabi Siboni, "The Third Threat", *Haaretz*, 30 Eylül 2009.

Levent Şahverdi Arşivi

olarak füze fırlatmayı yoğunlaştırdı ve neden sonra durdu. Daha önce olduğu gibi İsrail tarafında tek tük kayıp vardı ama bununla beraber evler ve apartmanlar hasar gördü ve füze saldırılarına maruz kalan vatandaşlar sarsıntıya uğradı.

24 Kasım'daki füze saldırısı İsrail'in beklediği saldırıydı. Takip eden sabahtan 21 Ocak 2009'a kadar İsrail Gazze'deki 1,5 milyon kişiyi havadan, karadan ve denizden bombaladı. Hamas füzelerle karşılık verdi; üç sivil ve on İsrailli asker öldü, bunlardan bazılarının ölüm sebebi dost ateşiydi.

İsrail merkezli insan hakları örgütlerinin, uluslararası ajansların ve (İsrail Gazze'ye girmesine izin vermese de) medyanın topladığı kanıt o dönemde Gazze'de yaşanan katliamın gerçek boyutunu gözler önüne seriyor, yine de bazılarının olan bitenin çok mutedil ve ihtiyatlı bir özetini sunan Goldstone Raporunu tekrar ettiğini belirtmek gerekir. (Güney Afrikalı yargıç Richard Goldstone BM tarafından 2009'da Gazze'deki olayları inceleme misyonunun başına getirilmişti).

Yaklaşık 1.500 kişi öldü ve binlercesi yaralandı; on binlercesi evini kaybetti ve bu hikâyenin tamamını anlatmıyor. Sivillerin mukim olduğu böylesi mekânların içerisinde sadece askeri gücün kullanılması görülen türden bir sivil zayiata sebep olabilirdi. Aynı zamanda bu ordu nezdinde yeni silahların denenmesine yönelik bir arzuyu dışa vuruyordu. Eski Genelkurmay Başkanı Moşe "Umacı" Yalon'un ifade ettiği gibi bunların hepsi Filistinlilerin bilincine İsrail ordusunun korkutucu gücünü kazıma ihtiyacını güdüyordu.[19]

Şimdi yeni ve daha ikiyüzlü, gülünç bir boyut eklenmişti: İsrail'in muhtemelen gelecekte yeniden yıkıp yok edeceği altyapının yeniden inşası için uluslararası camia ve Arap dünyası milyarlarca dolar yardım sözü verdi. En berbat felaket bile kârlı olabilirdi.

Saldırının bir sonraki raundu 2012'deki iki operasyonla gerçekleşti: Geri Dönen Yankı operasyonu öncekilerden daha ufak çaplıydı ve sınırdaki bir çatışma neticesinde tırmandı; daha kayda değer olan Temmuz 2012'deki Savunma Sütunu operasyonu

19 *Breaking the Silence*, Report on Cast Lead Operation, 15 Temmuz 2009.

Levent Şahverdi Arşivi

ise o yaz İsrail'deki toplumsal protestoları noktaladı. Yüzbinlerce orta sınıf İsrailli birkaç ay boyunca hükümetin ekonomik ve toplumsal politikalarını protesto ederek, onu devirmekle tehdit etti. Genç İsraillileri protestolarını durdurmaya ve gidip anayurdu savunmaya ikna etmek için güneyde bir savaş gibisi yoktu. Daha önce işlemişti ve bu defa da işledi.

2012'de Hamas ilk defa Tel Aviv'e füze fırlattı, kayıp olmadı ve zarar da ufaktı. O yıl tipik alışıldık dengesizlik gereğince 10'u çocuk olan 200 Filistinli öldürüldü.

İsrail açısından kötü bir yıl değildi. Tükenmiş AB ve ABD yönetimi 2012 saldırılarını kınaması bile; esasında defaten "İsrail'in kendini savunma hakkından" bahsedip durdular. İsraillilerin daha da ileri gidebileceklerinin farkına varmaları hiç de sürpriz olmadı.

2014 yazındaki Koruyucu Hat Operasyonu iki yıldır planlama aşamasındaydı ve Batı Şeria'da üç yerleşimcinin kaçırılarak öldürülmesi 2.200 Filistinlinin ölümüne neden olan yıkıcı operasyon için bahane sağladı. İsrail de Hamas roketleri Ben-Gurion havaalanına ulaştığında bir anlığına paralize oldu.

İlk defa Gazze'de İsrail ordusu Filistinli gerillalarla yüz yüze boy ölçüştü ve çatışmada 66 askerini kaybetti. Bu sanki mahkûmların kuşatılmış olduğu ve hayatlarını kendilerinin idame ettirdiği azami güvenlik hapishanesine kolluk kuvvetlerinin girmesi gibi bir şeydi. Siz onları esasen dışarıdaki parametrelerle yönetiyordunuz ve eğer açlıktan öldürmeye ve içlerinden yaşamı söküp almaya çalıştığınız kişilerin çaresizliği ile yüzleşmek ve direncinin önünü kesmek için orayı işgal etmeye kalkarsanız kendinizi tehlikeye atmış olurdunuz. İsrailliler böylesi bir karşılaşmanın engellenmesi gerektiğinin pekâlâ farkındaydılar ve bu yüzden muazzam bir ateş gücü kullanarak, ordunun tabiriyle Gazze'deki durumu kontrol altına almayı Hamas'ın yok edilmesine yol açmaya yeğlediler.

Suriye'deki savaş ve mülteci krizi uluslararası eyleme ve ilgiye yer bırakmadı. Ne var ki, Gazze halkına karşı bir sonraki saldırı raundu için her şey hazırlanmış ve ayarlanmış gibi görünüyor. BM bu seviyelerdeki bir düşmanlık durumunda 2020 itibariyle Gazze'nin yaşanılabilir bir yer olmayacağını öngördü. Bunun

Levent Şahverdi Arşivi

sebebi sadece askeri güç olmayacaktı aynı zamanda BM'nin tabiriyle "gelişmenin gerilemesi" –gelişmenin tersine çevrildiği süreç– de sebeplerden biri olacaktı.

> Geçtiğimiz altı yıldaki üç İsrail askeri operasyonuna ek olarak sekiz yıllık ekonomik abluka Gazze'nin zaten zayıflamış olan altyapısını mahvetti, üretim kaynağını paramparça etti, anlamlı bir yeniden inşa veya ekonomik iyileşme için zaman bırakmadı ve Gazze'deki Filistinli halkı yoksullaştırdı, onların ekonomik refahını yirmi yıl önceki seviyeden daha kötü bir hale getirdi.[20]

Bu ölüm cezası Mısır'daki askeri darbeden beri çok daha mümkün görünüyor. Oradaki yeni rejim Gazze'nin İsrail dışında sahip olduğu tek açık kapıyı da kapattı. 2010'dan beri sivil toplum oradaki kuşatmayı kırmak ve dayanışma göstermek adına Gazze'ye küçük filolar gönderegeldi. Bunlardan biri *Mavi Marmara* idi. Gemi İsrailli komandoların acımasız saldırısına uğradı; dokuz yolcu öldürüldü ve geri kalanı tutuklandı. Diğer filolara daha iyi muamele edildi. Gelgelelim 2020 öngörüsü halen geçerliğini koruyor ve görünen o ki onun gerçekleşmesini engellemek için Gazze halkının Gazze'nin yavaş ölümünü durdurmak adına İsraillileri ikna etmek için barışçıl filolardan daha fazlasına ihtiyacı olacak.

İsrail'in 1963'te tasarladığı ve 1967'de inşa ettiği muazzam ve ucube mega hapishane bu kitap noktalanırken 50 yaşına basmış bulunuyor. Üçüncü nesil mahkûmlar halen dünyanın onların ıstırabını anlamasını ve maruz kaldıkları zulüm devam ettiği müddetçe Ortadoğu'da hiçbir yerde, özellikle de Suriye'de baskı ve zulümle mücadele etmenin mümkün olmayacağının farkına varmasını bekliyor. İsrail'in son elli yılda edindiği dokunulmazlık diğerlerini de teşvik ediyor, rejimleri ve hatta muhalefeti de insan ve yurttaş haklarının Ortadoğu'da geçersiz olduğuna inandırıyor. Filistin'deki mega hapishanenin ilga edilmesi yeryüzünün bu dertli ve sıkıntılı kısmında yaşayan herkese farklı, daha ümitvar bir mesaj gönderecektir.

20 *UN News Centre*, "Gaza could become uninhabitable in less than five years due to ongoing de-development", 1 Eylül 2015.

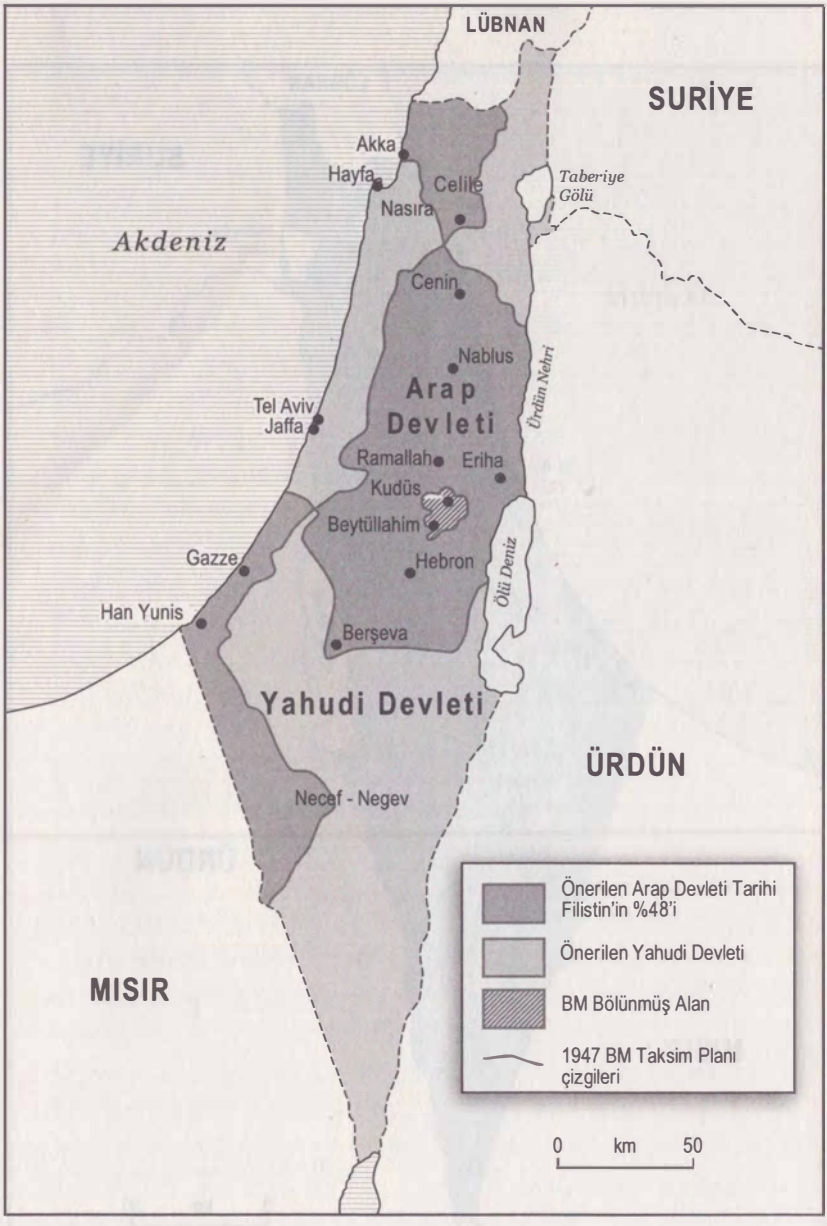
Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

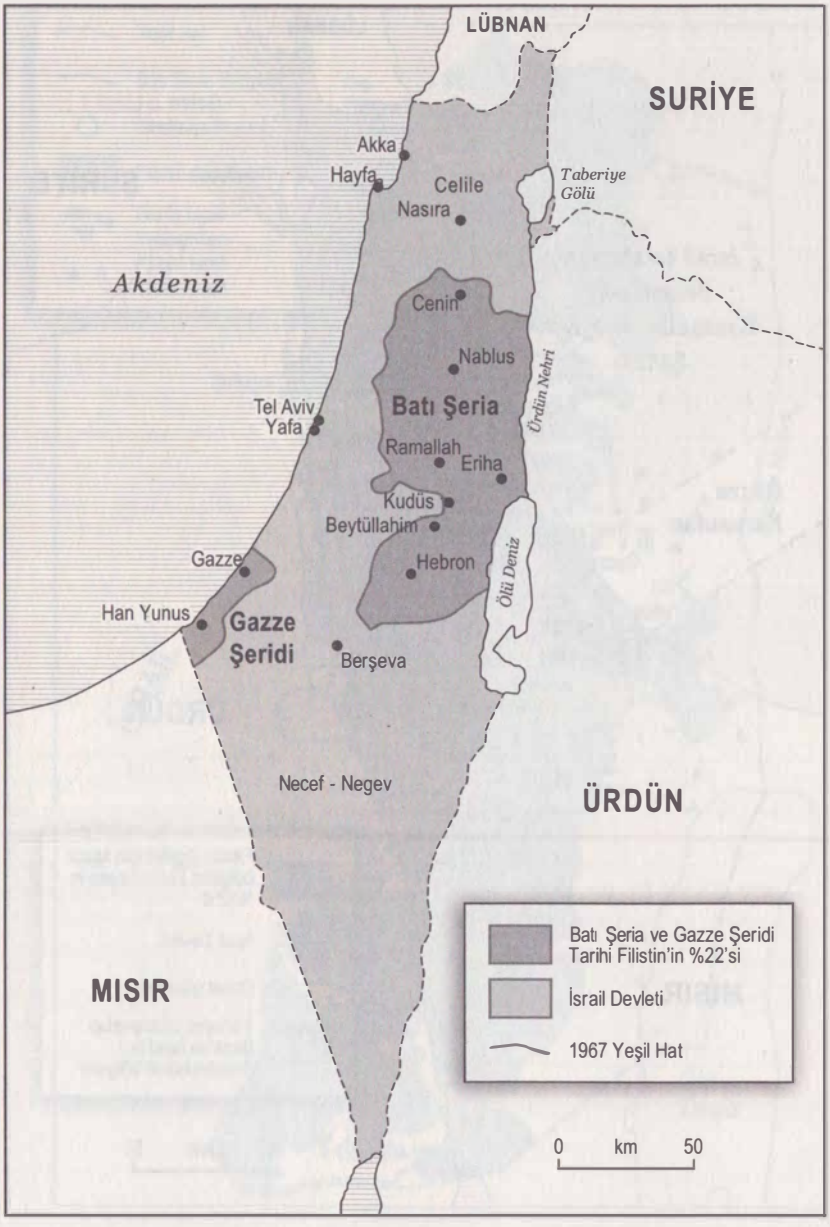
1948 Öncesi Tarihi Filistin

Levent Şahverdi Arşivi

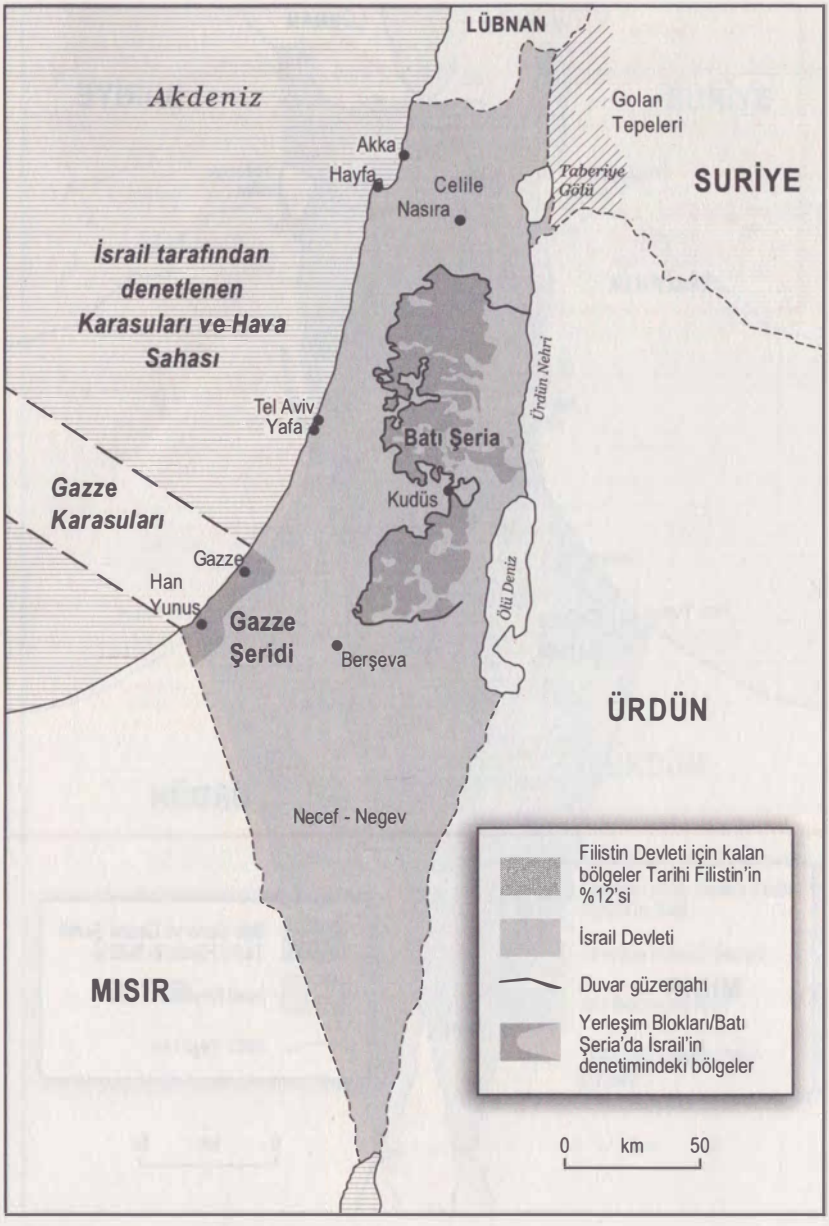
BM Taksim Planı 1947

Levent Şahverdi Arşivi

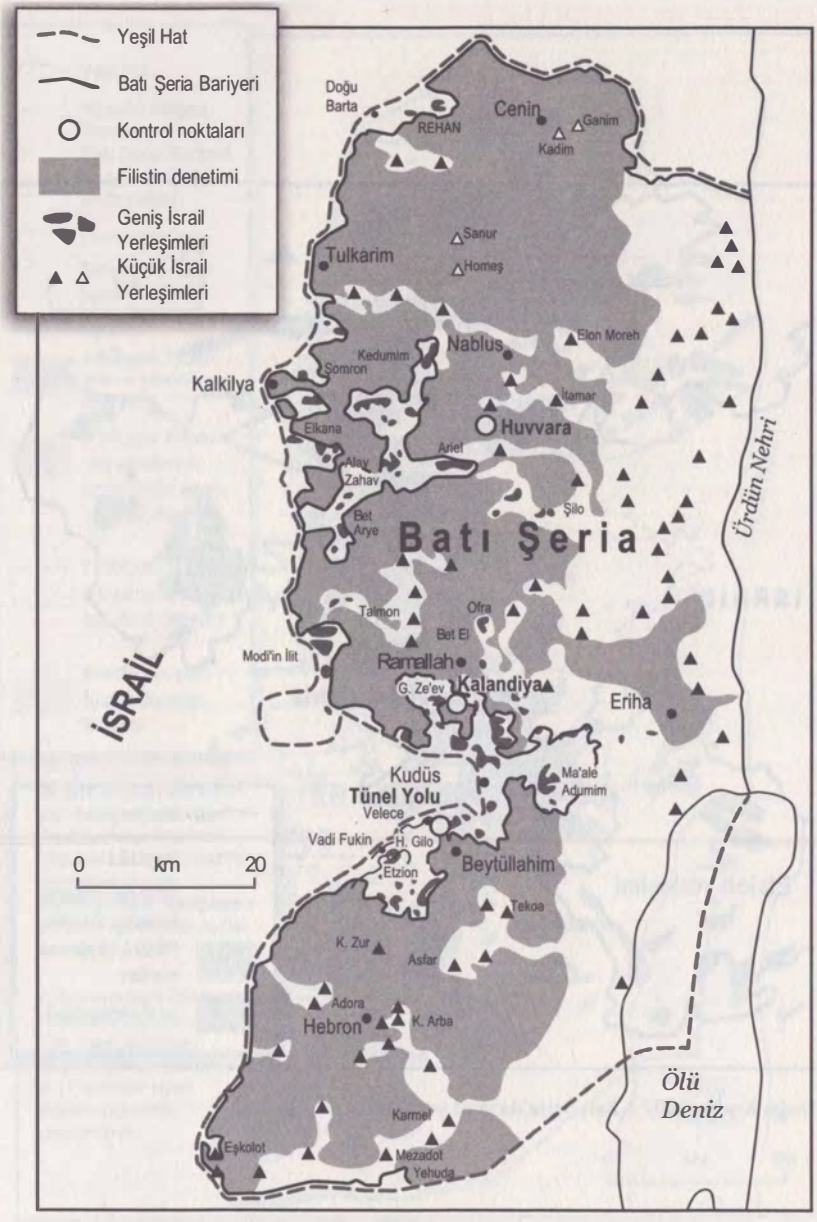
1967 Altı Gün Savaşı Sonrası

Levent Şahverdi Arşivi

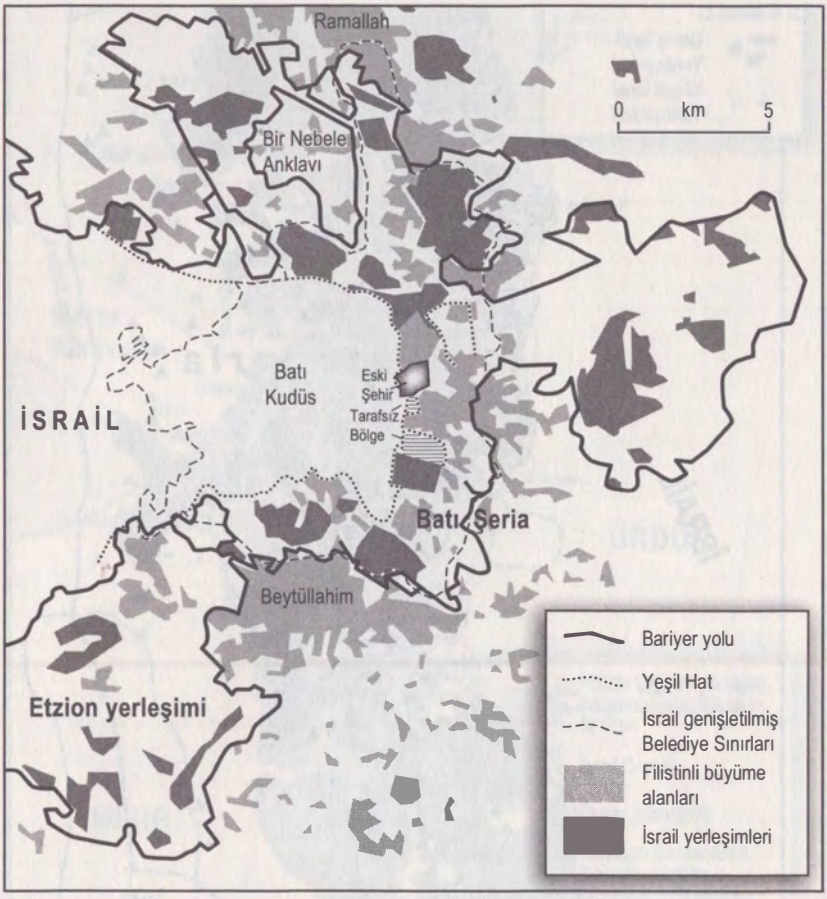
Yerleşimler ve Batı Şeria Bariyeri 2006

Levent Şahverdi Arşivi

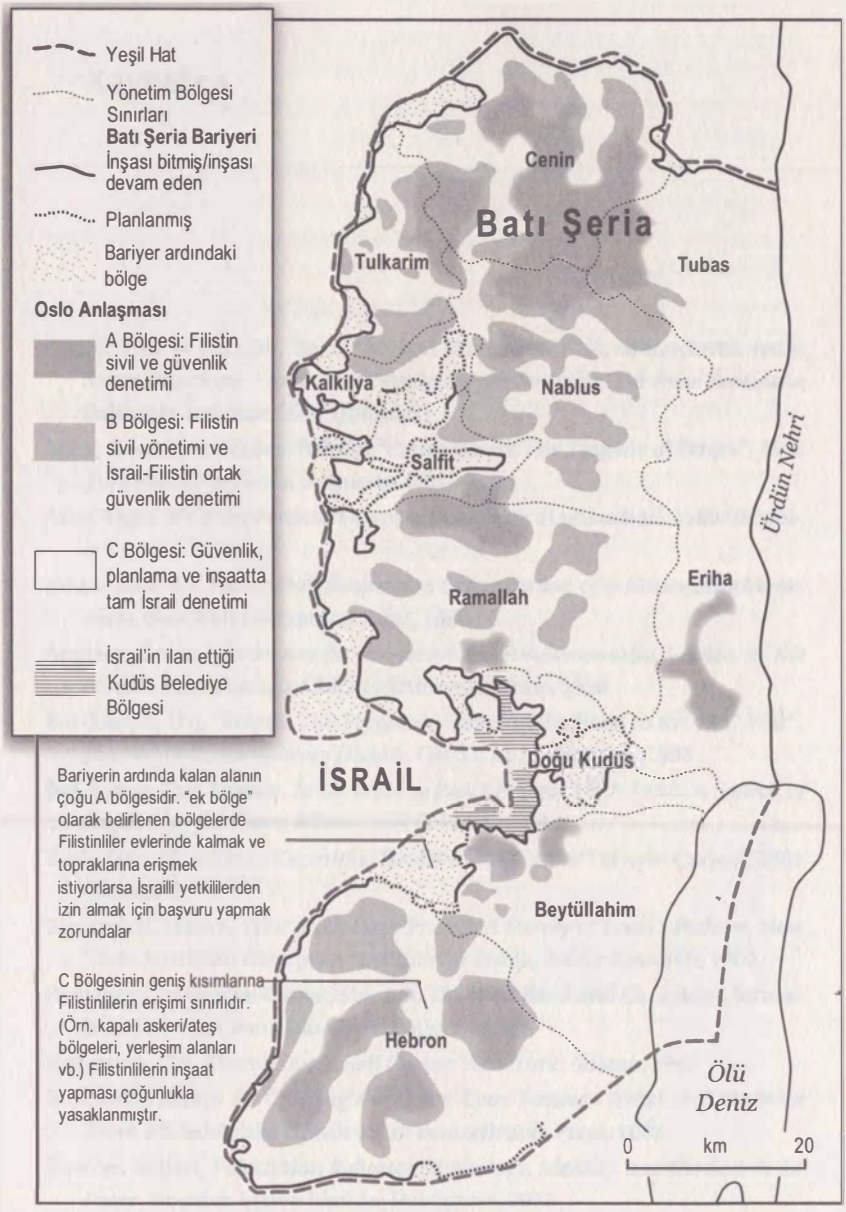
Batı Şeria 2006 – Yeşil Hat ve Batı Şeria Bariyeri

Levent Şahverdi Arşivi

Doğu Kudüs 2007 – Batı Şeria'da yeni yerleşimlerin gelişimi

Levent Şahverdi Arşivi

A, B ve C Bölgeleri - Batı Şeria 2010

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Kaynakça

Abudi, Yosi ve Lachish, Zeev, "Moked Operasyonu", A. Shmuelevitz (ed.), *Savaş Tiyatrosu – Eretz Israil'de Belirleyici Savaşlar*, Tel Aviv: Savunma Bakanlığı Yayınları, 2007 (İbranice)

Agha, Hussein ve Malley, Robert, "Camp David: The Tragedy of Errors", *New York Review of Books*, 9 Ağustos 2001

Alon, Yigal, *Bir Kum Perdesi*, Tel Aviv: Hakibbutz Hameuchad, 1960 (İbranice)

Amos, John W., *Palestinian Resistance: Organization of a Nationalist Movement*, New York: Pergamon Press, 1980

Appleby, Scott, *Spokesmen for the Despised: Fundamentalist Leaders of the Middle East*, Chicago: Chicago University Press, 1996

Bar-Joseph, Uri, "Rotem: The Forgotten Crisis on the Road to the 1967 War", *Journal of Contemporary History*, Cilt 31, no. 3, Temmuz 1996

Bar-Siman-Tov, Yaacov, *Israel and the Peace Process 1977–1982: In Search of Legitimacy for Peace*, Albany: SUNY Press, 1994

Bavli, Dan, *Hayaller ve Kaçırılmış Fırsatlar, 1967–1973*, Tel Aviv: Carmel, 2002 (İbranice)

Benvenisti, Meron, *West Bank Data Project: A Survey of Israel's Policies*, New York: American Enterprise Institute for Public Policy Research, 1984

Benvenisti, Meron ve Khayat, Shlomo, *The West Bank and Gaza Atlas*, Jerusalem: The West Bank Data Base Project, 1988

Benziman, Uzi, *Sharon: An Israeli Caesar*, New York: Adama, 1985

Bornstein, Avram S., *Crossing the Green Line: Between Israel and the West Bank*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2002

Bowker, Robert, *Palestinian Refugees: Mythology, Identity, and the Search for Peace*, Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2003

Bowman, Glenn, "Israel's wall and the logic of encystation: Sovereign exception or wild sovereignty?" *Focaal*, Cilt 2007, no. 50, Kış 2007

Bowman, Glenn ve Harrison, David, "The Politics of Tour Guiding: Israeli and Palestinian Tour Guides in Israel and the Occupied Territories", D.

Levent Şahverdi Arşivi

Harrison (ed.), *Tourism and the Less Developed Countries*, Londra: Belhaven Press, 1992

Budeiri, Musa, "Democracy . . . And the Experience of National Liberation: The Palestinian Case", Ilan Pappe ve Jamil Hilal (ed.), *Across the Wall: Narratives of Israeli–Palestinian History*, Londra ve New York: I. B. Tauris, 2010

Caplan, Neil, "'*Oom-Shmoom*' Revisited: Israeli Attitudes towards the UN and the Great Powers, 1948–1960", Abraham Ben-Zvi ve Aharon Klieman (ed.), *Global Politics: Essays in Honour of David Vital*, Londra: Frank Cass, 2001

Chomsky, Noam, *Fateful Triangle*, Chicago: South End Press, 1983

Chomsky, Noam ve Pappe, Ilan, *Gaza in Crisis: Reflections on Israel's War against the Palestinians*, Londra: Penguin, 2010

Cohen, Ayelet, "Kelimelerin Gücü", *Toar*, Cilt 11, Nisan 2001 (İbranice)

Dayan, Moshe, *Aveni Derech*, Tel Aviv: Idanim, 1976 (İbranice)

Dor, Daniel, *The Suppression of Guilt: The Israeli Media and the Reoccupation of the West Bank*, Londra: Pluto Press, 2005

Drucker, Raviv ve Shelah, Ofer, *Boomerang*, Kudüs: Keter, 2005 (İbranice)

Efrat, Elisha, *Yahudiye ve Samiriye: Fiziksel ve Bölgesel Planlama için Bir Yol Haritası*, Kudüs: İçişleri Bakanlığı Yayınları, 1970 (İbranice)

European Union, Internal Report, "Area C and Palestinian State Building", Brussels, Ocak 2012, alıntılar, *Journal of Palestine Studies*, Cilt 41, no.3, Bahar 2012

Farsakh, Leila, *Palestinian Labour Migration to Israel: Labour, land and occupation*, Londra: Taylor and Francis, 2005

Farsoun, Samih K. (Christina E. Zacharia ile beraber), *Palestine and the Palestinians*, Boulder: Westview Press, 1997

Findley, Paul, *Deliberate Deceptions: Facing the Facts about the US–Israeli Relationship*, Washington: American Educational Trust, 1995

Finkelstein, Norman, *The Rise and Fall of Palestine: A Personal Account of the Intifada Years*, Minnesota: University of Minnesota Press, 1996

Fisk, Robert, *Pity the Nation: The Abduction of Lebanon*, New York: Nation Books, 2002

Freshwater, L. (rumuz), "Policy and Intelligence: The Arab-Israeli War", *Studies in Intelligence*, Cilt 13, no. 1, Kış 1969 (gizliliğin kalktığı tarih: Temmuz 1996)

Gazit, Shlomo, *Havuç ve Sopa: İsrail'in Yahudiye ve Samiriye'deki Politikası, 1967–68*, Tel Aviv: Kinert, Zamora-Bitan, 1985 (İbranice)

Gluska, Ami, *Eşkol: Bir Emir Ver*, Tel Aviv: Savunma Bakanlığı, 2004 (İbranice)

Goldstein, Yossi, *Eşkol: Biyografi*, Kudüs: Keter Yayıncılık, 2003 (İbranice)

Levent Şahverdi Arşivi

Gordon, Neve, *Israel's Occupation*, Berkeley: University of California Press, 2008

Gorenberg, Gershom, *The End of Days: Fundamentalism and the Struggle for the Temple Mount*, New York: Oxford University Press, 2000

Hajjar, Lisa, Rabbani, Mouin ve Beinin, Joel, "Palestine and the Arab–Israeli Conflict for Beginners", Zachary Lockman ve Joel Beinin (ed.), *Intifada: The Palestinian Uprising against Israeli Occupation*, Cambridge, MA: South End Press, 1989

Halabi, Usama, "El Koymanın, Planlamanın ve Yerleşim Politikalarının Hizmetindeki İsrail Hukuku", *Mahbarot Adalah*, no. 2, Kış 2002 (İbranice)

Heiberg, Marianne ve Øvensen, Geir, "Palestinian Society in Gaza, West Bank and Arab Jerusalem: A Survey of Living Conditions", Fafo Report 151, Oslo, 1993

Henriksen Waage, Hilde, "Postscript to Oslo: Th e Mystery of Norway's Missing Files", *Journal of Palestine Studies*, Cilt 38, no. 1, Sonbahar 2008

Hershberg, Marshal A., "Ethnic Interest Groups and Foreign Policy: A case study of the activities of the organized Jewish community in regard to the 1968 decision to sell Phantom jets to Israel", Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Pittsburgh, 1973

Huberman, Hagai, "Gush Katif'te Erken Yerleşim – Beş Parmak Planı", Yehuda Zoldan (ed.), *Kitab-ı Mukaddes ve Memleket*, Cilt 7, Gush Etzion: Kitab-ı Mukaddes Enstitüsü, 2004 (İbranice)

Hunter, F. Robert, *The Palestinian Uprising: A War by Other Means*, Berkeley: University of California Press, 1991

Inbar, Zvi, "Genel Askeri Vali ve İşgal Altındaki Topraklar", *Hukuk ve Ordu*, Cilt 16, no. 1, 2002 (İbranice)

Israeli, Rafi, *İsrail'in Yahudiye ve Samiriye'deki Yönetiminin İlk On Yılı*, Kudüs: The Truman Enstitüsü, 1977 (İbranice)

Johnson, Penny, O'Brien, Lee ve Hiltermann, Joost, "The West Bank Rises Up", Zachary Lockman ve Joel Beinin (ed.), *Intifada: The Palestinian Uprising against Israeli Occupation*, Cambridge, MA: South End Press, 1989

Kenan, Amos, *İsrail: Harcanmış Zafer*, Tel Aviv: Amikam, 1970 (İbranice)

Khalidi, Walid, "Revisiting the UNGA Partition Resolution", *Journal of Palestine Studies*, Cilt 27, no. 1, Sonbahar 1997

Kimmerling, Baruch, *Politicide: The Real Legacy of Ariel Sharon*, Londra ve New York: Verso, 2003

Kretzmer, David, *The Occupation of Justice: The Supreme Court of Israel and the Occupied Territories*, New York: SUNY Press, 2002

Kurth Cronin, Audrey, "How fighting ends: asymmetric wars, terrorism, and suicide bombing", Holger Affelbach ve Hew Strachan (ed.), *How Fighting Ends: A History of Surrender*, New York: Oxford University Press, 2012

Levent Şahverdi Arşivi

Lein, Yezekhel ve Weizman, Eyal, *Land Grab: Israel's Settlement Policy in the West Bank*, Special Report for B'Tselem, Mayıs 2002

Lenczowski, George, *American Presidents and the Middle East*, Durham, NC: Duke University Press, 1990

Louis, Wm. Roger, "Britain: The Ghost of Suez and Resolution 242", Wm. Roger Louis ve Avi Shlaim (ed.), *The 1967 Arab–Israeli War: Origins and Consequences*, Cambridge: Cambridge University Press, 2012

Lustick, Ian S., *For the Land and the Lord: Jewish Fundamentalism in Israel*, New York: Council for Foreign Relations, 1988

Masalha, Nur, *Expulsion of the Palestinians: The Concept of 'Transfer' in Zionist Political Thought, 1882–1948*, Washington: Institute for Palestine Studies, 1992

Mishal, Shaul ve Aharoni, Reuben, *Konuşan Taşlar: Filistin İntifadasının Ardındaki Kelimeler*, Tel Aviv: Kibbutz Meuhad, 1989 (İbranice)

Morris, Benny, *Israel's Border Wars, 1948–1956: Arab Infiltration, Israeli Retaliation, and the Countdown to the Suez War*, Oxford: Oxford University Press, 1997

Mustafa, Issa, "The Arab–Israeli Conflict over Water Resources", *Studies in Environmental Science*, Cilt 58, 1994

Mutawi, Samir, *Jordan in the 1967 War*, Cambridge: Cambridge University Press, 2002

Müller, Patrick, "Occupation in Hebron: Settlements and the State of Israel", *News from Within*, Cilt 20, no. 6, Eylül 2004

Nasrallah, Nami, "The First and Second Palestinian Intifadas", David Newman ve Joel Peters (ed.), *The Routledge Handbook on the Israeli– Palestinian Conflict*, Londra ve New York: Routledge 2013

Neff, Donald, "The Intifada Erupts, Forcing Israel to Recognize Palestinians", *Washington Report on Middle Eastern Affairs*, Aralık 1997

Newman, David, "The Evolution of a Political Landscape: Geographical and Territorial Implications of Jewish Colonization in the West Bank", *Middle Eastern Studies*, Cilt 21, no. 2, 1985

Oren, Michael B., *Power, Faith, and Fantasy: America in the Middle East, 1776 to the Present*, New York: W. W. Norton, 2007

— *Six Days of War: June 1967 and the Making of the Modern Middle East*, New York: Persidio Press, 2003

Oz, Amos, *My Michael*, Tel Aviv: Am Oved, 1976

Pappe, Ilan, "Clusters of history: US involvement in the Palestine question", *Race & Class*, Cilt 48, no. 3, 2007

— "De-Terrorising the Palestinian National Struggle: The Roadmap to Peace", *Critical Studies in Terrorism*, Cilt 2, no. 2, Ağustos 2009

— *The Ethnic Cleansing of Palestine*, Londra ve New York: Oneworld, 2006

Levent Şahverdi Arşivi

— *The Forgotten Palestinians: A History of the Palestinians in Israel*, New Haven ve New York: Yale University Press, 2011

—*A History of Modern Palestine: One Land, Two Peoples*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006

— "Jordan between Hashemite and Palestinian Identity", Joseph Nevo ve Ilan Pappe (ed.), *Jordan in the Middle East 1948–1988: The Making of a Pivotal State*, Ilford: Frank Cass, 1994

— "The Junior Partner: Israel's Role in the 1948 Crisis", Wm. Roger Louis ve Roger Owen (ed.), *A Revolutionary Year: The Middle East in 1958*, Londra ve New York: I. B Tauris, 2002

— *The Making of the Arab–Israeli Conflict, 1947–1951*, Londra ve New York: I. B. Tauris, 1992

— "Moshe Sharett, David Ben-Gurion and the 'Palestinian Option'", *Studies in Zionism*, Cilt 7, no. 1, Bahar 1986

— "Understanding the Enemy: A Comparative Analysis of Palestinian Islamist and Nationalist Leaflets, 1920s–1980s", Ronald L. Nettler ve Suha Taji-Farouki (ed.), *Muslim-Jewish Encounters: Intellectual Traditions and Modern Politics*, Amsterdam: Harwood, 1998

Pearlman, Wendy, *Violence, Nonviolence, and the Palestinian National Movement*, Cambridge: Cambridge University Press, 2011

Perlmutter, Amos, "The Middle East: A Turning Point? Begin's Rhetoric and Sharon's Tactics", *Foreign Affairs*, Cilt 61, no. 1, Sonbahar 1982

Playfair, Emma (ed.), *International Law and the Administration of Occupied Territories*, New York: Oxford University Press, 1992

Quigley, John, *Palestine and Israel: A Challenge to Justice*, Durham, NC: Duke University Press, 1990

Robage, David S., "CIA Analysis of the 1967 Arab–Israeli War: Getting it Right", *Studies in Intelligence*, Cilt 49, no.1 https://www.cia.gov/library/center-for-thestudy-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol49no1/html_fi les/arab_israeli_war_1.html.

Rokach, Livia, *Israel's Sacred Terrorism: A Study Based on Moshe Sharett's Personal Diary and Other Documents*, Belmont: AAUG Press, 3rd edition, 1986

Rosental, Rubik, "İlk Yüz Gün", *Panim –Israil Öğretmenler Birliği Dergisi*, no. 39, 2007 (İbranice)

Roy, Sara, *Hamas and the Civil Society in Gaza: Engaging the Islamist Social Sector*, Princeton: Princeton University Press, 2013

Said, Edward, "Zionism from the Standpoint of Its Victims", *Social Text*, 1, Kış 1979

Sayigh, Yusif A., "The Palestinian Economy under Occupation: Dependency and Pauperization", *Journal of Palestine Studies*, Cilt 15, no. 4, Yaz 1986

Levent Şahverdi Arşivi

Schiff , Ze'ev ve Ya'ari, Ehud, *Israel's Lebanon War*, New York: Simon and Schuster, 1984

— *Intifada: the Palestinian Uprising – Israel's Third Front*, New York: Simon and Schuster, 1989

Seal, Patrick, *Abu Nidal: A Gun For Hire*, Londra: Hutchinson, 1992

Segev, Tom, *1967: Manzaranın Değiştiği Yıl*, Kudüs: Keter, 2005 (İbranice)

Shafir, Gershon, "The Miscarriage of Peace: Israel, Egypt, the United States, and the 'Jarring Plan' in the Early 1970s", *Israel Studies Forum*, Cilt 21, no. 1, Yaz 2006

Shapira, Anita, *Yigal Allon, Native Son: A Biography*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2007

Shapira, Avraham, *Askerler Arasında Diyalog*, Tel Aviv: Kibbutz Hareketi 1967 (İbranice)

Sharett, Moshe, *Kişisel Günlük*, Tel Aviv: Maariv, 1978 (İbranice)

Shehadeh, Raja, *The Third Way: A Journey of Life in the West Bank*, London: Quartet Books, 1982

Shindler, Colin, *A History of Modern Israel*, New York: Cambridge University Press, 2013

Shlaim, Avi, *Collusion Across the Jordan: King Abdullah, the Zionist Movement, and the Partition of Palestine*, New York: Columbia University Press, 1987

— "Conflicting Approaches to Israel's Relations with the Arabs: Ben-Gurion and Moshe Sharett, 1953–1956", *The Middle East Journal*, Cilt 37, no. 2, 1983

Smith, Charles, "The United States and the 1967 War", Wm. Roger Louis ve Avi Shlaim (ed.), *The 1967 Arab–Israeli War: Origins and Consequences*, Cambridge: Cambridge University Press, 2012

Smith, Grant F., *ForeignAgents: The American Israel Public Affairs Committee from the 1963 Fulbright Hearings to the 2005 Espionage Scandal*, Washington: Institute for Research, 2007

Spiegel, Steven L., *The Other Arab–Israeli Conflict: Making America's Middle East Policy, from Truman to Reagan*, Chicago: Chicago University Press, 1985

Sprinzak, Ehud, *Brother Against Brother: Violence and Extremism in Israeli Politics From Altalena to the Rabin Assassination*, New York: Simon and Schuster, 1999

Stenberg, Petter, "Creating a State of Belligerency: A Study of the Armistice Negotiations between Israel and Syria in 1949", Yüksek Lisans Tezi, Oslo Üniversitesi, 2009

Tafakji, Khalil, "Coğrafi ve Demografik Kolonizasyonun Kudüs Sorunu Üzerindeki Etkisi", Kudüs Meseleleri Uluslararası Sempozyumunda sunulan bildiri, Kudüs İslami Konferansı, Amman, 2000 (Arapça)

Levent Şahverdi Arşivi

Tamari, Salim, "The Palestinians in the West Bank and Gaza: the Sociology of Dependency", Khalil Nakhleh ve Elia Zureik (ed.), *The Sociology of the Palestinians*, Londra: Croom Helm, 1980

Tessler, Mark, "Israeli Thinking about the Palestinians: A Historical Survey", Robert O. Freedman (ed.), *Israel's First Fifty Years*, Miami: University of Florida Press, 2000

Teveth, Shabtai, *Lanetlenmiş Takdis: İsrail'in Batı Şeria'yı İşgalinin Hikayesi*, Tel Aviv: Shoken, 1982 (İbranice)

Weizman, Eyal, *Hollow Land: Israel's Architecture of Occupation*, Londra ve New York: Verso, 2012

Wolfe, Patrick, "Settler colonialism and the elimination of the native", *Journal of Genocide Research*, Cilt 8, no. 4, 2006

Zertal, Idith ve Eldar, Akiva, *Lords of the Land: The War Over Israel's Settlements in the Occupied Territories, 1967–2007*, New York: Nation Books, 2009

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

Dizin

1945 Manda düzenlemeleri 14, 15
1967 savaşı *bkz. Altı Gün Savaşı*
1973 savaşı *bkz.* Yom Kippur Savaşı

Abdullah, Ürdün kralı 43, 53
Abdüşşafi, Haydar 143, 234
açık hava hapishanesi 28, 29, 34-37, 79, 126, 136, 151, 174, 181, 182, 185, 187, 194, 197, 203-208, 212, 225, 231, 232, 249, 254, 265
Agha, Hüseyin 244
Ahdut Ha'avoda 54, 82, 166
AIPAC 48, 73, 74, 93, 106
Alon, Yigal 53, 54, 66-68,74, 80, 82, 99, 121, 123-132, 136, 137, 142, 153, 166, 170, 172
Altı Gün Savaşı 273
Amerika (ABD) 23, 28, 35, 40, 45-49, 52, 56, 59, 61, 63, 64, 66-68, 72-74, 88, 91-104, 106, 165, 166, 188, 189, 197, 205, 207, 214, 231, 233-235, 244-246, 249, 250, 265, 268
Amerikan İsrail Kamu İşleri Komitesi (AIPAC) 48
Amir, Yigal 192
Angleton, James 64
anti-Semitizm 40, 262
Arafat, Yaser 233-235, 243-247
Aran, Zalman 84, 100, 162
Arap devletleri 40, 98, 99, 106
Arap Ligi 42, 55, 181, 204, 236
Arap Yüksek Komitesi 236
Arap Zirvesi 55
Argov, Şlomo 203
el-Ariş planı 86
Arnon, Yakov 173
askeri idare 12-14, 18, 48, 98, 100, 134, 135, 174, 190, 197, 199, 201, 217, 223, 225
Avnery, Uri 69,105
Avrupa 23, 28, 40, 103, 131, 246
Avrupa Birliği (AB) 129, 131, 140, 218, 250
azami güvenlik hapishanesi 28, 29, 36, 126, 187, 251, 253, 254, 259, 265, 268

B'Tselem 218-220, 222, 230, 261
Baas partisi 48, 52, 59
Bachi, Roberto 112
Baker, James 234
balık avlama hakkı 266
Barak, Ehud 160, 235, 239, 241, 245, 253
Barbour, Walworth 93
barış süreci 21, 28, 35, 45, 100, 115, 134, 147, 188, 201, 212, 216, 234, 235, 238-244, 250, 258 *ayrıca bkz.* Camp David Zirvesi; Oslo Anlaşması
Batı Şeria 13-21, 25-29, 31, 32, 34, 36, 37, 41- 43, 46-48, 50-57, 68-73, 77, 78, 80-83, 85-89, 92, 95, 98, 100, 102-104, 107-109, 111, 112, 114, 115, 119-121, 124-142, 144, 146, 149-153, 157, 158, 160-163, 166, 167, 169, 171, 173, 175, 176, 179-186, 189-192, 195-197, 199-202, 204, 206-209, 212, 217-220, 222, 223, 226, 228, 230, 233-235, 238, 240, 242-244, 246- 251, 255, 258-262, 264, 265, 268, 271, 273-277 *ayrıca bkz.* Kudüs
Bavli, Dan 81, 187, 188
Begin, Menahem 20, 81, 83, 86, 87, 159, 166, 183, 189, 191, 194, 196, 199, 203, 198
Beilin, Yossi 160, 239
Ben-Amos, Dan 105
Ben-Elyezer, Fuat 198, 153
Ben-Gurion, David 22,42-49, 51, 52, 65, 69, 74, 91, 107, 161, 166, 167, 248, 268
Bentham, Jeremy 26, 27
Bentov, Mordehay 84-86, 156, 157, 159, 161
Benvenisti, Meron 134, 208, 242
Beytüllhaim 94, 116, 118, 125, 126, 132, 161, 167, 186, 271-273, 275-277
Birleşik Ulusal Liderlik 212

Levent Şahverdi Arşivi

Birleşmiş Milletler (BM) 23, 25, 31, 40, 51, 54, 55, 61, 62, 72, 73, 77, 80, 81, 83, 90, 91, 93, 97, 99, 100, 102, 106, 107, 116, 120, 133, 145, 151-153, 162, 165, 195, 199, 203, 212, 214, 230, 236, 240, 241, 248, 250, 255, 257, 260, 265, 267, 268, 272 *ayrıca bkz.* Hammarskjöld, Dag; U Thant
BM Filistin Özel Komitesi (UNSCOP) 236
Bor 68, 69
Breaking the Silence 254
Britanya 13, 15, 40, 86, 174 *ayrıca bkz.* İngiliz Mandası; 1945
Buber, Martin 49
Burg, Yosef 101, 100
Bush, George H. W. 233
Bush, George W. 247, 258, 264
bürokrasi 29, 30, 81, 109, 128, 165, 173, 174, 182, 183, 185, 187, 193, 200, 222, 262

Camp David Zirvesi 21, 235, 243-246
Carter, Jimmy 101, 188, 189
Cenevre Konvansiyonu 15, 120, 162, 169, 176, 214, 217, 228, 250
Cenin 87, 161, 271-273
cezalandırma 26, 28, 56, 57, 68, 72, 126, 134, 139, 142-144, 153, 171, 198, 208, 215-218, 222, 224, 225, 227, 229, 231, 242, 244, 256, 263, 266
Challe, Gen Maurice 49
Chomsky, Noam 60
CIA 63, 64, 66, 203
Cibril, Ahmet 207
Clinton, Bill 230
Cromer, Evelyn Baring, Lord 86

çocuklar 15, 52, 145, 147, 165, 185, 209, 212, 215, 221, 222, 224, 226, 227, 254, 258, 261, 263, 264, 268

Dayan, Moşe 58, 59, 66, 69, 71, 74, 81, 83, 98, 99, 103, 123, 131, 140, 142, 143, 149-154, 156, 158-162, 183-186, 194
Deşalit, Memi 16
Dinstein, Zvi 163
Doğu Kudüs 88, 92, 95, 96, 103, 109, 113-116, 131, 132, 167, 179, 201, 248, 276, 277
Dolgular 112, 129, 135, 146
dönüm 111 113-119, 129, 180, 200
Drucker, Raviv 246
Druckman, Rabbi Hayim 165
Dudin, Mustafa 197
Dulles, John Foster 47

Eban, Abba 42, 61, 62, 67, 69, 79, 94, 97, 157
Ebu Lebede, Hasan Abdül Seyidi 221
Ebu Mazen 262, 264
Ebu Nidal 203
eğitim 12, 16, 52, 84, 100, 153, 162, 185, 216, 218, 223, 232, 234, 253, 265
Eisenhower, Dwight D. 93
Eisenstadt, Shmeul Noah 112
Eizenkot, Gazi 266
ekonomi 11, 16, 29, 37, 47, 131, 138, 139, 141, 170, 180, 182-184, 189, 191, 192, 205, 206, 212, 225, 235, 249, 255, 268, 269
Elazar, David 69, 200
Elon, Amos 105
emek piyasası 84, 140, 141, 182, 185, 205, 225
Eriha 124, 131, 151, 156, 158, 271-273, 275, 277
Eski Şehir 88, 90, 114, 118, 147, 149, 228, 276
el-Estel, Muhammed Ahmet 220
Eşkol, Levi 58, 62, 65, 68, 71, 77, 80, 81, 85, 86, 95-97, 99, 101, 117, 127, 128, 138, 132, 133, 142, 149, 154, 158, 161, 165
Evron, Boaz 209, 210
Eylat 59, 103

Fafo 234
Fereyc, İlyas 186
Fetih 56, 58, 65, 144, 213, 216, 237, 255, 262
Filistin 12, 22, 23, 26, 29-31, 33, 34, 37, 40, 43, 49, 54-56, 60, 71, 85, 86, 88, 90-92, 104, 105, 107, 109, 113, 115-118, 124, 126, 127, 133, 134, 171, 172, 181, 187, 194, 197, 204, 207, 211, 213, 215, 216, 218, 223, 233, 236-243, 246, 249, 250, 254, 258, 259, 261, 265, 271, 274, 275, 277 *ayrıca bkz.* Gazze Şeridi; Batı Şeria
Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC) 113, 207, 213
Filistin Kurtuluş Ordusu (PLA) 181
Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) 26, 34 *ayrıca bkz.* Yaser Arafat
Filistin Yönetimi 242, 243, 249, 250, 254, 258,
finansal yardım 37
Findley, Paul 224,

Levent Şahverdi Arşivi

Fiziksel ve Bölgesel Planlama 189
Foucault, Michel 27
Fransa 13, 46, 47, 49, 56, 102
Fulbright, J. William 74, 93, 106
füze saldırıları 266

Gaip Kişilerin Mülkiyeti Kanunu 12, 179
Galili, Israel 62, 63, 96, 130
Gazit, Şlomo 16, 163, 174
Gazze Şeridi 13, 17, 19
Genel Direktörler 29, 103, 152, 161, 163, 173, 185
Genel Direktörler Komitesi (GDK) 173, 185
Geri Dönüş Hakkı 198, 216, 235, 239, 241, 242
gerilla operasyonları 55
Givat Ram (Ram Tepesi) 11
Givati, Haim 67,132,
gizli servis *bkz.* Mossad
Glahn, Gerhard von 17
Gluska, Ami 68
Golan Tepeleri 58, 81, 109, 146, 157, 191, 274
Goldberg, Arthur 72, 93
gönüllü transfer 86
Gösteriler 211-214, 223, 245
Granit Planı 17
Gush Emunim 166, 168, 172, 187, 191
Gush Etzion 88, 119, 167-169, 189
Güney Lübnan Ordusu 171, 195, 204, 230, 257

Haaretz (gazete) 96, 108
Haetzni, Elyakim 104
Halaf, Kerim 198
Halutz, Dan 253
Hamas 215, 216, 222, 227, 229, 230, 253-268
Hammarskjöld, Dag 51, 61, 220, 221
hapishaneler 11, 19, 20, 24, 26-30, 33-37, 73, 77, 79, 100, 107, 109, 111, 112, 126, 136, 151, 153, 160, 168, 169, 174, 175, 181, 182, 185, 187, 188, 194, 197, 200, 202-208, 212, 217, 218, 220, 224-227, 231, 232, 248, 249, 251, 253-255, 259, 265, 268, 269
Haşimi Krallığı *bkz.* Irak; Ürdün
Haşud ("şüpheli") 145
el-Hatip, Yusuf 197
Hebron, el-Halil 54
Helms, Richard 63, 64, 66
Herzl, Theodor 86
Herzog, Hayim 15, 16, 109, 148, 149, 157, 161
Histadrut (işçi sendikası) 141, 185
Hizbullah Holokost, 246, 253, 257, 258
Hristiyanlar 89, 98, 142, 203
Huberman, Hagai 172
hükümet 12, 15, 16, 20, 21, 24, 28, 29, 31, 34, 37, 41-45, 47, 52, 58, 59, 61-63, 65, 66, 69, 72, 74, 77-79, 81, 84, 86, 89, 91, 93-102, 104, 106-109, 113, 115, 120, 121, 124-129, 130, 133, 135-137, 139, 142-144, 148-154, 156-158, 160, 161, 163-171, 176, 177, 179-181, 183, 185, 187, 189, 191-194, 196, 198-204, 206, 214, 218, 223-228, 233, 238, 242, 243, 245-248, 251, 254, 255, 257, 258, 260, 262, 265, 268 *ayrıca bkz.* İşçi Partisi; Likud
Hür Subaylar 43
Hüseyin, Ürdün kralı 47, 53, 70, 71, 82, 140, 203, 248
el-Hüseyni, Faysal 118, 234
el-Hüseyni, Hacı Emin 40, 118

Irak 43, 47, 50, 52, 57, 59, 86, 150

İbrani Üniversitesi 11-14, 16, 117, 197
İnbar, Zvi 175
infazlar 15, 19, 28, 152, 224
İngiliz Mandası 22, 39, 118, 142, 175, 201
İngiltere 42, 46, 47, 49, 102
insan hakları 15, 26, 100, 151, 178, 198, 207, 209, 217, 219, 224, 249, 255, 261, 262, 265, 267 *ayrıca bkz.* B'Tselem
İntifada; Birinci (1987) 21, 34, 108, 182, 187, 196, 204, 205, 207, 208, 210-232; İkinci (2000) 21, 113, 148, 205, 228, 233-251
intihar bombaları 29, 219, 227, 230, 231, 245
İslam 13, 215, 216, 221, 247, 256, 258
İslami Cihad 216, 221, 229, 156
İsrail 11-37, 39, 41-75, 77-109, 111-115, 118-121, 123-209, 211-217, 220, 223-231, 233-251, 253-269, 273-277 *ayrıca bkz.* hükümet
İsrail Anayasa Mahkemesi 177, 178, 199, 200
İsrail Hava kuvvetleri 55, 57, 59, 67
İsrail Komünist Partisi 105
İsrail ordusu *bkz.* İsrail Savunma Kuvvetleri

Levent Şahverdi Arşivi

İsrail Savunma Kuvvetleri (IDF) 13, 15, 21, 62, 70, 104, 144, 145, 173, 214, 223, 246, 253, 257
İsrail-Filistin Federasyonu 105
işbirlikçiler 16, 188, 213, 229, 230, 254
İşçi Partisi 49, 82, 147, 149, 163-165, 167, 168, 170, 172, 179, 181, 187, 188, 198, 204, 209, 227, 228, 233, 239, 262
işçi sendikası *bkz.* Histadrut
işgal altındaki topraklar 14-18, 21, 22, 24, 25, 28, 29, 31, 32, 39, 73, 82, 92, 101, 103, 105, 108, 111, 112, 120, 124, 127-129, 136, 139-141, 146, 156, 159, 163, 165, 167, 171, 173-179, 182-185, 188, 189, 192-194, 196, 199, 201, 204-206, 208, 211, 212, 220, 222, 224, 225, 231, 234, 235, 238, 243, 244, 261, 262
işkence 19, 178, 215, 224

Johnson, Lyndon B. 56, 63, 65, 73, 92, 95, 103, 106

kadınlar 69, 133, 147, 193, 224, 232, 258, 163
Kadima Partisi 202, 262
el-Kaide 113, 193, 258
Kalkilya 135, 151-154, 275, 277
Kanafani, Gassan 247
Kara Eylül 170, 171
Karmel, Moşe 67, 68, 85, 86
Kenan, Amos 155,
Kenen, Isaiah 'Si' 73
Kennedy, John F. 92
kibutz hareketi 129, 172
Kistleşme 157, 202, 203
Knesset (parlamento) 11, 20, 22, 49, 69, 77, 89, 97, 123, 130, 168, 179
Kol, Moşe 80, 96, 100, 158, 160
kolonileştirme 23, 31, 33, 86, 88, 95, 104, 111, 112, 114, 116-120, 124, 125, 127-130, 132, 135, 136, 142, 146, 150, 151, 166-172, 176-182, 184, 188, 192-194, 198-202, 208, 210, 216, 218, 244
komünizm 44
kontrol noktaları 145, 223, 231, 244, 275
Kook, Rabbi Abraham İzak 167
Kook, Rabbi Zvi Yehuda 67
Koruyucu Hat (2014) 263
Moked (1965) 55, 71
Rotem (1960) 54, 55
Savunma Sütunu (2012) 267
Yankı (2012) 267
Yevusi (1948) 13
Körfez Savaşı (1991) 52, 233
Köy Birlikleri 197, 198
Kudüs 11-13, 17, 51, 54, 68-72, 77, 80, 83, 87-98, 101, 103, 105, 109, 111-113, 119, 121, 123-126, 129, 131, 132, 134-137, 148, 149, 152, 154, 157, 161, 167, 179, 189, 191, 192, 199, 201, 208, 218, 219, 222, 223, 228, 234, 235, 238, 248, 259, 261, 271-277 *ayrıca bkz.* Givat Ram; Eski Şehir

Lahey Konvansiyonu 17
Landau, Eli 144
Latrun 151, 152, 154, 156, 158
Lecnet et-Tevich 196
Lenczowski, George 91
Liberty, USS 91, 97
Lieberman, Avigdor 137, 262
Likud 83, 130, 166, 170, 179, 181, 187, 189-193, 200, 204, 209, 227, 228, 233, 239
Lübnan 50, 52, 171, 195, 196, 199, 203, 204, 207, 230, 246, 253, 257, 260, 265, 271-274

Ma'arah Marrah (İttifak) 166
MacBride, Seán 203
Madrid Konferansı (1991) 234
Malley, Rober 244
Manda düzenlemeleri 14
Mapai Partisi, *bkz.* İşçi partisi
Mapam Partisi 20, 67, 84, 86, 156, 158
el-Meceli, Habis 70
medya 23, 28, 29, 41, 52, 96, 130, 145, 148, 224, 245, 262, 267
mega hapishane 20, 24, 27, 28, 30, 33-36, 73, 77, 107, 109, 111, 112, 130, 136, 153, 168, 175, 194, 200, 202, 225, 227, 248, 269
Meir, Golda 130, 165, 169, 170, 175, 179, 259
Merkaz Harav Enstitüsü 167
Meşârif (Scopus) Dağı 12, 52, 112, 117
mezarlıklar 119
Mısır 13, 24, 42, 44-46, 48, 50, 54, 55, 57, 59-62, 64-67, 70, 71, 74, 78, 81, 86, 94, 99, 100, 108, 109, 134, 145, 149, 150, 162, 170, 174, 181, 188, 191, 194, 196, 236, 259, 265, 269, 271-274
Milson, Menachem 197, 198
Mitchell, George J. 247
Mizrahi Yahudiler 191, 192
Moledet Partisi 73
Mollet, Guy 46
Mordehay, İzak 84, 156, 163, 194
Mossad 64

Levent Şahverdi Arşivi

muhbirler 145, 229
Münih katliamı 171
Müslüman Kardeşler 215

Nablus 54, 87, 126, 131, 161, 168, 169, 198, 226, 271-273, 275, 277
Narkiss, Uzi 16, 71, 109, 112, 185
Nasır, Cemal abdün 13, 43-45, 48, 52, 54, 55, 57, 59-62, 64, 65, 69, 73, 74
Nathan, Abie 105
NATO 49
Nazi Almanyası 18
Negev/Necef 41, 45, 46, 201, 253, 256, 271-274
Netanyahu, Benyamin 182, 234, 238, 239, 242, 246, 251
Nitzan, Yehuda 174
Nixon, Richard 106
Nuseybiye, Sari 108
nükleer silahlar 49

Obama, Barack 249, 250
olağanüstü hal düzenlemeleri 17-19, 128, 275
Olmert, Ehud 151
operasyonlar
  Dökme Kurşun (2008-9) 103, 254, 256
  İlk Yağmur (2005) 254, 255, 256, 257, 263
Oslo Anlaşması 115, 137, 201, 220, 222, 230, 231, 233, 237, 240-243, 277
Osmanlı hukuku 129, 199-201

Ölü Deniz 129, 131, 189, 271, 274, 275, 277
özerklik 28, 98, 100, 104, 136, 137, 194, 196, 233

pan-Arapçılık 43, 44, 55, 60
Panoptikon 26-28
para birimi 140, 141
Patenkin, Don 112
Paul 6., Papa 98, 224
pazarlama 79, 89, 97, 98, 100, 101, 123, 194
Peres, Şimon 165, 169, 170, 181, 233, 262
Plan Dalet (1948) 39
Planlama konseyi 190, 202
Porat, Elişa 189
propaganda 59, 62, 63, 85, 130, 148, 224, 245

Rabin, İzak 59, 60, 62, 67, 69, 71, 72, 130, 132, 152, 153, 169, 192, 207, 213, 227-229, 233, 239, 242, 243
Riyad, Gen Abdülmünim 70
Rogers, William 145
Rokach, Livia 46
Rostow, Walt 104
Rusk, Dean 97

Sabra ve Şatilla katliamı 201, 203
Sadık, Abdürrahman 44
Sait, Hüseyin Gassan 203
Samu 57
sansür 15, 103, 156
Sapir, Pinças 67, 84, 87, 140, 154, 183, 184, 225
Sasson, Eliyahu 65, 66, 80, 81, 83, 99
savaş suçları 120, 126, 203
Schiff , Ze'ev 144, 207
Sedat, Enver 101
sekülarizm 20, 192, 216, 247
Shacham Planı 14, 15, 17, 175
Shacham, Mishael 15, 16, 18
Shelah, Ofer 246
sınır dışı etme 208
Siboni, Albay Gabi 266
silahlar 49, 56, 74, 103, 124, 143, 166, 168, 193, 204, 209, 210, 214, 216, 220, 223, 227, 232, 235, 246, 247, 254, 255, 257, 267
Silvan 149
Simon, Ernest 49, 119
Sina Yarımadası 54, 126, 133, 146, 170, 191, 196
Sivil İdare 197, 198, 217-220, 244
Soğuk Savaş 74, 94
sokağa çıkma yasakları 126, 143, 220
Sovyetler Birliği (SSCB) 44, 46, 56, 63, 64, 74, 97, 100, 102, 188
soykırım 22, 23, 32, 33, 40, 254, 257, 259-261, 264
su 18, 42, 53, 55, 58, 86, 149, 180, 189, 206, 225, 243, 248, 250
Sufyan, Fatma Hasan Tebaşe 222
suikastlar 43, 92, 113, 198, 203, 221, 227, 239, 246
Suriye 17, 47-50, 52, 54, 55, 57-60, 62, 65, 70, 74, 85, 91, 95, 108, 181, 268, 269, 271-274
Susser, Leslie 113
sürgünler 23-26, 31, 39, 41, 45, 78, 79, 82, 85, 102, 103, 123, 149-151, 154-160, 162, 173, 177, 186, 195, 203, 209, 212, 227, 230, 241, 256, 262
Süveyş savaşı (1956) 46, 47

Levent Şahverdi Arşivi

Şabak (Genel Güvenlik Servisi) 19, 107, 145, 178
Şaka, Bessam 198
Şalit, Gilad 263
Şamgar, Col Meir 175, 179
Şapira, Hayim Moşe 89, 90
Şapira, Yakov Şimşon 66, 90, 103, 135, 150, 151, 159
Şaret, Moşe 42-45, 69, 84, 102, 113, 124, 135, 137, 148, 150, 182, 194, 197, 200, 211, 234, 235, 243, 244, 261
Şaron, Ariel 14, 81, 125, 132-134, 137, 143, 153, 171, 172, 179, 194-199, 201-204, 245, 247, 255, 262, 263
Şefi, Maj Dov 175
Şehade, Aziz 107, 108
Şehadeh, Raja 108
Şeyh el-Bedr 11, 12
Şoham, David 16

Tafakji, Khalil 114
Tal, Israel 72, 73
tazminat 41, 114, 178, 240
Tekoah, Yosef 162
temsili şehir 253-255, 266
Teröre Karşı Savaş 94, 216
terörizm 219, 262 *ayrıca bkz.* intihar bombaları
ticaret 140, 173, 182, 185, 186, 211, 219
Tiran Boğazı 53, 59, 60, 63, 66
Tul Karim 151-154, 256, 275, 277

U Thant 61
uçak kaçırmalar 170
ultra-Ortodoks Yahudiler 20, 117, 192
uluslararası hukuk 15, 17, 24, 25, 100, 119, 120, 126, 127, 133, 135, 160, 168, 169, 171, 177, 198, 200, 217, 223 *ayrıca bkz.* Cenevre Konvansiyonu
Uluslararası Kızıl Haç 23, 161, 162

Üçlü Deklarasyon (1950) 46
Ürdün 14, 15, 24, 26, 41, 49, 50, 53, 55-58, 69-72, 80, 81, 83, 86, 88, 98, 105, 108, 119, 124-126, 129, 130, 137, 148, 149, 159, 162, 163, 170, 175, 176, 182, 186, 188, 189, 197, 201, 204, 212, 233, 235, 236, 262, 271-274
Ürdün Nehri 53, 55, 58, 80, 83, 86, 98, 159, 186, 271, 274, 275, 277
Ürdün Vadisi 80, 86, 88, 124-126, 129, 130, 137, 163, 189, 235

VadiAra 137
Vardi, Albay Rehavya 174
Vatikan 98, 199
vergiler 114, 176, 193, 213

Weitz, Raanan 128
Weitz, Yosef 128, 163
Weizinan, Eyal 115
Weizman, Ezer 195, 196
Wilson, Harold 102
Wolfe, Patrick 33

Ya'ari, Ehud 207
YahudiAjansı 128, 163
Yahudi Milli Fonu (YMF) 117, 132, 172
Yahudi Yerleşimciler 14, 31, 33, 36, 58, 114, 116, 128, 149, 166, 177, 180, 189, 255, 259
Yahudileştirme 21, 40, 74, 88, 112, 115, 118, 137, 185, 192, 201
Yahudiye ve Samiriye *bkz.* Batı Şeria
Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajans (UNRWA) 83, 85, 99
Yakubi, Gad 205
Yalon, Moşe 267
yargı düzeni 200, 227-229
Yariv, Aharon 68
yasal sistem 34, 175, 177
Yasin, ŞeyhAhmet 215, 216, 227, 230
Yedi yıldız planı 137
Yemenli Yahudiler 148, 149
Yeşeyahu, Israel 159
Yeşil Hat 176, 273, 275, 276
Yom Kippur Savaşı (1973) 60, 179, 181, 183,188, 195, 203

Ze'evi, Rehavam 73, 112
Zohar, Uri 105
Zur, Zvi 173

Levent Şahverdi Arşivi

YERYÜZÜNÜN EN BÜYÜK HAPİSHANESİ

İŞGAL ALTINDAKİ TOPRAKLARIN TARİHİ

ILAN PAPPÉ

Bugün sayıları dört milyonu aşan Filistinli, halen mahpus tutulduğu bir mega hapishanenin duvarları içine kapatılmış bir şekilde yaşamak zorunda.

Dünyanın en uzun süreli ve trajik çatışmalarından birinin bu kapsamlı incelemesinde Pappé, işgalin temelini oluşturan generallerin ve politikacıların motivasyonlarını ve stratejilerini –ve bizzat karar alma sürecini– analiz etmek için yakın zamanda gizliliği kaldırılan arşiv belgelerini kullanıyor. Pappé, bir milyondan fazla Filistinliyi kontrol etmek için kurulan yasal ve bürokratik altyapılardan, bu kontrolü şiddetle uygulayan güvenlik mekanizmalarına kadar dünyanın en büyük 'açık hapishane'sinin resmini çiziyor.

"Ilan Pappé İsrail'in en cesur, en ilkeli ve en keskin tarihçisidir." ***John Pilger***

"[Pappé] işgal altındaki toprakların dünyanın 'gelmiş geçmiş en büyük mega hapishanesi' olarak anlaşılmasını cesurca ve ikna edici bir şekilde savunuyor... Pappé'nin vardığı sonuçlar her çevrede hoş karşılanmayacaktır ancak bu ayrıntılı tarih birincil kaynaklarla titizlikle desteklenmektedir." ***Publishers Weekly***

"İsrail'in Filistinlilerin topraklarını uzun süredir planlı bir şekilde işgal etmesinin teşhis edici bir incelemesi... İsrail işgaline en ince ayrıntılarına kadar sert ve acımasız bir bakış." ***Kirkus***

THG
0827636
VEU

Ilan Pappé, Exeter Üniversitesi Uluslararası Çalışmalar ve Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tarih profesörü ve Filistin Çalışmaları Avrupa Merkezi direktörü. Çok satan *Filistin'de Etnik Temizlik* de dâhil bir düzineyi aşkın kitabın yazarıdır. 2017'de Middle East Monitor Filistin Kitap Ödülleri'nden Hayat Boyu Başarı ödülüne layık görülmüştür.

9 786057 646989

Levent Şahverdi Arşivi